

Diversity Amid Globalization

WORLD REGIONS, ENVIRONMENT, DEVELOPMENT

Fifth Edition

Tiivistelmä

Mikael Asikainen
Tommi Hautala
Samuel Haverinen
Tuomas Väisänen
Elias Willberg

Helsingin yliopisto
Geotieteiden ja maantieteen laitos
Maantieteen osasto

9.4.2013

Hyvä lukija!

Pitelet käsissäsi teosta, joka sisältää tiivistettynä ja suomennettuna maantieteen perusopin ulkomaiden aluemaantieteen kirjallisuuden tenttikirjan Diversity Amid Globalization. Tähän tiivistelmään on uhrattu reilusti yli 200 työtuntia, mutta ne tunnit ovat olleet rakkautta ja lämpöä täynnä. Toivomme siis että kohtelette tätä tiivistelmää kunnioittaen.

Tiivistelmä sisältää tekstiosuuden kaikista kirjan aluekokonaisuuksista, eli kappaleista 3-14. Emme sisällyttäneet kahta ensimmäistä kappaletta, koska oletamme niiden sisällön kuuluvan teidän yleissivistykseenne.

Tiivistelmämme mahtavuudesta huolimatta suosittelemme kuitenkin lukemaan ja selailemaan alkuperäistäkin kirjaa, sillä tiivistelmä sisältää paljon viittauksia kirjan kuviin ja karttoihin, jotka ovat välttämättömiä asioiden kokonaisvaltaisen ymmärtämisen kannalta. Kirja on myös hyvin kirjoitettu ja sitä on mielenkiintoista ja helppoa lukea. Suosittelemme siis kirjan käyttämistä tiivistelmän tukena.

Nautinnollisia lukuhetkiä ja onnea tenttiin!

Helsingissä 9.4.2013

Tekijät

3 Pohjois-Amerikka

Mikael Asikainen

Pohjois-Amerikka on merkittävästi muuttunut globalisaation myötä. Maailman vaikutteet näkyvät katukuvassa ja talous on linkittynyt muuhun maailmaan. Suuri maahanmuutto on yksi vaikuttava tekijä. Vaikutus on suuri myös toiseen suuntaan, Amerikkalainen kulttuuri on levinnyt ympäri maailmaa, niin ylikansallisten yhtiöiden kuin tavallisten kulutustavaroiden muodossa. Pohjois-Amerikkaan lasketaan tässä kirjassa Yhdysvallat ja Kanada, joiden alueella elää noin 340 miljoonaa ihmistä. Valtiot muodostavat kulttuurillisesti yhtenäisen alueen, Anglo-Amerikan. Nimitys tulee pitkästä ja laajasta brittiläisestä vaikutuksesta näissä kahdessa valtiossa. Alue on varakas ja edustaa jälkiteollista yhteiskuntaa. Hyvinvointi on pitkälti perustunut laajojen luonnonvarojen hyödyntämiseen, ja osin myös haitalliseen ylikäyttöön. Pohjoisamerikkalaiset tuottavat hiilidioksidipäästöjä henkeä kohden eniten maailmassa ja kuluttavat 25 % maailman energiasta, vaikka ovat vain 5 % maailman väestöstä. Pohjois-Amerikan kulttuuriset piirteet ovat seuraus pitkäaikaisesta erilaisten kulttuurien yhteensulautumisesta, mutta myös brittien siirtomaavalta on vaikuttanut paljon. (kuva 3.1)

1 YMPÄRISTÖMAANTIEDE: "Uhattu runsauden maa"

Pohjois-Amerikan luonnonmaantiede ja kulttuurimaantiede ovat hyvin erilaisia mutta myös toisiinsa linkittyneitä. Esimerkkinä käytetään hurrikaani Katrinaa vuonna 2005 ja sen laajan tuhon syytä. Ensinnäkin Katrina oli todella kova myrsky, sellainen mitä Meksikonlahdella pahimmillaan voi olla. Toisekseen myrskyn vaikuttamat alueet olivat alavaa ja kaupungit alttiita tulville. Kolmanneksi alueen köyhä väestörakenne teki evakuoinnin vaikeaksi.

1.1 Ympäristön muuntelemisen kustannukset

Pohjoisamerikkalaiset ovat muunnelleet ympäristöään paljon, pinnanmuodoista maaperään ja myös ilmastoon. (kuva 3.4)

1.1.1 Maaperän ja kasvillisuuden muutos

Pohjois-Amerikkaa asutettaessa monia alkuperäisiä lajeja tuhottiin ja uusia tuotiin. Ruohomaita muutettiin pelloiksi ja laitumiksi, mikä on osin johtanut eroosioon.

1.1.2 Vesihuolto

Yhdysvaltalaiset kuluttavat valtavasti vettä, ja monilla metropolialueilla ollaan lähellä vesipulaa. Yhdysvaltojen Keskilännen suurten tasankojen alla on Ogallalan fossiilisen pohjaveden alue, jota käytetään maanviljelyn keinokasteluun. Vesivarasto kuitenkin hupenee koko ajan ja ehkä jopa puolet kastellun alueen kaivoista kuivuu vuoteen 2020 mennessä. Veden laatu on myös ongelma. Alueella tapahtuu vesien saastumisia aina välillä, esimerkiksi Deepwater Horizon –öljynporauslautan räjähtäminen ja öljyvuoto Meksikonlahdelle 2010 (kuva 3.5). Yhdysvaltojen ja Kanadan kalansaaliit ovat viime vuosina vähentyneet, osin liikakalastuksen takia.

1.1.3 Ilmakehän muuttuminen

Pohjoisamerikkalaiset vaikuttavat ilmakehään ja ilmastoon niin paikallisesti kuin maailmanlaajuisestikin. Suurkaupungeissa on lämpötila usein useita asteita ympäröivää maaseutua korkeampi, ja ilmanlaatu

keskustoissa on usein todella huono, mikä lisää mm. syöpäriskiä. Pohjois-Amerikka on myös kärsinyt haposateista, vahingoittaen metsiä ja järviä.

1.2 Varakkuuden hinta

Pohjoisamerikkalaiset käyttävät valtavasti energiaa ja varakkuuden takana on paljon ympäristötuhoista kärsiviä alueita. Pohjois-Amerikassa on viimeisten vuosikymmenien aikana alkanut nousemaan myös monia liikkeitä ympäristön suojelemiseksi. Esimerkiksi Suurten Järvien vedenlaatua on onnistuneesti parannettu. Alueella on myös alettu tukea kestävää maataloutta ja luomutuotantoa. Uusiutuvan energian rakentamiseen panostetaan myös. Silti edelleen noin 85 % Yhdysvaltojen energiankulutuksesta koostuu hiilestä, maakaasusta ja öljystä (kuva 3.7).

Ympäristö ja politiikka: Maiseman purkamista: patojen poistoa Yhdysvalloissa

Yhdysvalloissa on perinteisesti tuettu jokien valjastamista sähköntuotantoon. Patoja on alueelle rakennettu yhteensä n. 75 000. 1970-luvulla heräsi kiinnostus jokivarsien uhattuun kasveihin ja eläimiin kohtaan. Monet ovat vaatineet sellaisten patojen purkua, joista on enemmän haittaa kuin hyötyä. Monet ovat myös tuki patojen säilyttämisen puolella, varsinkin sähköntarpeen vuoksi. Vuoteen 2009 mennessä yli 200 patoa USA:ssa oli poistettu. Yksi hyöty patojen siirrosta on esimerkiksi lohien elinpiirin laajeneminen ja kalakantojen kasvu samalla kun joen kulku palautuu luonnolliseksi.

1.3 Monipuolinen fyysinen rakenne

Pohjois-Amerikan korkokuva määrittää laaja mantereiden sisäinen tasanko, jonka länsipuolella on vuoristoisempaa aluetta. Mississippijoen valuma-alueella oleva keskitasanko on pääpiirteittäin hyvin tasaista. Itärannikolla on laajat rannikkotasangot, ja itse rantaviiva on lahtien ja saarien muodostama kompleksi vyöhyke (kuva 3.8). Tasankojen välissä on Appalakkien ylänköalue, joka nousee korkeimmillaan 1800 metriin. Pohjois-Amerikkaa on muokannut mannerjään vaikutus pohjoisesta aina Missouri- ja Ohio-jokien tasalle. Mantereiden länsireuna on muotoutunut hyvin erilaiseksi varsinkin vuorenpoimutuksen johdosta, ja koko maanosan poikki pohjoisesta etelään kulkeva Kalliovuorten vyöhyke kohoaa yli 3000 metriin (kuva 3.9). Kalliovuorten länsipuolella on Coloradon ja Nevadan kuluneet ylätasangot, ja aivan rannikolla kohoavat Kaskadien, Sierra Nevadan ja Rannikkovuorten vuoristot.

1.4 Ilmaston ja kasvillisuuden rakenne

Alueen laajuuden vuoksi myös ilmasto- ja kasvillisuusvyöhykkeet vaihtelevat suuresti. Suurten järvien eteläpuolelle kasvaa luonnostaan lehtimetsää ja pohjoispuolella havumetsää, pohjoisrannikolla on tundraa. Tasankoalueilla Texasista Albertaan on preeriaa, kuivaa mutta viljelykseen kelpavaa maata. Läntisissä osissa on erilaisia aro-, aavikko- ja vuoristoilmastoja. Länsirannikon pohjoisosissa ilmasto on viileä ja sateinen, Kaliforniassa taas vallitsee Välimeren ilmasto. (kuva 3.10)

1.5 Ilmastonmuutos Pohjois-Amerikassa

Ilmaston lämpeneminen on vaikuttanut erityisesti vuoristojen oloihin sekä arktisiin alueisiin sekä voimistanut rannikoiden eroosiota. Monet tuhohyönteiset ovat levinneet ja puiden kuolleisuus on kasvanut. Nouseva merenpinta uhkaa itärannikkoa ja Meksikonlahden ympäristä. Ikiroidan raja tulee kulkemaan satoja kilometrejä pohjoiseen, toisaalta maanviljelylle tulee paikoin parempia mahdollisuuksia. Monet vuoristojäätiköt ovat dramaattisesti pienentyneet. Eräs päästöjen vähentämiseen käytetty keino on päästökauppa.

Gloaalista lokaaliin: Alaskan ilmastopakolaiset

Monissa Alaskan kylissä lämpeneminen ja ikiroudan sulaminen on nopeuttanut rannikkoeroosiota ja heikentänyt maaperää, mikä on johtanut jo moniin ilmastopakolaisiin. Pehmenevä maa ei enää kestä taloja ja teitä. Merijään suojaava vaikutus aallokkoeroosiolta on nykyään vähäisempi meren ollessa nykyään lyhyemmän aikaa jäässä. Olosuhteet ovat myös pienentäneet jääkarhujen, peurojen ja hylkeiden populaatioita ja saaliseläimet ovat näin vähentyneet. Ironisesti nämä ilmastonmuutoksesta eniten kärsivät ovat juuri syrjäseutujen alkuperäisasukkaita jotka eivät ole oikeastaan lainkaan vaikuttaneet ilmaston lämpenemiseen.

2 VÄESTÖ JA ASUTUS: Mantereen maiseman uudistaminen

Pohjois-Amerikan maisema on seurausta neljän vuosisadan väestöllisistä muutoksista, kun miljoonia ihmisiä ympäri maailmaa on saapunut alueelle. (taulukko 3.1)

2.1 Tämänhetkinen väestön alueellinen rakenne

Metropolialueiden yhteenliittymät muodostavat Pohjois-Amerikkaan epätasaisen asutuksen jakautumisen (kuva 3.12). Merkittävin asutuskeskittymä on Megalopoli, USA:n itärannikon kaupunkien vyöhyke Washington DC:stä Bostoniin. Toinen merkittävä vyöhyke on Suurten järvien lähellä Etelä-Kanadassa. Kanadan väestöstä 90 % asuu 160 km etäisyydellä Yhdysvalloista. Pohjois-Amerikan väestö on kasvanut voimakkaasti Euroopan kolonisaation jälkeen. Alueen väestö kymmenkertaistui vuosien 1760 ja 1860 välisenä aikana, ja on siitä nykyhetken mennessä taas kymmenkertaistunut. Luonnollinen väestönkasvu on hidastunut noin 1 %:iin, mutta voimakas maahanmuutto kasvattaa väestöä edelleen paljon. Pohjois-Amerikassa asuu nyt noin 37 miljoonaa muualla maailmassa syntynyttä ihmistä.

2.2 Maan valtaaminen

Eurooppalaisten tullessa alueelle 400 vuotta sitten Pohjois-Amerikassa asui jopa noin 4,4 miljoonaa alkuperäisasukasta muodostaen monimuotoisen väestön. Monin paikoin intiaaniväestö kuitenkin väheni jopa 90 prosentilla uusien tautien ja muiden ongelmien vuoksi. Vuosina 1600–1760 uudisasukkaita oli lähinnä itärannikolla. 1760–1850 asutus levisi Appalakkien yli. Vuosina 1850–1910 levisi uudisasutus suurille tasangoille ja länsirannikolle, ja kultaryntäysten vuoksi myös joillekin vuoristoalueille. Tämä 150 vuoden jakso on ollut yksi historian nopeimmista asutuksen leviämistä maailmassa. (kuva 3.13)

2.3 Muuttoliikkeet Pohjois-Amerikassa

Mantereen sisäinen muuttoliike on aina ollut suurta, ja vaikka muuttoa on moneen suuntaan, on siinä nähtävissä tiettyjä säännönmukaisuuksia.

2.3.1 Länteen muuttavat ihmiset

Tärkein muuton suunta alueella on aina ollut länsi. Yhä nykyään monet nopeimmin kasvavista Yhdysvaltojen osavaltioista ovat lännessä, kuten Arizona ja Nevada. Syitä on muun muassa talouden kasvu ja uudet työpaikat, mutta myös hyvät mahdollisuudet eläkepäivien viettoon. Väestönkasvu on tuonut haasteita muun muassa vesihuoltoon näillä kuivilla alueilla. (kuva 3.14)

2.3.2 Mustan väestön muutto etelästä

Afroamerikkalaisten perinteistä asuinalueita ovat Yhdysvaltojen Etelävaltiot. Tumma väestö on kuitenkin muuttanut suureksi osaksi muualle esimerkiksi pohjoisen teollistuviin kaupunkeihin työn perässä. Nykyisin noin puolet tummaihoisista asuu tällä etelävaltojen vyöhykkeellä.

2.3.3 Maaseudulta kaupunkiin

Kaupungistumisaste Pohjois-Amerikassa on kasvanut kahdessa vuosisadassa 5 %:sta 75 %:iin. Syynä on erityisesti maatalouden koneellistuminen ja maatalouden työpaikkojen väheneminen.

2.3.4 Aurinkovyöhykkeen kasvu

Viime vuosisadalla nopeimmin kasvavia osia Yhdysvalloissa ovat olleet eteläisimmät osavaltiot Floridasta Texasiin, vaikka aiemmin nämä alueet ovat menettäneet väestöä. Syitä ovat muun muassa lämmin ilmasto ja kohtuulliset elinkustannukset. Kasvu on kuitenkin keskittynyt lähinnä kaupunkeihin.

2.3.5 Ei-suurkaupunkien kasvu

1970-luvulta lähtien monet ihmiset ovat muuttaneet suurkaupungeista maaseudulle ja pienempiin kaupunkeihin. Monet heistä ovat ns. elämäntapamuuttajia ja nuoria aikuisia.

2.4 Asutusten maantiede: monikeskuksiset metropolit

Monet kaupungit ja asutuskeskittymät Pohjois-Amerikassa edustavat monikeskuksista ja hajaantunutta kaupunkirakennetta. Monien suurkaupunkien keskustat ovat huonokuntoisia ja ihmiset asuvat mieluummin esikaupungeissa, joihin on muodostunut omia pieniä keskuksia.

2.4.1 Yhdysvaltalaisen kaupungin evoluutio

Kaupungistumisen alussa ihmiset liikkuvat vain kävellen ja hevosilla, mikä rajoitti kaupunkien alueet pieniksi. 1888 keksittiin raitiovaunu, minkä johdosta kaupungit laajenivat säteittäin raitiovaunulinjojen suuntiin. 1920-luvulla henkilöautot yleistyivät, ja kaupungit laajenivat joka suuntaan esikaupunkialueiksi. Toisen maailmansodan jälkeen rakennettiin suurten kaupunkien ympärille kehämäisiä moottoriteitä, joiden lähelle alkoi syntyä uusia autoiluun perustuvia esikaupungeja kauas keskustasta. Uusissa "reunakaupungeissa" on nykyään paljon toimistoja ja teollisuutta ja ne toimivat enemmän toisten reunakaupunkien kuin vanhan keskustan kanssa yhdessä. 1900-luvun alussa kaupungit perustuivat samankeskisten ympyröiden vyöhykemalliin, kun nykyään mallina on monikeskinen "kaupunkimaailmojen malli". (kuva 3.16, 3.17)

2.4.2 Leviämisen seuraukset

Nykyisin monien suurkaupunkien ydinkeskustoissa väestö on vähätuloista ja sosiaaliset ongelmat ovat suuria. Keskustojen väestössä on suhteessa enemmän etnisten vähemmistöjen edustajia ja työttömyys on suurempaa. Keskikaupungeissa on kuitenkin todettu myös pientä arvostuksen nousua ja monissa kaupungeissa on keskustojen viihtyisyyttä ja houkuttelevuutta lisätty eli tapahtuu gentrifikaatiota. Esikaupunkeihin on muodostunut omia keskustoja eivätkä ne ole enää vain nukkumalähiöitä. Todella monet pohjoisamerikkalaiset asuvat nykyään jossain esikaupungissa ja käyvät töissä toisessa. Lähes 90 % amerikkalaisista kulkee töihin omalla autolla ja alle 5 % julkisilla. (kuva 3.19)

2.5 Asutusmaantiede: maalaismainen Pohjois-Amerikka

Kun mannerta asutettiin ja maatalousmaata myytiin uusille asukkaille, jaettiin maa tasaisesti pohjois-eteläsuuntaisiin ruutuihin, jota olisi sitten helppo myydä. Pohjoisamerikkalainen maisema on edelleen suorakulmainen ja neliömäinen, rajat ja tiet kulkevat suorina viivoina pääilmansuuntiin. Rautateiden yleistymisen paransi maanviljelyn mahdollisuuksia etäisyyksien ollessa suuria. Maatalouden koneellistuessa

myös työpaikkojen tarve väheni. Edelleen syrjäseudut kärsivät väestön vähenemisestä, monia maatiloja on hylätty kannattamattomina.

Maantieteen työkalut: Pohjoisamerikkalaisten laskeminen: väestönlaskut 2010 ja 2011

Pohjois-Amerikassa suoritetaan väestönlasku kymmenen vuoden välein, aina niin, että väestönlaskijat kiertävät ovelta ovelle ja kyselevät erilaisia asioita. Yhdysvalloissa tämä tehtiin viimeksi 2010 ja Kanadassa 2011. Valtioiden tilastokeskukset keräävät aineistot, ja niitä hyödyntävät niin julkiset toimijat kuin yksityiset yrityksetkin. Maantieteilijät tekevät tilastoista kaikenlaisia spatiaalisia analyysejä. Esimerkkinä on Indianapolis, josta tehdyistä kartoista nähdään vuokra-asukkaiden suurempi osuus kaupungin keskustassa ja hyvätuloisten keskittyminen kaupungin reuna-alueille.

3 KULTTUURINEN YHTENÄISYYS JA MONINAISUUS: Pluralismin muuttuvat rakenteet

Pohjois-Amerikan kulttuurinen maantiede on sekä maailmanlaajuisesti vaikuttava että sisäisesti monimuotoinen.

3.1 Kulttuuri-identiteetin juuret

Molemmat valtiot ovat itsenäistyneet Iso-Britanniasta, ja valtioiden kulttuurissa onkin nähtävissä selvä yhdenmukaisuus esimerkiksi valtion asemassa ja arvopohjassa. 1920-luvulta lähtien erityisesti kulutuksen kulttuuri on ollut vallitseva. Myös alueen etniset monimuotoisuudet ovat muokanneet kulttuuria ja luoneet jännitteitä.

3.2 Pohjois-Amerikan asuttaminen

Pohjois-Amerikka on maahanmuuttajien aluetta. Maailmanlaajuiset maahanmuutot tekivät alueesta sellaisen kuin se nykyään on. Maahanmuuttajat ovat sekä tuoneet omia kulttuurejaan että omaksuneet muita kulttuuripiirteitä. Eri maahanmuuttajaryhmillä on valtakulttuuriin mukautumisen nopeus ja voimakkuus erilaista.

3.2.1 Maahanmuutto Yhdysvaltoihin

Maahanmuuton ajallinen ja alueellinen vaihtelu muodostaa Yhdysvalloissa viisi eri aikakautta (kuva 3.21). Ensimmäisenä kautena (-1820) maahanmuutto oli pientä. Toisena kautena (1820–1870) ihmisiä tuli lähinnä Länsi- ja Pohjois-Euroopasta. Kulttuurissa oli lähinnä eurooppalaisia ja afrikkalaisia vaikutteita. Kolmantena kautena (1870–1920) maahanmuutto oli suurta, paikoin jopa miljoona ihmistä/vuosi. Ihmiset tulivat lähinnä Euroopasta, eniten Itä- ja Etelä-Euroopasta. Neljäntenä kautena (1920–1970) maahanmuutto pieneni rajusti, kun Yhdysvallat tiukensi periaatteitaan. Lähtöalue alkoi kääntyä lähialueille Latinalaiseen Amerikkaan. Viidennessä vaiheessa (1970-) maahanmuutto kasvoi rajusti, ja lähes kaikki tulevat nykyään Aasiasta tai Latinalaisesta Amerikasta. Myös laitton maahantulo kasvoi. Viime aikoina Yhdysvalloissa on kasvanut merkittävästi latinalaisamerikkalaisten etninen ryhmä (hispanics). Yhdysvaltojen kolme puhutuinta kieltä ovat englanti, espanja ja kiina. Monet maahanmuuttajat tulevat maahan Kalifornian kautta, osavaltiossa asuu noin kolmannes maan aasialaisista ja latinoista (kuva 3.22). On ennustettu että vuoteen 2050 mennessä enää alle puolet Yhdysvaltalaisista on valkoihoisia (kun latinoita ei lasketa) (kuva 3.23).

3.2.2 Kanadan malli

Kanadassa merkittävä asutushistoriallinen tekijä on ranskalaisten asettuminen St. Lawrence –joen laaksoon. Kanada on muuten kokenut suunnilleen samat vaiheet Yhdysvaltojen kanssa, tosin välillä maahanmuutto on ollut suhteessa suurempaa. Yksi kohdekaupunki on Vancouver, jonka asukkaista jopa 38 % on muissa maissa syntynyttä (kuva 3.24).

3.3 Kulttuuri ja paikka Pohjois-Amerikassa

Kulttuuri-identiteetti on usein sidottu paikkaan. Pohjois-Amerikassa on useita perinteisiä kulttuurialueita (kuva 3.25).

3.3.1 Pysyvät kulttuuriset kotiseudut

Hyvä esimerkki selvästä kulttuurialueesta on kanadanranskalainen Quebec, joka muodostaa yhtenäisen elävän alueen ja sen ominaispiirteet ovat säilyneet aikojen kuluessa. Yli 80 % quebeciläisistä on ranskankielisiä ja ranskalla on selkeä valtakielen asema. Toinen selkeä alue on latinalaisamerikkalainen rajaseutu lähellä Meksikoa, joka ei kuitenkaan muodosta yhtenäistä aluetta. Espanjalaisten vaikutus näkyy monissa espanjankielisissä paikannimissä ja kulttuurissa. 1900-luvun massiiviset maahanmuutot Latinalaisesta Amerikasta ovat kuitenkin levittäneet espanjankielisen kulttuurin ympäri Pohjois-Amerikkaa. Afroamerikkalaisilla on myös oma kulttuurinen kotialue (Black Belt) mutta se ei ole enää kovin merkittävä etninen alue. Etelävaltioissa elää silti vahvana tummaihoisten perinteinen kulttuuri mm. musiikissa. Amerikan alkuperäisasukkaat ovat myös vahvasti sidoksissa asuinympäristöihinsä. Intiaaniväestöllä on Pohjois-Amerikassa useita reservaatteja, joihin heillä on osittainen itsehallinto.

3.3.2 Etnisten asuinalueiden mosaiikki

Kulttuurinen monimuotoisuus näkyy myös pienemmässä mittakaavassa. Etniset naapurustot rikastavat kaupunkeja, ja maaseudulla on monia yhteisöjä, joissa asukkaat ovat muuttaneet samasta maasta ja säilyttäneet oman kielensä ja kulttuurinsa. Esimerkiksi Los Angelesiin on muodostunut selkeitä alueita, joissa valtaväestönä ovat joko latinot, valkoihoiset, afroamerikkalaiset tai aasialaiset. Jakautumista on niin keskikaupungilla kuin esikaupunkialueillakin (kuva 3.27).

3.4 Pohjoisamerikkalaisen uskonnon rakenteet

Protestanttinen kristinusko on Pohjois-Amerikassa vallitsevin uskonto, edustaen noin 60 % yhdysvaltalaisista. Myös uudenlaiset, protestanttista juurta olevat liikkeet ovat yleisiä. Suurin näistä on mormonikirkko, jonka viidestä miljoonasta jäsenestä suurin osa asuu Utahin osavaltiossa. Katolinen kirkko on merkittävä alueilla jossa asuu latinalaisamerikkalaisia. Kanadalaisista 40 % on protestantteja, Quebecissä katolinen kirkko on vallitseva. Katolisia on Kanadalaisista 43 % ja USA:laisista 24 %. Lisäksi on monia ortodokseja, juutalaisia ja muslimeja.

3.5 Amerikkalaisen kulttuurin globalisaatio

Pohjois-Amerikan kulttuuri on tulossa maailmanlaajuisemmaksi samalla kun alue itse muuttuu maailmanlaajuisen kulttuurien myötä. Kehitys on kuitenkin monimutkainen ja vaikutteet leviävät moniin suuntiin ja sekoittuvat toisiinsa.

3.5.1 Pohjoisamerikkalaiset: globaali asuminen

Pohjoisamerikkalaisiin vaikuttaa muualta tulleet ihmiset enemmän kuin koskaan. Alueelle tulee runsaasti ihmisiä muualta, joista suurin osa turisteja, monet tulevat myös opiskelemaan. Monikulttuuristumisen myötä on herännyt kysymys englannin kielestä, pitäisikö sen opiskeleminen olla pakollista

maahanmuuttajille vai onko kielellinen monimuotoisuus vain hyvä asia. Nykyisin monet latinotaustaiset puhuvat espanjan ja englannin sekakieltä spanglishia. Pohjoisamerikkalaiset myös matkustavat itse paljon ulkomaille sekä käyttävät internetiä. Pohjois-Amerikkaan tuodaan paljon tavaroita ja elintarvikkeita muualta maailmasta (kuva 3.29). Amerikkalaiset myös lainaavat paljon Eurooppalaisia kulttuurin piirteitä ja muoti-ilmiöitä.

3.5.2 Yhdysvaltalaisen kulttuurin globaali diffuusio

Yhdysvallat ovat varmasti vaikuttaneet miljoonien ihmisten elämään muualla maailmassa. Taloudellisen ja myös sotilaallisen vallan keskittymisen lisäksi erityisesti populaarikulttuurin vaikutus on suuri. Esimerkiksi yhdysvaltalaisia elokuvia katsotaan laajalti kaikkialla maailmassa. Periaatteessa maa on vaikuttanut myös siihen että englannista on tullut maailmankieli. Myös Yhdysvalloista lähteneet uudet kristilliset herätysliikkeet ovat levinneet ympäri maailmaa. Monissa maissa amerikkalaistumiseen on herätty ja esimerkiksi yhdysvaltalaisten televisio-ohjelmien määrää rajoitetaan.

Kaupunkinäkymiä: Miami

Floridan eteläkärjessä sijaitseva Miami edustaa nykyaikaista monimuotoista pohjoisamerikkalaista kaupunkia. Kaupungin subtrooppinen ilmasto on vaikuttanut sen menestykseen. Miamin suurin etninen vähemmistö on kuubalaiset, joita tuli kaupunkiin Kuuban vallankumouksen myötä 1960-luvulla. Miami toimii Yhdysvaltojen linkkinä Latinalaiseen Amerikkaan niin ihmisten kuin tavaraliikenteen kauttakulkupaikkana. Miami onkin keskeinen kaupunki koko Amerikan mantereeseen kannalta. Monet kaupunginosat ovat etnisiä. Kaupungin edustalla oleva Miami Beach on kohde niin juhlivalle nuorisolle kuin lomaileville eläkeläisille.

4 GEOPOLIITTINEN VIITEKEHYS: Hallinnon ja jakautumisen rakenteet

Pohjois-Amerikan muodostaa kaksi maailman suurimmista valtioista. Yhdysvallat ja Kanada ovat aina olleet läheisessä suhteessa, mutta luonnollisesti haasteitakin on ollut.

4.1 Poliittisen tilan luominen

Yhdysvallat ja Kanada ovat saaneet alkunsa hyvin erilaisista poliittisista alkuperistä. Yhdysvallat erosi emämaastaan rajusti, kun taas Kanada syntyi kaikessa rauhassa Britannian kanssa.

4.1.1 Osavaltioiden yhdistäminen

1700-luvun alussa alkuperäisasukkaat hallitsivat Yhdysvaltojen aluetta muodostaen omia poliittisia ja toiminnallisia alueita. Nopeassa maan uudisasutuksessa eurooppalaiset kuitenkin piirsivät rajat uudestaan oman mielensä mukaan. 13 englantilaista siirtokuntaa itsenäistyi 1776. Uusi valtio levitti alueitaan ja vaatimuksiaan länteen erilaisten sopimusten myötä, esimerkiksi Louisianan sopimus 1803 lähes tuplasi alueen. Valtio muodostui nykyiselleen 1898 kun Havaiji liittyi Yhdysvaltoihin.

4.1.2 Provinssien asettaminen

Kanada muodostui eri tavalla. Alueella oli sekä brittien sekä ranskalaisten siirtokuntia, joilla ei ollut vastaavia itsenäisyyspyrkimyksiä, vaan lievempiä haluja itsehallintoon. Siirtomaat yhdistettiin 1867 Kanadaksi, rauhallinen itsenäistyminen mahdollisesti Quebecin säilymisen ranskalaisena alueena. Valtio

kasvoi nykyisiin laajuuksiinsa 1873 mennessä, minkä jälkeen Kanadan sisäistä jakoa on muokattu, viimeisimpänä Nunavutin territorion perustaminen 1999.

4.2 Mantereelliset naapurit

Pohjois-Amerikan kaksi valtiota ovat läheisiä, esimerkiksi Suurten Järvien alueella on laajaa yhteistyötä rajojen yli (kuva 3.30). Valtiot ovat tehneet monia yhteisiä sopimuksia, ja ne ovat toistensa tärkeimpiä kauppakumppaneita. Valtiot loivat Meksikon kanssa Pohjois-Amerikan vapaakauppasopimuksen (NAFTA) 1994. USA:n ja Kanadan rajan ylittäminen on nykyisin helppoa, mutta Yhdysvallat haluaisi turvallisuussyistä tiukentaa sitä. Maiden välillä on ollut joitakin ristiriitoja luonnonvaroihin ja kauppaan liittyen, esimerkiksi Kanadalaisen puun myynnistä Yhdysvalloissa. (kuva 3.31)

4.3 Federalismin perintö

Sekä Yhdysvallat että Kanada ovat federalistisia valtioita eli muodostuvat pienemmistä osa-alueista, joilla on jonkinasteinen itsemääräämisoikeus. Vastakohta tälle on yhtenäisvaltio. Historiansa vuoksi federalismi toimii valtioissa eri tavalla. Yhdysvaltojen erotessa väkivaltaisesti Britanniasta haluttiin korostaa kansanvaltaa ja antaa osavaltioille valtaa. Kanadan perustuslaki taas oli Iso-Britannian parlamentin tekemä, ja muodosti löyhän liittovaltion. Ironisesti Yhdysvaltojen kehitys tasavaltana muodosti sille kuitenkin todella vahvan keskushallinnon, kun taas Kanadassa valtaa valui provinsseille paljon enemmän.

4.3.1 Quebecin haaste

Ranskankielinen Quebec on pysynyt ongelmana Kanadassa, ja sillä on ollut paljon itsenäisyyspyrkimyksiä. Separatistipuolue voitti vaalit Quebecissä 1960-luvulla ja vaihtoi ranskan viralliseksi kieleksi. Provinssin itsenäisyydestä järjestettiin kaksi kansanäänestystä 1985 ja 1990, mutta kummassakin enemmistö vastusti itsenäistymistä. Separatistipuolueen kannatus on sittemmin hieman laskenut.

4.4 Alkuperäisasukkaat ja kansallinen politiikka

Eräs haaste Pohjois-Amerikassa on ollut intiaani- ja inuiittiväestö. Yhdysvalloissa intiaanit ovat saaneet itsehallintoa alueisiinsa ja talouteensa. Kanadassa neuvottelut alkuperäisasukkaiden kanssa on johtanut laajojen alueiden saattamiseen inuiittien hallintaan. Merkittävin hanke on ollut Kanadan pohjoisosat käsittävä Nunavutin territorio, joka on itsehallinnollinen koti 30 000 ihmiselle.

4.5 Yhdysvaltojen maahanmuuton politiikka

Maahanmuutossa on keskusteltu neljästä aiheesta. Ensinnäkin, on epäselvää paljonko laillisia maahanmuuttajia maahan pitäisi ylipäättään ottaa ja ovatko suuret siirtolaisvirrat hyödyksi vai haitaksi taloudelle. Toiseksi, kuinka estää laittomien maahanmuuttajien tulo erityisesti Meksikon rajalla; onko aitojen rakentamisesta vain haittaa suhteille Meksikon kanssa. Kolmanneksi, huumekauppaan liittyvä väkivalta rajaseudulla on suurta ja se on hapattanut suhteita Meksikoon. Neljänneksi, ei ole selkeää käsitystä siitä mitä pitäisi tehdä niille miljoonille paperittomille siirtolaisille, joita Yhdysvalloissa jo on.

4.6 Globaali ulottuvuus

Yhdysvaltojen geopoliittinen vaikutusalue on levinnyt laajalle maan rajojen ulkopuolelle. Maa on vaikuttanut monien muiden maiden syntyyn ja niiden hallinnon muodostamiseen. USA:n osallisuus maailmansotiin nosti myös sen maailmanlaajuisesta vaikutusvaltaa. Maa oli perustajana puolustusliitto Natossa, ja on kylmän sodan loppumisen jälkeenkin säilynyt "maailmanvaltana". Yhdysvallat pitää itseään jossain määrin vastuullisena muusta maailmasta ja on tehnyt useita sotilaallisia ja rauhanturvaoperaatioita ympäri maailmaa niin omilla kuin Natonkin sotilaallisilla joukoilla. Viime vuosikymmenellä on puhuttu, ettei

joukkoja kannattaisi pitää enää ystävällisillä alueilla, kuten Saksassa, mutta esimerkiksi Lähi-idän alue pysynee Yhdysvaltojen mielenkiinnon kohteena.

5 TALOUDELLINEN JA SOSIAALINEN KEHITYS: "Hyvinvoinnin ja rikkauden maantiede"

Pohjois-Amerikka on maailman merkittävimpiä taloudellisia alueita. Alue kuluttaa paljon resursseja ja myös tuottaa muiden maiden haluamia tuotteita. Alueen osaava väestö on nostanut taloudellisen kehityksen tason korkeaksi. (taulukko 3.2)

5.1 Runsas resurssipohja

Pohjois-Amerikan luonnonolosuhteiden monimuotoisuuden vuoksi siellä on myös todella suuret varannot luonnonvaroja ja raaka-aineita, joiden hyödyntäminen on alueen taloudelle merkittävää.

5.1.1 Maatalouden mahdollisuudet

Pohjoisamerikkalaiset ovat kehittäneet tehokkaita tapoja ruoan tuotantoon, ja vaikka vain pieni osa työllistyy maataloudesta (USA 1 % ja Kanada 2 %), on maa-alue pitkälti peltoa. Pohjoisamerikkalaiseen maanviljelyyn on vaikuttanut sekä monimuotoinen ympäristö, muuttuvat ruoan markkinat, asutuksen ja maatalouden historiallinen kehittyminen että kasvava maatalousliiketoiminta. Maatalouden muodot vaihtelevat maidontuotannosta viljan, maissin ja soijan kasvattamiseen sekä lihakarjatiloihin. Varsinkin Kanadassa metsätalous on merkittävää. (kuva 3.34)

5.1.2 Teolliset raaka-aineet

Pohjoisamerikkalaiset tuottavat paljon raaka-aineita mutta myös käyttävät niitä paljon. Esimerkiksi Yhdysvallat tuottaa 12 % maailman öljystä, mutta kuluttaa jopa 25 % siitä. Siksi sinne tuodaan öljyä ympäri maailmaa. Runsain fossiilinen polttoaine Yhdysvalloissa on kivihiili, jota riittää vielä kymmeniksi vuosiksi. Myös kaivostoiminta on merkittävää, varsinkin kuparia, lyijyä ja sinkkiä on paljon.

Globaalit yhteydet: Ginsengin ydinalue

Wisconsinin osavaltiossa oleva Marathonin piirikunta edustaa uudenlaista globaalia yhteyttä. Piirikunta on erikoistunut ginsengjuuren kasvattamiseen, ja siellä tuotetaan yli 75 % Pohjois-Amerikan ginsengistä. Juuri on perinteinen kiinalainen rohto ja suurin osa tuotosta myydään kiinaan. Viljelijöitä tosin uhkaavat nykyään kilpailijat Kanadassa ja halvempi tuotanto Aasiassa. Kiinalaisten vaikutus Wisconsinissa on muutenkin kasvanut, he ovat ostaneet sieltä kiinteistöjä ja liiketoimintaa ja se on suosittu kohde kiinalaisille vaihtopilaille.

5.2 Mantereenlaajuisen talouden luominen

Eurooppalaisten levitessä Pohjois-Amerikkaan luonnonvaroja osattiin käyttää laajalti hyödyksi, ja sittemmin niiden hyödyntämisessä on kehitytty. Nykyisin painopiste on kääntynyt enemmän teollisuuteen ja palvelualoihin.

5.2.1 Saavutettavuus ja talouskasvu

Nopeat muutokset kuljettamisen ja liikennevälineiden kehityksessä eli saavutettavuuden paraneminen on vauhdittanut alueen teollisuutta, kaupungistumista ja taloudellista kehitystä. Ensimmäinen merkittävä parannus oli vesireittejä täydentävien kanavien rakentaminen, joita oli Yhdysvaltojen itäosissa yli 1500 km.

Tärkein tekijä oli kuitenkin rautatiet, joita rakennettiin vuoteen 1860 mennessä noin 50 000 km ja vuoteen 1910 mennessä jopa 400 000 km. Maataloutta voitiin harjoittaa myös kaukana kaupungeista kuljetusten ollessa sujuvia. 1800-luvun puolella välissä lennätinyhteydet nopeuttivat tiedonkulkua. 1920-luvulla yleistyivät autot ja moottoritiet, ja myöhemmin puhelimet, televisiot ja lentokoneet. Nykyisin Pohjois-Amerikka on yksi tietotekniikan edelläkävijöistä.

5.2.2 Rakennemuutos

Pohjois-Amerikan talouden kehitys näkyy työvoiman rakennemuutoksena. Työpaikat vähenevät alkutuotannossa ja jalostuksessa ja lisääntyvät palveluissa sekä neljännessä sektorilla eli informaation käsittelyn alat (opetus, tiedonkäsittely, tutkimus). 3. ja 4. sektoreissa on noin 70 % tyväestä Pohjois-Amerikassa.

5.2.3 Paikalliset talousalueet

Erilaiset sijaintitekijät vaikuttavat, minkälaista teollisuutta missäkin on. Tärkeimmät keskuskeskukset teollisuudelle ovat Megalopoliksen alue, eteläinen Ontario ja etelävaltioiden suurkaupungit, joissa on paljon luonnonvaroja, hyvä saavutettavuus, paljon työvoimaa ja kysyntää. Näillä alueilla on pääosa teräs- auto- ja koneteollisuudesta mutta myös pankki- ja vakuutusala. Meksikonlahden ympärille on syntynyt öljynjalostusteollisuutta läheisten öljyesiintymien vuoksi. Kalifornian piilaaksossa on paljon tietotekniikka-alan yrityksiä, jotka hyötyvät läheisistä yliopistoista, mutta myös toistensa läheisyydestä (kuva 3.38).

5.3 Pysyvät sosiaaliset ongelmat

Suhteellisesta varakkuudesta huolimatta Pohjois-Amerikassa sosiaaliset ja taloudelliset ongelmat ovat olleet syviä. Ongelmia on tasa-arvossa ja ikääntyvässä väestössä, ja köyhyys on usein keskittynyt tietyille alueille. 2000-luvun talouslaman seurauksena työttömyysaste nousi lähelle 10 %:ia ja monet jäivät työttömiksi, asunnottomiksi tai ilman terveydenhuoltoa. Pahiten lama vaikutti afroamerikkalaisiin ja latinoihin.

5.3.1 Rikkaus ja köyhyys

Tuloerot näkyvät pohjoisamerikkalaisessa maisemassa: monista kaupungeista löytyy aidattuja ja vartioituja eliitin asuinalueita, ja toisaalta ikääntyneitä ja hylättyjä rakennuksia, joissa elää köyhää väestöä. Usein rikkaimmat asuinalueet ovat kaupunkien laitamilla, varsinkin aurinkoisilla ja lämpimillä seuduilla. 13 % yhdysvaltalaisista ja 16 % kanadalaisista elää köyhyydessä, tosin köyhyydessä eläviä lapsia on USA:ssa enemmän (kuva 3.40). Köyhyyttä on eniten etelävaltioissa ja Appalakkien alueella, ja toisaalta paikallisesti sitä on eniten suurten kaupunkien keskustoissa.

5.3.2 Muita 2000-luvun haasteita

Eräs puhetta herättänyt aihe on koulutus. Useimpien julkisten rahojen mielestä koulutusta tulisi kehittää, jotta kansainvälinen kilpailukyky paranisi. 18–24 vuotiaista putoaa koulusta Yhdysvalloissa 13 %. Valkoihoisten on huomattavasti todennäköisempää saavuttaa yliopistotutkinto kuin vähemmistöillä. Toinen aihe on sukupuolierot: miehillä ja naisilla on edelleen hyvin suuret erot palkassa ja poliittisessä voimassa. Yksinhuoltajaaidit ovat usein hyvin vähätuloisia. Vaikka naisia on äänioikeutetuista enemmän, ovat naiset edelleen pieni vähemmistö kummankin maan parlamenteissa. Pohjois-Amerikassa on myös toisen maailmansodan jälkeen syntyneet suuret ikäluokat, jotka ovat nyt eläköitymässä. Tämä tuo haasteita terveydenhuollolle, ja herättää myös kysymyksiä sosiaaliturvan parantamisesta. Joka tapauksessa Pohjois-Amerikassa on paljon erilaisia yhteisöjä eläkeläisille, joista voi valita. Terveydenhuolto on maissa kohtuullisen kattava, mutta vaatii oman vakuutuksen ottamisen. 45 miljoonaa pohjoisamerikkalaista on

ilman terveydenhuoltovakuutusta. Systeemiä ei ole kyetty uudistamaan. Pohjoisamerikkalainen elämäntyyliä nautitaan kaloreita yhä enemmän, normaalina päivänä yli 30 % amerikkalaisista ilmoittaa syöneensä pikaruokaa. Nykyään jopa kaksi kolmasosaa ihmisistä on ylipainoisia, mikä johtaa sydänkohtausten ja diabeteksen yleistymiseen.

5.4 Pohjois-Amerikka ja globaali talous

Euroopan ja Itä-Aasian kanssa Pohjois-Amerikalla on tärkeä rooli maailmantaloudessa. Tämä tuo alueelle sekä hyötyjä että haittoja, sillä nykyaikaisessa taloudessa kaikki vaikuttaa kaikkeen ympäri maailman. Alueella on monia maailmanlaajuisesti merkittäviä kaupunkeja, joista New York on suurin. Monella muullakin kaupungilla on kansainvälisiä yhteyksiä. Yhdysvallat ja Kanada ovat olleet rakentamassa toisen maailmansodan jälkeistä taloutta, esimerkiksi ne ovat olleet perustamassa Maailmanpankkia, Kansainvälistä valuuttarahastoa sekä Maailman kauppaliittoa WTO:ta. Maat kuuluvat myös G8-ryhmään.

5.4.1 Kaupan rakenteet

Pohjois-Amerikka on merkittävä tekijä maailmankaupassa, nykyään asiaan on vaikuttanut erityisesti Aasian kauppa. Kanadalle USA on aina ollut kohde suurimmalle osalle kaupasta, mutta nykyään Tyynenmeren alueen kauppa on korostunut sielläkin. Pohjois-Amerikkaan tuodaan erityisesti öljyä ja raaka-aineita, kulutustavaraa, liikennevälineitä ja elektroniikkaa, ja sieltä viedään myös raaka-aineita ja liikennevälineitä, ja tietotekniikkaa, viihdettä ja rahoitusta.

5.4.2 Globaalien investointien rakenteet

Pohjois-Amerikka on jonkinlaisessa kansainvälisen rahaliikenteen keskiössä. Varsinkin Yhdysvallat on merkittävä kohde ulkomaisille investoinneille. Yhdysvalloissa toimii myös useita ylikansallisia yhtiöitä. Toisaalta monilla suurilla yhtiöillä on nykyään suurin osa työntekijöistä kehittyvissä maissa, ja työpaikkoja ulkoistetaan sinne minne ne vain parhaiten ja edullisimmin sopii. Myös monista muista maista, kuten Kiinasta ja Brasiliasta lähtevät yhtiöt ovat ostaneet suuria osuuksia perinteisesti amerikkalaisista yhtiöistä. Markkina-arvoltaan maailman 20 suurimman yhtiön joukossa on "vain" 10 pohjoisamerikkalaista yhtiötä. Maailmantalous on nykyään monimutkaisempi kokonaisuus. Pohjois-Amerikasta on lähtenyt monia työpaikkoja halpatuotantomaihin, mikä tuo samanaikaisesti halvempia tuotteita mutta myös työttömyyttä.

Ihmiset liikkeellä: Taitavat maahanmuuttajat kasvattavat suurkaupunkeja

Maahanmuutto on vahvasti vaikuttanut Yhdysvaltojen ja Kanadan kehitykseen, esimerkiksi monien kaupunkien väkiluku vähentyisi ilman maahanmuuttoa. Alue vetää puoleensa erityisesti myös koulutettuja maahanmuuttajia. Monet maahanmuuttajat perustavat yrityksiä jotka auttavat sekä omaa maahanmuuttajayhteisöä että muitakin asukkaita; yrittäjyys on maahanmuuttajien kesken selvästi muuta väestöä suosittumpaa. Monet nopeimmin kasvavista yrityksistä ovat myös muuttajien johtamia. Yhdysvalloissa myönnetään väliaikaisia H-1B -viisumeita taitaville maahanmuuttajille talouden parantamiseksi. Vuonna 2008 myönnettyillä 400 000 viisumilla tuli moni Latinalaisesta Amerikasta, Länsi-Euroopasta ja Itä-Aasiasta, mutta kaikkein huomattavin osa ihmisistä, 150 000, tuli Intiasta. Intian kanssa yhteys on erityisesti elektroniikka- ja tietotekniikkateollisuudessa.

4 Latinalainen Amerikka

Samuel Haverinen, Elias Willberg, Mikael Asikainen, Tuomas Väisänen

Katso aluksi kuva 4.1.

Yli 500 vuotta sitten Pyreneiden niemimaan valtiot Espanja ja Portugali aloittivat Amerikan valloituksensa → perintöä/kolonialismin vaikutuksia:

- asukkaista 2/3 puhuu espanjaa ja 1/3 portugalia
- uskontona katolilaisuus
- arkkitehtuuri ja kaupunkirakenne noudattelee kolonialistivalloittajien kaupunkirakennetta
- väestö suurelta osin multietnistä orjakaupan ja siirtolaisuuden johdosta
- Latinalainen Amerikka toimi pitkään kolonialistivaltojen resurssivarastona

Kolonialismin jälkeen monet valtiot ovat teollistuneet ja nousseet omille jaloilleen, ja myöhemmin nousseet merkittäviksi markkinavoimiksi, esim. Brasilia. Nousua vauhdittavat kauppaliitot: Mercosur ja CAFTA (Central American Free Trade Association), joiden syntyminen on myös indikaattori taloudellisesta kehityksestä alueella. Brasilia on maailman viidenneksi väkirikkain maa (193 milj.). Taloudellisesta noususta ja maailman rikkaimmasta miehestä huolimatta noin 22 % elää alle 2 dollarilla päivässä. Latinalaisen Amerikan väestöstä $\frac{3}{4}$ asuu kaupungeissa ja megakaupunkien (megacity) määrä suuri: São Paulo, Mexico City, Buenos Aires ja Rio de Janeiro ovat yli 10 miljoonan asukkaan kaupunkeja. Lisäksi yli miljoonan asukkaan kaupunkeja on yli 40. Latinalaisessa Amerikassa on suuresta käytöstä huolimatta edelleen valtavat luonnonvarat: maakaasua, öljyä ja kuparia suuret määrät, jotka turvaavat talouden kasvun tulevaisuudessa. Alue on biodiversiteetiltään maailman rikkaimpia → luonnon tulevaisuus vaakalaudalla luonnonvarojen kiivaan hyödyntämisen johdosta.

1 YMPÄRISTÖN MAANTIEDE: Neotroopista moninaisuutta ja urbaania rappeutumista

Samuel Haverinen

LUONNONMONIMUOTOISUUS AIVAN KÄSITTÄMÄTÖNTÄ LUOKKAA! Kokoajan tutkijat löytävät uusia lajeja ja yrittävät ymmärtää alueen monivivahteisia ekosysteemejä.

Luonnonvarojen tehokas hyödyntäminen on jo tuhonnut arvokkaita alueita ja hakkuu koneet työntyvät yhä syvemmälle viidakkoon, mutta silti suuria alueita vielä koskemattomina.

2000-luvulla Latinalaisella Amerikalla on kuitenkin mahdollisuus välttää monia virheitä, joita muualla maailmassa on tehty luonnon suhteen.

Katso polttavat ympäristökysymykset kartalta, kuva 4.3.

Latinalaisen Amerikan suurin haaste on saavuttaa tasapaino herkän luonnon ja talouden välillä.

Gloaalista lokaaliin: Voiko ekoystävällinen reilun kaupan kahvi edistää biodiversiteettiä?

Kahvi on Latinalaisen Amerikan tärkeimpiä vientituotteita. Monet ympäristöjärjestöt sanovat, että kahvin kuluttajien tulisi vaatia enemmän perinteistä ja luonnonmukaista varjossa kasvatettua kahvia. Syy tähän on se, että muiden kasvien varjossa ja joukossa kahvipensaat ylläpitävät luonnollista elinympäristöä muun muassa sadoille erilaisille linnuille. 1970- ja 1980- luvuilla kahvia alettiin monin paikoin kasvattaa laajoilla avoimilla pelloilla, mikä kuitenkin johti kaikkien muiden lajien täydelliseen häviöön. Pienviljely myös tuo kasvattajille paremmat tuotot.

1.1 Maaseudun ympäristötilanne: vähenevät metsät ja kuluvat viljelysmaat

Suurin ympäristöongelma on metsien häviäminen ja maaseudulla modernin maatalouden tuoma maaperän rasittuminen ja eroosio.

1.1.1 Metsätuho ja biodiversiteetin menetys

Amazonin allas ja alueet itäisestä Keski-Amerikasta ovat uniikkeja alueita maailmassa trooppisten sademetsien vuoksi. Asutuksen, maatalouden ja karjatilojen tieltä kokonaan hävinneet metsät ovat Brasilian kaakkoisrannikon metsät ja Keski-Amerikan Tyynen valtameren puoleiset metsät.

Metsät ovat uhattuna muuallakin kuin Brasiliassa, esim. Chilessä (figure 4.4) ja Meksikossa. Trooppisten sademetsien häviäminen on yksi suurimmista ympäristöaiheista maailmassa, sillä niiden alueella elää 50 % kaikista maailman lajeista, vaikka niiden alue on vain 6 % maapinta-alasta. Metsien surmaksi koituvat asutuksen leviäminen, suuret karjatilat, kaskimaatalous sekä kullan etsintä (Brasilia, Venezuela, Costa Rica) ja kokaiini tuotanto (Peru, Bolivia ja Kolumbia).

Tuhojen laajuutta:

Viimeisen neljän kymmenenvuoden aikana Amazonin sademetsistä on kadonnut 20%!!!

Sademetsää katoaa vuoden 2000 arvion mukaan 20 000 km² vuodessa!!!

Tiestön kasvu syvemmälle sademetsään tietää tuhoa, koska se tuo mukanaan ahneet kaivosmiehet ja metsurit sekä uudisasukkaat, joilla on vain rahan kiilto silmissä.

Brasilia käynnisti vuonna 2000 projektin *Advanced Brazil*, jonka budjetti on 40 miljardia dollaria. Sillä rakennetaan teitä, rautateitä, kaasuputkia, vesivoimaloita, sähkölinjoja ja jokikanavia. Brasilian hallitus on kuitenkin perustanut suojelualueita tuhoutuneiden metsien rinnalle noin 150 000 km².

1.1.2 Grassification

Grassification= ruohoontuminen, trooppisen sademetsän muuttuminen karjan laidunmaaksi ihmisen toimesta. Tapahtunut ja tapahtuu edelleen varsinkin Afrikassa ja Latinalaisessa Amerikassa.

Tämä metodi perittiin Pyreneiden niemimaan kolonialisti valtioilta. Kuva 4.6

1.1.3 Ongelmat maatalousmailla

Moderni maatalous on tuonut mukanaan jalostetut lajikkeet, jotka vaativat paljon lannoitteita ja torjunta-aineita. Monet paikalliset hyödylliset kasvit, jotka kestävät hyvin paikallisia sääolosuhteita ovat hävinneet Keski-Andeilla ja Meksikossa. Modernin maatalouden kemikaalit ovat valunnan mukana joutuneet

vesistöihin ja saastuttaneet monia syrjäseutujen vesivarastoja. Maataloudessa käytetyt kemikaalit ovat aiheuttaneet jopa lapsikuolemien lisääntymistä mm. Meksikon Sinaloassa.

Maaperän eroosiota ja hedelmällisyyslukujen laskua tapahtuu kaikilla maatalousalueilla.

Tietyt maannokset ovat erittäin herkkiä eroosiolla. Vulkaaniset maannokset ja punertavat *oxisols* it ovat todella herkkiä eroosiolle. Esimerkiksi Brasiliassa Paranàn basaltti tasangon tuottavuus on heikentynyt jo yli vuosikymmenen.

1.2 Urbaanit ympäristöongelmat

Painavimmat ympäristökysymykset Latinalaisessa Amerikassa sijoittuvat kaupunkien alueelle. Esimerkkinä Mexico City. Siellä vaikeat ongelmat korostavat miten ympäristö, väestö, teknologia ja poliitikot ovat punoutuneet yhteen. Ne ponnistelevat Mexico Cityn pitämisestä elettävällä tasolla.

1.2.1 Mexican laakson ympäristöongelmat

Mexico Cityn metropolialueella elää 18 miljoonaa ihmistä.

Pahin ongelma ilmansaasteet, jotka johtuvat teollisuudesta ja voimakkaasta autoistumisesta, joka alkoi 1960-luvulla. Kaupunki on laaksossa, joka on kuin kulho → inversio! Kuva 4.7.

Pahinta aikaa on talvi, jolloin lapset eivät aina voi mennä kouluun vaan joutuvat olemaan sisätiloissa.

Kiusallinen ongelma on Mexico Cityn vajoaminen. Metropolin kasvaessa ja pohjavesivarojen tyhjentyessä kaupunki vajoaa. 1900-luvun aikana Mexico City vajosi jopa 9 metriä! Huomaa, että Italian Venetsia samana aikana vajosi vain 23 senttiä! Infrastruktuuri on kärsinyt luonnollisesti vajoamisesta huomattavasti.

Nykyään pohjaveden pumppaaminen keskusta alueen alta on lopetettu ja keskusta vajoaa "vain" 2.5 senttiä vuodessa, kun taas ulkopuoliset alueet vajoavat 50 sentin vuosivauhtia.

1.2.2 Meneillään olevat urbaanit haasteet vastauksineen

Suurin osa tämän hetken ympäristöongelmista aiheutuu ihmisten jokapäiväisestä elämästä. Ilmansaasteet, vesipula ja jäteongelma ovat näitä ongelmia.

Latinalainen Amerika on kaikista kaupungistunutta aluetta kolmannessa maailmassa. Sen kaupunkilaisilla on parempi veden saanti, viemärointi ja sähkönsaanti kuin Afrikan tai Aasian naapureilla.

Tiheästi asutettujen suurkaupunkien ympäristön parannus vaatii kalliita investointeja infrastruktuuriin. Esimerkiksi suunnittelemattomilla alueilla, kuten faveloissa infrastruktuurin rakentaminen on vaikeaa ja todella kallista.

Kaksi ääriesimerkkiä (ks. 133):

1. 1980-luvulla Cubatão "Valley of Death"
2. Curitiba "Green city"

1.3 Läntiset vuoret ja itäiset kilvet

Katso kuva 4.1!

Geologisesti nuorinta aluetta on Andit ja vanhinta on idän kilpi –ja tasankoalueet.

Vanhin asutus on kilpialueilla, tasangoilla ja vuoriston laaksoissa, koska näillä alueilla hyviä viljelymaita, leuto ilmasto ja sopiva sademäärä. Nykyäänkin tihein asutus keskittynyt näille alueille, esimerkiksi Meksikon ylätasanko Sierra Madren vuoristossa, jossa Mexico City.

1.3.1 Andit

Alkaen Luoteis-Venezuelasta ja päättyen Tulimaahan, ovat Andit 8000 km pitkä vuoristo.

Andien alue on seismisesti hyvin aktiivista aluetta, esim. Chilessä vuonna 2010 helmikuussa tapahtui 8.8 magnitudin maanjäristys.

Andit sijaitsevat alityöntövyöhykkeellä, jossa Nazcalaatta työntyy Etelä-Amerikan laatan alle. Vuoristossa on tämän poimuttumisen vuoksi jopa 30 yli 6000 m korkeaa huippua. Subduktion seurauksena Andeilla on monia arvokkaita mineraaleja, kuten hopeaa, kultaa, tinaa, kuparia ja rautaa.

Altiplano, on ylätasanko Andien leveimmällä kohdalla. Se on maailman toiseksi laajin ylätasanko Tiibetin ylängön jälkeen. Altiplano sijaitsee Bolivian länsiosassa ulottuen Perun eteläosiin. Se on laajuudeltaan noin 168 350 km². Altiplano on keskimäärin 3 660 metriä merenpinnan yläpuolella ja sitä reunustavat Andien haarat Cordillera Oriental ja Cordillera Occidental. Titicacajärvi sijaitsee Altiplanon matalimmalla kohdalla. Kuivasta ja kylmästä ilmastosta huolimatta Altiplanolla asuu suhteellisen paljon ihmisiä. Alueella harrastetaan perunan ja ohran viljelyä sekä laamojen hoitoa. Altiplanon suurimmat kaupungit ovat La Paz ja Oruro.

1.3.2 Meksikon ja Keski-Amerikan ylängöt

Meksikon ylätasanko ja Keski-Amerikan vulkaaninen akseli (kuva liite 1) ovat vanhimpia asutettuja alueita Latinalaisessa Amerikassa. Monet tärkeimmistä kaupungeista sijaitsee siellä.

Kuva liite 1. Keski-Amerikan vulkaaninen akseli, joka on Nazcalaatan, Kookossaarten laatan ja Karibian laatan risteyksessä oleva "akseli". Vulkaaninen alue ulottuu Guatemalasta aina Costa Ricaan saakka. Kuvassa näkyy miten vulkaaninen maannos vaikuttaa kaupunkien sijoittumiseen nauhaksi Tyynenmeren puoleiselle alueelle (Plate Tectonic: Narod.ru (2000), <<http://plate-tectonic.narod.ru/volcanoam13anicarogua1photoalbum.html>>).

Meksikon ylätasangolla hopeaa, kuparia ja sinkkiä.

Keski-Amerikan vulkaanisella akselilla on yli 40 tulivuorta, joista suurin osa toimivia. Hedelmällinen vulkaaninen maannos kuitenkin pitää alueen tiheään asutettuna. Vulkaanisen akselin alueella enimmäkseen maataloutta.

1.3.3 Kilvet

Etelä-Amerikassa on kolme pääkilpialuetta. Guyanan kilpi, Brasilian kilpi ja Patagonian kilpialue. Brasilian kilpialue kaikista merkittävien asutuksen ja luonnonvarojen vuoksi. Kurkkaa vielä kuva 4.1.

1.4 Jokialtaat ja alangot

Kolme suurta valuma-alueita: Amazon, Plata ja Orinoco. Katso kuva 4.11.

Viisi suurta tasankoaluetta (pohjoisesta etelään): Llanos, Amazonin tasanko, Pantanal, Chaco ja Pampas.

1.4.1 Amazonin allas

Kaikkialla alueella vuosittainen sademäärä yli 150 cm, ja monin paikoin yli 200 cm. Alueen suurin kaupunki Belèm. Toimii pohjoisen Etelä-Amerikan tärkeänä kulkureittinä.

Muihin maailman suuriin jokiin verrattuna Amazon on asutukseltaan köyhä, koska maaperä on suurimmassa osassa jokialuetta köyhää.

1.4.2 Río de la Platan allas

Verrattuna Amazonin altaaseen Platan alueella maatalous on taloudellisesti hyvin tuottavaa ja koneistunutta, etenkin soijan tuotanto.

Alueella on muutama suuri pato, joista suurin ja tärkein on Itaipù, Parana-joessa. Se tuottaa sähköä koko Paraguayhin ja suureen osaan eteläistä Brasiliaa.

1.4.3 Orinocon allas

Pieni ja merkityksettömämpi verrattuna Plataan ja Amazoniin.

Llanosin alue tärkein → karjantuotantoa ja nykyään kasvavissa määrin öljyntuotantoa (Venezuela, Kolumbia).

1.5 Ilmastorakenteet

Opettele kuva 4.13!

1.5.1 Korkeudellinen vyöhykkeisyys

Alexander von Humboldt! Korkeuden nousun ja lämpötilan muutoksen suhde (environmental lapse rate) kasvillisuudessa tapahtuviin muutoksiin. Katso kuva 4.14.

1.5.2 El Niño

Pitäisi jo olla hallussa, jos ei "ota haltuun!" El Niño muutaman vuoden välein vaikuttava laaja sääilmiö Tyynellä valtamerellä.

1.6 Latinalainen Amerikka ja globaali lämpeneminen

Latinalaisessa Amerikassa on 8 % koko maailman väestöstä ja se päästää ilmoille 6 % maailman kasvihuonepäästöistä → Latinalainen Amerikka on paljon vähäisempi kasvihuonekaasujen tuottaja kuin muut alueet kolmannen valtakunnan alueet, lukuun ottamatta tietenkin Saharan eteläpuolista Afrikkaa.

Alhaiset päästöt selittyvät pitkälti suurella vesivoima kapasiteetilla ja biopolttoaineilla sekä tukeutumisella julkiseen liikenteeseen.

Suurimmat kysymykset ovat:

- Kuinka ilmastonmuutos vaikuttaa maatalouden tuottavuuteen ja veden saantiin?
- Vaikutukset malarian ja dengue-kuumeen esiintyvyyteen?

Vaikutukset näkyvät ja tuntuvat nopeimmin yläköalueilla → näkyviä vaikutuksia esimerkiksi viimeisen 50 vuoden aikana Andien jäätiköt ovat vähentyneet dramaattisesti. Monet jäätiköt ovat kokonaan kadonneet ja loput katoavat noin 10–15 vuoden kuluessa (ks. kuva 4.15).

Jäätiköiden sulaminen vaikuttaa Andien alueen asukkaiden veden saantiin, sillä jäätikköpurot/joet ovat tärkeä veden lähde alueella.

Viime vuosina dengue-kuume tapaukset ovat kasvaneet jyrkästi.

Tutkijat eivät vielä tiedä miten ilmaston lämpeneminen vaikuttaa El Niñon sykleihin ja voimakkuuteen.

2 VÄESTÖ JA ASUTUS: Kaupunkien dominanssi

Elias Willberg

Latinalaisessa Amerikassa ei ole suuria jokivarsisivilisaatioita, kuten Aasiassa. Itse asiassa maanosan suuret jokivarret ovat hyvin vähän käytettyjä. Toisin kun Etelä-Amerikassa, Keski-Amerikan ja Meksikon suurimmat väestökeskittymät ovat sisämaan alamailla. Ylämaiden kaupunkien hallitsevuus on vähentynyt ja enemmistö isoista kaupungeista onkin tätä nykyä alamailla. Suuren väestön kasvun maanosa koki 60- ja 70-luvulla elinajan odotteen noustessa ja kuolleisuuden vähentyessä. 1990-luvulla syntyneisyys alkoi myös vähentyä nopeasti. Silti vuonna 2025 Latinalaisessa Amerikassa arvellaan olevan 620 miljoonaa asukasta.

2.1 Latinalaisen Amerikan kaupunki

Yksi tärkeimmistä demografisista trendeistä on ollut muutto maalta kaupunkiin. 1950-luvulla $\frac{1}{4}$ väestöstä asui kaupungissa, nyt luku on $\frac{3}{4}$. Urbanisoituneimmissa maissa (Argentiina, Chile, Uruguay) yli 90 % ihmisistä asuu kaupungeissa. Latinalaisen Amerikan kaupungit ovat lisäksi tunnettuja siitä, että merkittävin kaupunki on kooltaan 3-4 kertaa suurempi kuin mikään toinen valtiossa, esim. Lima, Buenos Aires, Mexico City (urban primacy). - > Vähentääkseen keskittyneisyyttä, hallitukset ovat tarkoituksella rakentaneet uusia kaupunkeja kauas näistä suurista kaupungeista, esim. Brasilia Brasiliassa. Yritykset eivät kuitenkaan ole tuottaneet toivottua tulosta.

2.1.1. Kaupunkien rakenne

Lat. Amerikan kaupungeissa on yleensä selvä CBD, joka sijaitsee yleensä kaupungin vanhassa siirtomaaytimessä. Mitä kauemmas keskustasta mennään, sitä huonommat ovat asumisolot, lukuun ottamatta hyväkuntoista ja uutta eliittiosaa, joka ulottuu ytimeistä kauemmille alueille ja jossa on parhaat asunnot ja palvelut (kuva 4.17). Kehätien ulkopuolella on monesti slummiasutusta (favelat, barrio juvenes), joka on syntynyt sinne nopean laajenemisen johdosta. Slummeja voi olla myös keskustoissa jyrkillä rinteillä ja rotkoilla (esim. Rio de Janeiro). Joissain kaupungeissa, kuten Limassa, yli kolmannes väestöstä asuu omatekemissä, huonokuntoisissa ja usein laittomasti rakennetuissa asunnoissa. Syynä on yleensä hallitusten kyvyttömyys vastata suuren tulijoiden virtaan. Suurin osa alueiden asukkaista saa elantonsa epävirallisen sektorin kautta (informal sector).

2.1.2 Maalta kaupunkiin

Maalta kaupunkiin muutto (rural-to urban migration) on ollut merkittävä trendi maanosassa 1900-luvun puolivälin jälkeen. Alkujaan perheet lähettivät perheenjäseniä kaupunkiin ansaitsemaan, mutta sittemmin moni alkoi suosia kaupunkia sen mahdollisuuksien takia. Tulijat olivat usein nuoria ja perheestään parhaiten koulutettuja. Tulijoista pieni enemmistö oli lisäksi naisia.

2.2 Maaseutuasumisen piirteet

Vaikka suuri osa väestöstä asuu kaupungeissa, silti 125 miljoonaa vielä ei. Mielenkiintoisesti lukema on absoluuttisesti sama, kuin 60-luvulla. Maaseutu-elämä on silti muuttunut radikaalisti. Maatalous on koneellistunut ja yhteyksien parantuessa, eristyneisyys vähentynyt.

2.2.1 Maaseudun maanomistus

Historiallisesti parhaat maat olivat yleensä kolonialistien käsissä, maanomistajien viettäessä aikansa kaupungissa sillä aikaa kun palkatut työntekijät tai orjat tekivät työt. Talonpojat eivät voineet omistaa maata, koska kaikki maat olivat harvojen suuromistajien käsissä (latifundia). Silti heidän onnistui saada

pienien maatilkkujensa tuotto elannokseen (minifundia). Yleisestikin tämä käytäntö voi johtaa pysyvään viljelyyn, tai vuoroviljelyyn ja parempaan tulojen jakoon. Suuri osa 1900-luvun turmiosta Latinalaisessa Amerikassa johtui maatyöläisten vaatimuksesta maan uudelleen jakoon (agrarian reform), joka tapahtuikin monessa maassa. 2000-luvun alussa Venezuelan Chavez ja Bolivian Morales toteuttivat vallankumouksensa maan jaossa. Kehitys on johtanut maaseudun sisällä, ja jopa kaupungista maalle muuton aaltoihin.

2.2.2 Maataloudelliset rajat

Maataloudellisten rajojen luomisen tarkoituksena on ollut tarjota talonpojille maata, päästä käsiksi käyttämättömiin resursseihin ja pönkittää poliittisia rajoja. Trans-Amazonin valtatie vastineeksi Perussa rakennettiin marginal highway, Meksikossa uudisasukkaat lähetettiin Tehuantepecin metsiin. Brasilian Amazonin avaaminen asutukselle on kuitenkin ollut kunnianhimoisin hanke. 1960-luvulla rakennettiin suuria valtateitä, jolloin pääomaa ja kaivosyhtiöitä virtasi sademetsään samoin kuten uudisasukkaitakin. Pian kuitenkin huomattiin alueen maaperän olevan maataloudelle kannattamatonta ja moni pienviljelijä on joutunut kärsimään tästä. Rahaa on mennyt lisäksi karjatilojen tukiin, mikä on tarkoittanut metsien laajamittaista raivaamista. Koska alueiden omistussuhteet ovat epäselvät ja niillä on monia halujia (pienviljelijät, karjatilalliset, kaivosyhtiöt, metsänraivaajat), Amazon voikin olla hyvin väkivaltainen paikka. Vuonna 2005 amerikkalainen nanna ammuttiin kuoliaaksi, kun hän yritti estää suurtilallista raivaamista käyttämätöntä metsää. Amazonin väkimäärä tulee kuitenkin kasvamaan, minkä tarkoittaa, että myös tulevaisuudessa paljon luonnonvaroja otetaan käyttöön laittomasti.

Maantieteen työkalut: Kartan tekoa Rion slummeissa

Nykyajan välineiden avulla, kartan teosta on tullut helpompaa, mihin liki jokainen kykenee. Sen myötä moni ennen kartoittamaton alue on saatu tutkittua esimerkiksi alkuperäisväestön avulla. Rion slummeissa slummin asukkaat ovat alkaneet kartoittamaan alueitaan, koska olemassaolostaan huolimatta ne eivät ole näkyneet kaupungin kartoilla muun muassa vaillinaisten katujen nimien takia. Olympialaisten lähestyessä faveloita on yritetty saada rauhoittumaan, sekä vähentää niiden eristyneisyyttä. Kunkin hankkeeseen osallistuvan slummin asukkaan tehtävänä on kiertää aluetta GPS -laite kädessä ja ottaa ylös sijaintitietoja. Hankkeen tarkoituksena on vähentää eristyneisyyttä alueen kartoituksen avulla.

2.3 Väestönkasvu ja väestön liikehdintä

1900-luku oli suuren väestönkasvun aikaa, etenkin 60- ja 70-luku. 60-luvulla esimerkiksi naisella oli tyypillisesti 6-7 lasta. Nykyään luku läpi maanosan on kuitenkin enää 2-3 lasta, mikä selittyy monella tekijällä. Kaupungeissa perheet ovat usein maaseutua pienempiä, naisten osuus työvoimasta on kasvanut, naisten koulutus on parantunut, valtio tukee perhesääntelyohjelmia ja neuvolapalveluiden saatavuus on parantunut. Väestön ollessa silti vielä pääosin nuorta, kasvun edellytykset ovat monessa maassa hyvät. Myös maahanmuutto on muuttanut väestöllisiä rakenteita. Muuttajia on tullut niin Euroopasta kuin Aasiastakin.

2.3.1 Eurooppalainen muuttoliike

Itsenäistyttyään monen Latinalaisen Amerikan valtion johtajat uskoivat kehittävänsä maataan maahanmuutolla. Virastoja perustettiin Eurooppaan, jotta voitiin houkutella uusia työläisiä ja "vaalentaa" mestizo-väestöä, joka oli osin eurooppalaista, osin intiaania-alkuperää. Vuosina 1870 - 1930 noin 8 miljoonaa eurooppalaista saapui maanosaan, etenkin Eteläisen Amerikan valtioihin. Suurimmat ryhmät olivat espanjalaiset, portugalilaiset, saksalaiset ja italialaiset. Osa tuli kausityöntekijöiksi, osa muutti pysyvästi.

2.3.2. Aasialainen muuttoliike

Samoihin aikoihin saapui myös paljon aasialaista väestöä Kiinasta ja Japanista työskentelemään. Japanilaisia Brasiliassa on tutkittu paljon. Heidä on nykyään maassa 1,5 miljoonaa jo monessa polvessa ja heidän kasvunsa on ollut läheisessä yhteydessä soijapavun ja appelsiinien tuotantoon. Viimeisin tulijaryhmä ovat olleet eteläkorealaiset, jotka toisin kuin edeltäjänsä, ovat tulleet maihin pienryttäjiksi.

2.3.3. Latinojen muuttoliike ja pallonpuoliskollinen muutos

Latinalaisen Amerikan sisäisellä muutolla ja Pohjois-Amerikkaan kohdistuneella on ollut suuri vaikutus. Venezuelan öljyrikkaudet ovat houkutelleet kolumbialaisia, Boliviasta on muutettu Argentiinaan ja Meksikosta luonnollisesti Yhdysvaltoihin. Myös poliittinen turmio on aiheuttanut muuttoliikettä, kuten 70-luvulla jolloin Chilen älyköt pakenivat Pinochetin diktatuuria. Myös sisällissodilla on ollut sama vaikutus. Suurin muuttoliike ylivoimaisesti on ollut Meksikosta Yhdysvaltoihin työvoimaksi. Vuonna 2007 Yhdysvalloissa oli 28 miljoonaa asukasta, jotka olivat meksikolaista alkuperää. Yhteensä hispaanoja on Yhdysvalloissa arviolta 44 miljoonaa ja luvun odotetaan kasvavan. Tänä päivänä moni Latinalaisen Amerikan valtioista onkin maastamuuton kohteita ja heidän työpanoksellaan on tärkeä osa ympäri maailman. Takaisin lähetettävät rahat (remittances) vastaavasti ovat tärkeä osa lähtömaiden taloutta. Kehittyneiden yhteyksien avulla lähtijät säilyttävät läheiset siteet kotimaihinsa, ja elävät jopa kahden valtion kansalaisina (transnationalism). Tämä voidaan nähdä yhtenä globalisaation kulttuurisena piirteenä.

3 KULTTUURINEN YHTENÄISYYS JA MONINAISUUS: Mantereen uudelleenasetuttaminen

Mikael Asikainen

Espanjan ja Portugalin Latinalaisesta Amerikassa harjoittama kolonialismi vuodesta 1492 1800-luvulle on merkittävin asia, mikä luo Etelä- ja Keski-Amerikasta yhtenäisen maailmanalueen. Kolonialismin prosessi ei toki ollut selkeä, vaan ennemminkin monien eri kulttuurien kohtaaminen ja sekoittuminen. Vaikka suurin osa kolonialismista oli eurooppalaisen kulttuurin pakotettua levittämistä, oli vaikutteensa myös esimerkiksi muualta tuoduilla orjilla. Monet alkuperäisyhteisöt ovat myös nousseet viime vuosisatoina uudestaan.

3.1 Demografinen romahdus

Eurooppalaisten ja Amerikan alkuperäisasukkaiden kohtaamisen merkittävimpiä tuloksia oli intiaaniväestön valtaisa romahdus. Ennen eurooppalaisten tuloa alueella oli laajoja, monimuotoisia ja kehittyneitä kulttuureita. Esimerkiksi Mayojen kaupunki Tikal nykyisessä Guatemalassa kukoisti suurine kivirakennuksineen ennen salaperäistä romahdustaan satoja vuosia ennen eurooppalaisia. Myös espanjalaiset olivat vaikuttuneita näkemästään hienostuneisuudesta ja rikkaudesta, erityisesti atsteekkien poliittisessa ja kulttuurillisessa keskuksessa Tenochtitlánissa, jossa asui tuolloin 300 000 asukasta eli huomattavasti enemmän kuin yhdessäkään espanjalaiskaupungissa. On arvioitu, että juuri ennen Kolumbusta Amerikan mantereella asui yhteensä 54 miljoonaa ihmistä, joista 47 miljoonaa Latinalaisessa Amerikassa. Vertailun vuoksi Länsi-Euroopassa oli tuolloin noin 42 miljoonaa asukasta. Amerikassa oli kaksi tärkeää asutuskeskittymää: 14 milj. asukasta Keski-Meksikossa ja 12 milj. asukasta keskisillä Andeilla. Vuoteen 1650 mennessä alkuperäisväestö oli kuitenkin vain noin kymmenes siitä. Väestön tuhoutuminen

johtui pitkälti uusista taudeista, kuten isorokosta, mutta sodankäynnillä, pakkotyöllä ja ruokatuotannon romahtamisella oli myös osuutensa. Vuoden 1650 jälkeen alkuperäisväestön määrä on hieman kasvanut, mutta eristyneemmissä yhteisöissä on ollut tuhoisia epidemioita vielä paljon myöhemminkin.

3.1.1 Kolumbiaaninen vaihto

Historioitsija Alfred Crosby kuvaa Uuden ja Vanhan Maailman kulttuurien kohtaamisen aiheuttamaa muutosta Kolumbiaanisena vaihtona (Columbian exchange). Eurooppalaisille vaihdosta seurasi pääasiassa hyötyä ja amerikkalaisille haittaa. Uusien kasvien, eläinten, ihmisten ja tautien molemminpuolinen siirtyminen kuitenkin muutti voimakkaasti koko maailmaa. Espanjalaiset veivät uuteen maailmaan muun muassa vehnää, oliiveja ja viinirypäleitä, joista vehnä menestyi Amerikassa hyvin. Takaisin he toivat mm. maissin, perunan, maniokin, chilin, tomaatin, ananaksen, kaakaon ja avokadon. Varsinkin peruna omaksuttiin perusruoaksi Euroopassa ja Venäjällä hyvin nopeasti. Kasveja siirrettiin myös muualta, esimerkiksi alun perin aasialaisesta sokeriruo'osta ja afrikkalaisesta kahvista tuli plantaasien pääviljelykasveja Karibialla ja Etelä-Amerikassa. Amerikkaan vietiin myös eläimiä, kuten sika, nauta, lammas ja hevonen, joita myös alkuperäisasukkaat oppivat kasvattamaan. Samalla toki siirtyi myös uusia eläintauteja.

3.1.2 Intiaanien selviytyminen

Nykyisin Meksikossa, Guatemalassa, Ecuadorissa, Perussa ja Boliviassa on suurimmat alkuperäisväestöt, eli siellä missä väestöä oli paljon jo ennen eurooppalaisiakin. Pienempiä yhteisöjä on myös monissa eristyneissä ympäristöissä, joissa ulkopuoliset vaikutteet ovat pienet, kuten Honduranin Moskiittorannikolla ja Brasilian länsi- ja pohjoisosissa. Usein merkittävää alkuperäisasukkaille on ollut oikeus omaan asuinmaahan. Oma aluettaan hallinnoivilla kansoilla alkuperäinen kulttuuri on usein paremmin säilynyt, ja ympäri Latinalaista Amerikkaa alkuperäiskansat ovatkin ajamassa omia itsehallintoalueita. Monin paikoin alkuperäisasukkaat ovat myös nousseet vastustamaan vuosisatojen poliittista sortoa, ja esimerkiksi Boliviassa presidentiksi valittiin 2005 ensimmäinen amerikanintiaani, aimara Evo Morales.

3.2 Etnisyyden ja kulttuurin rakenteet

Alkuperäisväestön demografinen romahdus mahdollisti eurooppalaisten suuren vaikutuksen Latinalaisen Amerikan väestöön. Alusta asti eurooppalaiset ja intiaanit kuitenkin lisääntyivät keskenään ja väestöstä tuli rodullisesti sekoittunutta. Espanjalaiset yrittivät pitää jonkinlaista luokittelua; espanjalaisen ja intiaanin lapsi oli mestitsi, mestitsin ja espanjalaisen castitsi, eurooppalaisen ja afrikkalaisen mulatti ja afrikkalaisen ja intiaanin zambo. Minkäänlainen erottelu muuttui kuitenkin pian mahdottomaksi. Nykyisin hyvin monessa Latinalaisen Amerikan maassa suurimmalla osalla väestöstä on sekä eurooppalaisia että alkuperäisväestön esivanhempia.

3.2.1 Selviytyvät intiaanikieliset

Noin kaksi kolmannesta latinalaisamerikkalaisista on espanjankielisiä ja kolmannes portugalinkielisiä. Kolonialistiset kielet otettiin hyvin kyseenalaistamatta valtioiden virallisiksi kieliksi niiden itsenäistyessä, ja esimerkiksi Boliviassa vasta 1990-luvulla virallisiksi kieliksi otettiin lukuisat intiaanikieliset kuten ketšua, aimara ja guarani. Alkuperäisasukkaita on yhteensä yli puolet bolivialaisista. Intiaanikielten yleisyyttä on usein vähätelty, mutta yhä yli 10 miljoonaa ihmistä Andeilla puhuu ketšuaa, 4 miljoonaa Boliviassa ja Paraguayssa guarania ja noin 7 miljoonaa Etelä-Meksikossa ja Guatemalassa mayakieliä. Monilla sadoista alkuperäiskielistä on kuitenkin alle 10 000 puhujaa (kuva 4.26).

3.2.2 Sekoittuneet uskonnot

Kielten tavoin roomalaiskatolinen uskonto on hyvin vahvasti levittäytynyt koko alueelle, ja suurimmassa osassa maita yli 90 % väestöstä on katolisia. Protestantteja on paikoin mutta hyvin vähän. Katolilaisuus kuitenkin sekoittui Latalalaisessa Amerikassa hyvin usein alkuperäisuskomusten kanssa mistä syntyi synkretistisiä uskontoja. Monin paikoin paikallisten jumalien palvomisen tilalle ovat tulleet katoliset pyhimykset, joiden kunniaksi vietetään vanhoja rituaaleja. Hyvin monia uskonnollisia perinteitä tuli myös afrikkalaisten orjien mukana, kuten umbanda-uskonto. Suurin vaikutus oli Brasiliaan, johon kaiken kaikkiaan tuotiin yli 4 miljoonaa afrikkalaista. Jotkut perinteet ovat säilyneet siirryttyään niin hyvin, että nigerialaisia pappeja on jopa tullut Brasiliaan oppimaan unohdettuja perinteitä. Eräs synkretismin ilmentymä on Brasilialainen karnevaali, joka yhdistelee kristillistä laskiaisjuhlaa, alkuperäiskulttuuria sekä afrikkalaista musiikkiperinnettä samban säestyksellä.

3.3 Latinokulttuurin maailmanlaajuinen ulottuvuus

Latinalaisamerikkalainen kulttuuri on laajalti levinnyt ja tunnistettu ympäri maailmaa. Yksi selvimmistä vaikutuksista on televisio-ohjelmat, joita näytetään useissa maissa miljoonayleisöille. Samoin lukuisat taiteilijat ja kirjailijat ovat laajalti tunnettu kuin myös kansainväliset pop-tähdet kuten kolumbialainen Shakira.

3.3.1 Telenovelat

Täynnä juonitteluja ja suhdesotkuja olevat television saippuaopperat eli telenovelat ovat Latinalaisessa Amerikassa erittäin suosittuja. Ohjelmat kokoavat iltaisin usein koko kansan television ääreen erityisesti Brasiliassa, Venezuelassa ja Meksikossa. Meksikossa saippuaopperan tekeminen on valtavan suurta teollisuutta ja sarjoja näytetään aivan ympäri maailmaa. Useat sarjoista ovat eräänlaisia tuhkimotarinoita, joissa köyhistä oloista lähtevät naiset nousevat vaikeuksien kautta menestykseen.

3.3.2 Jalkapallo

Jalkapallo on maailman suosituin urheilulaji, mutta erityisesti Etelä-Amerikassa sitä pidetään kulttuurisena välttämättömyytenä; kaikki pelaavat sitä. Jalkapallopelejä katsotaan myös ahkerasti ja suurten kilpailujen aikoina kadut ovat ihmisistä tyhjät. Yhteensä 19 jalkapallon maailmanmestaruuskisoista Latinalaiseen Amerikkaan on voitoista mennyt yhdeksän. Useat latinalaisamerikkalaiset huippupelaajat pelaavat eurooppalaisissa seuroissa.

3.3.3 Kansallinen identiteetti

Latinalaisen Amerikan alue on suhteellisen homogeeninen ja monilla valtioilla on vahva kansallinen identiteetti. Monet maat tosin myös itse tarkoituksella loivat kansallista historiaa niiden itsenäistyessä. Varsinkin musiikki- ja tanssiperinteet ovat sittemmin nousseet yhdistäviksi tekijöiksi, kuten tango Argentiinassa. Monet kirjailijat myös sijoittavat kirjansa kotimaihinsa ja näin korostavat uniikkeja kulttuureitaan.

Ihmiset liikkeellä: Kansallinen identiteetti ja japaninbrasilialaiset

Noin 1,5 miljoonaa brasilialaista on japanilaista alkuperää, mikä on suurin japanilaisväestö Japanin ulkopuolella. Siirtolaisten virtaus alkoi vuonna 1908 ja jatkui aina toiseen maailmansotaan asti. Siirtolaiset sulautuivat brasilialaisten joukkoon, mutta tunsivat kuitenkin itsensä aina hieman ulkopuolisiksi. Siksi noin 300 000 japaninbrasilialaista muuttikin 1990-luvulla Japaniin, kun heitä kutsuttiin sinne maan työvoimapulan takia. Japanille tilanne oli hyvä, sillä maa korvasi vanhenevaa väestöään etnisillä japanilaisilla. Paluumuuttajat kuitenkin sopeutuivat huonosti, sillä heidän kulttuurinsa oli brasilialainen ja

monet osasivat vähän jos lainkaan japania. Monia portugalinkielisiä lehtiä ja kouluja perustettiin. Uusi shokki japaninbrasilialaisille kuitenkin tuli, kun vuoden 2009 laman tuoman työttömyyden myötä Japanin hallitus pyysi heitä lähtemään maasta ja maksoi lentolipunkin takaisin Brasiliaan. Monet ovatkin löytäneet brasilialaisuutensa uudelleen.

4 GEOPOLIITTINEN VIITEKEHYS: Kartan uudelleenpiirtäminen

Nykytilannetta enemmän Latinalaisen Amerikan kolonialistinen historia yhdistää maanosaa. Siirtomaina hyväksikäytetyt alueet itsenäistyivät 1800-luvun alussa, mutta ulkopuoliset voimat jatkoivat niihin vaikuttamista, erityisesti Yhdysvallat. Yksi askel Amerikan maiden yhteistyöhön oli Amerikan valtioiden järjestön (Organisation of American States, OAS) syntyminen 1948, mikä sekin tosin oli Yhdysvaltojen etua ajavaa. Latinalaisen Amerikan maiden välillä on ollut aina välillä tiivistä yhteistyötä ja välillä erimielisyyksiä, poliittisten välien rikkomista ja sotiakin. Nykyistä kehitystä edustavat kauppaliitot NAFTA ja Mercosur.

4.1 Iberialaisten valloitus ja territoriaalinen jako

Kolumbus nimesi Amerikan espanjalaisilla, ja Espanja myös aktiivisesti otti uuden mantereen alueita haltuunsa. Espanjalaisten lisäksi myös portugalilaiset olivat ahkeria merenkävijöitä varsinkin Afrikassa, ja erimielisyyksien estämiseksi paavi jakoi maailman kahtia espanjalaisille ja portugalilaisille hieman kiistellyssä Tordesillasin sopimuksessa vuonna 1494. Espanja sai länsipuolen, johon kuului koko Amerikan manner lukuun ottamatta kaistaletta Etelä-Amerikasta, joka jäi Portugalille ja josta Brasilian valtio onkin kehittynyt (kuva 4.30). Portugalilaiset käyttivät aluettaan lähinnä puiden tuontiin ja sokerin kasvatukseen. Espanjalaiset taas keskittyivät aluksi kullan ja hopean kaivamiseen, myöhemmin myös kaakaon ja sokerin kasvatukseen. Siirtokunnat olivat ruoan suhteen täysin itsenäisiä, mutta teollisuus oli kielletty, jotta siirtokunnat pysyisivät riippuvaisina emämaasta.

4.1.1 Vallankumous ja itsenäisyys

Espanjan siirtomaaherruus haastettiin vasta 1800-luvulla, kun vuosina 1810–1826 Amerikassa syntyneen eliitin johtamat vallankumousliikkeet toivat siirtomaille itsenäisyyden. Brasiliassa ero Portugalista oli rauhallisempi ja tapahtui vähitellen vuosina 1808–1889. Uusien valtioiden pohja oli siirtomaihin luodussa hallinnollisessa jaossa; Espanjan alue oli ollut jaettuna kahteen, myöhemmin neljään varakuningaskuntaan ja edelleen pienempiin alueisiin. Myös itsenäistymisten jälkeen valtiot hajoilivat pienemmiksi. Esimerkiksi vapaustaistelija Simon Bolívarin visio Suur-Kolumbian valtiosta oli olemassa 1819–1830 ennen hajoamistaan Panamaksi, Kolumbiaksi, Venezuelaksi ja Ecuadoriksi. Samoin 1823–1839 ollut Keski-Amerikan Liittovaltio hajosi Guatemalaksi, Hondurasiksi, El Salvadoriksi, Nicaraguaksi ja Costa Ricaksi (kuva 4.30).

4.1.2 Pysyvät rajakonfliktit

Vaikka itsenäiset valtiot olivatkin syntyneet, eivät niiden rajat olleet läheskään yleisesti sovitut ja hyväksytyt, minkä vuoksi 1800- ja 1900-luvulla on käyty useita rajasotia. Merkittävimpiä näistä olivat Tyynenmeren sota 1879–1882, missä Chile levittäytyi pohjoiseen; 1840-luvun sodankäynti USA:n ja Meksikon välillä mikä johti nykyisiin rajoihin; Kolmoisliiton sota 1864–1870, jossa Argentiina, Brasilia ja Uruguay liittoutuivat Paraguayta vastaan sen laajentumispyrkimyksissään; ja Chacon sota 1932–1935, jossa Paraguay laajentui Boliviaan. 1980-luvulla Argentiina hävisi sodan Britanniaa vastaan Falklandin eli Malvinassaarten hallinnasta. Yhä edelleen on meneillään erimielisyyksiä rajoista, mistä monet juontavat

juurensa jo siirtomaa-aikaan. Eräs mielenkiintoinen geopoliittinen tapaus on Etelämantereen aluevaatimukset, joita on seitsemällä maalla siitkin huolimatta että Etelämantereen sopimuksessa 1959 sovittiin mannerta käytettävän vain rauhanomaisiin tarkoituksiin. Chile ja Argentiina esimerkiksi esittävät aluevaatimuksensa postimerkeissä, kartoissa ja muissa virallisissa yhteyksissä, ja Argentiinan hallitus on myös kokoontunut vaaditulla alueella ja jopa lähettänyt naisen synnyttämään Antarktiksella. Käytännössä Etelämantereen alueita ei kuitenkaan ole käytetty hyväksi.

4.1.3 Trendi demokratiaa kohti

Latinalaisen Amerikan valtiot juhlivat 2000-luvulla 200-vuotisjuhliansa, mutta poliittinen vakaus on silti ollut melko kaukana. Sotilasvallankaappaukset ovat olleet yleisiä, mutta 1980-luvulta on trendi ollut kohti demokratiaa, avoimia markkinoita ja kansan suurempaa osallistumista politiikkaan. 1990-luvulta asti jokaisessa maassa on ollut demokraattisesti valittu presidentti. Monet ovat silti turhautuneita poliittisten ja taloudellisten uudistusten hitaaseen etenemiseen sekä sosiaaliturvan ja eläkejärjestelmän heikkouteen. Tilanne on pysynyt melko muuttumattomana, eikä poliittinen vakaus ole kehittynyt, vaan krooninen työttömyys ja korruptio jatkuvat.

4.2 Alueelliset organisaatiot

Valtioita yhdistävät tai niiden sisäiset poliittiset rakenteet myös tuovat haasteita valtioiden yhtenäisyydelle. Ylikansallisia organisaatioita (supranational organisations) edustavat lähinnä erilaiset kauppaliitot. Valtionsisäisiä organisaatioita (subnational organisations) muodostavat usein erilaiset etniset tai ideologiset ryhmät.

4.2.1 Kauppaliitot

1960-luvulta lähtien on ollut olemassa muutamia vapaakauppaliittoja, kuten Latinalaisen Amerikan Vapaakauppajärjestä LAFTA, mutta niiden vaikutus on ollut hyvin rajoitettua. Vasta 1990-luvulla Mercosur ja NAFTA loivat toimivia kauppaliittoja (kuva 4.32). Mercosur muodostettiin vuonna 1991 Brasilian, Argentiinan, Paraguayn ja Uruguayn kesken, ja myöhemmin Venezuela liittyi siihen. Perustamisen jälkeen maiden välinen kauppa kasvoi niin voimakkaasti, että pian Peru, Chile, Ecuador, Bolivia ja Kolumbia liittyivät mukaan ulkojäseninä. Toimiva kauppajärjestö on lähentänyt maiden suhteita, sekä lisännyt kauppaa EU:n kanssa. Lisääntyvä liikenne on myös johtanut uusien kansainvälisten tieyhteyksien, siltojen ja tunnelien suunnittelemiseen. NAFTA (North American Free Trade Association) syntyi 1994 Kanadan, USA:n ja Meksikon kesken poistamaan kauppaesteitä. Se on lisännyt kauppaa, mutta on epäselvää, mitkä maat ovat hyötäneet liitosta eniten. Myös Keski-Amerikassa luotiin oma kauppaliitto, CAFTA (Central American Free Trade Agreement), Guatemalan, Hondurasin, El Salvadorin, Nicaraguan, Costa Rican sekä Dominikaanisen tasavallan välillä. CAFTA on samoin lisännyt kaupankäyntiä, mutta sen myös pelätään edistävän halpatyövoiman käyttöä.

4.2.2 Kapinat ja huumekauppa

Sissijoukot, kuten FARC Kolumbiassa, hallitsevat epävirallisesti laajojakin alueita. FARC hankki valtaa ja varallisuutta huumekaupan avulla 1980–90-luvuilla, mikä johti puolisolitaallisiin joukkoihin, levottomuuksiin ja väkivaltaisuuksiin, joiden vuoksi jopa 2,5 miljoonaa kolumbialaista on joutunut muuttamaan muualle. Nykyisin arvioidaan jopa 3 miljoonan kolumbialaisen asuvan ulkomailla. Viime vuosien aikana tilanne on kuitenkin parantunut ja järjestöjen valta vähentynyt. Suuret huumekartellit kuitenkin aiheuttavat paljon väkivaltaisuuksia edelleen esimerkiksi Meksikossa. Monien maiden hallitukset eivät kuitenkaan halua estää tuottavaa huumeidenkasvatusta, sillä latinalaisamerikkalaisilla itsellään ei huumeidenkäyttö ole ollut suuri ongelma kuin vasta viime vuosina. Monilla huumeeparoneilla on valtavasti maallista valtaa poliitikoiden,

armeijan ja tuomareiden lahjomisen kautta, joista toisaalta monet myös tukevat esimerkiksi paikallisia kouluja. Huumeidenkasvatus on muuttunut 1990-luvulta alkaen yhä laajemmaksi, tosin samalla huumeidenvastainen työ on kasvanut. Huumeviljelmät ovat aiheuttaneet myös suurta eroosiota, mutta toisaalta myös kasvien torjumistyössä käytettävä lentokonemyrkytys on aiheuttanut hyötykasvien kuolemista ja terveyshaittoja. Huumeidenkasvatus ei kuitenkaan vähene niin kauan kuin kysyntää on, joten kasvatusalueetkin siirtyvät usein vain muualle torjuntatöiden tuloksena (kuva 4.33).

4.2.3 Alkuperäisasukkaiden ryhmät

Myös monet alkuperäisasukkaiden organisaatiot ovat aiheuttaneet levottomuuksia. Zapatista-kapina Etelä-Meksikossa alkoi 1.1.1994, eli NAFTA:n syntyessä. Kapina oli tavallaan globalisaation tulos; paikalliset pelkäsivät toimeentulonsa puolesta. Alkuperäisasukkaiden ryhmät Ecuadorissa saivat vuonna 2000 aikaan presidentin eron. Boliviassa organisoitu alkuperäisasukkaiden protesti asetti pääkaupunki La Pazin saarroksiin ja johti lopulta kahden presidentin eroon kahdessa vuodessa sekä nykyisen presidentin Evo Moralesin valintaan. Tällaiset tapahtumat toisaalta syventävät demokratiaa mutta toisaalta saattavat johtaa kansan rakoilemiseen.

Globaalit yhteydet: Eurooppalaisten ja aasialaisten investointien kasvu Latinalaisessa Amerikassa

Yhdysvallat on läpi 1900-luvun ollut Latinalaisen Amerikan suurin kauppakumppani, mitä se yhä on. USA:n vaikutus on kuitenkin selvästi vähentynyt. EU on yhteensä Latinalaisen Amerikan toiseksi suurin kauppakumppani, tosin yksittäisistä maista toisena on Kiina. Kauppa EU:n ja Latinalaisen Amerikan välillä tuplaantui 1990–2006, mutta kauppa on edelleen pitkälti maatalouden ja energian raaka-aineiden tuomista Eurooppaan ja koneiden, kuljetusvälineiden ja kemikaalien viemistä Latinalaiseen Amerikkaan. EU on myös alueen suurin ulkopuolinen investoija, joista suurimpana ehkei kovin yllättäen Espanja. Espanja on sijoittanut erityisesti pankkeihin, öljyyn ja telekommunikaatioon. Kiina on kuitenkin noussut nopeasti ja investoi paljon energiaan ja kaivosteollisuuteen. Kiina myös tuki paljon Latinalaisen Amerikan maita lainoilla talouskriisin aikana 2009.

5 TALOUDELLINEN JA SOSIAALINEN KEHITYS: Riippuvuudesta neoliberalismiin

Tuomas Väisänen

Suurin osa Latinalaisen Amerikan talouksista on keskiluokkaisia Maailmanpankin mukaan. Vaikka lattarit kuuluvat kehitysmaihin heillä menee paljon paremmin kuin Saharan eteläpuolisella Afrikalla, Etelä-Aasiassa ja Kiinalla. Tästä huolimatta taloudelliset kontrastit ovat erittäin suuria valtioiden välillä ja niiden sisällä. Ostovoimaltaan suurimmat maat ovat Meksiko ja Argentiina, joita seuraa Chile, Venezuela, Panama ja Uruguay. Köyhimmät valtiot ovat Keski-Amerikassa, kuten Nicaragua ja Honduras. Kaikkien lattareiden valtioiden taloudet kuitenkin kasvoivat 2000–2008 välillä. Tästä huolimatta yksi viidestä lattareissa asuvasta joutuu pärjäämään alle kahdella dollarilla päivässä. Lattareiden talousmoottorit ovat Brasilia ja Meksiko, joista molemmat ovat maailman top 15 suurimman talouden joukossa. Tuloerot ovat lattareissa korkeimmat koko maailmassa. Gini-indeksi mittaa sukupuolten tasa-arvoisuutta asteikolla 0-100. 100 on täydellinen epätasa-arvo ja 0 täydellinen tasa-arvo. Brasilian arvo on 57 ja Meksikon 46.

5.1 Kehittymisen strategioita

60-luvun keskivaiheilla näytti siltä, että Brasilia, Meksiko ja Argentiina nousevat teollisuusmaiden joukkoon. Maailmanpankki ja Inter-Amerikan Kehityspankki antoivat suuria lainoja suurille kehitysprojekteille, kuten moottoriteille, padoille, maatalouteen jne. Nämä lainat saivat aikaan paljon kehitystä, mutta kehitys tapahtui niin nopeasti, että monet jäivät sen jalkoihin. Maaseudulla köyhyys, maattomuus ja surkeat rahan luottojärjestelmät hidastivat pienten maatilallisten tuottavuutta. Kun koneistaminen ja suuret maatilat ajoivat pientilalliset pois mailtaan, heille kaikille ei riittänyt töitä teollisuudesta, joten monet ulkopuolelle jääneistä aloitti oman harmaan talouden yrityksensä. Lopulta monet maat siirtyivät maatalousvaltaisista maista monipuolisiksi kaupungistuneiksi maiksi, joiden teollistumisasteet erosivat toisistaan huomasti.

1990-luvulla monet lattareiden hallitukset uudistivat talouskehitys strategioitaan rankalla kädellä. Kansalliset yritykset ja tuontitullit heivattiin menemään vapaan kaupan reformien vuoksi. Reformit tunnettiin nimellä Washingtonin konsensus. Reformien myötä lukuisat maat kokivat talouskasvua ja köyhyyden vähenemistä, mutta sarja taloudellisia notkahduksia 1999–2002 muutti kansan mielipiteet reformeista negatiivisiksi ja mielenosoitukset olivat yleisiä. Viime vuosikymmenenä monet poliittiset johtajat kuten Venezuelan Hugo Chavez ja Brasilian Lula da Silva ovat avoimesti haastaneen Washingtonin Konsensuksen, mutta vielä lopullista vaihtoehtoa ei ole saatu valmiiksi.

5.1.1 Teollistuminen

Lattareissa on lukuisia talousstrategioita teollisuuskeskuksista ja valtion teollisuudesta tuonnin korvaukseen (tuonnin korvauksessa ulkomailta tuotu tuote korvataan kotimaisella). Lisäksi 90-luvulta lähtien teollisuus on kasvanut myös ulkomaisten yhtiöiden investointien avulla. Näiden strategioiden tulokset ovat sekalaiset. Teollistuneimmat alueet ovat keskittyneet pääkaupunkien tai suurimman teollisuuskaupungin ympärille ja vaikka miesten työllisyys teollisuudessa on vähintään 25 %, se on silti paljon alle tavoitteen. Monissa kaupungeissa, jotka eivät ole pääkaupunkeja, teollisuus on menestynyt ilman suoraa hallituksen tukea, kuten Monterrey Meksikossa, Medellin Kolumbiassa ja Sao Paulo Brasiliassa. Kaikkien näiden teollisuussektorit kehittyivät pitkälti paikallisilla investoinneilla. Lattareiden teollisuuden jättiläinen on Sao Paulon metropoli (18 miljoonaa asukasta), jossa teollistuminen alkoi 1900-luvun alussa kun paikalliset kahvikauppiat alkoivat monipuolistaa investointejaan. Tämän jälkeen yksityiset ja valtion omistamat teollisuusyritykset ovat agglomeroituneet Sao Pauloon. 100 kilometrin säteellä kaupungista löytyy lukuisia suuria teollisuusalueita. Kaupungin satama, sekä läheltä löytyvä Rio de Janeiro ovat olleet hyviä tukipilareita nousussa.

5.1.2 Maquiladorat ja ulkomaiset investoinnit

Maquiladorat ovat Meksikolaisia kokoamistehtaita, jotka seurailevat Yhdysvaltojen rajaa ja ovat malliesimerkkejä globalisoituneesta taloudesta. Maquiladoria on noin 4000 ja ne työllistävät 1.1 miljoonaa. Niissä kootaan autoja, elektroniikkaa ja vaatteita. Kiinan nousi vuonna 2003 kokoamistehtaiden lempikohdemaaksi, jolloin tehtaot alkoivat siirtyä Itä-Aasiaan halvemman työvoiman perässä. Meksikon raja-alueiden teollistamisen politiikka alkoi 60-luvulla. Kiihdyttääkseen teollistumista Meksikon hallitus salli verovapaan koneiden ja komponenttien tuonnin Yhdysvalloista, sillä ehdolla että niistä valmistetaan hyödykkeitä jotka myydään takaisin Yhdysvaltoihin. 1994 jälkeen näitä hyödykkeitä sai myydä myös Meksikossa. Tämä strategia lähti hitaasti liikkeelle, mutta 80-luvulla se nousi kuin raketti. Meksikolainen tehtaan työntekijä ansaitsee päivässä saman verran kuin Yhdysvaltalainen tunnissa. Strategia on toisin sanoen tunteita herättävä. Jenkkityöntekijöiden liitot valittavat kun hyväpalkkaisia töitä lähtee halvemman työvoiman maihin ja ympäristöjärjestöt valittavat näiden maiden löyhän ympäristölain sallimasta vakavasta saastuttamisesta. Meksikolaiset ovat huolissaan tehtaiden sopimattomuudesta muuhun maansa talouteen

ja siitä, että suuri osa työntekijöistä on nuoria naimattomia naisia, jotka joutuvat helposti hyväksikäytetyiksi. NAFTA:n myötä ulkomaisia tehtaita voi rakentaa muuallekin kuin rajaseudulle ja niitä rakennetaan Veracruziin ja Monterreyihin.

Meksikon kilpailuetu on kaksinkertainen muihin lattareihin verrattuna: Yhdysvaltain rajanaapuri ja NAFTA:n jäsen. Muut lattarit houkuttelevat ulkomaisia yhtiöitä veroalennuksilla ja alhaisemmilla työvoiman hinnoilla. Esimerkiksi El Salvadorilaisilla tehdastyöläisillä ei ole liittoa suojaamassa heidän etujaan. Salvadorilaiset työntekijät valittavatkin, etteivät heidän palkka riitä päivittäiseen elämiseen, työviikot ovat 80h pitkiä ja naiset joutuvat ottamaan säännöllisesti raskaustestejä vaikka ovat töissä suurilla merkeillä kuten Nikella. Costa Ricalla tilanne on melko erilainen: hyvin koulutettu väestö, alhainen rikollisuus ja vakaa poliittinen tilanne. Costa Rica houkuttelee monia korkean teknologian yrityksiä. Uruguay on toinen esimerkki hyvin koulutetun väestön pienestä maasta, joka on noussut ulkoistamisen (outsourcing) johtomaksi lattareissa. Ulkoistamisessa palvelualan töitä, kuten teknistä tukea, siirretään halvempiin maihin.

5.1.3 Syvälle juurtunut harmaa talous

Jopa vauraassa Montevideossa, Uruguayssa, jo lyhyen ajomatkan päässä kaupungin periferiassa on hökkelikyliä, joita reunustavat katukauppioiden ja perheyritysten pajat. Harmaa talous eli informaalinen sektori on vallassa täällä, hyödykkeitä ja palveluita kaupataan ilman hallituksen valvontaa, rekisteriä ja verotusta. Yleisimpiä informaalisien sektorin muotoja ovat talojen rakennus (jopa yli puolet kaupunkien asukkaista asuu itse rakennetuissa taloissa), tuotevalmistus pajoissa, katukaupustelu, kuljetuspalvelut, roskien keräys ja katuperformanssit. Nämä ovat laillisia aktiviteetteja, mutta laittomia on huumekauppa, prostituutio ja rahanpesu. Kukaan ei ole täysin varma kuinka suuria valtioiden taloudet todellisuudessa ovat sillä informaalisien ja formaalisien sektorien erotus toisistaan on hankalaa. Tietyissä kaupungeissa turistit voivat saada jopa sen kuvan että informaalinen sektori on talouden selkäranka. Informaalisien sektorin hommissa on hyötynsä: työajat joustavat, lapset voivat avustaa vanhempiaan töissä ja kenelläkään ei ole pomoja. Perussa ekonomit ovat jopa kehuneet informaalista sektoria dynaamisuudestaan ja haluavatkin saada sen formaaliseen sektoriin. Toisaalta tämän sektorin laaja-alainen yleisyys on osoitus lattareiden köyhyydestä eikä sen rikkaudesta. Siinä heijastuu alueen formaalisten talouksien kyvyttömyys tarjota töitä väestölleen.

5.2 Riippuvuus päävientituotteesta

Lattareiden kattavat luonnonvarat olivat niiden vauraus. Siirtomaa-ajalla hopea, kulta ja sokeri teki siirtolaisista erittäin rikkaita. Itsenäistyttyään 1800-luvulla sarja lattareiden omia vientibuumeja toi maailmanmarkkinoille sellaiset tuotteet kuten banaanit, kahvin, kaakaon, tinan, kumin, kuparin, villan ja bensiinin. Lattarit erikoistuiivat yhteen tai kahteen vientituotteeseen 1950-luvulle asti, jonka vaikutukset näkyvät vieläkin siellä täällä. Alueen taloudet ovat kuitenkin teollistuneet ja monipuolistuneet. 90-luvun jälkeen Aasiasta tullut kysyntä näille samoille tuotteille on tuonut uuden buumin vientiin ja monet lattareiden valtiot ovatkin innostuneet siitä. Ilmassa leijuu kuitenkin huoli siitä, että taloudet yksipuolistuvat jälleen.

5.2.1 Maatalouden tuotanto

Lattareiden meininki maataloudessa on ollut monipuolistaminen ja koneistaminen. Tämä näkyy selvimmin Platan tasangolla, johon kuuluu Etelä-Brasilia, Uruguay, Pohjois-Argentiina, Paraguay ja Itä-Bolivia. Soijapapujen viljely muunsi nämä alavat maat -80-90 -luvuilla. Brasilia on maailman toiseksi suurin soijan tuottaja Yhdysvaltojen jälkeen, Argentiina kolmanneksi suurin. Nopeus, jolla näistä kilpialueista tehdään

soijapeltoja huolestuttaa: se tuhoaa metsää ja savannia, sekä vaikuttaa negatiivisesti biodiversiteettiin ja kasvihuonekaasujen päästöihin. Samanlaisia suurialaisia maatalouden vyöhykkeitä on Llanoksessa Venezuelassa, Tyynenmeren puolella Väli-Amerikkaa, Chilen keskuslaaksossa ja Argentiinan matalilla kukkuloilla. Meksikossa kastelun avulla on pystytty hurjiin suorituksiin. Näissä tapauksissa maatalouden sektori on pääomavaltaista ja dynaamista. Koneiden, hybridilajien, lannoitteiden ja torjunta-aineiden käytön avulla monet kaupalliset tilat ovat erittäin tuottoisia. Ne eivät kuitenkaan tarjoa töitä maaseudun ihmisille. Elossa pysymiseen tähtäävä maatalous marginalisoituu entisestään suurten tilojen tieltä. Maatalouden modernisointi onkin saanut aikaan lattareiden köyhimmän väestöosan, elossa pysymiseen tähtäävän maatalouden harjoittajat (subsistence producers).

5.2.2 Kaivostoiminta ja metsätalous

Hopean, sinkin, kuparin, raudan, bauksiitin ja kullan ryöstökaivanto on ollut talouden tukipilari alueen valtioissa. Näiden kaivannaisten arvon nousu 2005 - 2008 on tuonut paljon voittoja. Chile on maailman suurin kuparin tuottaja ja tuottaa viisi kertaa enemmän kuparia kuin seuraavat kaksi tuottajaa yhteensä. Litiumin kysyntä kasvaa paristojen ja akkujen käytön kasvun myötä. Chile on suurin litiumin tuottaja, mutta suurimmat litium-varat on Boliviassa Altiplanossa. Kaivostoiminta on myös koneistunut, joten työntekijöille on satanut potkuja. Boliviassa jopa 70 % kaivostyöläisistä on saanut potkut 90-luvulla. Kullan kaivaminen on edelleen työvoimavaltainen ala ja työllistää tuhansia. Metsänhakkuu on toinen tärkeä ja paineenalainen aktiviteetti. On ironista, että lähes kaikki karjalaitumien vuoksi kaadetut metsät poltettiin lopuksi eikä arvopuita siis myyty. Hakkuut voivat tuoda lyhyen rahavirran paikalliselle taloudelle, alueilla ei läheskään aina ole pidemmän tähtäimen suojelustrategioita, jolloin hakkuista tulee kestäättömiä. Metsien sertifiointi-ohjelmat ovat nousseet suosituiksi, etenkin Eurooppalaisten vaatimuksien vuoksi, mutta ohjelmat ovat vasta pieniä ja nopea raha houkuttaa monia. Monet maat ovatkin alkaneet suosimaan istutettuja metsiä, joiden lajit ovat muualta tuotuja kuten kuusia, tiikkiä ja eukalyptusta. Näissä metsissä on paljon pienempi biodiversiteetti kuin luonnonmetsissä, mutta samalla istutetut metsät vähentävät luonnontilaisten metsien hakkuupaineita.

5.2.3 Energiasektori

Öljyrikkaat Venezuela, Meksiko ja Kolumbia ovat omavaraisia ja pystyvät viedä öljyä ulkomaille. Kolumbialla on suuret öljyvarat, mutta hintava ja haavoittuva putkilinja on jatkuvien sissihyökkäyksien kohteena. Viime vuosien suurin öljylöydös tehtiin Brasilian rannikolta, joka voi tehdä Brasiliasta yhden maailman suurimmista öljynviejistä. Venezuelalla ja Bolivialla on alueen suurimmat maakaasuvarat. Bolivian maakaasuverkon oli rakentaneet yksityiset brasilialaiset ja espanjalaiset yritykset, mutta Bolivian presidentti päätti kansallistaa verkon. Yhtiöt joutuivat tyytymään uusiin sopimuksiin, joista eivät saaneet niin suurta voittoa. Biopolttoaineiden osalta Brasilialla on menestystarina hihassaan. 70-luvulla öljyn hinnat nousivat ja Brasilia päätti käyttää sokeriruokovarojaan etanolin tuotannossa ja aloittaa etanolilla käyvien moottorien valmistamisen. Tästä ohjelmasta syntyikin flex-fuel moottorit, jotka toimivat millä tahansa etanolin ja bensiinin sekoitussuhteella.

Ympäristö ja politiikka: resurssien poliittinen ekologia

Amazonin altaan läntiset osat ovat harvaan asuttuja, mutta todella laajat osat siitä on varattu eri yhtiöille kaivosteollisuuteen sekä öljyn tai maakaasun poraamiseen (kuva 4.5.1). Jotkut näistä alueista menevät luonnonsuojelualueiden kanssa päällekkäin ja hyvin suurena määrinä alueita on jaeltu kysymättä mitään asukkailta, jotka ovat lähinnä alkuperäiskansojen yhteisöjä. Alkuperäiskansoilla oikeus omaan maahan on hyvin tärkeää, ja kaivosaluejaot ovatkin johtaneet useihin mielenilmauksiin ja jopa väkivaltaisuuksiin. Maiden hallitusten mielestä resurssit kuuluvat kuitenkin valtiolle, ja öljynporauksen ja kaivostoiminnan

etujen sanotaan olevan haittoja suuremmat. Laajan kaivostoiminnan vaikutuksia on silti vaikea tietää etukäteen, ja maavaraukset melkein päkyseenalaistavat ihmisten kansalaisoikeudet.

5.3 Latinalainen Amerikka maailmantaloudessa

Riippuvuusteoria luotiin 60-luvulla kuvaamaan lattareiden paikkaa maailmantaloudessa. Teorian mukaan eurooppalaisen kapitalismin laajentuminen synnytti lattareihin alikehittyneisyyttä, eli toisin sanoen, jotta maailman ytimet kasvaisivat niin maailman periferioiden on pysyttävä riippuvaisina ja köyhinä. Silloinkin kuin kehitysmaat kokivat talouskasvua se oli seurausta talouden ydinmaiden vaatimuksista. Ne ekonomit, jotka olivat samaa mieltä teorian kanssa olivat vakuuttuneita että taloudellinen kehitys tapahtuisi vain omavaraisuudesta, kotimarkkinoiden kasvusta, maareformista ja paremmasta tulojen tasa-arvosta. Toisin sanoen tämä tarkoitti valtion rankan käden hallintaa ja talousalueiden erottamista. Kriitikoiden mielestä riippuvuusteoria on vain tapa syyttää muita osapuolia lattareiden ongelmista. Teoriassa oli todettuna myös se, että kehittyneeksi maaksi pääseminen Euroopan ja P-Amerikan käyttämin keinoin on erittäin hankalaa. Lattareiden riippuvuus Yhdysvalloista kaupankäynnissä on vieläkin nähtävissä, mutta kasvava kauppa ja investoinnit Euroopan ja Itä-Aasian kanssa muuttaa tilannetta. Ulkomaiset investoinnit lattareiden maihin kasvoivat miltei jokaisessa maassa 1995 – 2007 välillä. Rahalähetykset ovat toinen tärkeä rahavirta lattareissa ja siinä heijastuu globalisoitunut työvoima. Myöhäisen 1990-luvun aikana rahalähetysten arvot lähtivät kasvamaan, kun lattareissa monien perheiden tulot pienenivät ja työttömyys lisääntyi. Oppineet väittelevät voivatko rahalähetykset johtaa kestävään kehitykseen vai onko se vain viimeinen oljenkorsi selviytymisstrategioiden joukossa.

5.3.1 Neoliberalismi globalisaationa

Neoliberaalit politiikat painottavat yksityistämistä, vientituotteiden tuotantoa, suoria ulkomaisia investointeja ja tuontirajoitusten vähentämistä. Nämä politiikat ovat täydellisiä esimerkkejä globalisaatiosta, sillä niissä ei suositeta valtioiden hallintaa ja omavaraisuutta. Suurin osa lattareiden poliittisista johtajista on ottanut neoliberalismin avosylein vastaan, sillä se on nostanut kaupankäyntiä ja alentanut velkoja. Tästä huolimatta neoliberalismiin ei olla tyytyväisiä alueella, Perussa ja Boliviassa on ollut lukuisia protesteja. Poliittikan koetaan hyödyttävän vain eliittiä. Chile on kenties selkein neoliberalismin puolestapuhuja: sen talous on kasvanut erittäin hyvin 2000–2008, väestö on hyvin koulutettua jne. Chilen saavutukset eivät ole kuitenkaan helposti käännettävissä: radikaali yksityistäminen tehtiin sotilasdiktatuurin alla eikä oppositiota siedetty. Chilen suurimmat vientituotteet ovat vieläkin hedelmät, merenelävät, kupari ja puu. Maan täytyykin kehittää jalostettujen tuotteiden vientiään ennen kuin se voidaan laskea täysin kehittyneeksi. Menestyksessä on auttanut myös suhteellisen pieni ja homogeeninen kansa, jonka myötä etnisiä ristiriitoja ei juuri ole ollut. Monissa muissa maissa neoliberalismi on johtanut poliittisen tilanteen kuumenemiseen ja vaihtoehtoisten politiikkojen etsimiseen.

5.3.2 Dollarisaatio

90-luvulla talouskriisit levisivät lattareissa, jolloin hallitukset alkoivat pohtia dollarisaatiota. Se on prosessi, jossa valtio ottaa joko kokonaan tai osittain Yhdysvaltain dollarin viralliseksi valuutakseen. Ecuador toteutti kokonaisvaltaisen dollarisaation vuonna 2000 taistellakseen devalvaatiota ja hyperinflaatiota vastaan. El Salvador seurasi perässä 2001. Yleisempää lattareissa on toteuttaa osittainen dollarisaatio, jolloin dollareita käytetään paikallisen valuutan kanssa rinnakkain. Osittainen dollarisaatio on eräänlainen vakuutus, sillä paikalliset valuutat ovat erittäin alttiita devalvaatiolle ja hyperinflaatiolle. Pankit antavat asiakkaiden pitää rahoja tileillään dollareina, jottei heidän säästöjensä arvo katoaisi talouskriisissä. Dollarisaatio vähentää inflaatiota, poistaa devalvaation uhan kokonaan ja vähentää ulkomaankaupan hintaa, sillä valuuttamuunnosta ei täydy tehdä. Dollarisaatiolla on huonot puolensa: paikallisella hallituksella ei ole enää

valtaa rahapolitiikassaan vaan on riippuvainen Yhdysvaltain keskuspankin päätöksistä. Dollarisaatioon ei tarvita lupaa tai anomusta, mutta toisaalta Yhdysvallat kieltäytyy ottamasta näiden valtioiden tilanteita huomioon rahapolitiikassaan. Dollarisaatio voi auttaa talousongelmissa, mutta se ei ole suosittu politiikka ja onkin johtanut mm Ecuadorin presidentin eroon.

5.4 Sosiaalinen kehitys

Viimeisen kolmen vuosikymmenen ajan lattareissa on tapahtunut parannuksia eliniän odotuksissa, lasten kuolleisuudessa ja opetuksen tasa-arvoisuudessa. Hyvänä indikaattorina on alle 5-vuotiaiden lasten kuolleisuustilastot: jos kuolleisuus on pieni, se kertoo että perustason ravinto- ja terveydenhuollon tarpeet tyydytetään. Samoin siitä voi päätellä, että lasten ja naisten asema on parantunut.

Yhdistelmä valtion politiikkoja, ruohonjuuritason järjestöjen ja kansalaisjärjestöjen toimintaa on ollut keskeistä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämiseen alueella. Brasilian köyhyyden vähentämiseen tähtäävä ohjelma, Bolsa Familia, koskettaa jo 46 miljoonaa ihmistä. Nämä saavat kuukausittaisen raha-avustuksen valtioilta sillä ehdolla, että pitävät lapsensa koulussa ja vievät heidät säännöllisesti terveystarkastuksiin. Meksikolla on samanlainen ohjelma. Köyhemmillä mailla kansainväliset humanitaariset, kirkolliset ja paikallisten aktivistien järjestöt tuottavat palveluja, joihin valtio ja paikallishallitukset eivät pysty.

Yleisesti ottaen: 84 % lattareiden väestöllä on puhdas vesilähde, koulutuksen saaneista suurempi osa on tyttöjä ja eliniänodote on 73 vuotta. Näiden tietojen alle jää äärimmäiset heitot arvoissa kun vertaillaan maaseutua ja kaupunkeja, alueita keskenään ja rotu sekä sukupuolieroja. Brasilian pohjoisosien kehittyneisyyden indikaattorit ovat huonommat kuin muun Brasilian: maan keskimääräinen lukutaito on 85 %, mutta pohjoisessa 60 %. Kaupunkien väestön lukutaito on 70 % ja maaseudun 40 %. Meksikossa köyhyyttä on eniten alkuperäisväestön asuttamassa etelässä. Kaikilla maailman mailla on alueellisia eroja tulojen ja palvelujen saatavuuden osalta, mutta kehitysmaissa nämä erot ovat suurempia.

5.4.1 Rotu ja epätasa-arvo

Lattareiden monimutkainen rotujen ja etnisyyksien sekoitus on luonut hyvän perustan suvaitsevaisuudelle. Tästä huolimatta alkuperäisasukkaat ja tummaihoiset käsittävät erittäin suuren osan alueen köyhistä. Rotujen syrjintä on noussut suureksi poliittiseksi ongelmaksi Brasiliassa: tummaihoisia katulapsia on järjestelmällisesti murhattu. Vuosikymmeniä Brasiliassa harjoitettu "värisokea" politiikka ei toimi niin hyvin kuin luultiin eikä valtio edes myöntänyt ongelmien olemassaoloa. Toisaalta rotujen mukaista segregatiota ei ole ja rotujen väliset avioliitot ovat erittäin yleisiä, mutta silti tietyt epätasa-arvon kuviot selittyvät parhaiten rodulla. Rotujen välistä epätasa-arvoa on hankala mitata Brasiliassa, sillä väestönlaskenta kysyy erittäin vähän rotua käsitteleviä kysymyksiä ja kysymykset ovat usein tulkinnanvaraisia. 2000 väestönlaskennassa vain 11 % sanoi rodukseen mustan, vaikka muut tutkimukset osoittavat, että jopa puolet väestöstä on afrikkalaista alkuperää. Brasiliassa tummaihoisten keskuudessa kodittomuus, maattomuus, lukutaidottomuus ja työttömyys ovat korkeampia. Viime vuosina asiassa on kuitenkin tapahtunut parannusta: ministeriöistä yliopistoihin on luotu kiintiöitä. Alkuperäisasukkaiden kulttuurien alueella on keskimääräistä alempia arvoja sosio-taloudellisissa indikaattoreissa. Ennakkoluulot ovat juurtuneet kieleen: jos Meksikossa kutsuu jotain indioksi (intiaani) se koetaan loukkauksena. Bolivialaisia alkuperäisasukkaita kutsutaan cholaksi/choloksi, joka tarkoittaa tyhmää ja pelkuria. Luokkarajojen tietoisuus on lattareissa vahvaa. Rotu ei välttämättä määrittele asukkaan taloudellisen asemaa, mutta se vaikuttaa siihen selkeästi. Eurooppalaisuus antaa vieläkin asukkaalle "korkeamman statuksen" kuin olisi syytä. Suuri osa asukkaista kadehtii rikkaan eliitin valtaa ja elämäntyyliä. Suuri keskiluokka on nostamassa

päätään lattareissa: he ovat formaalisesti töissä, haluavat omistaa auton ja tarjota lapsilleen yliopistotason opinnot. Köyhät kuitenkin ovat suurin enemmistö. Missä tahansa lattareiden kaupungissa on hulppeita esikaupunkialueita, ostoskeskuksia ja korkeita tornitaloja. Näiden vieressä on kukkuloille rakennettuja hökkelilyliä joissa informaalinen talous jyllää ja jokainen päivä on taistelua.

5.4.2 Naisten asema

Lattareiden naisten asemassa on monta ristiriitaisuutta. Todella monet naiset työskentelevät kotinsa ulkopuolella: 30–40 % formaalisesta työvoimasta. Lain mukaan naiset saavat äänestää, omistaa kiinteistöjä ja ottaa lainoja, vaikkakin eivät tee niin yhtä usein kuin miehet. Tämä heijastaa miesvaltaisia taipumuksia yhteiskunnassa. Toisaalta alueen naisia valitaan kasvavissa määrin parlamentteihin ja jopa presidenteiksi kovemmalla tahdilla kuin esimerkiksi Yhdysvalloissa. Katolilaisuudesta huolimatta avioerot ovat laillisia ja ehkäisyn käyttöä suositellaan, mutta abortti on laitton. Kaiken kaikkiaan koulutukseen pääsy on hyvin taattu Lattareissa verrattuna muihin kehitysmaihin ja suurempi osa tyttöjä valmistuu peruskoulusta ja lukiosta kuin poikia. Korkeakoulutuksen osalta arvot ovat tasan. Naisten elämisessä suurimmat muutokset ovat pienentyneet perhekoot, kaupunkimainen asuminen ja koulutuksen tasa-arvoisuus miesten kanssa. Maaseudulla ylläripylläri ei ole näin ruusuista: naiset jättävät koulut kesken useammin, hankkivat suuremman perheen josta he huolehtivat yksin, sillä mies on usein töissä toisella paikkakunnalla. Maaseudun naisten asema ja ennakkoluulot heitä kohtaan ovat parantuneet hitaasti.

Naisten asema lattareiden politiikassa on kasvanut. Guatemalalainen alkuperäisasukas Rigoberta Menchu voitti Nobelin rauhanpalkinnon ihmisoikeusrikkomusten paljastamisesta, Nicaraguassa ensimmäinen naispresidentti valittiin 1990, Chilessä 2005 presidentiksi valittiin Michelle Bachelet, joka oli yksinhuoltaja. 2007 Argentiinan presidentiksi valittiin Cristina Fernandez de Kirchner, 2010 Costa Ricassa presidentiksi nousi Laura Chinchilla. Voisikin sanoa, että lattareiden kaupunkien naiset ovat politiikan ja talouden ohjaimiin erittäin lyhyessä ajassa.

5 Karibia

Elias Willberg

Karibia oli ensimmäinen alue Amerikassa, jota eurooppalaiset laajamittaisesti tutkivat ja sen myötä kolonisoivat. Tätä nykyä siellä asuu 43 miljoonaa asukasta 26 valtiossa. Suurin saari on Hispaniola 20 miljoonalla asukkaalla. Karibian saarten lisäksi Karibiaan lasketaan tässä yhteydessä myös Väli-Amerikan Belize ja Etelä-Amerikan Guyana, Surinam ja Ranskan Guayana.

Historiallisesti Euroopan suurvallat ovat kamppailleet saarten hallinnasta. 1900-luvun alussa Yhdysvalloista tuli hallitseva geopoliittinen voima alueella. Kuten kehittyneillä alueilla yleensäkin, ulkopuoliset voimat ovat saaneet aikaan Karibiassa sen taloudellisen riippuvuuden ja epätasa-arvoisuuden. Talous on paljolti perustunut plantaaseihin ja turismiin, mutta viime aikoina yhä enemmän hallitukset ovat yrittäneet etsiä monipuolisuutta talouksiinsa esimerkiksi kasvattamalla pankkisektoria ja tietojenkäsittely sektoria, sekä lisäämällä ei-perinteisten tuotteiden vientiä.

Karibian käsittämällä erilliseksi alueeksi on kulttuuriset ja historialliset perinteet. Kulttuurillisesti alue voidaan erottaa Latalaisesta Amerikasta sen monimuotoisuuden takia, historiallisesti taas eurooppalaisen kolonisaation historia, sekä afrikkalainen perinne orjien myötä on tehnyt alueesta erillisenä.

Yleisesti Karibiasta tulee ensiksi mieleen valkoiset rannat ja turkoosit vedet, sekä lämpimät lämpötilat. Se on saanut maineen pohjoisten ihmisten lomakohteena ja moni onkin kutsunut sitä paratiisiksi. Karibiassa on kuitenkin myös kurjempi puolensa. Haiti, Kuuba ja Dominikaaninen tasavalta kärsivät pahoista taloudellisista ongelmista.

Valtaosa karibialaisista on köyhiä, eläen Pohjois-Amerikan vaurauden varjossa. Termi isolated proximity kuvaa alueen epätavallista ja vastakohtaista asemaa maailmassa. Eristyneisyys pitää yllä kulttuurillista moninaisuutta, mutta myös selittää rajoitettuja taloudellisia mahdollisuuksia. Karibialaiset kirjailijat ovat huomanneet, että eristyneisyys edistää ihmisten voimakasta sidonnaisuutta paikkaan ja sisäänpäin suuntautuneisuutta. Toisaalta alue on taas suhteellisen ”lähellä” Pohjois-Amerikkaa, mistä aiheutuu kansainväliset yhteydet ja taloudellinen riippuvuus. Esimerkiksi Dominikaanisen tasavallan työläiset lähettävät vuosittain 3 miljardia dollaria kotimaahansa perheilleen, jotka ovat riippuvaisia tästä rahasta. Vuosien kuluessa Karibia onkin muuttunut erilliseksi, mutta taloudellisesti marginaaliseksi alueeksi. Työläisten lähtiessä ulkomaille ja ulkomaalaisten firmojen tullessa maahan halvan työvoiman perässä, taloudellinen hyvinvointi on alueella arveluttavaa. Ihmisten vahva sidos paikkaan ja kulttuurillinen rikkaus ovat saaneet kuitenkin maastamuuttajat yhä enemmän myös palaamaan.

1 YMPÄRISTÖN MAANTIEDE: Tuhottu paratiisi

Jo ennen vuoden 2010 tuhoisaa maanjäristystä pääkaupunki Port-Au-Princessa ympäristön tuhoaminen ja köyhyys Haitissa olivat omilla lukemillaan läntisellä pallonpuoliskolla. Haitin äärimmäinen tarina kuvastaa sitä, kuinka sosiaalinen ja taloudellinen epätasa-arvo aiheuttaa haitallisia ratkaisuja työvoimalle ja luonnonvaroilta, jotka vuorostaan johtavat köyhyyteen. Aikoinaan Haiti oli Ranskan rikkain siirtoma, mutta nyt BKT on 1500\$ ja elinajanodote 61 vuotta, joka on alhaisin Amerikassa. Myös lapsikuolleisuuden ja lasten

aliravitsemuksen lukemat ovat korkeimmat. Syyt tähän kaikkeen ovat monimutkaiset, mutta taloudellinen politiikka, luonnonvarat ja luonnononnettomuudet ovat jokainen merkittäviä tekijöitä.

1700-luvulla Haitin talous perustui orjien hyväksikäyttöön plantaaseilla, joille raivattiin tilaa tasamailta. Orjien kapina 1804 teki Haitista itsenäisen, mutta epätasa-arvo säilyi. 1915 Yhdysvallat toi joukkojaan alueelle ja 20 vuotta kestänyt ajanjakso toi parannuksia infrastruktuuriin, mutta myös aiheutti maapainetta, kun ulkomaalaiset yhtiöt ostivat parhaat viljelymaat pakottaen köyhät viljelijät ylängöille. 1900-luvulla tilanne ei parantunut, vaan paheni diktatuuriaikana 1957 - 1986. Maatalousväestön ollessa suuri ja väestön kasvaessa, ihmiset etsivät yhä enemmän maa-aloja ja hylkäsivät kesannoinnin, jonka myötä rankat sateet lopulta pyyhkivät maaperän hedelmällisyyden pois. Myös veden virtaus muuttui, jonka myötä maatalous kärsi, sähkön tuotanto väheni ja vesivarat heikkenivät koko valtiossa.

Metsien tuhoutuminen kiihtyi väestön käyttäessä puuta polttoaineena. 90-luvun lopulla enää 3 % Haiti metsistä oli jäljellä ja metsien palautusohjelmat kärsivät nykyisestä epävakaudesta. Vuoden 2010 7.0 Richterin maanjäristyksessä 200 000 kuoli ja 2-3 miljoonaa joutui kodittomaksi. Suuri osa etenkin pääkaupungin rakennuksista tuhoutui, mukaan lukien parlamentin rakennukset. Haiti tulikin otsikoihin valtavan avun tarpeessa ja sai paljon avustusta, mutta jälleenrakennus kestää silti vuosia.

1.1 Ympäristökysymykset

Kolonisaatio on jättänyt äärimmäisen suuren jäljen Karibian luontoon, jota on tuhottu ja hyväksikäytetty surutta. Useimmat ympäristöongelmat liittyvätkin maatalouteen, eroosioon, riippuvuuteen puusta ja hiilestä polttoaineena ja saasteisiin.

1.1.1. Metsien tuhoutuminen saarilla ja metsät Rimlandilla

Metsien laaja tuhoaminen alkoi 1700-luvulla. Tilaa raivattiin sokeriruo'olle ja rakennuksiin tarvittiin puuta. Trooppiset metsät eivät enää toipuneet harvennuksesta. Pitääkseen sokerituotannon yllä Kuubassa ja Hispaniolassa raivattiin jatkuvasti uutta maata ja 1990-luvun alussa Neuvostoliiton kaatuessa Kuuba tarvitsi myös lisää energiaa. 2000-luvun alussa ongelma kuitenkin huomattiin ja sen jälkeen metsäalan määrä on jälleen lähtenyt nousuun.

Rimlandiksi kutsutaan mantereen rannikkoa, joka alkaa Belizestä jatkuen siitä Väli-Amerikan kautta Etelä-Amerikan pohjoisosiin. Biologinen monimuotoisuus ja vakaus alueella ovat muuta Karibiaa vähemmän uhattuna ja lisäksi suojelutoimet ja paikallisten aktiivisuus ovat saaneet aikaan merkittäviä tuloksia. Kuitenkin Guyanassa ja Surinamissa on vielä suhteellisen koskemattomasta metsästä tulossa suojelijoiden, alkuperäisväestön ja rakennuttajien taistelutanner, kun paine hakkuista ja luonnonvarojen hyödyntämisestä lisääntyy

1.1.3. Kaupunkien ympäristöongelmia

Karibian kaupunkien kasvaessa on huoli jätehuollosta ja veden laatuun ja riittävyyteen liittyvistä ongelmista noussut yhä suuremmaksi. Lisääntyvä turismi ja kasvava väestö osaltaan pahentavat tilannetta. Infrastruktuurin parantamiseen ei kuitenkaan ole tarpeeksi rahaa. Toisaalta ongelmat pitäisi hoitaa ennen kuin ne vaikuttavat turistien määrään negatiivisesti. Esimerkiksi Puerto Ricassa puolet rantaviivasta on sopimatonta uimiseen saastumisen takia.

1.2 Saarten ja Rimlandin maisemia

Karibian meri yhdistää Karibian, eli saaret ja mantereen yhtenäiseksi. Lämpötilat meressä ovat korkeita ja biodiversiteetti suuri. Saaret sen sijaan ovat alueen erottuvin piirre

1.2.1 Isot Antillit, Pienet Antillit ja Rimland

Neljä isoa saarta, Kuuba, Jamaika, Hispaniola (jaettu Haitiin ja Dominikaaniseen tasavaltaan) ja Puerto Rico muodostavat Isot Antillit. Korkein kohta alueella on Dominikaanisen Tasavallan Pico Duarte, joka on yli 3 km korkea. Parhaat maatalousmaat on taas löydettävissä Kuuban keski- ja länsiosien laaksoista. Maaperätyyppejä kutsutaan rendzinaksi, joka on ideaali sokerin tuotantoon.

Pienet Antillit koostuvat useammista saarista, kuten kuvasta 5.1 voidaan nähdä. Alue sijaitsee Karibian laatan ja Amerikan laattojen alityöntövyöhykkeellä, minkä takia alueella on maanjäristyksiä ja tulivuoroitointia. Viimeisin sarja aktiivisia purkauksia alkoi vuonna 1995. Alueen valtioista Trinidad & Tobago sen sijaan sijaitsee jo Etelä-Amerikan laatalalla.

Toisin kuin muu Karibia, mantereiden valtioissa on vielä suuria alueita metsän peitossa. Maatalous on sidoksissa vallitsevaan maaperään, joka Belizessä on kalkkikiveä. Sen sijaan Guyanan kilvellä maaperä on heikkoa ja maanviljely keskittynyt kapealle rannikkokaistaleelle. Puutavara onkin Rimlandin valtioiden tärkein vientituote.

1.3 Ilmasto ja kasvillisuus

Ilmasto on lämmin läpi vuoden, ja suuressa osassa Antilleja ja Rimlandia on vuosittainen sademäärä yli 200cm, joka on tarpeeksi trooppisten metsien esiintymiselle. Myös kuivempia alueita esiintyy etenkin läntisessä Hispaniolassa. Kuten aiemmin mainittua, alkuperäinen kasvillisuus on koko lailla hävitetty alueelta. Kuten monilla tropiikin alueilla, kuivempia ja sateisia kausia esiintyy Karibiassa. Loppukesä ja etenkin syksy on saarilla sateisin aika, kun taas vuoden ensimmäiset kuukaudet kuivimpia. Guyanan valtioiden alueella tilanne on erilainen. Sademäärä on vuosittain 320cm, lyhyt kuiva kausi alkusyksystä ja sateisempi kausi tammikuusta alkaen.

1.3.1 Hurrikaanit

Joka vuosi useat hurrikaanit hakkaavat Karibiaa, kuten Väli- ja Pohjois-Amerikkaakin. Hurrikaanikausi on heinäkuusta lokakuuhun. Vaikka hurrikaanit ovat usein vain 150 kilometriä läpimitaltaan, on tuulen nopeus niissä hurja (väh. 120 km/h). Yleensä hurrikaanit saapuvat Pienten Antillien läpi ja jatkavat siitä luoteeseen Isoille Antilleille ja yhä eteenpäin. Tyypillisenä vuotena on kymmenkunta hurrikaania, joista kuitenkin useimmat eivät missään vaiheessa osu maa-alueille. Monet elämänsä Karibiassa asuneet ovat vähintään kerran kokeneet hurrikaanin täyden voiman.

Maantieteen työkalut: hurrikaanien paikallistaminen

Hurrikaanikeskus Miami paikallistaa hurrikaaneja, käyttäen hienostuneita malleja, geostationaarisia satelliitteja ja todellisia mittauksia, joista supertietokoneet laskevat datan yhteen. Niiden perusteella meteorologit ennustavat hurrikaanien reitin. Kuitenkaan näistäkin keinoista huolimatta hurrikaanin reittiä ei voi ennustaa enempää kuin 72 tuntia etukäteen, ja vasta 24 h etukäteen ennusteen tarkkuus paranee merkittävästi. Silti virhemarginaali on vähintään 160 km. Tutkijat ovat huomanneet aktiivisen hurrikaanikauden alkaneen vuodesta 1995, mikä voi johtua vesien lämpötilojen nousta. Kuitenkin uhrien määrät ovat laskeneet kiitos ennusteiden. Ennusteetkaan eivät silti voi estää kotien ja infrastruktuurin tuhoutumista ja maiseman merkittävää muutosta.

1.3.2 Metsät, savannit ja mangrovemetsät

Vain mantereelta löytyy enää trooppisia metsiä, pieniä alueita lukuun ottamatta saarilla. Palmusavanneja on Kuubassa ja Hispaniolassa. Mangrovemetsät on myös tätä nykyä hävitetty rannikolta rakennusten tieltä,

millä on tunnetut seuraukset eroosion, rannikon haavoittuvuuden lisääntymisen ja eliöstön vähenemisen myötä.

1.4 Karibia ja ilmastonmuutos

Ilmastonmuutoksen tärkeimmät vaikutukset Karibiassa ovat merivedenpinnan nousu, myrskyjen lisääntyminen, biodiversiteetin häviäminen ja kuivuus- ja tulvakaudet. Merivesi nousee keskimäärin 1-3 metriä, mikä vaikuttaisi eniten mataliin Bahama-saariin. Myös Karibian Etelä-Amerikan alueilla 3 metrin vedenpinnan nousu pakottaisi esimerkiksi Surinamissa 30 % väestöstä vaihtamaan asuinpaikkaa. Myös maatalous ja makean veden saanti vaikeutuisi Karibiassa, mikä taas vaikuttaisi negatiivisesti turismiin. Biodiversiteetin osalta etenkin korallit olisivat suurimmassa uhattuina, mikä taas johtaisi ongelmiin ihmisillä joiden elinkeino on riippuvainen niistä. YK:n ympäristöohjelma on tehnyt yhdessä paikallisten kanssa paljon suojellakseen koralleja ja saanutkin aikaan tuloksia. Karibiassa suojelutoimet eivät ole luksusta ja vaan pakollinen toimi jotta elinkeinot säilyvät. Esimerkiksi Guayanalla on kehitysapuprojekti Norjan kanssa, jossa rahat menevät ympäristön suojeluun.

2 VÄESTÖ JA ASUTUS: Tiheään asutut saaret ja Rimlandin rajaseutu

Karibia on yhä enemmän kaupungistunut ja väestötiheys etenkin saarilla on yleisesti suuri. Väkirikkain valtio on Trinidad & Tobago 1.3 miljoonalla asukkaalla, kun vuorostaan Puerto Ricossa on suurin väentiheys (448 ihmistä per km²). Vähiten ihmisiä on Pienillä Antilleilla, tosin sielläkin väentiheys on paikoin suuri.

2.1 Väestölliset trendit

Historian saatossa Karibialle tuotiin valtavasti orjia työvoiman säilyttämiseksi kuolleisuuden ollessa suuri. 1900-luvulla väestö alkoi kasvaa ja kasvu sai piikkinsä 1950-luvulla, siitä eteenpäin väestönkasvu on vakaasti tasaantunut.

2.1.1 Hedelmällisyyden lasku

Merkittävin väestöllinen trendi Karibiassa on hedelmällisyyden lasku. Esimerkiksi Kuubassa hedelmällisyysluku on vain 1.6, kuten myös Puerto Ricossa. Haitin korkea hedelmällisyyskin on laskenut 3.0:aan.

2.1.2 Aids

HIV/AIDS tartuntojen määrä on viime vuosina laskenut, mutta ne ovat silti korkeita. Ikäryhmästä 15 -49 karibialaisista arviolta 1 %:lla on HIV/AIDS. Karibian valtiot ovat tehneet yrityksiä tietoisuuden lisäämiseksi, minkä vuoksi tartuntojen määrät ovat lähteneet laskuun. Kuubassa vain 0.1 % 15–49-vuotiaista on tartunnan saaneita, johtuen maan erinomaisesta terveydenhuollosta ja koulutuksesta.

2.1.3 Maastamuutto

Alueen rajoittuneiden taloudellisten mahdollisuuksien takia, on moni muuttanut maasta työn perässä, jota kutsutaan termillä Karibian diaspora. Suosituimpia kohteita ovat olleet Englanti, Hollanti, sekä tietysti Yhdysvallat (kuva 5.12). 80-luvulla 10 % Jamaikan väestöstä muutti laillisesti Yhdysvaltoihin. Myös Karibian sisäiset muutot ovat yleisiä, etenkin Haitilta Dominikaaniseen Tasavaltaan. Muuttotyyppinä on useita. Circular migration tarkoittaa, että yksi perheenjäsen muuttaa ulkomaille, ansaitsee rahaa ja palaa takaisin,

chain migration tarkoittaa, että yksi perheenjäsen kerrallaan saapuu uuteen maahan, transnational migration taas tarkoittaa jatkuvaa muuttoa kahden maan välillä.

2.2 Maalta kaupunkiin

Alun perin maatalous ja plantaasit määrittivät asutuksen muodostumista. Kaupungit palvelivat pääosin siirtomaaisäntien tarpeita ja olivat hyvin pieniä. Nykyäänkin yhteisöjen mallit heijastavat orjien perinnettä ja työ plantaaseilla on hyvin kausittaista ja yhteisöt heikosti organisoituja.

2.2.1 Karibian kaupungit ja asuminen

60-luvulta alkaen maatalouden koneellistuminen, rannikoilla tapahtunut teollistuminen ja nopea väestönkasvu ovat aiheuttaneet äkillisen kasvun maalta-kaupunkiin-muuttoliikkeessä. Yleinen kaupungistumisaste Karibiassa on 63 % (Kuubassa 76 %, Haitilla 48 %). Kaupungit kuitenkin eivät ole maailman mittapuulla suuria. Suurin on San Juan 2.8 milj. asukkaalla. Kuten Latinalaisessa Amerikassakin, myös Karibiassa usein yksi kaupunki on muita huomattavasti kehittyneempi. Siirtomaa-ajan sanotaan myös näkyvän monissa alueen valtioissa. Surinamin lempinimi on esimerkiksi tulppaaniton Hollanti. Etenkin satamakaupungit elävät nykyään enemmän turistialusten, kun maatalouden viennin avulla.

Ihmisten asunnot ovat yleisesti hyvin yksinkertaisia. Johtuen äkillisestä kaupungistumisesta on moniin suuriin kaupunkeihin, kuten Port-Au-Princeen syntynyt hökkelikyliä, ilman riittävää infrastruktuuria. Kaupungistuminen onkin enemmän selitettävissä maatalouden työpaikkojen häviämisen, kuin mahdollisuuksien lisääntymisen kaupungeissa.

Kaupunkinäkymiä: Santo Domingo, karibialainen metropoli

Dominikaanisen tasavallan pääkaupunki Santo Domingo on läntisen pallonpuoliskon vanhin eurooppalainen kaupunki ja samalla eräänlainen Amerikan asuttamisen symboli. Kaupungissa asuu nykyään noin 2,5 miljoonaa ihmistä eli neljännes maan asukkaista. Kaupunki perustettiin Ozama-joen suulle 1496, ja sen kolonialistinen vanha keskus on Unescon maailmanperintökohde. Kaupungista kilpailtiin alusta asti, ja se oli espanjalaisten sijaan välillä merirosvojen hallinnassa 1500-luvulla sekä ranskalaisten ja myöhemmin haitilaisten orjien hallitsema 1800-luvulla. Kaupungin modernisoituminen alkoi 1960-luvulla, kun ihmisiä muutti kaupunkiin ympäri maata työtä etsimään. Tämä johti hökkelikyliin kaupungin laidoilla, mutta myös hurjaan kasvuun, keskiluokkaistumiseen ja turismin nousuun. 2000-luvulla kaupungin sisäistä joukkoliikennettä on kehitetty huimasti. Kolumbuksen Amerikkaan saapumisen 500-vuotisjuhlan kunniaksi kaupunki rakensi valtavan monumentin Kolumbukselle entisen slummialueen paikalle.

3 KULTTUURINEN YHTENÄISYYS JA MONINAISUUS: Uusi Afrikka Amerikassa

Kielelliset, uskonnolliset ja etniset erilaisuuden kukoistavat Karibiassa. Kulttuuriperimä on sekoitus, joka on tullut eurooppalaisilta siirtomaaisänniltä, etnisesti moninaisista afrikkalaisista väestöryhmistä, kiinalaisilta ja intialaisilta kausityöntekijöiltä, sekä mantereiden eristetyiltä alkuperäisväestöiltä. Creolization, kreolisaatio, on termi, joka kuvaa kuinka eurooppalaiset ja afrikkalaiset kulttuurit sekoittuivat Karibiassa. Syntyi esimerkiksi uusia kieliä ja murteita, sekä musiikkiperinteitä, kuten salsa ja reggae, jotka ovat nykyään kautta maailman suosittuja.

3.1 Kolonialismin kulttuurinen perintö

Eurooppalaisten saapumisen jälkeen 1500-luvulla alkuperäisväestö tuhottiin käytännössä kokonaan, läpi Amerikoiden. Kun alueella ei enää ollut väestöä jäljellä 1600-luvulla, helpotti se eurooppalaisten työtä, jotta he pystyivät ottamaan ja organisoimaan alueen, ja laittamaan sen tuottamaan tuotteita meren taakse. Työntekijöiden puutteen johdosta alkoi orjien tuonti Afrikasta.

3.1.1 Plantation America

Otsikon termi kuvaa kulttuurista aluetta Brasilian rannikolta Guayanoiden ja Karibian läpi Kaakkois Yhdysvaltoihin, jota hallitsi eurooppalainen eliitti, ja joka oli riippuvainen afrikkalaisesta orjatyövoimasta. Yhteisö sijoittui rannikoille ja tuotti maataloustuotteita. Termi ei kuvaa rodullisia piirteitä, vaan tuotantosysteemiä. Monocrop production oli toinen ominaispiirre Karibialle. Riippuvuus monokulttuuriin yleensä keskittyi yhteen tuotteeseen kuten sokeriin.

3.1.2 Aasialainen maahanmuutto

Yksi vähemmän tunnettu piirre on aasialaisten läsnäolo alueella. 1800-luvun puolivälissä orjakaupan loputtua, siirtomaat etsivät työvoimaa Karibialle Aasiasta. Etenkin Surinamissa, jossa 1/3 väestöstä on Etelä-Aasialaista alkuperää, ja Trinidad ja Tobagossa, jossa 40 %:lla väestöstä on Etelä-Aasialainen tausta. Täytettyään maataloustyövelvoitteensa, maahanmuuttajat usein jäivät Karibialle pienyrittäjiksi.

3.2 Uusi Afrikka

1500-luvulta alkoi kolme vuosisataa kestänyt orjien kuljetus pääosin Länsi-Afrikasta Amerikkaan. Arviolta vähintään 10 miljoonaa orjaa saapui Amerikkaan, joista yli puolet Karibialle. Noin 2 miljoonaa orjaa kuoli matkalle. Orjien tulo yhdistettynä alkuperäisväestön häviämiseen sai aikaan sen, että Karibiasta tuli suurin afrikkalaisten orjien keskittymä.

3.2.1 Karanneiden orjien yhteisöt

Termillä maroon kuvataan karanneita orjia. Nämä orjat muodostivat salattuja yhteisöjä, joista toiset olivat lyhytaikaisia, mutta toiset säilyivät. Surinamen ja Ranskan Guyanan karanneet orjat ovat vielä tänäkin päivänä säilyttäneet identiteettinsä, kun muut maroonit ovat sulautuneet paikallisiin valtakulttuureihin. Surinamen maroonit ovat eläneet perinteidensä mukaan, mutta viime aikoina he ovat joutuneet yhä enemmän konflikteihin valtion ja yksityisten investoijien kanssa, kun paineet modernisaatiolle ovat kasvaneet. Maroonit ovat joutuneet kärsimään suoraan esimerkiksi kaivostoiminnasta. 1986–92 yhteisö kävi sisällissodan maan armeijaa vastaan. Vaikka rauha saatiin lopulta aikaan, Surinamen maroonien taistelu oikeuksiensa puolesta jatkuu yhä.

3.2.2 Afrikan uskonnot

Afrikkalaisten uskontojen ja rituaalien leviäminen Karibialle oli laajaa. Monet Karibian uskonnoista, kuten umbanda, ovat afrikkalaista alkuperää. Tunnetuin harrastettu rituaali lienee Haitilla yleinen voodoo. Sen vaikutus ulottui aina poliittisiin päätöksiin asti Haitin diktatuurin aikana.

3.3 Kreolisaatio ja karibialainen identiteetti

Kreolisaatiolla viitattiin eurooppalaisten, afrikkalaisten ja Amerikan alkuperäiskansojen kulttuurien sekoittumiseen ainutlaatuiseksi sekoitukseksi. Yhdessä kreoli-identiteetit muodostuvat monitahoisen kokonaisuuden, jotka kuvaavat Karibian alueen kulttuuria ja kansallista identiteettiä. Garifuna-kansan tarina kuvaa kreolisaatiota. He ovat Rimlandille asutettuja afrikkalaisten orjien jälkeläisiä, jotka puhuvat intiaanikieltä. Heidät pakkosiirrettiin 1800-luvulla Saint Vincentiltä mantereelle Hondurasin rannikolle

brittien toimesta. Ajan myötä he sopeutuivat uudelle alueelle eläen pienissä ja eristäytyneissä kalastajayhteisöissä. Garifunien ainutlaatuinen kulttuurinen sekoitus on vain yksi osoitus kreolisaatiosta ympäri Karibiaa.

3.3.1 Kieli

Alueen hallitsevat kielet ovat Espanja (25 miljoonaa puhujaa), Ranska (10 milj.), Englanti (6 milj.) ja Hollanti (0,5 milj.). Monissa maissa kuitenkin on monia variaatioita virallisista kielistä ja joissain tapauksissa on syntynyt kokonaan uusia kieliä. Esimerkiksi Haitilla ranskaa käytetään korkeakouluissa ja hallinnossa, mutta ranskan kreoli on käytetty kieli tavallisen väestön keskuudessa ja ranskaa ymmärtävät vain koulutetut. Yleinen ominaisuus Karibialla paikallisen keskuudessa on myös kyky vaihtaa virallisesta englannista hetkessä kreolin englannin muotoon, jolloin ulkopuoliset turistit eivät enää kykene seuraamaan keskustelua.

3.3.2 Musiikki ja urheilu

Karibian tunnetuin tuote lienee musiikki. Pienikokoiselta alueelta on peräisin reggae, calypso, meregue, rumba ja monet muut tyylit. Juuret näille tyyliille ovat afrikkalaisissa ja eurooppalaisissa rytmeissä ja melodioissa. Monivivahteinen rytmi tekee musiikista helppoa tanssia, mutta se on usein myös sidoksissa poliittisiin ja uskonnollisiin aiheisiin, minkä vuoksi esim. Haitilla on muusikoita jopa karkotettu maasta. Tunnetuin karibialainen muusikko lienee jamaikalainen Bob Marley, joka 60-luvulla nousi maailmanlaajuisesti ikoniksi yhteiskunnallisilla teksteillään ja rauhaa korostavalla sanomallaan.

Suosituin urheilulaji alueella on baseball, missä Yhdysvaltojen vaikutuksella on ollut suuri merkitys. Etenkin Dominikaanisesta Tasavallasta tulee paljon pelaajia Yhdysvaltojen pääsarjaan, mikä on ylpeyden aihe koko kansalle. Lajista on tullut nuorien poikien unelma ja keino nostaa perheen elintaso aivan uudelle tasolle. Tämän myötä lajiin liittyy valitettavasti myös paljon hyväksikäyttöä, kuten vääreennettyjä ikädokumentteja ja dopingia, mutta toive paremmasta elämästä silti saa miljoonat yrittämään.

Gloaalista lokaaliin: Karibialainen karnevaali ympäri maailman

Nykyaikaisten karnevaalien perinteet ovat kristittyjen paastoajan festivaaleissa, sekä afrikkalaisissa musiikkiperinteissä. Karibialla karnevaaleihin tuli erityinen lisä, koska se oli orjien keino rikkoa heidän päivänsä yksitoikkoisuus. Aivan kuten Brasiliassa, myös Karibialla ja etenkin Trinidad & Tobagossa ajan saatossa karnevaaleista tuli osa kansallista identiteettiä. Tänä päivänä niitä juhliitaan jopa viikkoja liki jokaisella saarella. Karnevaalit eivät myöskään ole aina enää sidoksissa paastonaikaan, vaan niitä vietetään eri vuodenaikoihin eri paikoissa. Caribbean diasporan myötä karnevaalit ovat levinneet ympäri Eurooppaa ja Amerikkaa aina paikkoihin kuten Helsinkiin asti.

4 GEOPOLIITTINEN VIITEKEHYS: Kolonialismi, neokolonialismi ja itsenäisyys

Karibian historia on tilkkutäkki suurvaltoja taistelemassa tuottavista trooppisista alueista. 1600-luvulta eteenpäin monet alueet, etenkin Pienillä Antilleilla vaihtoivat omistajaa useita kertoja, mikä on heijastunut rajakiistoihin aina tähän päivään saakka. Eurooppalaiset näkivät Karibian strategisena ja tuottavana alueena, joka tuotti sokeria, rommia ja mausteita 1600- ja 1700-luvuilla. Yhdysvaltojen Monroen oppi (Monroe Doctrine) 1800-luvulla teki selväksi, että maa koki Karibian kuuluvan omaan vaikutuspiiriinsä, ja ettei Yhdysvallat enää suvainnut eurooppalaisten sotilaallista osallisuutta läntisellä pallonpuoliskolla.

Tämän myötä alkoi Karibialla neokolonialismin aika, jolloin mikään yksittäinen valtio ei enää suoranaisesti omistanut alueita, mutta vaikutusvalta säilyi. Globalisaation myötä Karibiasta on tullut yhä marginaalisempi alue.

4.1 Elämää "Amerikan takapihalla"

Tähän päivään saakka Yhdysvallat on säilyttänyt kontrolloivan asenteen Karibiaa kohtaa ja aluetta kutsuttiinkin yleisesti "Amerikan takapihaksi", mitä kuva 5.25 selventää. Yhdysvaltojen alkuperäinen tavoite oli vapauttaa alue eurooppalaisten vallasta, mutta heidän omat poliittiset ja ekonomiset tarkoituksensa ovat ajan saatossa olleet tärkeämpiä. Hankkeet kuten Panaman Kanavan rakentaminen hyödytti heitä, mutta ei välttämättä Karibian paikallista kasvua. 1800-luvulla Yhdysvaltojen rooli oli avoimen sotilaallinen ja poliittinen. 1900-luvulla sotilaallinen vaikutusvalta väheni, mutta maa halusi silti säilyttää Karibialla roolinsa, jossa se pystyi esimerkiksi sotalaivojensa avulla saamaan aikaan kauppasaarron maata vastaan, joka ei noudattanut Yhdysvaltojen kauppasopimuksia. Vieläkin Karibialla on Yhdysvaltojen sotilastukikohtia, kuten Guantanamo Kuubassa. Monet ovat kritisoineet Yhdysvaltojen politiikkaa, joka kohteli Karibian valtioita ikään kuin osavaltioina, jotka olivat vain tarkoitettu tuottamaan sokeria ja rommia. Aikakausi toi parannuksia vientiin, rautateihin ja satamiin, mutta yleinen elintaso, koulutus ja terveys pysyivät surkeina läpi 1900-luvun alkupuoliskon.

4.1.1 Puerto Ricon liittovaltio

Puerto Rico on sekä Karibiaan kuuluva, että erillään siitä, koska se on Yhdysvaltojen liittovaltio. 1900-luvulla saariryhmä etsi keinoja irtautua itsenäiseksi ja yhä edelleen väestö on jakautunut itsenäisyyskysymyksen suhteen. Puerto Rico on kuitenkin riippuvainen Yhdysvaltojen investoinneista, hyvinvointiohjelmista ja ruoka-avusta. Liittovaltion asema tarkoittaa myös vapaampaa liikkuvuutta Yhdysvaltoihin. Toisaalta Puerto Ricolla on oma joukkue kansainvälisissä urheilukilpailuissa ja muita nationalistisia symboleja. Puerto Rico johti 1950-luvulla Karibian teollistumisprosessia ja esimerkiksi paljon halpatyövoimaa tarvitsevia yrityksiä siirtyi tuolloin sinne. 1990-luvulla liittovaltio oli yksi Karibian teollistuneimmista paikoista, mutta siellä on silti vieläkin nähtävissä monia merkkejä alikehittyneisyydestä.

4.1.2 Kuuba ja alueellinen politiikka

Syvin haaste Yhdysvaltojen auktoriteetille on ollut Kuuba. 1950-luvulla Fidel Castro johti sosialistista vallankumousta amerikkalaismielistä Batistan hallitusta vastaan. Amerikkalainen neokolonialismi oli aiheuttanut suurta tyytymättömyyttä väestön keskuudessa liki kuusi vuosikymmentä, joten Castron vallankumous otettiin riemulla vastaan. Castro kansallisti amerikkalaisten omistukset ja hallinnat, johon Yhdysvallat vastasi täysimittaisella kauppasaarrolla. Kuuban asema geopolittisena vihollisena sinetöityi, kun se muodosti diplomaattisen suhteen Neuvostoliittoon. Näin ollen Yhdysvallat ei enää uskaltanut sotilaallisesti hyökätä Kuubaan ja tilanne kärjistyi Kuuban ohjuskriisiin vuonna 1962. Kuuba yritti myös viedä sosialistista vallankumoustaan muualle Latinalaiseen Amerikkaan, mutta ei onnistunut osittain siksi, että Yhdysvallat esti yritystä. Neuvostoliiton hajottua Kuuban onnistui kehittämään turismiaan ja houkuttelemaan ulkomaalaisia investointeja. Sittemmin maa on solminut läheiset kauppasuhteet sosialistisen Venezuelan kanssa vaihtaen lääkäripalveluitaan öljyyn, mutta Yhdysvaltojen kauppasaarto on yhä voimassa. Kuubassa ei myöskään ole näkyvissä suuria poliittisia muutoksia, vaikka hallitsija vaihtuikin Raul Castroon vuonna 2008.

Ympäristö ja politiikka: Los Vieques: laivaston koealueesta matkailun keskuksiksi

Pieni trooppinen Los Viequesin saari oli 1900-luvun lopulla poliittisen ja ympäristöllisen ristiriidan keskus. 40-luvulla Yhdysvallat otti suuren osan saaresta merivoimiensa käyttöön, mitä paikalliset vastustivat siitä alkaen. Käänteinen tapahtui vuonna 1999, kun paikallinen kuoli harjoituksissa käytettyyn pommiin. Kun tukikohtaa vastustanut ehdokas Sila Calderon vielä voitti vaalit, sai se Yhdysvallat lakkauttamaan tukikohdan. Siitä alkoi muutos kalliiksi turistikohteeksi, koska saari on täynnä valkoista hiekkarantaa ja rauhallisia laguuneja. Ongelmia kuitenkin on jäljellä, koska kaikki merivoimien käyttämät pommit eivät räjähtäneet, ja ovat edelleen tiheän aluskasvillisuuden alla. Merivoimat ovat räjäytysten avulla yrittäneet ratkaista ongelmat, mutta paikalliset ovat valittaneet räjäytysten aiheuttavan saastumista ja hengitysongelmia. Sitten ongelmaa on tutkittu, mutta vaikka merivoimat ovat vetäytyneet alueelta, paikallisten taistelu alueen puhdistamiseksi jatkuu.

4.2 Itsenäisyys ja yhdentyminen

Karibian itsenäisyystaistelu alkoi yli 200 vuotta sitten. Ensimmäinen valtio, joka itsenäistyi, oli Haiti vuonna 1804. Poliittinen itsenäisyys ei kuitenkaan ole taannut taloudellista itsenäisyyttä, vaan kamppailu väestö perustarpeiden täyttämiseksi jatkuu. Jotkin alueet ovat säilyttäneet siirtomaa-aikaisen asemansa, kuten Ranskan Guyana ja Martinique.

4.2.1 Itsenäisyysliikehdintä

Haitin itsenäisyysota vuosina 1791–1804 sai siirtomaaisännät kauhuihinsa, kun orjat käyttivät sissitaktiikkaa saavuttaaksensa itsenäisyyden ja muissa siirtomaissa oltiinkin äärimmäisen herkkiä pienimmällekin itsenäistymisliikehdinnälle. Haiti ei itsenäistymisestä huolimatta kuitenkaan onnistunut tulemaan vapautumisen keulakuvaksi, vaan ongelmat jatkuivat. 1800-luvulla oli useita itsenäistymisen aikakausia, jossa Isot Antillit ja Dominikaaninen Tasavalta saivat itsenäisyyden. Brittien siirtomaat itsenäistyivät vasta aikakaudella 1960-luvulta 80-luvun alkuun, ensimmäisinä Jamaika ja Trinidad ja Tobago.

4.2.2 Nykypäivän siirtomaat

Britanniassa on Karibiassa yhä alueita, jotka ovat Caymansaaret, Turks ja Caicossaaret, Antigua, Montserrat ja Bermuda. Yhteensä näillä alueilla asuu 120 000 ihmistä. Ranskan alueisiin kuuluvat Ranskan Guayana, Martinique ja Guadeloupe ja myös Hollannilla on pieniä saarialueita, kuten Alankomaiden Antillit.

4.3.2 Alueellinen yhdentyminen

Ehkä vaikein haaste alueella on taloudellinen yhdentyminen. Alueiden moninaisuuden takia yhtenäinen kauppa-alue on vaikea muodostettava ja yhteistyötä on enemmän entisten brittiläisten siirtomaiden ja entisten Ranskan siirtomaiden välillä. 1960-luvulla tehtiin ensimmäiset toimet taloudellisen yhdistymisen edistämiseksi ja 70-luvulla perustettiin entisten brittiläisten siirtomaiden kauppajärjestö Caribbean Community and Common Market (CARICOM). Teollistumisen edistämisen lisäksi tärkeää tässä oli kollektiivisen identiteetin symboliikka. Nyt järjestöön kuuluu 15 Karibian valtiota ja järjestö laajentuu yhä. Se on alkanut myöntää esimerkiksi passeja matkailun helpottamiseksi. Silti unelma täysimittaisesta yhdistymisestä on yhä toteutumatta ja eristäytyneen alueen status säilyy, mikä kuvastaa alueen epätasa-arvoisia sosiaalisia ja taloudellisia trendejä.

5 TALOUDELLINEN JA SOSIAALINEN KEHITYS: Sokeripelloilta risteilijöihin

Vaikka yleisesti Karibian väestö on köyhää, on se silti taloudellisesti paremmasta asemassa kun useimmat Sahelin, Etelä-Aasian ja Kiinan alueet. Useimmat Karibian valtiot ovat alemmassa keskiluokassa tuloiltaan. Myös absoluuttinen köyhyys on harvinaista, lukuun ottamatta Haitia, jossa yli puolet väestöstä elää alle 2 \$/päivä. Rakennemuutos maataloudesta on ollut suuri, ja vaikka paljon halpatyövoimaa tarvitsevia aloja on siirtynyt alueelle, ei se silti ole ollut tarpeeksi kaikille työttömiksi jääneille maatyöläisille, jotka joutuvat muuttamaan ulkomaille työn perässä.

Globaalit yhteydet: Kuuban lääketieteellinen diplomatia

Kuuba tunnetaan yleisesti köyhänä maana, jossa on hyvä terveydenhuolto. Tänä päivänä 30 000 kuubalaista lääkäriä ja terveydenhuoltoalan ihmistä työskentelee ulkomailta köyhien ihmisten parissa maalla ja kaupungissa. Luonnonkatastrofien sattuessa Kuuba on usein lähettänyt tätä henkilöstöä myös tuhoalueille, kuten Pohjois-Pakistanin maanjäristyksessä vuonna 2005. Esim. Venezuelalta Kuuba saa vastineeksi lääkäreistään öljyä. Kenties kestävin vaikutus on kuitenkin Kuuban perustamalla Latinalaisen Amerikan terveydenhuollon koulutusohjelmalla (ELAM). Tuhansia oppilaita tulee monista valtioista oppimaan terveydenhuoltoa. He eivät maksa koulutuksesta mitään, mutta heitä pyydetään työskentelemään omaan maahansa palattuaan apua tarvitsevilla alueilla. Suurin osa oppilaita tulee Amerikoista, jopa Yhdysvalloista ja Puerto Ricosta.

5.1 Pelloilta tehtaisiin ja lomakohteisiin

Maatalouteen turvautunut talous on ajan saatossa tuottanut enemmän vaikeuksia, kuin varallisuutta, hintojen ja sääntöjen vaihdellessa. Maaperää on liikarazitettu ja hinnat eivät ole pysyneet tuotantokustannusten perässä. Kaivannaisten puuttuessa suurelta osaa alueista, on moni valtio yrittänyt monipuolistaa talouttaan kohti palveluita ja tehdastuotantoa. Esimerkiksi Haiti sai vuonna 1955 70 % tuloistaan kahvin viennistä, mutta vuonna 1990 luku oli enää 11 %.

5.1.1 Kahvi ja sokeri

Karibian taloudellista historiaa ei voi erottaa sokerintuotannosta. Jopa pienillä saarilla tuotot olivat huomattavat 1700-luvulla, koska kysyntä oli niin suurta. Se muuttui Euroopassa ylellisyystuotteesta välttämättömyydeksi ja rommiin tislattuna se muodosti suosituin päihteen, mikä vielä lisäsi kysyntää. Sokerin taloudellinen merkitys on vähentynyt koventuneet kilpailun vuoksi, mutta silti Karibian maat tuottavat sitä paljon. Yksin Kuuban osuus maailman sokerinviennistä on peräti 60 %. Syynä tähän on tosin enemmän kauppasuhteet entisen Neuvostoliiton maihin, kuin poikkeuksellinen tuottavuus.

Kahvia kasvatetaan edelleen Isojen Antillien vuorilla, ja etenkin Haiti on yhä riippuvainen sen tuotannosta, kun muissa alueen valtiossa sen koetaan ylellisyshyödykkeenä. Jamaikan vuorilla kasvatetusta kahvipavuista saadaan jopa kolminkertainen hinta Kolumbian vuorilla kasvatettuihin kahvipapuihin verrattuna. Verrattuna sokerintuotantoon kahvintuottajat ovat usein pienviljelijöitä ja kasvattavat toimeentulonsa turvatakseen kahvipensaiden ohessa jotain rahakasvia. Kahvin maailmanmarkkinahinnan vaihtelut ovat tehneet sen tuotannosta niin ennalta arvaamatonta.

5.1.2 Banaanisota

Vaikka suurimmat banaanintuottajat ovat Lat. Amerikassa, on muutamat Pienten Antillien saaret silti hyvin riippuvaisia banaanin tuotannosta sen muodostaessa jopa 60 % vientituloista. Banaanintuotanto ei ole tehnyt ihmisistä rikkaita, mutta se on silti nostanut elintasoja, koska tuottajat ovat maansa omistavia pienviljelijöitä. EU maksoi pitkään takuuhinnan banaanintuotannosta entisistä siirtomaista, mutta kun maailmankauppajärjestö totesi järjestelyn laittomaksi vuonna 1996, joutui tuotanto vastaamaan uusiin haasteisiin. Lisäksi samaan aikaan kuluttajat alkoivat enemmän suosia Lat. Amerikassa tuotettuja suuria ja tahrattomia banaaneja verrattuna niihin mitä tuotettiin esimerkiksi St. Lucialla. Näin ollen Karibian viljelijöiden oli muututtava ja kasvatettava viljelyalaansa, mikä johti siihen että pienviljelijät alkoivat kokeilla uusia viljelykasveja, kuten marihuanaa, joista sai paremman hinnan. Karibian banaaninviljelijät pelkäävätkin banaanintuotannon ajan olevan ohi.

5.1.3 Kokoonpanoteollistuminen

Eräs paikallinen strategia työttömyyttä vastaan oli houkutella ulkomaalaisia investoijia perustamaan kokoonpanotehtaitaan alueelle ja näin luomaan työtä. Puerto Rico oli 1950-luvulla ensimmäinen joka onnistui tässä, ja nykyään sektori kattaa liki puolet maan BKT:sta. Vapaakauppa-alueiden perustamisen myötä Karibiasta on tullut erityisen houkutteleva paikka kokoonpanotehtaille ja esimerkiksi Dominikaanisen Tasavallan pohjoisosaan on perustettu vapaakauppa-alue, jota kutsutaan "Karibian Hong Kongiksi". Yhdysvaltalaiset ja kanadalaiset firmat ovatkin yleisimpiä investoijia. Ala on kuitenkin uhattuna koventuneet kilpailun ja maailmanlaajuisen talouslaman takia. Sitä on myös kritisoitu siitä, että investoijat käärivät kaikki voitot. Vaikka uusia työpaikkoja syntyykin, palkat ovat kuitenkin yhä surkeita, ja kun muut maat lisäävät vapaakauppa-alueitaan, voi strategian merkitys Karibian taloudelle vähentyä ajan myötä.

5.1.4 Pankkitoiminta ja uhkapelaaminen internetissä

Offshore banking on toimintaa, jossa pankit tarjoavat palveluita yrityksille ja ulkomaalaisille pankeille, muodostaen veroparatiiseja. Nämä keskuksot tekevät rahaa verojen sijasta rekisteröitymismaksuilla. 70-luvulla etenkin Bahama oli menestyksekkäs tällä saralla, mutta sittemmin menestys on vähentynyt koventuneen kilpailun ja toiminnan huonontuneen statuksen myötä. Toimintaan liittyy usein korruptiota ja rahanpesua. Caymansaaret on tunnettu statuksestaan veroparatiisina ja saarille onkin rekisteröity enemmän yhtiöitä, kuin siellä on asukkaita. Sen on arvioitu olevan maailman viidenneksi suurin pankkikeskus. Koko ala on kuitenkin hiipumassa, johtuen lisääntyneestä rahanpesun seurannasta, sekä terrorismia vastaan suunnatuista pankkilaeista, joiden mukaan pankin täytyy tietää asiakkaistaan.

Uusin bisnes alueen mikrovaltioille on lailliset internetin uhkapelisivustot, jotka ovat Yhdysvalloissa kiellettyjä. Karibian turistikohteilla on myös pitkät perinteet kasinoille, joten toiminta on kasvanut nopeasti. Paljon alan tulevaisuudesta riippuu siitä muuttaako Yhdysvallat toiminnan omassa maassaan lailliseksi.

5.1.5 Turismi

Ympäristölliset, sijainnilliset ja taloudelliset tekijät tukevat turismia Karibiassa. Kuiva kausi yhdistettynä pohjoisen pallonpuoliskoon talveen, ja sijainti lähellä P-Amerikkaa, on saanut lomakohteet kasvamaan. Vuonna 2007 21 miljoonaa turistia vieraili Karibiassa (kuva 5.30). Tärkeä merkitys on myös risteilybisneksellä. Esimerkiksi Bahamalla 30 % väestö toimii turismin parissa ja Dominikaaninen Tasavalta saa vuosittain yli 3 miljardia dollaria turismista. Myös Kuubassa turismi on kasvanut eurooppalaisten turistien myötä. Myös pienille saarille turismi on hyvin tärkeä osa taloutta. Kuitenkaan esimerkiksi Belizessä huolimatta nopeasti kasvaneesta risteilyturistien määrästä, kasvu ei ole tuonut parannusta infrastruktuuriin tai työttömyyteen. Capital leakage tarkoittaa, että suuri osa rahoista jää hotelliketjuille ja varustamoille

paikallisten sijaan. Risteilyturismin kasvu osaltaan myös kuvastaa elinkeinon arvaamattomuutta. Toisaalta kuitenkin turismi on myös tuonut parannuksia ympäristölakeihin ja tehnyt siitä valtiolle suojelemisen arvoista.

5.2 Sosiaalinen kehitys

Sosiaalisen kehitys alueella on pääosin ollut vahvaa. Karibialla eliniänodote on yli 70 vuotta, lukutaito korkea ja sukupuolien välinen tasa-arvo hyvä. Myös vuosittainen väestönkasvu on vähentynyt. Näiden tekijöiden takia alueen valtiolla on usein hyvä HDI- indeksi. Kuvasta 5.33 voidaan lisäksi nähdä kuinka suuri merkitys on rahalähetyksillä ulkomailta. Niiden onkin sanottu oleva äärimmäisen tärkeä tekijä sosiaalisessa ja taloudellisessa kehityksessä

5.2.1 Naisten asema

Matriarkaalisen pohjan on usein sanottu olevan Karibialle tyypillinen piirre. Miesten lähtö kausitöihin on tehnyt naisista itsenäisiä. Vaikka naiset ovat näin saaneet paljon paikallista valtaa, on etenkin maaseudulla naiset usein jätetty kokonaan ulkopuolella perheen rahapolitiikasta. Kaupungistumisen myötä yhä useampi nainen on töissä ja esim. Jamaikalla ja Puerto Ricossa yli 40 % työvoimasta on naisia. Yhä useammin naiset myös ansaitsevat itse rahansa. Viime vuosina Jamaikalla, Guyanassa ja Dominikaanisessa Tasavallassa on ollut myös nainen pääministerinä.

5.2.2 Koulutus

Moni Karibian valtio on kouluttanut hyvin väestönsä. Lukutaito on normi ja ihmisillä odotetaan vähintään olevan high school -tason koulutus. Parhaiten asiat ovat Kuubassa, jossa liki kaikki aikuiset osaavat lukea, huonoiten Haitilla, jossa puolet aikuisista on lukutaidottomia. Moni valtio on kuitenkin joutunut kärsimään tämän vuoksi aivovuodosta (brain drain). Vuonna 2007 Maailmanpankin tutkimuksessa todettiin, että 40 % Karibialaisista siirtolaisista oli korkeasti koulutettuja. Luku on korkeampi, kuin millään muulla maailman alueella ja ilmiöllä on tietenkin negatiivinen vaikutus koko Karibian yhteiskunnalle. Toisaalta kuitenkin osa muuttajista palaa takaisinkin, antaen ulkomailla saadun kokemuksensa yhteiskunnan hyväksi (brain gain).

5.2.3 Työhön liittyvä muuttoliike

Kuten aiemmin mainittua Karibialta lähtee moni siirtolaiseksi ulkomaille, millä on vaikutuksensa niin yhteiskunnalle, kuin perheillekin. Suurin osa siirtolaisista suuntaa Yhdysvaltoihin. Näiden työläisten lähettämien rahalähetysten vaikutus taloudelle on suuri. Vuonna 2009 Dominikaaniseen Tasavaltaan lähetettiin yhteensä 3 miljardia dollaria. Sekä yhteiskunta, että yksilöt ovat riippuvaisia näistä kasvainvälisistä verkostoista. Karibialainen valtio, josta kukaan ei lähtisi, kohtaisi nopeasti suuren kriisin. Kuitenkin maastamuuton ja rahalähetysten merkitys näkyy pääasiassa perheiden tasolla ja se on liian sirpaloitunutta, jotta se voitaisiin esittää kansallisen kehityksen voimana.

Ihmiset liikkeellä: Joukkomuutto kääntyy takaisin

Takaisin muuttaminen ulkomailta Karibialle on yleistymässä. Moni Brittein saarilla työskennellyt haluaa eläkepäiviksi palata takaisin kotiseudulle täyttääkseen identiteettinsä. Joskus myös siirtolaisten aikuiset lapset, jotka eivät ole ikinä asuneet Karibialla, "palaavat kotiin". Monia kuitenkin houkuttaa hitaampi elämänrytmi ja sosiaaliset verkostot. Palanneiden ja ikänsä Karibialla asuneiden välillä ei myöskään ole pahemmin jännitteitä, mutta niitä voi aiheuttaa turhautuminen hallitukseen ja suuret varallisuuserot. Kuitenkin kiintymys paikkaan on tekijä, joka saa Karibialaiset palaamaan kotiin.

6 Saharan eteläpuolinen Afrikka

Samuel Haverinen

865 miljoonaa ihmistä

48 valtiota

maailman nopeimmin kasvava alue (luonnollinen väestönkasvu 2.5%)

suurimmassa osassa maita, lähes puolet asukkaista (43 %) ovat alle 15-vuotiaita

74 % väestöstä elää alle kahdella dollarilla päivässä

elinajanodote on 52 vuotta

1 YMPÄRISTÖN MAANTIEDE: Ylätasankojen manner

Hajonnut omaksi alueekseen Gondwanasta 250 miljoona vuotta sitten.

Paljon suuria tasankoalueita. Tasangot hallitsevat läntistä osaa Saharan eteläpuolisesta Afrikasta ja topografialtaan jylhemmät alueet löytyvät idästä, jossa suuri hautavajoama, järvet, tulivuoret hallitsevat maisemaa. Maisemaltaan äärimmäisen rikas ja värikäs, esimerkiksi vihreät viidakot vs. Saharan polttava aavikko (ks. kuva 6.1).

1.1 Tasangot ja altaat

Suuret tasankoalueet hallitsevat alueen sisäosia. Nyrkkisääntönä voidaan pitää, etelään tai itään päin mentäessä korkeudet kasvavat. Näin ollen, suurin osa Etelä- ja Itä-Afrikasta on yli 600 metriä merenpinnan yläpuolella ja melkoinen osa yli 1500 metrissä. Tätä aluetta kutsutaankin "Korkeaksi Afrikaksi (High Africa)". "Matala Afrikka" käsittää suurimman osan Länsi- ja Keski-Afrikasta (ks. kuva 6.1).

Ylätasankojen valtiot, esim. Kenia, Zimbabwe ja Angola ovat miellyttävämpiä asuinpaikkoja viileämmän lämpötilan ja alhaisemman kosteuden takia.

Suurinta osaa eteläisen Afrikan pinnanmuodoista kuvaa termi "The Great Escarpment", vyöhyke lähellä rantaa, missä manner nousee nopeasti ylätasangoksi.

Suurimpia vuoria ovat Kilimanjaro (5900 m) Tansaniassa ja Mount Kenia (5200 m) Keniassa, jotka molemmat ovat vulkaanisia. Suuri hautavajoama syntyessään loi myös paljon isoja ja syviä järviä, kuten Victoria (Afrikan suurin järvi) -, Malawi- ja Tanganjikajärvi (ks. kuva 6.1).

1.1.1 Vesistöalueet

Neljä pääjokisysteemiä, Kongo, Niili, Niger ja Zambesi. Pienempiä esimerkiksi Senegal ja Limpopo, jotka ovat lokaalisti merkittäviä, mutta valuma-alueiltaan paljon pienempiä kuin pääjokisysteemit (ks. kuva 6.1).

Kongojoki on valuma-alueeltaan alueen suurin, ja maailmanlaajuisesti se jää valumaltaan toiseksi vain mahtavalle Amazonille. Kongojoki virtaa matalan tasangon halki (yli 300 m mpy), mutkitellen Afrikan suurimman trooppisen sademetsän halki (Ituri). Lukuisat putoukset tekevät Kongosta vain osittain purjehduskelpoisen.

Niili on Sudanin ja Egyptin elämänlähde. Sen alkulähteet ovat Suuren hautavajoaman pohjoisosan ylängöiltä, Victoria- ja Edwardjärveltä, ja se toimii erittäin tärkeänä linkkinä Pohjois-Afrikan ja Saharan eteläpuolisen Afrikan välillä.

Niger-joki on Malin ja Nigerin elämänlähde. Sen alkulähteet ovat Guinean ylängöillä. Sen loppupäässä se toimii suurena sähköntuottajana Afrikan väkirikkaimmalle maalle, Nigerialle.

Sambesi lähtee Angolasta ja virtaa itään Mosambikiin ja lopulta Intian valtamereseen. Sambesi on tärkeä sähköntuottaja. Saharan eteläpuolisen Afrikan kaksi suurinta sähköntuotantolaitosta ovat padot Kariba (Sambian ja Zimbabwen rajalla) ja Cabora Bassa (Mosambikissa).

1.1.2 Maannokset

Suurin osa Saharan eteläpuolisen Afrikan maannoksista on melko hedelmättömiä. Yleinen luokitus on, että hedelmälliset maannokset ovat nuoria. Ne ovat syntyneet jokien tuoman lietteen, vulkaanisen toiminnan, jäätiköiden tai hiekkamyrskyjen seurauksena. Köyhät maannokset, ovat vanhoja, etenkin trooppisessa ilmastossa olevat maannokset. Siellä luonnolliset prosessit ovat kuluttaneet hedelmälliset ravinteet pois pintamaasta ja suurin osa biomassasta on sitoutuneena kasvillisuuteen. Suurin osa Saharan eteläpuolisen Afrikan maaperän pintaravinteista on huuhtoutunut jo aikaa sitten pois.

Hedelmällisen maannoksen alueet ovat pääosin Suuressa hautavajoamassa, suurilta osin vulkaanisen toiminnan vuoksi. Esimerkiksi Ruandan ja Burundin suuren asukastiheyden syynä on hedelmällinen vulkaaninen maaperä.

Kuivemmillä ruohostoalueilla ja puoliaavikoilla maannostyyppi on latosoli (alfisols), joka on kuitenkin selvästi viljavampaa ja paksumpaa kuin sademetsissä. Viljavuutensa ansiosta suurin osa näistä alueista on viljelykäytössä. Sen takia ihmiset ottavat kuivuusriskin, esim. Sahelin alueella.

1.2. Ilmasto ja kasvillisuus

Katso johdatukseksi kuva 6.6!

1.2.1 Trooppiset metsät

Ituri, maailman toiseksi suurin kostea sademetsä sijaitsee Kongon altaassa, ulottuen Atlantin rannikolle Gaboniin. Ilmasto, katso kuva 6.6 Kisanganin ilmastodiagrammi. Läntiset ja eteläiset alueet ovat hakkuiden alaisia, mutta suurin osa koillisosasta on edelleen täysin koskemattonta. Maailman laajuisella mittakaavalla tarkasteltaessa sademetsien häviämistä, on Keski-Afrikan tilanne paljon parempi kuin Kaakkois-Aasian tai Latalalaisen Amerikan.

Virungan kansallispuisto, joka on yksi Afrikan vanhimmista ja sijaitsee Iturin sademetsässä Kongon demokraattisen tasavallan itäosissa, ja on harvinaisten vuoristogorillojen asuinsija. Poliittinen kaaos on aiheuttanut kapinallisten sissien ottamaan alueen hallintaan. Tämä on johtanut salametsästyksen ja puiston vartioiden tappamiseen.

1.2.2 Savannas

Sijaitsevat Keski-Afrikan sademetsän ympärillä. Luokitellaan kuiviin ja kosteisiin savanneihin. Savannialueilla hallitsevaa kasvillisuutta ovat puut ja ruohokasvit. Mitä kosteampi savanni on, sitä enemmän siellä on puita. Savanneilla sade- ja kuivakausi, joka määräytyy auringon zenitti-aseman mukaan. Sademäärä vähenee ja kuivakausi pitenee mentäessä pois päin päiväntasaajasta. Vertaa eri savannialueiden sateiden jakautumista,

ks. Kuva 6.6 Lusakan ja Bamakon ilmastodiagrammit. Savannit ovat erittäin tärkeitä alueita planeettamme suurille maanisäkkäille.

1.2.3 Autiomaat

Sahara, suurin ja mahtavin.

Namibin aavikko. Kuiva, mutta lämpötiloiltaan miellyttävämpi kuin Sahara (ks. kuva 6.6 Walvis Bayn ilmastodiagrammi).

Kalaharin autiomaat. Ei tarpeeksi kuiva, jotta virallisesti luokiteltaisiin aavikoksi (alle 25 cm vuodessa).

1.3 Afrikan ympäristöasiat

Katso johdannoksi kuva 6.9.

Aavikoituminen (desertification) ja metsien häviäminen on arkipäiväistä. Saharan eteläpuolinen Afrikka on haavoittuvainen kuivuudelle, etenkin Afrikan sarvi (the Horn of Africa= Afrikan koilliskulmaus, käsittää Somalian, Etiopian, Djiboutin, Eritrean), osat eteläistä Afrikkaa ja Sahel.

Kasvava väestö ja sen tuomat ongelmat (vesistöjen saastuminen, ilmansaasteet jne.)

1.3.1 The Sahel and Desertification

Hallitsematon väestönkasvu alueella, joka ekologisesti herkässä vaihettumisvyöhykkeessä Saharan ja vehreiden savannien välissä. Sateen määrä ja jakautuminen, kasvien kuivuuden sietokyky ja eläinten vaellus laidunalueiden välillä kuivan ja sadekauden välillä (transhumance) luo rajat elämälle.

Miksi hitossa asutusta, jos niin paska paikka?

- Sahelin alueen maannokset melko ravinteikkaita, jos vain vettä saatavilla.
- Ei trooppisia sairauksia (mm. malaria).

Mikä on oikea määrä ihmisiä, jotta ympäristön kantokyky säilyy? → Maatalouden eri ratkaisuin voidaan parantaa tilannetta. Huono esimerkki: Ranskalaiset siirtomaaisännät pakottivat alkuperäisväestön viljelemään maapähkinöitä → tämä monokulttuuri sai aikaan useiden pääravinteiden katoamisen maaperästä → maa köyhtyi ja hylättiin muutaman vuoden jälkeen → tuulieroosio → aavikoituminen.

Syitä aavikoitumiseen Sahelin alueella:

Toisen maailmansodan jälkeen karjatalouden määrä kasvoi räjähdysmäisesti → alueet ylilaidunnettiin → kuivankauden aikana tuulieroosio kuljetti pintamaan pois → aavikko valtasi alueen

Kuivien kausien pitkittyminen lisännyt eroosioherkkyyttä ja aavikoitumisriskiä

Valtava ihmisten määrä

Parannuskeinoina puiden istutus. Esimerkiksi Nigeriassa on 30 vuoden aikana suurta puupeitteen lisääntymistä, jopa korkean väestötiheyden alueilla.

1.3.2 Metsäkato

Vielä on jäljellä suuria yhtenäisiä metsäalueita.

Erona Etelä-Amerikan sademetsien ja savannialueiden metsien hakkuuseen on, että Saharan eteläpuolisen Afrikan toiminta ei ole läheskään niin kaupallista, vaan lokaalia toimintaa omaan käyttöön. Suurin syy metsien häviämiseen on polttopuun keruu.

Metsien häviäminen → valumavedet kasvavat, maaperän eroosio jne.

Joissakin maissa kyllien naiset organisoineet lokaaleja kansalaisjärjestölähtöisiä organisaatioita (Nongovernmental organizations = NGOs), jotka istuttavat puita, ja näin laajentavat omia polttopuuvarantojaan.

Sierra Leonen, Ghanan ja Madagaskarin sademetsät ovat lähes täysin tuhottu. Monet Länsi-Afrikan maat ovat menettäneet lähes kokonaan puupeitteensä, esim. Togon pinta-alasta 5 % on metsää.

1.3.3 Luonnonsuojelu

Saharan eteläpuolisessa Afrikassa on rikas eläimistö. Safarit tärkeä matkailuvaltti (esim. Kenia, Tansania).

Ongelmina salametsästys ja laiton eläinkauppa -> ratkaisuna CITES (vaaraantuneiden lajien kansainvälisen kaupan sopimus), mutta ei riitä sillä valvonta liian heikkoa.

1.4 Ilmaston lämpeneminen ja haavoittuvuus Saharan eteläpuolisessa Afrikassa

Ilmaston lämpeneminen lisää Itä- ja Keski-Afrikan sademääriä, mutta muualla pääosin lisää kuivuutta, esim. Sahelin alueella. Kuivat ruohosto- ja savannialueet kuivuvat → isot nisäkäslajit vähenevät → safariturismi vähenee → köyhyyttä.

Ilmaston lämpenemisen pahin vaikutus on ruuan väheneminen. Tämän hetken arvion mukaan miljoonat Afrikkalaiset kamppailevat nälänhädän kourissa joka vuosi. Konfliktit lisääntyvät ruuan ja veden vähenemisen seurauksena.

Nälänhädän varoitusjärjestelmä (FEWS= The Famine Early Warning Systems) on keino valvoa ruuantuotannon riittävyyttä kehittyvässä maailmassa, mutta etenkin Saharan eteläpuolisessa Afrikassa (ks. <http://www.fews.net>). Järjestelmä seuraa sademääriä, kasvillisuuden peittävyttä, ruuan tuotantoa, ruuan hintaa ja mahdollisia konflikteja. Katso kuva 6.14.

Maantieteen työkalut: maanpeitteen ja suojelun muutokset Nigerissä

Ehkä hieman yllättäen Niger on muuttumassa vihreämmäksi. Kaukokartoituksen ja kenttäkatsausten perusteella on huomattu että 30 viime vuoden aikana kasvillisuudessa on tapahtunut huomattavaa kasvua. Muutoksen taustalla ei ole yksikään kansallinen projekti vaan yksityiset asukkaat ja maanviljelijät, jotka ovat alkaneet pitää huolta puiden kasvusta, sillä se lisää maanviljelyn pitkäaikaista kestävyttä. Puiden ja kasvien suojeleminen vaatii yhteistyötä, ja jotkut kylät ovat toisia vihreämpiä.

2 VÄESTÖ JA ASUTUS: Nuori ja levoton

Saharan eteläpuolisen Afrikan väkiluku kasvaa kovaa vauhtia. 2050 vuoden kasvuennuste on 100 %, kun samaan aikaan muun maailman väkimäärä kasvaa 40 %.

Väestön ikärakenne on todella nuori, sillä 43 % väestöstä on alle 15 vuoden ikäisiä, kun kehittyneemmissä maissa 17 % on alle 15-vuotiaita.

Vain 3 % alueen väestöstä on yli 65-vuotiaita (vertaa esim. Eurooppa 16%).

Hedelmällisyysluku on 5-6.

Alueen elinajanodote on 52 vuotta.

Asukasluku 865 miljoonaa, mutta ei silti kovin tiheästi asutettua (36 as./ km²).

Kuuden valtion alueella asuu yli puolet asukkaista: Nigeria (158 milj.), Etiopia (85 milj.), Kongon Demokraattinen tasavalta (68 milj.), Etelä-Afrikka (50 milj.), Tansania (45 milj.) ja Sudan (43 milj.).

Asutus on epätasaisesti jakautunut, esim. Ruanda 395 as./ km² ja Botswana 3 as. km².

Katso kunnolla taulukko 6.1.

Väentiheys (as./ km²) ei ole hyvä indikaattori, jos valtio on ylikansoitettu. Tutkijat ovat enemmänkin kiinnostuneita fysiologisesta tiheydestä (physiological density) eli siitä määrästä ihmisiä, jotka voivat elää yhtä viljelykelpoista maayksikköä kohti. Esim. Chadin pinta-alasta on vain 3 % viljelykelpoista, kun väentiheys on 9 as./ km² (ks. s. 239).

Maatalouden tiheys (agricultural density) kertoo viljelijöiden määrän viljeltävää maayksikköä kohti. Se toimii myös hyvänä indikaattorina kertoen väestön paineesta ruokamäärä kohti (ks. s. 239). Monissa Saharan eteläpuolisen Afrikan maissa maatalouden tiheys on 10 kertaa suurempi kuin väestöntiheys → siis kantokyky ylitetty 10-kertaisesti.

2.1 Väestötrendit ja demografiset debatit

2.1.1 Perhekokoo

Hedelmällisyysluku (TFR= Total fertility rate) 5.2. Korkeaa hedelmällisyyslukua selittää rankka elämä, suuri lapsikuolleisuus (suurimmassa osassa maita 1/10 lapsesta kuolee ennen 5 ikävuotta) ja taloudellinen tilanne.

Afrikan valtioilla on tavoitteena vuoteen 2020 mennessä saada luonnollinen väestönkasvu 2,0 %, tällä hetkellä siinä ollaan hyvää vauhtia onnistumassa, sillä nyt tilanne on 2,5 %.

AIDS on isona tekijänä vaikuttamassa väestönkasvuun.

2.1.2 AIDSin vaikutus Afrikassa

2008 2/3 HIV/AIDS tapauksista rekisteröitiin Saharan eteläpuolisessa Afrikassa. Tartunnan saaneita on 22.4 milj. aikuista ja lasta.

Pahinta aluetta on eteläinen Afrikka, ja siellä etenkin Botswana, Swazimaa ja Lesotho, jossa 15–49-vuotiaista noin neljännes on tartunnan saaneita (ks. kuva 6.16).

HIV/AIDS nostaa kuolleisuutta ja luo muita ongelmia, esim. maatalous kärsii kun viljelijöitä kuolee.

Vastarintaa on tehty monilla kampanjoilla, mm. Ugandan presidentti Museveni sanoi: "Abstain - Be faithful - use a Condom" (ABC).

2.2 Asutuksen ja maankäytön rakenteet

Katso johdannoksi kuva 6.18.

Tiheimmin asutut alueet ovat Länsi-Afrikka, Itä-Afrikan yläköalueet ja Etelä-Afrikan itäpuolisko.

Länsi-Afrikassa ja Itä-Afrikan yläköalueilla asutus perustuu viljavaan maaperään, koska näillä alueilla on Saharan eteläpuolisen Afrikan parhaat maannokset. Etelä-Afrikan itäosan tiheäasutus selittyy kaivostoiminnalla.

2.2.1 Maatalouden toimeentulo

Tärkeimmät viljelykasvit: hirssi, durra, riisi, maissi sekä paljon juures- ja mukulakasveja, esim. jamssi.

Maatalouden vientituotteita: kahvi, tee, kumi, banaanit, kaakao, puuvilla ja maapähkinät.

Suurin osa Afrikan maataloudesta melko kannattamatonta → pitää maaseudun väentihedden alhaisena.

Sademetsien latosolimaannoksen alueilla kaskiviljely on hallitseva maatalouden muoto.

Ruandasta maailman huippukahvit.

2.2.2 Plantaasimaatalous

Maat tuottavat raaka-aineita, yleensä vain yhtä tai kahta, ei jalostettuja tuotteita. Esim. kahvi on elintärkeä vientituote Etiopialle, Kenialle, Norsunluurannikolle ja Ruandalle, kun tee on tärkeä Kenialle, Ugandalle ja Tansanialle.

Sahelin alueella maapähkinät ovat tärkeä vientituote.

Mali, Benin, Sudan, Zimbabwe, Norsunluurannikko ja Kamerun ovat valtavia puuvillan tuottajia.

Ghana ja Norsunluurannikko ovat maailman tärkeimmät kaakaon tuottajat.

Liberia tuottaa kumia.

Kukkienviljely on uusi kasvava ala, etenkin Kenian, Etiopian ja Etelä-Afrikan yläköillä.

2.2.3 Paimentolaisuus

Paimentolaisuus on erittäin tärkeä elinkeino, etenkin puolikuivilla alueilla. Kamelit ja vuohet ovat pääasiallisia Sahelin alueella ja Afrikan sarvessa, monet ovat myös erikoistuneet perinteiseen karjan kasvatukseen (karjaa vain alueilla, jossa ei tsetse-kärpäsiä).

2.3 Kaupunkielämä

Saharan eteläpuolista Afrikkaa pidetään vähiten urbanisoituneena alueena maailmassa, mutta siellä suurin osa kaupungeista kasvaa puolet nopeammin kuin keskimäärin muualla maailmassa. Ennustusten mukaan puolet asukkaista asuu kaupungeissa vuonna 2030.

Maaseudulta kaupunkiin muutto, teollistuminen, pakolaisvirrat kasvattavat kaupunkeja hallitsemattomasti
→ kehitys, jossa valtion suurin kaupunki on vähintään kolme kertaa suurempi kuin seuraavaksi suurin.

2.3.1 Länsi-Afrikan urbaanit perinteet

Länsi-Afrikassa kaupungit muodostaneet rannikolle ketjun Dakarista (Senegal) Lagosiin (Nigeria).

Nigeria ylivoimaisesti suurin väkiluvultaan (158 milj.) ja yli miljoonan asukkaan kaupunkien määrältään (puolet kaupungeista). Lagos (yli 10 milj.) on suurin.

Ongelmia isoissa kaupungeissa: yhteydet (esim. Lagosissa yhdensuuntainen matka laidalta keskustaan kestää 3-4 tuntia), rikollisuus, informaatiosektorin vajavaisuus, köyhyys, viemärijärjestelmät jne.

Kaupunkirakenne:

Länsi-Afrikan kaupungit rakenteeltaan hybridejä: sekoitus islamilaista, eurooppalaista, kansallista ja viktoriaanista tyyliä (siirtomaa-ajan). Kaupungit historiallisesti vanhoja.

Esimerkiksi Accrassa CBD on jakautunut kahdeksi: 1. kansalliseksi CBD:ksi ja 2. globaaliksi CBD:ksi, ja myös lokaaliksi CBD:ksi (ks. kuva 6.23).

2.3.2 Urbaani teollistunut Etelä-Afrikka

Päinvastoin kuin Länsi-Afrikan kaupungit, Etelä-Afrikan keskeisimmät kaupungit ovat siirtomaa-ajan perua, ja ovat keskittyneet raaka-aineiden (etenkin arvomineraalit: timantit, kulta, platina, kromi) läheisyyteen. Esim. Lusaka (Sambia) ja Harare (Zimbabwe) ovat kaivostoiminnan keskuksia.

Etelä-Afrikan valtio on yksi urbanisoituneimmista ja teollistuneimmista.

Apartheid ja sen loppuminen näkyvät kaupunkirakenteessa. (ks. kuva 6.2.1)

Kaupunkinäkymiä: Afrikan kultainen ja globaali kaupunki

Johannesburg on ristiriitojen kaupunki. Se sijaitsee pienessä mutta urbaanissa Gautengin provinssissa 1750 metrin korkeudella. Provinssin 10 miljoonainen väestö asuu kolmessa suuressa keskittymässä, joista Johannesburgissa asuu noin 3,6 miljoonaa. Kaupunki tuli tunnetuksi kultaryntäyksen aikaan 1800-luvun lopulla. Apartheidin aikana kaupunki segregoitiin tarkoituksellisesti eri rotujen kaupunginosiksi. Yksi mustien kaupungeista oli Soweto, josta ihmiset tulivat täyteen ahdetuilla junilla tekemään töitä valkoisten alueille. Soweto oli yksi merkittävimpiä vastarinnan keskuksia, ja siellä asuivat sekä Nelson Mandela että Desmond Tutu. Soweto on yhä suhteellisen köyhää aluetta. Apartheidin loppuessa suuret yhtiöt siirtivät konttoreitaan pohjoisemmaksi Sandtoniin, johon muodostui uusi liike-elämän keskus.

3 KULTTUURINEN YHTENÄISYYS JA MONINAISUUS: Yhtenäisyys vastoinkäymisten kautta

Pääuskonnot: Islam ja kristinusko sekä vahva animismin vaikutus.

Alkuperäisiä kauppakieliä: Swahili (Itä-Afrikka), Mandingo ja Hausa (Länsi-Afrikka).

Saharan eteläpuolinen Afrikka on yli neljä kertaa suurempi kuin Eurooppa tai Etelä-Aasia → vaikuttanut mm. eri kielten kehitykseen idässä ja lännessä.

Vaikka taloudellisesti köyhä alue, kulttuurisesti erittäin rikas (esim. monet musiikki-, tanssi- ja taidesuuntauokset lähtöisin sieltä).

3.1. Kielialueet

Kielten määrä valtava: heimokieliä, etnisiä kieliä, siirtomaa-ajan kieliä sekoitettuna kansallisiin kytköksiin.

Päällekkäin paikallisten kielten kanssa puhutaan kahta pääkieliryhmää: 1. indoeurooppalaista (ranska, englantti, portugali) ja 2. afroaasialaista (arabia).

3.1.1 Afrikkalaiset kieliryhmät

Katso kuva 6.25.

Kuusi pääkieliryhmää:

Alkuperäisiä pääkieliryhmiä ovat 1. nigeriläis-kongolaiset (tärkein), 2. khoisan-kielet, 3. nilosaharalaiset kielet.

Ulkomaisia pääkieliryhmiä ovat: 1. afroaasialainen, 2. indoeurooppalainen, 3. austronesialainen.

Swahili on kaikista laajimmin puhuttu alkuperäiskieli (tärkeä kaupankäynnissä).

3.1.2 Kieli ja identiteetti

Valtava kulttuurien sekoittuminen historian aikana. Kulttuurinen identiteetti muotoutunut kaiken sekoituksesta mm. omasta heimosta, kielestä ja kansasta → monet Afrikkalaiset monikielisiä.

HUOM! Muutamat maat kielellisesti lähes homogeenisia: Somalia, Ruanda, Burundi, Swazimaa ja Lesotho.

3.1.3 Eurooppalaiset kielet

Monissa maissa siirtomaa-ajan vaikutuksesta hallinto ja oppilaitoskieli edelleen vanhan siirtomaaisännän kieli.

Kaksi suurta kieltä, jotka jakavat Afrikan kahteen osaan: 1. ranskankielinen Afrikka (Ranskan ja Belgian siirtomaat) ja 2. englanninkielinen Afrikka. Kolmantena pienempänä on Afrikaans (=Hollannista kehittynyt kieli), jota puhutaan Etelä-Afrikassa ja pääkielenä Angolassa ja Mosambikissa. Katso kuva 6.25.

3.2 Uskonto

Katso johdannoksi kuva 6.29.

3.2.1 Kristinuskon saapuminen ja leviäminen

Kristinusko tuli maailmanuskonnoista ensimmäisenä. Leviäminen alkoi Koillis-Afrikasta 300 jKr. Rooman valtakunnan kautta.

1600-luvulla Hollantilaiset levittivät kristinuskoa (kalvinismi) Afrikan eteläosaan.

1800-luvun puolivälissä kristinusko levisi muualle Saharan eteläpuoliseen Afrikkaan.

3.2.2. Islamin saapuminen ja leviäminen

Islam alkoi levitä Saharan eteläpuoliseen Afrikkaan noin tuhat vuotta sitten kauppamiehien mukana.

Vuonna 1050 Tokolorin kuningaskunnasta (nyk. Senegal) tuli ensimmäinen muslimivaltio.

Manden-kieliset kauppavaltiot Ghana ja Mali levittivät islamia eteenpäin laajaa kauppaverkostoaan pitkin.

3.2.3 Uskonnollisten perinteiden väliset yhteenotot

Muslimien ja kristittyjen välillä konflikteja, etenkin Nigeriassa 2000-luvulla otettu verisesti yhteen. Syyt ovat usein kuitenkin enemmän ideologisia ja etnisiä, kuin uskontoihin liittyviä.

Sudanin tapaus ehkä merkittävin; Sudan jakautunut etelään ja pohjoiseen (ks. s. 255).

3.3 Globalisaatio ja afrikkalainen kulttuuri

Orjakolmio (Afrikka-Amerikka-Eurooppa) on toiminut merkittävänä kulttuurisena diffuusiona, vaikkakin ra`alla tavalla. Orjuus heikensi ja vaurioitti Afrikan yhteiskuntien väestörakennetta ja poliittista vahvuutta, etenkin Länsi-Afrikan.

Noin 12 miljoonaa orjaa kuljetettiin Amerikkoihin vuosien 1500–1870 välillä (ks. kuva 6.31).

Orjakaupan muita vaikutuksia:

- Afrikkalaiset rytmit ovat toimineet pohjana monelle musiikkityylille, esim. rumba, jazz ja blues.
- Vaikutus väestörakenteeseen, esim. Brasilia toiseksi suurin "Afrikkalainen valtio" Nigerian jälkeen.

Populaarikulttuuri Afrikassa:

Sekoitus lokaalia ja globaalia, esim. uusin musiikkityyli Kwaito, joka on sekoitus Afrikkaa ja Yhdysvaltaista räppiä.

Lagos (Nigeria) on Afrikan elokuvapääkaupunki, Nollywood. Se tuottaa yli 500 elokuvaa vuodessa.

3.3.1 Musiikki Länsi-Afrikassa

Nigeria on Länsi-Afrikan musiikin keskus sekä pienempänä keskuksena Bamako (Mali).

Moderneja uusia tyylejä ovat juju, highlife ja Afro-beat, jotka ovat saaneet vaikutteita jazzista, rockista, reggaesta ja gospelista, mutta joilla on tunnistettava Afrikkalainen soundi.

3.3.2 Juoksijat ylpeyden aiheena

Saharan eteläpuolinen Afrikka tuottaa legendaarisia pitkämatkanjuoksijoita, etenkin Kenian ja Etiopian ylängöiltä.

Esim. Pekingin olympialaisissa 2008 kenialaiset juoksijat voittivat 14 mitalia ja etiopialaiset 7.

Suurimpia legendoja Haile Gebreselassie ja Kenenisa Bekele.

Ihmiset liikkeellä: Uudet afroamerikkalaiset

Afrikasta on muuttanut 1990-luvun jälkeen kymmeniä tuhansia siirtolaisia Yhdysvaltoihin. Maassa onkin nykyään noin 1,5 miljoonaa Afrikassa syntynyttä. Siirtolaiset ovat pääasiassa korkeasti koulutettuja, yhteensä koulutetumpia kuin Yhdysvaltalaiset keskimäärin. Tosin myös turvapaikanhakijoita tulee paljon. Yhdysvalloissa on ollut afrikkalaistaustaista väestöä lähes yhtä kauan kuin eurooppalaistakin, ja tämä 12 % väestöstä on täysin kiinteä osa väestöä ja kulttuuria. Siksi viime vuosien maahanmuuttajia onkin kutsuttu täysin poikkeavan kulttuurihistoriansa vuoksi uus-afroamerikkalaisiksi (Neo African Amerikan).

4 GEOPOLIITTINEN VIITEKEHYS: Kolonialismin ja konfliktien perintö

Kolonialismin pirut muuttivat Afrikan lopullisesti → monet konfliktit juontavat juurensa kolonialismin helvetistä.

4.1 Alkuperäiset kuningaskunnat ja eurooppalaiset kohtaamiset

Ensimmäiset merkittävät valtakunnat olivat Nubia 3000 vuotta sitten nykyisen Sudanin alueella ja tuhat vuotta myöhemmin Axumin kuningaskunta nykyisen Pohjois-Etiopian ja Eritrean alueella. Ensimmäiset kokonaan Afrikkalaiset valtakunnat löydettiin Sahelin alueelle 700 jKr. Katso kuva 6.34.

4.1.1 Varhaiset eurooppalaiset kohtaamiset

Portugalilaiset saapuivat Länsi-Afrikan rannikolle 1400-luvulla ja 1500-luvulla Itä-Afrikkaan → tekivät suuret voitot levittämällä kristinuskoa ja perustamalla muutaman vartioidun kauppaseman sekä ottamalla hallintaan Swahilien kauppasemia idästä → menettivät suurimman osan kauppasemistaan, koska olivat liian heikosti varustautuneita

Vaikutukset: pieni joukko portugalilaisia sekoittui afrikkalaisiin nykyisen Angolan, Mosambikin ja Cap Verden alueella. Cap Verde jäi tukikohtaksi.

4.1.2 Tautitekijä

Yksi pääsyistä portugalilaisten lähtöön oli Afrikan tautiympäristö. Malarian ja muiden trooppisten sairauksien vuoksi puolet Eurooppalaisista, jotka saapuivat Afrikan sisämaahan, kuolivat. Armeijoidensa ja tautiensä ansiosta Afrikan kansat pystyivät pitämään Eurooppalaiset valloittajat pääosin poissa 1800-luvulle asti. Ahneuden sokaisemina haitoista huolimatta muut Euroopan maat seurasivat portugalilaisten esimerkkiä. 1600-luvulle mennessä britit, hollantilaiset ja ranskalaiset hallitsivat Guineanlahtea ja lastasivat orjia, kultaa ja norsuja laivoihinsa valtavat määrät.

1850 keksittiin lääke malariaan → muutti tilanteen lopullisesti Eurooppalaisten kolonialistiperkeleiden eduksi.

4.2 Euroopan kolonisaatio

Vuonna 1880 Eurooppalaisten riistovaltojen siirtomaapolitiikka kiihtyi voimakkaasti, ns. Afrikan ryntäys (scramble for Africa).

Afrikkaa ristettiin, tuhottiin ja jaettiin kuin karkkipussin karkkeja (lue s. 261). Jos aikaa ja kiinnostusta löytyy tietää, mitä nämä pirut tekivät, katso: Yle Areena – Kolmas ulottuvuus: Valkoinen kuningas, mustakuolema (<http://areena.yle.fi/tv/1300850>).

4.2.1 Berliinin konferenssi

Vuonna 1884 Saksan liittokansleri Bismarck kutsui 13 maata kokoukseen, ei yhtään Afrikan valtioita.

Kokouksessa jaettiin Afrikka kuin monopolin alueet (ks. kuva 6.35).

4.2.2 Etelä-Afrikan perustaminen

Katso kuva 6.36 ja lue kuvateksti, selventää parhaiten. Etelä-Afrikan valtion historia on monimutkainen, ja siihen liittyy hollantilaiset ja brittiläiset siirtokunnat sekä vahva Zulu-kuningaskunta. Alueella oli monia hetkellisiä valtiomuodostelmia ja monia sotia. Valtio itsenäistyi 1910 buurisodan jälkeen ennen muita siirtomaita, mutta sitä ei tunneta vapaudestaan, sillä maassa oli kymmeniä vuosia apartheidina tunnettu vahva rotuerottelu.

4.3 Kolonisaation loppu ja itsenäistyminen

Alkoi 1957 lähtien etenemään nopeasti ja rauhallisesti.

Itsenäisyysliikkeitä alkoi syntyä 1900-luvun alusta lähtien ympäri mannerta.

Työväenliikkeet ja riippumaton lehdistö muodostuivat Afrikan ääneksi ja toivo vapaudesta syttyi.

Musta älymystö, jotka opiskelleet ulkomailla vaikuttivat paljon Pan-Africa-liikkeen syntyyn. Keulahahmoja olivat W.E.B. Du Bois ja Marcus Garvey. Sloganina toimi: "Afrikka afrikkalaisille" (Africa for Africans).

Eurooppa kuitenkin piti Afrikan otteessaan 1950 luvun alkuun, vaikka Etelä- ja Kaakkois-Aasian siirtomaat olivat saaneet itsenäisyytensä.

Tärkeitä johtohahmoja itsenäistyneissä maissa olivat mm. Kenian Jomo Kenyatta, Norsunluurannikon Felix Houphouët-Boigny ja Ghanan Kwame Nkrumah.

Ghanan presidentti Kwame Nkrumah oli suurin kaikista: heti Ghanan itsenäistymisen jälkeen 1957, hänen lopullinen pyrkimyksensä oli saada koko Afrikka poliittisesti yhtenäiseksi → hänen unelmansa ei toteutunut, mutta laittoi alulle OAU:n (the Organization of African Unity) → nykyään AU (African Union).

Afrikan valtiot ovat muodostaneet organisaatioita ja alueellisia ryhmittymiä helpottamaan alueen sisäisiä muutoksia ja kehitystä. Kaksi tärkeintä organisaatiota ovat: SADC (Southern African Development Community) ja ECOWAS (Economic Community of West African States). Katso kuva 6.38.

4.4 Eteläisen Afrikan itsenäisyystaistelut

Itsenäistyminen ei ollut helppoa, esim. Etelä-Rhodesiassa (nykyinen Zimbabwe) oli 250 000 valkoista suurmaanomistajaa. Asia saatiin kuitenkin hoidettua rauhanomaisesti, presidentti Robert Mugaben politikoinnin ansiosta.

Portugalilaisten alueilla valtioiden itsenäistyminen ei onnistunut rauhallisesti, sillä portugalilaiset eivät halunneet luopua alueistaan. Angolassa ja Mosambikissa taisteltiin itsenäisyydestä verisesti, Neuvostoliiton ja Yhdysvaltojen tukiessa vastakkaisia osapuolia.

4.4.1 Apartheid ja sen päättyminen Etelä-Afrikassa

Taisteluiden jatkuessa portugalilaisten alueilla, Etelä-Afrikassa alkoi täydellinen ihmisarvon riisto, apartheid.

Apartheid kesti vuodesta 1948 aina vuoteen 1991 asti. Lopullinen sinetti oli Nelson Mandelan (joka virui 27 vuotta sellissä) valitseminen presidentiksi vapaissa vaaleissa 1994.

4.5 Jatkuvat poliittiset konfliktit

Monet Saharan eteläpuolisen Afrikan maista itsenäistyivät melko rauhanomaisesti, mutta ovat heti sen jälkeen joutuneet odottamattomiin poliittisiin ja institutionaalisiin ongelmiin, esim. Kongon demokraattinen tasavalta.

4.5.1 Kartan tyrannia

Ympäri Afrikkaa etniset ryhmät eri kielineen ja uskonnollisine taustoineen on laitettu samojen rajojen sisäpuolelle. Jotkut ryhmät ovat jo entuudestaan olleet toisilleen vihamiehiä → KONFLIKTI!

Tribalismi (tribalism) eli heimouskollisuus on suurempaa kuin valtiouuskollisuus (etenkin maaseudulla), tämä synnyttää saman valtion sisälle monia eri ryhmittymiä → konflikti!

Konfliktien ja pakolaisten määrä on valtava (ks. kuva 6.39). Esim. vuonna 2009 rekisteröitiin 3 miljoonaa pakolaista ja yhteensä 13 miljoonaa ihmistä joutui pakenemaan/muuttamaan maan sisäisesti (internally displaced persons). Sudanissa eniten maan sisäisiä pakolaista (5-6 milj.).

HUOM! Maansisäisiä pakkomuuttajia/pakolaisia ei määritellä YK:n mukaan pakolaisiksi.

Yleinen muutos viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana on ollut, että pakolaisten määrä on vähentynyt, mutta maan sisäisten pakolaisten määrä kasvanut.

4.5.2 Etniset konfliktit

Yli puolet Saharan eteläpuolisen Afrikan maista on ollut tai on konfliktissa vuoden 1995 jälkeen (ks. kuva 6.39)

Rauha on saatu viime vuosina Sierra Leoneen, Liberiaan, Angolaan ja Norsunluurannikolle. Sierra Leonessa ja Liberiaassa käytiin veristä taistelua timanteista 1990-luvulla. Tämän hetken pahimmat konfliktialueet ovat Sudan ja Kongon demokraattinen tasavalta.

4.5.3 Valtioiden hajoamisliikkeet

Afrikan ongelmalliset valtioiden rajat ovat johtaneet eroamisiin ja uusien valtioiden syntyyn.

Esim. 1. igbot öljyrikkaassa Kaakkois-Nigeriassa julistautuivat itsenäiseksi Biafraksi vuonna 1967 → verinen sota, jonka tuloksena Nigeria jälleenyhdistyi.

Esim. 2. vuonna 1991 Somalian hallitus hajosi → klaanien sot lordit armeijoineen hallitsivat hajonnutta Somaliaa → Somalian pohjoisosaa julistautui itsenäiseksi maaksi, Somalimaaksi (Somaliland) → 1998 sen naapuri Puntmaa (Puntland) julistautui itsenäiseksi → eteläosa jäi islamilaisille järjestöille (Al-Qaidalle) ja somalimerirosvoille, ks. kuva 6.41.

Klaanit (Clans) ovat sosiaalinen yksikkö, joka koostuu heimokunnista, etnisestä ryhmästä tai ryhmästä, joka on suurempi kuin perhe.

Ympäristö ja politiikka: Afrikan konfliktitimantit

Konfliktitimanteilla viitataan yleensä timanttikauppaan, jolla rahoitetaan asekauppaa ja konflikteja. Tätä on tapahtunut ainakin Liberiassa, Angolassa, Sierra Leonessa ja Kongon Demokraattisessa tasavallassa. Afrikassa on toki paljon myös täysin laillista timanttikauppaa. Veritimanttien käsite nousi mediassa 1990-luvulla, mutta vähän on kiinnitetty huomiota siihen, tapahtuuko timanttien kaivuu teollisesti vai käsityönä, joilla on erilaiset ympäristövaikutukset. Sierra Leonen sisällissodassa 1991-2000 vastarintaliike RUF otti hallintaansa maan pohjoisosat. RUF kaivoi ja kävi timanttikauppaa arviolta 25 – 75 miljoonan dollarin arvosta, millä se tuki taisteluita. Konfliktitimanttikauppa on vähentynyt huomattavasti viime vuosina, kun 2002 tehtiin sitä estävä Kimberlyn prosessi.

5 TALOUDELLINEN JA SOSIAALINEN KEHITYS: Jälleenrakentamisen vaikeudet

Lähes kaikilla mittareilla Saharan eteläpuolinen Afrikka on maailman köyhin ja epäkehittynein alue.

Yli 70 % Saharan eteläpuolisen Afrikan väestöstä elää alle 2 \$ päivässä.

1980–1990-luvuilla suurin osa maista joutui velkakriisiin → käynnistivät talouden rakennemuutoksen IMF (International Monetary Fund):n ja maailman pankin avustuksella → menoja vähennettiin, leikattiin ruoantuotannon tukia ja rohkaistiin yksityisen sektorin aloja.

Nämä samat tahot IMF ja Maailmanpankki olivat aiheuttaneet koko kriisin nostamalla korkoja!

→ syntyi ajatus Afrikan velkojen anteeksi antamisesta

Positiivista on talouden kasvu 2000 luvulla (monilla mailla keskimääräinen vuotuinen kasvu positiivinen vuosien 2000–2008 välillä), ks. katso taulukko 6.2 → öljyn hinnan nousu vaikuttanut (Angola, Tšad, Nigeria, Sudan talouden kehitykseen).

Ensimmäistä kertaa vuosikausiin Saharan eteläpuolisen Afrikan talous kasvaa nopeammin suhteessa väestönkasvuun. Maailman laajuisella talouskriisillä vuosina 2008–2009 ei ollut juurikaan vaikutusta.

5.1 Afrikan köyhyyden juuret

Ennen yleisimpiä selityksiä: köyhä maaperä, epäsäännölliset sateet, purjehduskelpoisten jokien puute (paljon putouksia), trooppiset sairaudet

→ nykyään syynä pidetään historiallisia (kolonialismin helvetti) ja institutionaalisia syitä:

Orjakauppa vaikutti mm. talouteen, koska se tyhjensi laajoja alueita ihmisistä ja pakotti ihmiset pakolaisiksi ja köyhyyteen. Siirtomaavallat rakensivat koulutusjärjestelmän (vain valkoisille), terveydenhuollon (vain valkoisille) ja infrastruktuurin (vain kaivos-plantaasi-rannikko-reitit) palvelemaan vain omia etujaan, eli riistämään kaiken.

Esim. Infrastruktuurin puute: päällystetyn tien pituus per henkilö on 10 m, kun taas Afrikan ulkopuolella se on keskimäärin 4.5 km/henkilö. Etelä-Afrikan valtio on ainoa, jossa kehittyneempi tieverkko.

5.1.1 Epäonnistuneet kehityspolitiikat

Kun Afrikan valtiot itsenäistyivät ne olivat toivoa täynnä. Ne rupesivat viemään raaka-aineita, ihan kuin kolonialismin aikana, mutta vapaina → aluksi kaikki näytti hyvältä, koska raaka-aineiden hinnat korkealla (1970-luvulla), mutta Eurooppa oli rikastunut riistollansa ja raaka-aineiden hinnat nousivat → Afrika köyhtyi (velka 1990 alussa 200 miljardia) → NEOKOLONIALISMI

Ratkaisu tähän noidankehään, olisi velkojen anteeksi antaminen, sillä joillakin valtioilla puolet BKT:sta menee velanhoitoon sekä taloudellisen riippumattomuuden saavuttaminen.

Ruuantuotannon haaste: Afrikassa ei kasvateta paljon ruokakasveja suhteessa rahakasveihin, sillä se ei ole kannattavaa, koska teollisuusmaat pitävät omien maataloustuotteiden hinnat alhaisina tukien avulla → Afrikassa (etenkin Saharan eteläpuolisessa) kuollaan nälkään ja silti on pakko viljellä esim. kahvia ja teetä → jos maataloustukia ei olisi ja Afrikan maataloustuotteet pääsisivät kilpailemaan täysin vapaasti, ne valtaisivat markkinat ja ruokaa riittäisi afrikkalaisten omiin tarpeisiin ja myyntiin.

5.1.2 Vuosituhattavoitteet

Millennium Development Goals (MDG) ovat osa YK:n pyrkimystä vähentää äärimmäistä köyhyyttä vuoteen 2015 mennessä.

- alle 1\$ päivässä elävien puolittaminen 1990-2015 aikana
- yleisen peruskoulutuksen ja sukupuolisesti tasa-arvoisen koulutuksen takaaminen vuoteen 2015
- vähentää lapsikuolleisuutta 2/3 1990-2015 aikana
- vähentää imeväiskuolleisuutta 3/4 vuosien 1990-2015 välillä
- pysäyttää HIV/AIDS:n ja malarian leviäminen ja vähentää tartuntoja
- taata juomakelpoinen vesi ja kunnollinen sanitaatio vuoteen 2015 mennessä

5.1.3 Korruptio

Korruptio rehoittaa monissa Afrikan maissa.

Virkamiehille ei makseta kunnon palkkaa → pakko ottaa lahjuksia.

Opettajat pyytävät oppilailta epävirallisia opetusmaksuja.

Nigeria maailman korruptoitunein maa.

Kleptokratia (kleptocracy), "varkaiden valta" viittaa hallintoon, joka on niin korruptoitunut, että varastaminen on institutionalisoitunut. Kleptokratiassa lähes kaikki hallituksen mekanismit on tarkoitettu verottamaan kansaa, jotta kleptokraatit saisivat varoja, ja että "hallitus" pysyisi vallassa → esim. Kongon demokraattisessa tasavallassa (DRC) kleptokraatit mellastavat mielin määrin.

5.2 Linkit maailmantalouteen

Saharan eteläpuolisen Afrikan osuus maailman kaupasta on alle 2 %. Sekä vienti että tuonti alhaiset. Pääkauppa-alueet ovat ensimmäisenä Euroopan Unioni (etenkin vanhat kolonialistimaat) ja toisena Yhdysvallat. Viennin painopiste on kuitenkin muuttumassa kohti Aasiaa, etenkin Kiinaan ja Intiaan. Tuonnin painopiste on myös kääntymässä Aasiaan (etenkin Kiina), nyt jo 1/3 kaikesta tuonnista.

Saharan eteläpuolinen Afrikka tulee kaukana perässä muusta maailmasta tietoyhteyksien määrässä. Esim. Nigeriassa maakaapelia on vedetty yksi 100 ihmistä kohti. Koko alueen keskiarvo on kaksi per 100 ihmistä. Matkapuhelinten määrä on huimassa kasvussa, esim. vuonna 2008 maailman pankin arvion mukaan 100 Nigerianlaista kohti oli 42 liittymää. Koko alueen keskiarvo 36 liittymää/100 ihmistä → HUOM! Vuonna 2000 vain 2 liittymää per 100 ihmistä.

Infrastruktuurin puute tai riittämättömyys estää kaupan edistymistä huomattavasti. Vain Etelä-Afrikan valtiossa on kunnon tiet ja tietoliikenne yhteydet.

5.2.1 Apu vs. sijoittaminen

Saharan eteläpuolinen Afrikka on linkittynyt maailmantalouteen tukien, lainojen ja tavaravirtojen kautta. Monet maat ovat täysin riippuvaisia tuista, esim. äärimäisenä esimerkkinä Liberia, jonka tuki on 185 % suurempi kuin sen oma BKT. Katso kuva 6.45.

Suurimpia tuen antajia ovat Yhdysvallat ja Euroopan komissio.

Samaan aikaan kun monet Afrikan maat ovat täysin riippuvaisia ulkoisesta tuesta, ulkomaiset sijoitukset ovat kasvaneet räjähdysmäisesti (vuoden 1995 4.5 miljardista dollarista, vuoden 2008 34 miljardiin dollariin) → sijoitukset etenkin öljy- ja kaivosalalle.

30 % ulkomaisista sijoituksista Etelä-Afrikan valtiolle, muita tärkeitä kohteita: Nigeria, Sudan, Ghana ja Kongon demokraattinen tasavalta.

Vaikka paljon ulkomaisia sijoituksia, silti pientä verrattuna Latinalaiseen Amerikkaan → syynä sijoitusten vähyteen on köyhyys, olojen epävakaisuus, monien sijoittajien huomio Latinalaisessa Amerikassa tai Aasiassa.

5.2.2 Velka-apu

Suurin osa Afrikan valtioista velkakierteessä maailman pankille, toisinkin Latinalaisessa Amerikassa ja Kaakkois-Aasiassa, jossa lainoja on yksityisiltä pankeilta.

Velkataakka niin paha, että esimerkiksi Mauritania käyttää 6 kertaa enemmän rahaa velan takaisin maksuun kuin terveydenhuoltoon

Valtioille annettu erikokoisia lainahelpotuksia parantamaan köyhyyden vähentämis-strategiaa, esim. Ghanan velanhelputusohjelman ansiosta, sille annettiin vuonna 2004 3.5 miljardin dollarin velkahelputus.

Muita maita, jotka ovat hyötynet velanhelputusohjelmasta: Tansania, Mosambik, Etiopia, Mauritania, Mali, Niger, Nigeria, Senegal, Burkina Faso ja Benin.

5.3 Taloudelliset erot Afrikan sisällä

Saharan eteläpuolisessa Afrikassa taloudellinen ja sosiaalinen kehittyneisyys maiden välillä on paikoin hyvin suurta. Esim. Mauritius ja Seychellit omaavat korkean BKT:n ja korkean elinajanodotteen kun taas esim. Malissa tilanne on päinvastainen. Katso taulukko 6.2.

Vain harvalla valtiolla on yli 5000\$ BKT-PPP. Niihin kuuluvat Botswana, Etelä-Afrikka, Gabon, Namibia, Päiväntasaajan Guinea, Mauritius ja Seychellit.

Päiväntasaajan Guinean BKT-PPP on 21 700\$, joka on Afrikan suurin.

Miljoonat ihmiset elävät mielettömässä köyhydessä, ilman puhdasta juomavettä, kunnan asuntoa, terveydenhuoltoa kasvavissa slummeissa → kun me juomme kahvilassa yhden kahvikupin (n. 2€), keskiverto Saharan eteläpuolisessa Afrikassa elävä raataa kaksi täyttä työpäivää saadakseen 2€.

Esimerkiksi Tansaniassa 96.6 % väestöstä elää alle 2 \$ päivässä!

Etelä-Afrikka on muihin Saharan eteläpuolisen Afrikan maihin verrattuna hyvinvointivaltio → se on kehittynyt, talous tasapainoissa, maataloussektori elinvoimainen ja se on yksi maailman kaivosteollisuuden supervalloista timantteineen ja kultasuonineen. Tosin koko maailman tasolla on Etelä-Afrikkin suuresta köyhyydestä kärsivä maa.

5.3.1 Öljyn ja mineraalien tuottajat

Köyhien rinnalla on myös toinen ryhmä. Se koostuu melko varakkaista maista, joilla on suuret öljy- ja mineraali varat sekä pieni asukasluku. Hyvä esimerkki on mm. Gabon, jolla on suuret öljyvarat ja vain 2 miljoonaa asukasta → korkea BKT.

Muita samankaltaisia ovat Kongon tasavalta (ei siis dem. tasavalta) ja Päiväntasaajan Guinea (BKT asukasta kohti Afrikan suurin, 21 700\$).

Ongelmana näissä luonnonvaroiltaan rikkaissa valtioissa on rikkauksien jääminen pienelle eliitille ja kansa elää edelleen köyhydessä.

Botswanassa ja Namibiassa rikkauudet tulleet kansalle → taloudellinen ja sosiaalinen kehitys hyvää → kasvanut inhimillisen kehityksen indeksi (Vuonna 2007 Botswanassa HDI 0.699 ja Namibiassa HDI 0.686).

5.3.2 ECOWAS:in johtajat

Länsi-Afrikan valtioiden taloudellinen liitto ECOWAS (The Economic Community of West African States), pääjäsen on Nigeria. Nigeria on väkirikkain maa Afrikassa, sillä on Afrikan suurimmat öljyvarat sekä on OPEC:in jäsen → vaikka suuret luonnonvarat BKT per asukas alhainen (1980\$) → pienellä eliitillä rahat → 60% väestöstä elää alle 2\$ päivässä.

Nigerian öljyrahojen vaikutus näkyy/näkynyt ennen kaikkea Lagosin valtavana kasvuna → tullut kalliiksi ja yksi kurjimmista kaupungeista Afrikassa → päätettiin rakentaa uusi pääkaupunki, Abuja → valtavan kallis hanke.

Toiseksi ja kolmanneksi väkirikkaimmat ECOWAS:n jäsenmaat ovat Norsunluurannikko ja Ghana, jotka ovat Länsi-Afrikan tärkeitä kaupallisia keskuksia → niiden taloudellinen voima lepää maataloudessa ja kaivannaisissa.

1990-luvun puolivälissä Norsunluurannikko ponkasi kohti taivaita talouskehityksessä, siitä käytetäänkin termiä "Afrikan elefantti" tosin 2002–2007 sisällissodan jäljiltä talouskasvu ei ole palautunut (Vertaa Itä-Aasian "taloustiikerit").

5.3.3 Itä-Afrikka

Kenia on Itä-Afrikan merkittävin maa. Viime vuosina sen talous on kasvanut 4 % vuosivauhtia. Kenialla on hyvä infrastruktuuri Afrikan mittapuulla ja se on turistien suosiossa (miljoona ulkomaista turistia vuodessa). Perinteisiä maatalouden vientituotteita on kahvi ja tee sekä ei-perinteisiä ovat kukat, jotka hallitsevat taloutta (ks. GLOBAL TO LOCAL – Roses to Europe, Thanks to Kenya, s. 279).

Sosiaalisella tasolla on myös tapahtunut kehitystä, esim. naisten hedelmällisyysluku on pudonnut 1970-luvun lopulta kahdeksasta viiteen, ja nyt syntyneillä lapsilla on parempi koulutus.

Jos Kenia pystyy rauhoittamaan etnisten ryhmien kahinat, siitä tulee talouden johtomaa → Kenia johdattaa itäisen ja läntisen Afrikan kukoistavaan taloudelliseen integraatioon.

Kenian naapureilla, Ugandalla ja Tansanialla ei mene kovin hyvin. Esim. Alle 2\$ päivässä elävien osuus väestöstä on paljon suurempi kuin Kenialla (esim. Kenia 39,9 % ja Tansania järkyttävät 96,6 %). Niiden talous tukee lähinnä kaivannaisiin ja maatalouteen.

5.4 Sosiaalisen kehityksen mittaaminen

Muuhun maailman verrattuna Afrikan sosiaalinen kehitys tulee kaukana jäljessä, mutta on hiljalleen kasvamassa, esim. tasa-arvo, koulutus ja lasten olot ovat parantuneet.

Monet ovat kouluttautuneet ja lähteneet Eurooppaan ja Pohjois-Amerikkaan työskentelemään (the modern African diaspora) → aivovuotoa.

Toisaalta monet ovat palanneet takaisin kotimaahansa tai lähettävät rahalähetyksiä perheelleen sekä ovat organisoineet apujärjestöjä kotimaansa auttamiseksi.

Jos lapsi selviää yli viidennen ikävuoden → kertoo parantuneesta sosiaalisesta kehityksestä, koska riittävä ensihoito ja ravitsemus ovat edellytyksiä selviämiseksi.

Lapsikuolleisuudessa on tapahtunut hyvää kehitystä vuoden 1990 tasosta vuoteen 2008. Monessa valtiossa lapsikuolleisuus on laskenut alle 200 per 1000 lasta. Etenkin Angola, Etiopia ja Malawi pudottaneet lapsikuolleisuuttaan huomattavasti, ks. taulukko 6.2.

5.4.1 Eliniänodote ja terveys

Elinajanodote Saharan eteläpuolisessa Afrikassa vain 52 vuotta (vertaa Latinalainen Amerikka 73 vuotta). Pahoissa HIV/AIDS- tai konfliktimaissa elinajanodote 40 vuoden paikkeilla.

HUOM! Vaikka elinajanodote alhainen ihmiset elävät silti melko vanhoiksi, koska suuri lapsikuolleisuus pudottaa elinajanodotetta dramaattisesti alaspäin → eli jos selviää lapsuuden manalasta, hyvät mahdollisuudet elää yli elinajanodotteen.

Pääsyyt alhaisen elinajanodotteeseen: äärimmäinen köyhyys, luonnonhasardit (esim. kuivuus) ja monet ympäristö- ja tartuntataudit (kolera, tuhkarokko, malaria, halkiomatotauti (bilhartsia) ja AIDS) → yleensä toimivat tuhoisina kombinaatioina

→ esim. köyhyys pahentaa monia sairauksia (ei rahaa rokotteisiin) → esim. 2. kolera puhkeaa ahtaissa slummeissa ja kylissä helposti, koska ruoka ja vesi ovat saastuneet tartunnan saaneiden ulosteista ja perusinfrastruktuuri on puutteellinen.

Lääkärin puute maaseudulla ja periferisillä alueilla on myös syynä Saharan eteläpuolisen Afrikan alhaiseen elinajanodotteeseen ja korkeaan lapsikuolleisuuteen.

Malaria tappaa puoli miljoonaa lasta joka vuosi, mutta monet Afrikkalaiset ovat ainakin osittain immuuneja malarialle.

5.4.2 Koulutustarpeiden täyttäminen

Peruskoulutuksen puute on suuri este alueen kehitykselle. Vain 62 %:lla lapsista on mahdollisuus perusasteen koulutukseen.

Saharan eteläpuolinen Afrikka on koti 1/6 alle 15-vuotiaalle lapselle maailmassa, mutta koti 50 % maailman kouluttamattomalle lapselle.

Koulutus on epätasa-arvoista tyttöjen ja poikien välillä, mutta paranemaan päin. Tällä hetkellä tilanne on 88 tyttöä 100 poikaa kohti koulussa.

Ihmisillä kova halu oppia ja eri kansainväliset ja paikalliset järjestöt tekevät kovasti töitä koulutuksen edistämiseksi. Esim. Ugandassa on saatu hyviä tuloksia.

5.5 Naiset ja kehitys

Kehityksen voittoja ei voida saada ennen kuin, naisten taloudellinen panostus ja raataminen otetaan huomioon → naiset ovat näkymättömiä vaikuttajia lokaaliin ja kansalliseen talouteen Afrikan maissa (esim. naiset tekevät 75 % maatalouden töistä).

Lisäksi he hoitavat perhettä ja ansaitsevat lisätuloja paikallisilla markkinoilla myymällä omia ruoan ylijäämiä.

5.5.1 Naisten asema

Naisten sosiaalista asemaa Saharan eteläpuolisessa Afrikassa on vaikea arvioida. Esimerkiksi Länsi-Afrikassa naiset toimivat kauppiaina ja ovat poliittinen ja taloudellinen voimavara → tällaisessa tapauksessa tasa-arvo toimii.

Monissa Saharan eteläpuolisen Afrikan maissa naisten asema on parempi kuin suurimassa osassa Etelä- ja Kaakkois-Aasiaa sekä Pohjois-Afrikkaa.

Vuonna 2006 Ellen Johnson-Sirleaf valittiin Liberian presidentiksi, Afrikan ensimmäiseksi naispresidentiksi.

Tasa-arvo näkyy myös naisten määrän lisääntymisenä maiden parlamenteissa. Esim. Ruandassa tilanne on fantastinen, sen parlamentissa 56 % on naisia (vertaa Nigeria 7 %) → katso kuva 6.48.

Toisaalta tasa-arvo ei toteudu kaikkialla, esim. Sudanissa, Etiopiassa, Somaliassa ja Eritreassa 80 % tytöistä ympärileikataan.

Kun naisten sosiaalinen asema paranee ja he saavat koulutusta, heijastuu se hedelmällisyyslukuun ja lapsikuolleisuuteen vähentävästi → tämä vaikuttaa valtion talouteen parantavasti ja terveydenhuoltoa ja koulutusta voidaan edelleen parantaa → lapsikuolleisuus ja hedelmällisyysluku pienenevät.

5.5.2 Rakentamista sisältäpäin

Ympäri Afrikkaa tukiryhmät ja verkostot lisäävät naisten tietoisuutta mahdollisuuksista, kuten tarjoamalla mikrolainoja pienimuotoista liiketoimintaa varten.

Maanviljelys työyhteisöistä naisten markkinayhdistyksiin, naisten investoinnit ovat maksaneet itsensä takaisin, esim. Keniassa sadat naiset organisoivat laajan puunistutus operaation parantamaan maaperän eroosiota ja antamaan polttopuuvarantoja

Globaalit yhteydet: Kiinan investoinnit Afrikkaan

Kiina on viime aikojen nopeimmin ulkomaankauppasuhteitaan kasvattanut valtio, ja erityisesti Afrikassa Kiinalla on yhteyksiä hyvin monen maan kanssa. Kiinalaiset pääasiassa investoivat, kun Euroopan ja USA:n suhde Afrikkaan on lähinnä avustamista tai terrorismin vastustamista. Kiina on investoinut Afrikkaan jo toki 1960-luvulta alkaen, mutta nykyään se on kokonaan kaupallista ja huomattavasti suurempaa. Länsimaat ovat arvostelleet Kiinaa yhteistyöstä huonojen ihmisoikeuksien maiden kanssa, mutta kiinalaiset itse kokevat vain käyttävänsä globalisaatiota molempia osapuolia hyödyttäen.

Globaalista lokaaliin: Ruusuja Eurooppaan, kiitos Kenian

Jopa yksi kolmasosa Euroopan markkinoiden ruusuista on Keniasta, jossa niitä voidaan tuottaa vuoden ympäri. Ruusut ovat nykyään maan toiseksi tärkein vientituote teen jälkeen. Kenian ylantasangoilla on kukkien tuotantoon todella loistavat olosuhteet, mutta ruusunviljely on noussut oikeastaan vasta 1990-luvulla, sillä ala vaatii hyvän infrastruktuurin, jotta kukat saadaan toimitettua nopeasti ja hyväkuntoisina. Naivasha-järvi tunnin ajomatkan päässä Nairobien lentokentästä on Kenian kukkatuotannon keskus. Vedensaastuminen on ollut ongelma, mutta vesihuoltoon on myös panostettu. Nykypäivän logistiikalla ruusut saadaan kuljetettua Nairobiin, lentorahtina Eurooppaan ja (usein) Alankomaiden kautta ympäri maanosaa 72 tunnin sisällä.

Käsitteistöä:

Ituri, maailman toiseksi suurin kostea sademetsä, sijaitsee Kongon altaassa ulottuen Atlantin rannikolle Gaboniin.

Afrikan sarvi (the Horn of Africa), Afrikan koilliskulmaus, käsittää Somalian, Etiopian, Djiboutin, Eritrean.

FEWS (The Famine Early Warning Systems), nälänhädän varoitus järjestelmä, joka on keino valvoa ruuantuotannon riittävyyttä kehittyvässä maailmassa, mutta etenkin Saharan eteläpuolisessa Afrikassa (ks. <http://www.fews.net>). Järjestelmä seuraa sademääriä, kasvillisuuden peittävyttä, ruuan tuotantoa, ruuan hintaa ja mahdollisia konflikteja. Katso kuva 6.14.

Fysiologinen väentiheys (physiological density) eli se määrä ihmisiä, jotka voivat elää yhtä viljelykelpoista maayksikköä kohti. Esim. Chadin pinta-alasta on vain 3% viljelykelpoista, kun väentiheys on 9 as./ km² (ks. s. 239).

Maatalouden tiheys (agricultural density) kertoo viljelijöiden määrän viljeltävää maayksikköä kohti. Se toimii hyvänä indikaattorina kertoen väestön paineesta ruokamäärä kohti (ks. s. 239). Monissa Saharan eteläpuolisen Afrikan maissa maatalouden tiheys on 10 kertaa suurempi kuin suhde väestöntiheyteen → siis kantokyky ylitetty 10-kertaisesti.

Nollywood eli Afrikan elokuvapääkaupunki. Sijaitsee Lagosissa (Nigeria) ja tuottaa yli 500 elokuvaa vuodessa.

Berliinin konferenssi (The Berlin Conference). Vuonna 1884 Saksan liittokansleri Bismarck kutsui 13 maata kokoukseen, ei yhtään Afrikan valtioita. Kokouksessa jaettiin Afrikka kuin monopolin alueet (ks. kuva 6.35).

SADC (Southern African Development Community)

ECOWAS (Economic Community of West African States).

Klaanit (Clans) ovat sosiaalinen yksikkö, joka koostuu heimokunnista, etnisestä ryhmästä tai ryhmästä, joka on suurempi kuin perhe.

Kleptokratia (kleptocracy), "varkaiden valta" viittaa hallintoon, joka on niin korruptoitunut, että varastaminen on institutionalisoitunut. Kleptokratiassa lähes kaikki hallituksen mekanismit on tarkoitettu verottamaan kansaa, jotta kleptokraatit saisivat varoja, ja että "hallitus" pysyisi vallassa → esim. Kongon demokraattisessa tasavallassa (DRC) kleptokraatit mellastavat mielin määrin.

7 Lähi-itä ja Pohjois-Afrikka

Tommi Hautala

Alueeseen lasketaan Pohjois-Afrikan ja Lounais-Aasian maat, joita yhdistää samantapainen ilmasto, islamilainen kulttuuri ja öljy.

1 YMPÄRISTÖN MAANTIEDE: Elämää hauraassa maailmassa

Ei pelkkää aavikkoa tai autiomaata, alueella hyvin erilaisia fyysisiä ympäristöjä Turkin rannoista Marokon vuoristoihin.

1.1 Haavoittuvan ympäristön perintö

ks. kartta 7.5

Sokotran saari (Jemenistä kaakkoon) esimerkkinä haavoittuvaisesta ja muuttuvasta alueen ympäristöstä. Samankaltaisia paikkoja ympäri aluetta → metsäkatoa, maaperän suolaantumista, hupenevat vesivarat.

Metsäkato on vanha ongelma, aikoinaan sankkoja metsiä Välimeren ympärillä (Libanonin setripuita jäljellä). Pitkän ihmisasutuksen aikana metsät on hakattu usein viljelykäyttöön. Jäljellä olevat puut kasvavat hitaasti ja lisäksi mm. lampaiden laidunnus kiihdyttää eroosiota ja vesivarannot eivät uusiudu pintakasvillisuuden häviämisen takia. Suojelutoimiin on kuitenkin herätty.

Suolaantuminen on ongelma useita vuosisatoja kestäneestä maanviljelystä ja kastelusta johtuen. Makeassa vedessä aina vähän suolaa, jää maaperään kastelussa ja veden haihtuessa, kertyy aikojen saatossa – kosteammassa ilmastoissa huuhtoutuu sateen mukana. Tuhonnut tuhansia hehtaareja viljelymaata.

Paikalliset asukkaat ohjanneet vettä tuhansia vuosia: Iranialainen Qanaat-tunnelijärjestelmä on levinnyt ympäri aluetta. Vedestä tullut viime aikoina kumminkin suuria investointeja ja rakennusprojekteja vaativa luonnonvara joka aiheuttaa myös poliittisia kiistoja (Nasser-järvi, Israelin yritys pumpata vettä Kuolleeseen mereen, Jordanvirta). Muualla myös "fossiilista" (sateisimpina kausina kertynyttä) vettä (Libya, Saudi-Arabia) pumpataan pinnalle, ei kestävää toimintaa. Useita kiistoja maiden välillä jokien patoamisesta, vesien saastuttamisesta ja ylikäytöstä.

1.2 Alueelliset pinnanmuodot

Maghreb (Marokko, Algeria, Tunisia), Atlasvuoret merkittävin muodostuma. Egyptissä ja Sudanissa Niili. Levantti (Välimeren itäosa Turkin ja Egyptin välissä) vuoristoista. Iranin ja Anatolian (Turkki) ylängöt → geologisesti aktiivisia eli voimakkaita maanjäristyksiä. Irakin suunnalla alankoa.

1.3 Ilmaston rakenteet

ks. kartta 7.11

Ilmasto ei ainoastaan aavikkoilmastoa, myös monia muita - leveysaste ja korkeus vaikuttavat. Lähes yhtämittaista aavikkoa Marokosta aina Arabian niemimaalle. Kasvit sopeutuneet äärimmäiseen ilmastoon (syvät juuret, lyhyt elinkaari). Samoin eläimet (veden varastointi, yöaikainen saalistus ja vuodenaikojen

mukainen muuttoliike). Etelä-Sudanissa jo enemmän sateita. Irakin jokilaaksossa myös hieman ympärysalueita enemmän sadetta. Iranissa taas kuivaa. Välimeren reuna-alueet muistuttavat ilmastoltaan huomattavan paljon Italiaa tai Espanjaa, ympäristö samankaltainen.

1.4 Ilmaston lämpeneminen

Ilmastonmuutos voimistaa jo olemassa olevia ympäristöongelmia. Lämpötilan nousulla on suurempi vaikutus kuin mahdollisella sademäärän alenemisella. Suurin vaikutus on puoliaavikoilla. Satomäärät pienenevät, vesivarannot hupenevat (samoin vesivoiman tuotto), äärimmäiset sääolosuhteet lisääntyvät (kesän kuumuus ja lisääntyvät kuolemat). Merenpinnan nousu Niilin deltalla → tulvia, eroosion kiihtymistä ja suolaantumista. Pienetkin muutokset ilmastossa voivat aiheuttaa konflikteja jo valmiiksi epävakaa alueella.

Ympäristö ja politiikka: Vesi ja palestiinalaiset

Kiistat vedestä ovat aiheuttaneet erimielisyyksiä Israelin ja Palestiinan pitkään jatkuneessa kriisissä. Molemmat osapuolet ovat syyttäneet toisiaan veden tuhlauksesta tai sen pidättämisestä vain omassa käytössä. Israelilaiset joka tapauksessa käyttävät henkeä kohden noin kuusi kertaa enemmän vettä. Palestiinalaiset usein osoittelevat israelilaisten kukoistavia puutarhoja ja uima-altaita heidän itse ollessaan veden puutteessa. Israelilaiset taas vastaavat, että palestiinalaisten veteen annettu avustus on käytetty muualle.

2 VÄESTÖ JA ASUTUS: Muuttuvat urbaanit ja maaseudun maailmat

ks. kartta 7.15

2.1 Väestömaantiede

Alueella elää noin 450 miljoonaa ihmistä. Laajoja alueita on asuttamatta ja väestötiheys pelkkien tilastojen valossa vaatimaton. Asukastiheys on kuitenkin maailman suurimpia viljelykelpoiseen maahan suhteutettuna (physiological density). Alle 2/3 asuu kaupungeissa, kuitenkin suuria miljoonakaupunkeja ja ongelmia (esim. Kairo).

Maghrebin alueella suuri osa väestöstä on rannikolla. Libya harvaan asuttua. Suuri väestökeskittymä Niilin laaksossa Egyptissä. Levantissa suuri osa Välimeren rannoilla ja Iranissa lähellä Kaspianmerta ja Turkin rajaa. Suuria asutuskeskittymiä myös Irakin jokien varsilla, Jemenin ylängöllä ja keitaiden lähetyvillä.

2.2 Vesi ja elämä: Maaseutuasutus

Vesi on tärkeä tekijä asutuksen muodostumisessa maaseudulla. Ensimmäisiä alueita missä harrastettiin maanviljelyä ja kotieläinten kasvatusta. Lajien kesytyks alkoi noin 10 000 vuotta sitten (hedelmällinen puolikuu). Myöhemmin kastelutekniikoiden kehittyessä maanviljely levisi Mesopotamiaan ja Niilin laaksoon.

Alueella on yhä paimentolaisuutta (pastoral nomadism), tosin vähenemässä asutuspolitiikan, kilpailevien maankäyttöpolitiikan, ylilaidunnuksen sekä vähentyneen kysynnän takia. Paimentolaisten asutus on

liikkuvaa ja joustavaa. Atlasvuorilla ja Anatolian niemimaalla vuodenaikoihin liittyvä eläinten muuttoliike sade- ja kuivankauden välillä (transhumance toim. huom ei suomennosta?). Laiduneläimet siirtyvät vuodenaikojen mukaan uusille laiturille pitkienkin matkojen päähän. Muualla muutaman tusinan kokoiset perheet siirtyvät pitkiä matkoja aavikoiden läpi, käyden välillä kauppaa maanviljelijäyhteisöjen kanssa.

Keidasasutus yleensä pientä ja tiivistä, vanhoissa kylissä ympäröity muurilla. Saudi-Arabiassa on perustettu uusia keitaita pumppaamalla vettä maaperästä. Intensiivistä maataloutta. Uhkana väestönkasvu, vähenevät vesivarat sekä globalisaation vaikutus.

Tiivistä maaseutuasutusta jokien varrella, hyödyntävät viljelyssä tulvimista ja sen ansiosta ravinteikasta maaperää. Joet (exotic rivers) kuljettavat ravinteita ravinteikkaammilta ja kosteammilta alueilta (esim. Niili, Tigris ja Jordan). Haavoittuvaisia maaperän suolaantumisen takia. Maanviljely jokien ympärillä tehokasta ja pystyy elättämään useampia ihmisiä kuin keitaat tai paimentolaisuus. Uusilla padoilla pystytään kontrolloimaan veden määrää ja tukemaan ympärivuotista viljelyä. Koneellistuminen myös nostanut sadon määrää. Israelissa kollektiiviset maatilat, kibbutzit, tehokkaita.

Välimeren ympäristön laaksoissa ym. suotuisissa olosuhteissa viljellään myös mm. oliiveja, sitrushedelmiä ja viinirypäleitä. Marokon hasis-viljelmät tuottavat vuosittain yli 2 miljardin dollarin arvosta tavaraa salakuljetettavaksi Eurooppaan.

2.3 Monitasoista maisemaa: Urbaani asutus

Alueella maailman vanhimpia kaupunkeja Mesopotamiassa (Ur, Eridu) ja Egyptissä (Theba, Memfis), myöhemmin kaupan vaikutuksesta myös Välimeren rannikkoalueille kasvoi kaupunkeja (Beirut, Damaskos). Toimivat vallan, uskonnon ja kaupan keskuksina. Islamin vaikutus voimakas, näkyy myös Espanjan Cordobassa ja Malagassa.

Vanhat kaupungit muurien ympäröimiä ja keskuksena moskeija ja siihen liittyvät uskonnolliset, hallinnolliset ja opetukselliset toiminnot (medina). Usein vieressä kaupan keskus, basaari eli souk. Asuinrakennuksissa pienet ikkunat ja suuri sisäpiha. Myöhemmin eurooppalaisten vaikutus näkyi ja uudet hallintokeskukset ranskalaisten ja brittien tekemiä.

Globalisaation vaikutuksesta kaupunkien taloudellinen vaikutus kasvanut, uusia rakennuksia, turisteja, teollistumista ym. Kaupungit kasvavat nopeasti (Alger, Istanbul). Varakkaimmat muuttavat täysistä kaupungeista lähioiden huviloihin. Suurimmat muutokset Arabian niemimaan öljyvaltioissa, esim. Saudeissa kaupungistumisaste suurempi kuin Yhdysvalloissa, vaikka ennen öljytuloja ei juuri kaupunkeja.

2.4 Muuttoliikkeet

1. Maaseudulta kaupunkiin kuten muissa kehitysmaissa.
2. Koko alueen halki Persianlahden öljyvaltoihin työn perässä. Myös Intiasta, Pakistanista ja Filippiineiltä, esim. Dubai.
3. Pois alueelta töiden ja paremman elämän perässä Eurooppaan ja Yhdysvaltoihin. Turkista Saksaan, pois konfliktin jaloista Iranista ja Libanonista ja myöhemmin Irakista ja Afganistanista. Myös korkeakoulutettuja.

2.4 Muuttuva demografia

Syntyvyys on yhä korkealla, mutta muuttumassa pikkuhiljaa. Kulutuskeskeisemmät yhteiskunnat kannustavat lasten myöhempään hankkimiseen ja naiset myös itse lykkäävät synnytystä ja naimisiinmenoa (Turkki, Tunisia). Syntyvyys vähentynyt Iranissa nopeimmin (hedelmällisyysluku nyt 2.0), missä erinomainen perhesuunnitteluohjelma. Gazassa, Jemenissä ja Saudi-Arabiassa syntyvyys silti suurta. Suurimmalla osalla alueen maista alle 15-vuotiaiden osuus yli 35 %. Tarvitsevat työtä, ruokaa ym. resursseja ja siitä voi syntyä tulevaisuudessa ongelmia esim. vesivarantojen vähentyessä.

Ihmiset liikkeellä: Jordanian beduiinit ja Badia-projekti

Badia on Jordanian laaja itäinen alue, joka on perinteistä beduiinipaimentolaisten aluetta. Elinkeino on kuitenkin uhannut viime aikoina kuivuus, rajojen sulkeutuminen poliittisten jännitteiden takia sekä kiinnostus kaupunkielämään. Jordanian prinssi Hassan Bin Talal on siksi käynnistänyt projektin, jossa uskonnollisten johtajien avulla tuetaan kestäväää ja paimentolaisuutta perinteisellä tavalla. Prinssi uskoo projektin johtavan lisääntyvään pan-arabiseen yhteistyöhön ja beduiinien vapaampaan liikkumiseen.

3 KULTTUURINEN YHTENÄISYYS JA MONINAISUUS: Monimutkaisuuden nimikirjoitus

3.1 Uskonnot

ks. kartta 7.29

Vaikuttaa useimpien alueen ihmisten elämään, Jerusalemilla tärkeä asema kaikille alueen uskonnoille. (ks. karttakuva 7.30). Juutalaisuus ja kristinusko molemmat syntyivät samalla seudulla, molemmat monoteistisiä eli yksijumalaisia uskontoja. Rooman valtakunnan aikana useimmat alueen juutalaiset karkotettiin alueelta (diaspora) ympäri Eurooppaa ja Afrikkaa. Nykyään juutalaisia asuu taas alueella. Kristittyjä myös vähän: Egyptissä kopteja ja Levantissa maroniitteja.

Islam alueen valtauskonto, syntyi Arabian alueella. Koraani tärkein kirja. Tiukempi kuin useimmat kristinuskon muodot ja rituaaleissa vähemmän koristeellinen. Tärkeä osa monen islamilaisen elämää on hajj, pyhiinvaellus Mekkaan. Monet fundamentalistit kannattavat yhä teokratiaa (uskonoppiin perustuvaa valtiota), kuten Iranissa tällä hetkellä. Kaksi suurta ryhmää; shiitit ja sunnit, joista jälkimmäinen isompi. Islam levisi nopeasti karavaanien ja sotaretkien myötä. Syrjäytti kristinuskon alueella (esim. Ottomaanit vs. Bysantti).

Kiistoja shiiojen ja sunnien välillä, esim. Iran vs. Irak, sekä Jemenissä ja Libanonissa. Shiitit kasvaneet viimeaikoina, vetoaa köyhiin ja korostaa uskonnon roolia (Iranin ajatollah). Myös muita islamin muotoja kuten druusit ja suufilaiset.

3.2 Kielten maantiede

ks. kartta 7.31.

Seemiläiset ja berberikielet suurimpina, arabia suurin seemiläisistä kielistä. Levisi islamin mukana Arabian niemimaalta aina Marokkoon. Suuren alueen takia kuitenkin paikallisia murteita, jotka voivat erota

toisistaan huomattavasti. Israelissa heprea, arabia ja englantia. Berberikieliä ei juuri kirjoitettu, paimentolaisten käyttämiä. Marokossa suurin berberijoukko.

Iranissa persia (tai farsi). Suuri joukko kurdin puhujia Turkin, Irakin ja Iranin rajaseuduilla. Kurdeilla Irakissa itsehallinto, Turkissa konflikteja. Turkin kieli peräisin Keski-Aasiasta.

3.3 Kulttuurit globaalissa maailmassa

Islam levinnyt myös Kaakkois-Aasiaan, Kiinaan, Venäjälle jne. Kasvavat määrät nykyään myös Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa. Lähi-itä kuitenkin uskonnon keskus (Mekka ja Medina). Fundamentalismi ja islamismi kasvussa ja maailman katseet yhä enemmän alueella. Öljytuloilla rahoitetaan myös uskonnollista toimintaa, esim. islamilaiset pankit, sairaalat ja yliopistot ympäri maailmaa.

Alueella on epäselvä rooli kasvavassa globaalissa taloudessa. Eurooppalaisten valta jätti jälkensä maihin ja näiden valtioiden eliitti käyttää yhä englantia ja ranskaa. Ulkomaalaisten työntekijöiden määrät ovat kasvaneet. Fundamentalismi kasvanut vastavoimana länsimaisen kulttuurin vaikutteille, Yhdysvaltojen ja Israelin voimalle ja paikalliselle hallinnolle, jonka väitetään myötäilevän länttä.

Teknologia kuten internet ja kännykät muuttaneet maita. Sensuuria ulkomaisten vaikutteiden pelossa mm. Sudanissa ja Iranissa. Kuitenkin paikallisia muotoja hip-hopista ja rapista syntyy ja yhdistyy muiden vaikutteiden kanssa (s. 317 paljon juttua paikallisista artisteista, lukekaa jos kiinnostaa). Ongelmia naisten vapaasti pukeutumisessa konservatiivisissa muslimimaissa. Jossain maallisissa maissa taas naisten huivin käyttö kasvanut.

Globaalista lokaaliin: Kuinka Marokko meni Hollywoodiin Ouarzazatessa

Marokko on jo kymmeniä vuosia ollut suosittu kuvauspaikka Hollywood-elokuville. Maassa on kuvattu esim. Martin Scorsesen ja Ridley Scottin elokuvia. Maan ilmasto, monipuolinen maasto ja historiallinen arkkitehtuuri ovat osoittautuneet täydellisiksi elokuvien teolle. Marokko on edustanut elokuvissa mm. Saudi-Arabiaa, Somaliaa ja Raamatun tapahtumapaikkoja. Maa on suosittu länsimaisille elokuvayhtiöille, mutta on myös panostanut omaan elokuva-alan opetukseen ja kehitykseen. Marokon elokuva-alan keskus on syrjäinen Ouarzazate, jonka lähellä on rajattomasti avointa tilaa, aavikkomaisemia ja historiallisia kaupunkeja kuten Ait Benhaddou.

Maantieteen työkalut: Islamilaisen pankkialan vaikutukset

Islamilaisissa maissa pankit toimivat usein uskonnon ja kulttuurin sääntöjen ja tapojen mukaisesti, ja ne ovat näin hyvin erilaisia länsimaisiin pankkeihin verrattuna. Islamilainen pankkiala on valtavan laaja ja kohtuullisen erillinen muun maailman pankeista. Belgialaiset maantieteilijät tutkivat vuonna 2010 islamilaista pankkialaa kartoittaen suurimpia pankkeja ja niiden sijoittumista ja suhteita muihin pankkeihin. Ideana oli selvittää maailman kaupunkien verkottumista tästä näkökulmasta. Ehdottomaksi keskuksiksi nousi Bahrain ja sen pääkaupunki Manama, jota seurasivat Arabiemiraattien Abu Dhabi ja Dubai.

4 GEOPOLIITTINEN VIITEKEHYS: Loppumattomat jännitteet

Kuva 7.33.

4.1 Siirtomaavallan perintö

Eurooppalainen kolonialismi saapui myöhään alueelle, mutta jätti jälkensä. Myöhäinen saapuminen johtui Ottomaanien valtakunnasta, joka piti suurta osaa aluetta hallussaan aina 1800-luvun puoleenväliin asti. Sen vaikutusvalta kuitenkin heikkeni ja ensimmäisen maailmansodan jälkeen alueet jaettiin uudestaan voittajien kesken. Siirtomaa-aika kesti 1950-luvulle.

Ranskan vaikutus Maghrebissä (Marokko, Algeria, Tunisia) ja Levantissa (Libanon, Syyria). Ranskan protektoraateilla jonkin verran itsehallintoa Tunisiassa ja Marokossa. Britit turvasivat alueita itselleen merireitillä Intiaan Persianlahdella ja Arabian niemimaalla. Lupasivat ensimmäisen maailmansodan aikaan arabeille oman valtion Ottomaanien alueelta saadakseen heidät puolelleen. Samaan aikaan Ranska ja Britannia jakoivat kuitenkin alueen salassa. Saudit kuitenkin saivat oman valtionsa. Britit saivat Sudanin, Irakin, Palestiinan ja Trans-Jordanian (nyk. Jordania) ja vaikutusvaltaa Egyptissä. Turkki ja Iran eivät koskaan olleet suoraan eurooppalaisten vallassa. Italia Libyassa ja Espanja Länsi-Saharassa.

Maat itsenäistyivät 1930–1970, suurin osa 50-luvulla. Keinotekoiset rajat kuitenkin aiheuttivat konflikteja maiden välillä, esim. Irakissa sekä Libanonin ja Syyrian välillä.

4.2 Nykypäivän geopolitiikka

Ensimmäisessä kappaleessa vanhaksi mennyttä tietoa, arabikevät muutti alueen politiikkaa aika paljon. Mubarak, Gaddafi, Etelä-Sudan ym. muuttivat aluetta. Darfurin konflikti Sudanissa → yli 2,5 miljoonaa ihmistä kodeistaan ja yli 300 000 kuollut. Puolisotilaalliset arabijoukot tuhonneet mustan väestönsä asuttamia kyliä. Muualla Länsi-Sahara väentää kättä Marokon kanssa itsenäistymisestä/autonomiasta.

Britannia antoi Balfourin julistuksen 1917, jossa kannatettiin juutalaisvaltion perustamista alueelle. Toisen maailmansodan jälkeen 1948 YK jakoi alueen kahtia arabi- ja juutalaisvaltioksi. Paikalliset arabit eivät hyväksyneet päätöstä ja sota syttyi. Israelilaiset voittivat ja ottivat isomman osan haltuunsa. Länsiranta liitettiin Jordaniaan ja Gaza Egyptiin. Useita sotia Israelin ja naapurivaltioiden kanssa. Vuoden 1967 sodassa Israel miehitti Länsirannan ja Gazan. 90-luvun alussa neuvotteluja palestiinalaisten ja israelilaisten välillä, mutta 2000-luvun alussa taas konflikteja. Israelin siirtokunnat Länsirannalla ja turva-aita. Palestiinalaishallinto jakautui kahtia vaaleissa 2006 kun Hamas sai Gazan haltuunsa ja Fatah Länsirannan. Konflikteja myös Israelin pohjoisrajalla Hizbollah-järjestön kanssa. (ks. kartat 7.35).

Irakissa sunnit, shiitit ja kurdit kiistelevät keskenään. Shiitit etelässä, kurdit pohjoisessa (haluavat omaa valtiota, nyt itsehallinto) ja sunnit lännessä ja keskellä. Saddam Hussein aiheutti paljon porua Iranin kanssa ja USA lopulta taisteli Irakia vastaan Persianlahden sodassa ja Irakin sodassa lopulta syrjäyttäen Husseinin.

Saudi-Arabiassa valtaa pitää edelleen kuningasperhe ja öljystä saadut rahat tekevät maasta suuren tekijän alueellaan. Kannattavat Yhdysvaltojen pyrkimyksiä alueella, mutta toisaalta saattavat rahoittaa myös länsivastaisia äärijärjestöjä. Jemenissä Iran väitetysti rahoittaa shiia-kapinallisia saudien ja Jemenin hallituksen taistellessa heitä vastaan.

Turkissa EU-jäsenyyden toivo on saanut aikaan uudistuksia, mutta saanut aikaan myös väkivaltaisuuksia ääriyhmien vastustaessa länsimaistumista. Kiistoja Kyproksesta Kreikan kanssa.

Iranissa vuoden 1978 vallankaappauksen aikana islamistifundamentalistit syrjäyttivät länsimielisen hallitsijan ja perustivat islamilaisen tasavallan. Iran tukee shiia-islamisteja ympäri aluetta (kuten Hizbollah). Iranin ydinohjelma aiheuttaa myös huolia koko maailman tasolla. Iran sanoo kehittävänsä vain ydinvoimaloita, mutta länsimaat uskovat että Iran haluaa itselleen ydinaseen. Israel sanoo että estäisi ydinaseen kehittämisen ennaltaehkäisevällä iskulla.

4.3 Epävarma tulevaisuus

Paljon kysymysmerkkejä tulevaisuudesta. Alueen rooli kasvoi II maailmansodan jälkeen johtuen Israelista, öljystä, kylmästä sodasta ja myöhemmin islamilaisesta fundamentalismista. Kysymyksiä Yhdysvaltain roolista alueella (Irak, Afganistan). Kolme asiaa pitää Yhdysvaltain alueen politiikassa, Irakin hauras demokratia, Saudi-Arabian öljy, Iranin kasvava vaikutus sekä Israelin ja palestiinalaisten konflikti.

5 TALOUDELLINEN JA SOSIAALINEN KEHITYS: Rikkauden ja köyhyyden maat

Taulukko 7.2.

5.1 Fossiiliset polttoaineet ja talous

Kohonneet polttoaineen hinnat lisäävät alueen painoarvoa. Saudi-Arabia on maailman suurimpia öljyntuottajia. Iran, Yhdistyneet Arabiemiraatit, Libya ja Algeria tuottavat myös paljon. Alueella sijaitsee 60 % maailman löydetyistä öljyvarannoista. Kaikki Persialahden valtiot hyötyvät öljystä, samoin Algeria, Libya, Egypti ja Sudan. Öljyvarat ovat jakautuneet epätasaisesti alueiden kesken. OPEC-jäsenmaita paljon. Maat ovat laittaneet miljardeja kouluihin, terveydenhuoltoon ym. ja elintaso on ollut nousussa viimeiset 40 vuotta. Öljyn markkinahinta vaihtelee kuitenkin voimakkaasti ja vaikuttaa valtioiden talouteen. Omanin ja Bahrainin öljyn ennustetaan loppuvan 20–30 vuodessa.

Algeriassa öljynvientiä vaivaavat sisäiset levottomuudet. Maatalousmaata riittää, mutta viljeltävän maan kasvu ei ole pysynyt samassa tahdissa väestönkasvun kanssa. Irakissa tilanne on samankaltainen, mutta hallituksen tavoitteena on kehittää öljyteollisuutta. Iranin talous on monimuotoinen ja väestöä riittää. Vallankumouksen jälkeen elintaso on kuitenkin laskenut ja kansainvälinen kauppaa on rajoitettu hallinnon pelätessä länsimaisten vaikutteiden leviämistä. Maa hyötyy kuitenkin Keski-Aasian energiaprojekteista ja lukutaito naisten keskuudessa on selvästi lisääntynyt.

Israelilla ei ole öljyvaroja, mutta sen asukkaat nauttivat silti korkeasta elintasosta. Kansainväliset investoinnit ovat kehittäneet maataloudesta ja teollisuudesta hyvin tuottavaa ja maasta löytyy korkean teknologian osaamista. Konflikti palestiinalaisten kanssa ja suuri puolustusbudjetti vievät paljon rahaa. Turkilla on myös monipuolinen talous ja se tuottaa paljon maatalous- ja teollisuustuotteita. EU:n toivotaan vauhdittavan talouskasvua edelleen.

Sudania vaivaa poliittinen epävakaus, jonka myötä sen infrastruktuuri on jäänyt kehittämättä. Maassa kuitenkin riittää viljeltävää maa-alaa. Egyptin tulevaisuus on myös epäselvä. Erot rikkaiden ja köyhien välillä

ovat kasvussa, lukutaidottomia on paljon ja maa kärsii aivovuodosta (koulutetut nuoret muuttavat ulkomaille). Jemen on todella köyhä, Saharan eteläpuolisen Afrikan tasoa. Epävakautta ja maataloutta. Palestiinalaisten alueilla epävakaus ja konfliktit Israelin kanssa estävät kehityksen. Erityisesti Gaza on jäänyt ahdinkoon.

5.2 Naisten muuttuva maailma

Naisten osuus työvoimasta on maailman alinta ja naisten ja miesten lukutaidossa on suuria eroja. Monissa konservatiivissa maissa vain harvat naiset saavat työskennellä ja esimerkiksi Saudi-Arabiassa ja Iranissa lait rajoittavat naisten oikeuksia. Tämä ei kuitenkaan päde koko alueella vaan esim. Algeriassa 70 % asianajajista/lainoppineista on naisia.

5.3 Globaalit taloussuhteet

OPEC:illa suuri vaikutus maailman talouteen, Saudi-Arabian tuloista yli 90 % öljystä. Maatalous- ja teollisuustuotteita Eurooppaan. EU:n sopimukset usein Välimeren maiden kanssa. Arabiliiton kauppalue GAFTA (Greater Arab Free-Trade Area). Turismi on toinen linkki muuhun maailmaan. Useita antiikin aikaisia kohteita ja pyhiä paikkoja → miljoonia turisteja. Välimeren ja Punaisenmeren rannat täynnä lomakohteita. Turismilla kuitenkin käänttöpuolena negatiiviset ympäristövaikutukset sekä kulutuksesta kärsivät arkeologiset ja pyhät kohteet. Myös alipalkatut työntekijät ovat yleisiä.

Globaalit yhteydet: Pohjois-Afrikan aavikoiden aurinkoenergia

Desertec-projektin tavoitteena on lisätä uusiutuvan energian tuotantoa, ja suunnitelman tärkein osa on tuhansien aurinkolämpövoimaloiden rakentaminen Pohjois-Afrikan ja Lähi-idän aavikoille. Voimalat yhdistettäisiin merikaapeleilla Euroopan kuluttajille, ja menestyessään jopa 15 % Euroopan sähköstä tuotettaisiin auringolla. Projektiin on sijoitettu sekä yksityisiä että julkisia varoja, ja pilottihankkeita on ja tekeillä.

Kaupunkinäkymiä: Dubain vaikea tie kaupungistumiseen

Jo vuosien ajan Dubain kaupunki Yhdistyneissä Arabiemiraateissa on kokenut hämmästyttävää kasvua ja valtavia rakennusprojekteja. Kehitys sai alkunsa öljyrahoista, ja 1960-luvulla 40 000 asukkaan kalastajakylä on nyt 1,5 miljoonan asukkaan kansainvälinen metropoli. Dubai on täynnä pilvenpiirtäjiä, kuin myös valtavia palmun ja maailmankartan muotoisia tekosaaria sekä arabimaiden suurin kauppakeskus sisälaskettelurinteineen. Vuonna 2010 Dubaihin valmistui maailman korkein rakennus, yli 800 metriä korkea Burj Khalifa. Vuonna 2008 kansainvälinen talouskriisi iski kuitenkin pahasti kaupunkiin, ja tuhannet siirtotyöläiset lähtivät, rakennusprojektit jäivät kesken, kiinteistöjen arvot romahtivat ja sijoittajat joutuivat miljardivelkoihin. Nyttemmin kaupunki on taas alkanut virkistyä ja nousu jatkuu.

Yhteenveto Lähi-idästä ja Pohjois-Afrikasta

1. Maapallon laajimpien maa-alueiden risteyksessä, alueen historia on näytellyt tärkeää osaa maailmanhistoriassa ja globalisaatiossa. Ammoisina aikoina useat keksinnöt levisivät alueelta muualle ja ensimmäiset kaupungit syntyivät juuri tälle alueelle. Samoin kolme suurta maailmanuskontoa näkivät päivänvalon täällä.
2. Monet alueen maista kärsivät ympäristöongelmista ja 1900-luvun väestönkasvulla oli tähän huomattava vaikutus. Ihmisten määrä on ylittänyt ympäristön kantokyvyn.

3. Alue vaikuttaa muslimeihin ympäri maailmaa ja Israelin ja palestiinalaisten konflikti on yhä geopolitiikan keskipisteessä.
4. Poliittinen epävakaus on haitannut alueen taloudellista kehitystä. Sisällissodat, sodat maiden välillä ja jännitteet eri alueiden kanssa ovat kaikki osasyynä tilanteeseen. Mutta tärkeimpänä asiana alueen pitää ratkaistu konflikti modernin kehityksen ja islamilaisen fundamentalismin välillä.
5. Tärkeä öljyntuottaja-alue.

8 Eurooppa

Tuomas Väisänen

Eurooppa on yksi maailman monimuotoisimmista alueista: yli puoli miljardia asukasta 41 valtiossa, jonka seurauksena Eurooppa on lukuisten kielten, uskontojen ja maisemien mosaiikki. Nämä suuret alueelliset erot ovat matkailijalle hieno rikkaus, mutta samalla syy Euroopan rauhattomaan menneisyyteen. 1900-luvulla Euroopassa taisteltiin kahdessa maailmansodassa, joita seurasi 45 vuotta kestänyt kylmä sota. Nykyaikana yhteistyön henki on Euroopan hallitseva ilmapiiri, ja sen veturina toimii 27-jäseninen Euroopan Unioni. EU:n kaltaista monien valtioiden välistä hyvin onnistunutta alueellista yhteistyöjärjestöä ei ole vielä saavutettu missään muualla maailmassa.

1 YMPÄRISTÖN MAANTIEDE: Ihmisen vaikutus monimuotoisessa maisemassa

Huolimatta pienestä koostaan, Euroopan luonnonmaantieteellinen monimuotoisuus on huomattavan suurta: arktista tundraa, Välimeren kumpuilevia saaria, aktiivisia tulivuoria ja jäätikköisiä rannikoita. Neljä tekijää ovat tämän monimuotoisuuden takana:

- Euroopan osuus Euraasian litosfäärilaatasta käsittää maailman nuorinta sekä vanhinta kallioperää.
- Eurooppa ylettyy pohjoisen arktisilta alueilta Välimeren subtrooppisille alueille. Tällä alueella vaikuttavat eri ilmastot ja kasvillisuusalueet, jotka puolestaan vaikuttavat ihmisten toimintaan alueella.
- Atlantin, Mustan meren, Itämeren ja Välimeren erinäiset vaikutukset lämpötiloihin ja sademääriin.
- Ihmiskasutuksen pitkä historia on muuttanut Euroopan luonnonmaisemia monin tavoin tuhansien vuosien ajan.

1.1 Pinnanmuoto- ja maisema-alueet

Euroopassa on neljä topografista aluetta: Euroopan alangot (kaartuvat eteläisestä Ranskasta Puolan koillisille tasangoille, myös Kaakkois-Englanti) Alpiininen vuoristojärjestelmä (Pyreneiltä Balkanin vuoristoihin) Keskiylängöt (Alppien ja alankojen välissä) sekä läntiset ylängöt (Espanjan vuoret, Brittein saaret ja Skandinavia)

1.1.1 Euroopan alangot

Tunnetaan myös Pohjois-Euroopan tasankona. Se on läntisen Euroopan talouden keskittymää (asukastiheys, intensiivinen maatalous ja teollisuusalueet). Suurin osa alle 150 metrin korkeudella, Ranskan Brittanysa 300 m korkeita kukkuloita. Siellä sijaitsevat Keski-Euroopan suurimmat joet Reine, Loire, Thames ja Elbe, kuin myös osa tärkeimmistä satamista, Lontoo, Le Havre, Rotterdam ja Hampuri. Reinen delta jakaa alueen mannerjäätikön koskettamiin pohjoisessa ja koskemattomiin alueisiin etelässä. Mannerjäätikön vuoksi Alankomaat, Saksa, Tanska ja Puola ovat hedelmättömämpää seutua maanviljelylle kuin koskemattomat seudut Belgiassa ja Ranskassa. Saksassa ja Puolassa on harjuja sekä moreenimuodostumia ja muualla pohjoisessa maaperä on huuhtoutunut.

1.1.2 Alpiininen vuoristojärjestelmä

Koostuu vuoristoista, jotka vievät lännestä itään Atlantin rannalta Mustaanmereen ja Kaakkois-Välimeren. Tällä vuoristojonolla on alueelliset nimensä (Pyreneet, Alpit, Apenniinit, Karpaatit, Dinaariset Alpit ja Balkanin vuoristot) mutta ne kuuluvat samaan järjestelmään ja ne syntyivät 20 miljoonaa vuotta sitten. Pyreneet muodostavat Ranskan ja Espanjan poliittisen rajan sekä sisältävät Andorran mikrovaltion. Pituudeltaan vuoristo on 480 km, sisältää jäätikköisiä huippuja (3 350 m) ja jäätikköjen kaivertamia laaksoja. Baskit asuvat Pyreneiden läntisissä osissa ja katalonialaiset itäosissa.

Alpit venyttäytyvät Ranskasta Itävaltaan 800 km matkan. Läntiset osat ovat korkeammat (Mt. Blanc 4 575 m) kuin itäiset, joilla vain muutama huiput ylittävät 3 050 m rajan. Historiallisesti Alpit eristivät Keski-Euroopan ja Välimeren kulttuurit toisistaan, nykyään lukuisia siltoja ja tunneleita.

Apenniinit ovat Alppien eteläpuolella, mutta ovat fyysisesti yhteydessä toisiinsa Ranskan ja Italian Rivieran kautta. Apenniinit muodostavat Italian selkärangan, mutta eivät ole lumihuippuisia tai suurilaaksoisia kuten Alpit. Apenniineilla on kuitenkin piirteinään tulivuoria, kuten Vesuvius (1 200 m) Napolin vieressä ja Etna (3 350 m) Sisiliassa.

Karpaatit rajaavat alpiinisen vuoristojärjestelmät itäiset rajat. Karpaatit on auran muotoinen ylänköalue joka ulottuu Itä-Itävallasta Romanian ja Serbian rajojen kohtauspaikalle. Korkein huippu on vain 2 780 m korkea.

1.1.3 Keskiylängöt

Sijaitsevat Alppien ja Euroopan alankojen välisellä alueella. Korkein kohta on vain 1 830 m. Alue on noin 100 miljoonaa vuotta vanhaa ja hallitseva piirre on 1 000 metristen kukkuloiden yleisyys. Euroopan teollisuusalueet saavat suuren osan raaka-aineistaan täältä: rautaa ja hiiltä Saksassa ja Ranskassa, idässä Saksan, Puolan ja Tšekin alueilla erinäisiä malmeja.

1.1.4 Läntiset ylängöt

Portugalista, Brittein saarten kautta, Fennoskandiaan. Euroopan vanhimpia vuoristoja, muodostuivat 300 miljoonaa vuotta sitten. Muodostavat Ison-Britannian selkärangan, josta voi löytää jäätikön peittämiä ja muokkaamia maisemia keskikorkeuksilta (1 220 m) kuten u-laaksoja. Norjassa useat u-laaksot muodostavat upeita vuonoja. Vähemmän korkea Fennoskandian kilpi on mainitsemisen arvoinen, sillä se koostuu vanhimmista kivilajeista maailmassa, jopa 600 miljoonaa vuotta vanhoja. Tämä kilpimaisema joutui pleistoseenisen mannerjäätikön kulutuksen kohteeksi. Kylmän ilmaston ja harvan kasviston vuoksi maaperä on ohutta, joka rajoittaa maataloutta. Alueella on paljon pieniä järviä, jotka ovat merkki mannerjäätikön eroosivoimasta.

Maantieteen työkalut: Maisemien palautus Englannissa

Maisemien luonnontilaan palauttaminen keskittyy Englannissa kahteen ympäristöön: niittymäisiin nummimaihin ja ikivanhoihin metsämaihin. Ensimmäinen askel palautuksessa on luoda menetetyt ympäristön ekologia uudelleen siitepölyanalyysin ja sedimenttikartoituksen avulla, mutta myös käymällä arkistot lävitse historiallisten kuvausten toivossa. Kun tämä on tehty, maan palautusyritykset alkavat ja palautumista seurataan kasvi- ja eläinlajien kartoituksella ja seurannalla. Apuna käytetään GPS-laitteistoa, GIS-ohjelmia, kaukokartoitusta ja kenttäkäyntejä. Ikivanhojen metsämaiden palautusta varten perustettu rahasto huomasi tutkimuksissaan, että nämä metsämaat ovat puolittuneet siitä mitä ne olivat. Syynä on pitkälti ei-paikallisten havupuiden leviäminen. Vanhat metsät koostuivat pitkälti leveälehtisistä jalopuista.

Niittymäiset nummimaat eivät taas ole täysin luonnollisia ympäristöjä vaan syntyneet vuosituhansien aikana laiduntaneesta karjasta, sillä karja tuppaa syömään puiden versoja mieluusti, jolloin puiden kasvu oli estetty. Tällöin niittymäiset nummet levittäytyivät puuttomina kosteina kumpuilevina niittyinä. Laidunnuksen vähennyttyä nämä perinteiset maisemat ovat vähentyneet 82 %. Palautusyritykset keskittyvätkin puiden versojen poistamiseen nykyisiltä nummimailta. Maisemanpalautus onkin iso työllistäjä maantieteilijöiden keskuudessa.

1.2 Euroopan ilmastot

Katso kuva 8.6 sivulta 347. Euroopassa hallitsee kolme ilmastotyyppiä: leuto ja kostea meri-ilmasto, isojen lämpötilaerojen mannerilmasto ja kuivien kesien välimerenilmasto. Atlantin valtameren ilmastollinen vaikutus on tärkeimpiä ilmasto-oloihin vaikuttavista tekijöistä. Vaikka leveysasteita katsottaessa Eurooppa on varsin korkealla pohjoisessa leuto Pohjois-Atlantin virta, joka on jatketta Golf-virralle, säätelee rannikon lämpötiloja Islannista ja Norjasta Portugaliin (2.8 – 5.7 °C lämpöisempää kuin muuten olisi) ja vaikuttaa jopa sisämaassa asti. Merellisen länsirannikon ilmaston alueella talvikuukausien keskilämpötilat eivät tipu alle nollan vaikka ajoittain voi sataa lunta. Kesät ovat usein pilvisiä ja tiikusateisia. Etäisyyden merestä kasvaessa tai vuoriston estäessä maankamaran lämpeneminen ja viileneminen nousee tärkeimmäksi ilmasto-olojen säätelijäksi, jolloin kesät ovat kuumempia ja talvet kylmempinä. Kaikilla mannerilmaston alueilla on keskimäärin ainakin yksi talvikuukausi jossa lämpötilat menevät alle 0 °C. Siirtyminen merellisen ja mantereisen ilmaston välillä tapahtuu lähellä Rein-joen muodostamaa rajaa Saksan ja Ranskan välillä. Pohjoisemmassa korkeat leveysasteet ja Skandit tuottavat kylmiä talvia, vaikkakin Itämeri tasoittaa lämpötilaeroja. Välimerenilmaston piirteinä ovat kuiva kesä, joka johtuu Azorien korkeapaineen laajenemisesta (ts. hepoasteiden korkeasta). Samanlainen ilmasto on Kaliforniassa, Länsi-Australiassa, Etelä-Afrikassa ja Chilessä. Sateettomat kesät tuovat turisteja, mutta ovat ongelma maataloudelle. Historiallisesti alueen kulttuurit ovatkin olleet kasteluteknologian edelläkävijöitä.

1.3 Meret, joet ja satamat

Jopa valtiot ilman merenrantoja, kuten Itävalta, Unkari, Serbia ja Tsekki, pääsevät merelle hyvän jokiverkoston ansiosta.

1.3.1 Euroopan mereinen kaulus

Viisi suurta merta ympäröivät Eurooppaa: nämä vesistöt ovat yhteydessä toisiinsa strategisesti tärkeiden kapeiden salmien kautta. Itämeri erottaa Skandinavian muusta Euroopasta. Tanska ja Ruotsi ovat hallinneet pitkään Kattegatin ja Skagerrakin salmia, jotka yhdistävät Itämeren Pohjanmereen. Pohjanmeri on tunnettu maakaasu- ja öljyesiintymistään. Englannin kanaali (ransk. La Manche) erottaa Brittein saaret Manner-Euroopasta, Doverin salmen kohdalla matkaa on vain 32 km. Historiallisesti kanaali ei antanut turvaa hyökkääjiltä, vaikka niin toivottiin. Vuonna 1993 50-kilometrinen junatunneli (Eurotunnel) avattiin saarten ja mantereiden välillä englantilaisten vuosikymmenten vastustuksesta huolimatta. Gibraltarin salmi Euroopan ja Afrikan välillä toimii läntisenä porttina Välimerelle ja brittien hallinoimana alueena se kertoo Ison-Britannian entisestä imperiumista. Viimeisenä Euroopan kaakkoisreunassa Bosporin ja Dardanellien salmet, jotka yhdistävät itäisen Välimeren Mustaanmereen. Näistä salmista on taisteltu vuosisatoja ja nyt niitä hallitsee Turkki.

1.3.2 Joet ja satamat

Eurooppa on myös alue, jolla on monta kulkukelpoista jokea, joita yhdistää kanavien ja sulkujen järjestelmä, joka mahdollistaa proomuliikenteen sisävesistöjä pitkin Itä- ja Pohjanmereltä Väli- ja Mustallemerelle. Monet Euroopan alangon joet virtaavat Atlantille ja Itämereen, mutta Tonava virtaa Mustaanmereen ja

tarjoaa näin yhteyden Keski- ja Itä-Euroopan välille. Rhône taas virtaa Sveitsistä Välimeren. Molemmat joet, Tonava ja Rhône, on yhdistetty suluin ja kanavin Euroopan alankojen jokiin. Suuria satamia on perustettu useimpien läntisen Euroopan jokien suille ja ne toimivat samalla raide- ja rekkaliikenteen keskuksina: Bordeaux on Garonnen suulla, Le Havre Seinen, Lontoo Thamesin, Rotterdam Reinin, Hampuri Elben ja Szezin Oderin ja Gdansk Veikselin suulla.

1.4 Ympäristöongelmat: Paikalliset ja globaalit, itä ja länsi

Maatalouden, kaivostoiminnan, teollisen jalostamisen ja urbanisaation pitkän historian vuoksi Euroopalla on oma osansa ympäristöongelmista. Saasteet eivät useinkaan pysy yhden valtion rajojen sisällä. Esim. Englannin ilmansaasteet aiheuttavat ongelmia Ruotsissa, Sveitsin saasteet Rein-joessa näkyvät Alankomaissa asti → ratkaisu löytyy valtioiden välisestä yhteistyöstä. EU on maailman edistynein kierrätyksessä, jätepalveluissa, vähä-energisissä ratkaisuissa ja kestävässä resurssien käytössä. Länsi-Eurooppa on jatkuvasti parantanut alueellisia ratkaisuja ympäristöongelmilleen. Itä-Euroopassa tilanne on pahempi: Neuvostoliiton vallan aikana nopeat hyödyt ympäristön kustannuksella oli yleinen toimintamalli → esim. jopa 90 % Puolan joista oli kalattomia ja kasvittomia, tosin tilanne on parantunut, ja 50 % metsistä vioittunut ilmansaasteista ja yksi kolmasosa puolalaisista kärsii ympäristöongelmista johtuvista taudeista. Tulevaisuus näyttää positiiviselta, sillä EU:n ympäristöpolitiikka on levinnyt Itä-Eurooppaan. Ennen jäsenyyttään monien maiden oli uudistettava ympäristölainsäädäntönsä vastaamaan läntisten valtioiden säädäntöä.

1.5 Ilmaston lämpeneminen Euroopassa: Ongelmat ja mahdollisuudet

Lämpenemisen vaikutukset näkyvät joka puolella Euroopassa: merijää vähenee, jäätiköt sulavat, lumipeite ohenee arktisilla alueilla ja kuivuudet pahenevat Välimeren maissa. Alppien hiihtokeskukset kärsivät lämpöisemmistä talvista ja vähenevästä lumista, alavammat alueet kärsivät rankoista lämpöaalloista, nouseva merenpinta uhkaa matalia maita. Euroopasta onkin tullut maailman johtaja ilmaston lämpenemisen kysymyksissä.

1.5.1 Eurooppa ja Kioton sopimus

EU tuli mukaan Kioton sopimukseen 1997 innovatiivisella näkemyksellä, että alueellinen toiminta oli ylivoimaisesti parempi vaihtoehto kuin yksittäisten valtioiden itsenäinen toiminta ympäristöongelmien käsittelyssä. EU sitoutui vähentämään kasvihuonepäästöjään 8 % alle vuoden 1990 arvojensa → joitain EU-maita pyydettiin tekemään suurempia vähennyksiä, toisille jopa sallittiin lisää päästöjä → mahdollisti kasvun ja teollisen kehityksen köyhemmissä maissa. Tämän tuloksena Euroopan pitäisi päästä kokonaisuudessaan 8 % vähennykseen.

1.5.2 EU:n päästökauppa

2005 EU aloitti maailman suurimman päästökaupan, joka toimii pääpilarina sen ilmaston lämpenemisen politiikassaan. Vuosittaiset päästörajat asetettiin EU:n suurimmille kasvihuonepäästäjille → jos rajat ylittyvät, päästäjät joutuvat ostamaan oikeuksia muilta päästäjiltä, joilla rajat eivät ylity tai EU:n päästömarkkinoilta. Tämän tarkoituksena on tehdä saastuttavasta liiketoiminnasta kalliimpaa ja palkita niitä liiketoiminnan yrittäjiä, jotka jäävät alle päästörajansa. Päästökauppa sisälsi vain voimalaitokset, terästehtaat ja sementtitehtaat, jotka olivat vastuussa yli 50 % koko EU:n päästöistä, vuonna 2012 ilmailuala joutui mukaan ohjelmaan.

1.5.3 Tulokset tähän asti

Viimeaikaiset tiedot osoittavat että EU ei ole saavuttamassa 8 % vähennystä kasvihuonepäästöistään, tämän hetkinen tulos on vain 1 % alle 1990 tason. Asiantuntijoiden mielestä suurin syy tähän on odottamaton kasvu rekkakuljetusliikenteessä viime vuosikymmenen aikana, sekä Espanjan ja uusien Itä-Euroopan EU-jäsenmaiden teollisuuden suuret päästöt. Toisaalta Englanti ja Saksa ovat tiputtaneet yli 10 % päästöistään hiilivoimasta luopumalla. Kompensoidakseen EU asetti uuden tavoitteen: 20 % vähennys vuoden 1990 päästötasosta vuoteen 2020 mennessä. Tämän saavuttaakseen EU:ssa on menossa aggressiivinen ohjelma vaihtoehdoisen energian puolesta, keskittyen paljon tuuli- ja aurinkovoimaan. EU:n tuulivoimaloiden määrän (25 000) uskotaan tuplaantuvan jo vuonna 2015.

2 VÄESTÖ JA ASUTUS: Hidas kasvu ja nopeat muuttoliikkeet

Katso sivun 353 kuva 8.13. Suurimmat väestökeskittymät Euroopassa ovat historiallisilla teollisuuden ydinalueilla Länsi-Euroopassa. Vaikka tämä yleistys jättää huomiotta tärkeät kaupunkikeskittymät Välimerellä, se kertoo tiheään asutetusta ydinalueesta ja harvemmin asutetusta periferiasta. Tällä keskittymisellä on seurauksia: rikkaat ja tiiviit alueet maksavat tukiaisia köyhemmille periferioille, sekä kaupunkien ja teollisuuden ydinalueet ovat hitaan luonnollisen väestönkasvun alueita ja kiihtyvän maahan- ja maassamuuton kohteita.

2.1 Luonnollinen väestönkasvu: Demografisen transition tuolla puolen

Euroopan väestön selkein piirre on sen hidas luonnollinen kasvu, monissa Euroopan maissa väestö vähenee ja ilman maahanmuuttoa muista Euroopan maista ja maailmalta näiden maiden kokonaisväestö vähenisi. Demografisen transition mallissa on perinteisesti neljä vaihetta, viidennen vaiheen lisäystä on ehdotettu, jotta tällainen teollistumisen jälkeinen vaihe saataisiin kuvattua. Nämä alhaisen syntyvyyden maat yrittävät nostaa luonnollista väestönkasvuun. Saksassa lapsen saavat pariskunnat saavat rahallisen lahjoituksen. Itävallassa pariskunnat saavat lahjoituksen mennessään naimisiin ja toisen saadessaan lapsen. Suurimmassa osassa EU maista on liberaalit vanhemmuusedut, jotka takaavat molemmille vanhemmille lomaa töistä ilman seuraamuksia. Näistä keinoista huolimatta luonnollinen kasvu on pysynyt alle uusiutumistason. Monissa Itä-Euroopan maissa kasvu on kääntynyt laskuun, syynä on poliittinen ja taloudellinen sekasorto johtuen siirtymisestä kommunismista kapitalismiin.

2.2 Muutto Eurooppaan ja pois

Tällä hetkellä Euroopassa vastustetaan rajoittamatonta maahanmuuttoa suuren työttömyyden takia. Monien eurooppalaisten mielestä harvojen vapaiden työpaikkojen tulisi mennä ensisijaisesti eurooppalaisille, sitten vasta maahanmuuttajille. EU työstää yhteistä maahanmuuttopolitiikkaa jäsenmailleen. 1960-luvulla maailmansodista toivuttaessa Euroopan taloudet olivat nousukiidossa ja monet maat turvautuivat maahanmuuttajien apuun työpaikkojen täyttämiseksi. Esimerkiksi entinen Länsi-Saksa turvautui italialaisiin, jugoslavalaisiin, kreikkalaisiin ja turkkilaisiin vierastyöntekijöihin (gastarbeiter). Vierastyöntekijöitä tuli tuhansittain Eurooppaan, joka tuloksena moniin maihin kuten Saksaan on syntynyt suuria ulkomaisten työntekijöiden etnisiä enklaveja. Vierastyöntekijät ovat nykyisin syrjinnän kohteita, sillä Euroopassa on lama ja talous polkee paikallaan. Jopa 25 % nuorisotyöttömyys on normaalia. Työttömyyden lisäksi vanhoista siirtomaista tulee valtavat siirtolaisvirrat paremman elämän toivossa ja

vanhat siirtomaiden isännät, Englanti, Ranska ja Hollanti, ovat suurimmat kohdemaat. Viime vuosina poliittiset ja taloudelliset ongelmat itäisessä Euroopassa ja entisessä Neuvostoliitossa ovat aiheuttaneet toisen maahanmuuttovirran Eurooppaan esimerkiksi entisen Jugoslavian alueilta. Eri maahanmuuttajavirtojen tuloksena Saksasta on tullut haluton ottamaan lisää maahanmuuttajia, heitä saapuu Saksaan joka vuosi 400 000. Monet Euroopan maat suhtautuvat yhtä kaksijakoisemmin maahanmuuttoon. Katso kuva 8.14.

Ihmiset liikkeellä: Laittomien maahanmuuttajien salakuljetus Eurooppaan

Eurooppa on tuhansien maahanmuuttajien kohdealue joka vuosi. Laittomien maahanmuuttajien ahdinko on traaginen: salakuljettajat lupaavat paljon ja antavat vähän, päätä huimaavat salakuljetushinnat ja epävarma lopputulos. Kansainvälisen rikollisuuden verkostot auttoivat jopa 90 % laittomista maahanmuuttajista. Monet päätyvät vararikossa ja vakavasti sairaana vankilaan Afrikan puolelle Euroopan sijasta. Tämän lisäksi monia hukkuu aaltoihin ja kuolee pakolaisleireillä. Yksi yleinen salakuljetusreitti on Länsi-Afrikasta Kanarian saarille: maahanmuuttajat ahtautuvat pieniin ruosteisiin veneisiin ja lopulta heidät käsketään uimaan rantaan sekä pyytämään poliittista turvapaikkaa. Vaikka tässä onnistuttaisiin, monet aloittavat rikollisen elämän käyttäen hyödyksi EU:n pehmeitä rajoja. Afrikan lisäksi Sri Lankalta, Afganistanista, Myanmarista ja jopa Intiasta ja Pakistanista tulee laittomia maahanmuuttajia, jotka kertovat että ihmisten salakuljetus Eurooppaan on kansainvälisten rikollisjärjestöjen pyörittämää.

2.2.1 Eurooppa-linnoitus

Tärkeä asioita vaikeuttava osasy maahanmuutto-ongelmaan Euroopassa on Euroopan ydinmaiden sopimus vapaasta liikkuvuudesta. Tämä on jakanut Euroopan alueen sisällä oleviin ja ulkopuolisiin. Sisällä olevat nauttivat rajattoman Euroopan hyödyistä ja ulkopuoliset joutuvat kokemaan siirtolaisvastaisen "Eurooppa-linnoituksen". Euroopan niin kutsutuilla kovilla rajoilla matkalaiset ja ulkomaiset tuotteet joutuvat pitkien passi-, viisumi- ja tullitarkastuksien syyniin, pehmeillä rajoilla usein riittää auton vauhdin hidastaminen ja vilkutus ikkunasta, että terveppä terve ja moimoi! Schengenin kaupungista nimensä saaneen Schengenin sopimuksen yksi tavoitteista on vaiheittainen rajamuodollisuuksien vähentäminen EU-maiden välillä, joka otettiin avosylein vastaan 1985, nykyään asia on monimutkaisempi laittomien maahanmuuttajien suuren lukumäärän vuoksi.

2.3 Urbaanin Euroopan maisemat

Paria Balkanin maata lukuun ottamatta vähintään yli puolet eurooppalaisista kansoista asuu valtioidensa kaupungeissa, jotkin maat kuten Iso-Britannia ja Belgia ovat yli 90 % kaupungistuneita.

2.3.1 Menneisyys nykyisyydessä

Kolmen historiallisen aikakauden merkit näkyvät selkeästi Euroopan kaupunkimaisemissa: keskiaika (900-1500), renessanssi-barokki (1500-1800) ja teollisuuden aika (1800 – nykyisyys). Keskiaikaisten maisemien piirteisiin kuuluu kapeat, mutkittavat kadut, joita ympäröi kolme- tai nelikerroksiset tiilitalot. Ahtaus on erittäin yleistä, paitsi kirkkojen ja julkisten rakennusten ympärillä. Keskiaikaiset kaupunginosat asettavat haasteita moderneille asukkaalleen tukkoisten katujen ja vanhojen talojensa takia: putkisto ja lämmitys on puutteellista sekä huoneet ja käytävät ovat ahtaita. Historiallisesti tärkeitä rakennuksia kuitenkin kunnostetaan ahkerasti. Näillä alueilla asuu eniten huonotuloisia. Renessanssi-barokin maisemiin kuuluu paljon avarammat maisemat: laajat koristellut rakennukset ja torit, monumentteja ja koristeltuja puutarhoja sekä leveitä kävelykatuja, joita ympäröi palatsimaiset asunnot. Tämän tyyliuunnan rakentaminen tapahtui yleensä loitommalle keskiaikaisista rakennuksista ja hyödytti lähinnä eliittiä:

menestyneitä kaupustelijoita ja kuninkaallisia. Köyhät jäivät vanhan kaupungin rakennuksiin. Tänä aikana tykit yleistyivät, joten kaupunkien ympärille rakennettiin kattava suojamuuri, joka esti kaupungin levittäytymisen ulospäin, joten kerroksia lisättiin. Teollistuminen muutti Euroopan kaupunkien maisemia suuresti: tehtaat tulivat kaupunkiin 1800-luvun alussa markkinoiden, työvoiman ja raaka-aineiden kuljetusmahdollisuuksien perässä. Tehtaita ja työläisten asumuksia syntyi näiden kuljetuslinjojen varrelle. 1800-luvun lopulla teollisuus siirtyi kauemmas kaupunkien historiallisista keskuksista. Tämä toteutettiin rajoittamalla raideliikenteen pääsyä kaupungin keskustaan. Toisen maailmansodan jälkeen jälleenrakennus, jota seurasi poliittiset ja taloudelliset vaatimukset, muuttivat Euroopan kaupunkeja jälleen: esikaupungit levittäytyivät kaupunkien ulkopuolelle ja hyvä julkinen liikenne takasi työmatkanteon helppouden.

Kaupunkinäkömä: Berliini keksii itsensä uudelleen

Berliini on monin tavoin minikokoinen Eurooppa: siellä on näkyvissä arvet viime vuosisadan sodista ja poliittisista ongelmista, mutta se yrittää parantua niistä keksimällä itsensä uudelleen 2000-luvun keinoin. Berliini on ollut germaanisen alueen pääkaupunki 1400-luvulta lähtien ja Saksan pääkaupunki vuodesta 1871. Toisen maailmansodan päätyttyä Berliiniä miehitti neljä liittoutuneiden valtiota ja joutui eristyksiin Länsi-Saksasta. Kaupungin jakaminen miehittäjien kesken sektoreihin johti Berliinin muurin rakentamiseen 1961. Muurin jäännökset ovat suosittuja turistikohteita. Jotkin jäännöskohdat ovat muokattu taidemuseoksi ja taiteilijat ovat maalanneet muuriin vaihtuvia taideteoksia. Kommunistinen menneisyys näkyy Alexanderplatzin 370 m korkeana TV-tornina, jolla alunperin estettiin lännen televisiolähetykset ja lähetettiin kommunistista propagandaa. Itä-Berliinin puolelle jäänyt historiallinen keskus Mitte on jälleen vivahteikas ja eloisa Berliinin sydän. Kaksi vuotta muurin kaatumisen jälkeen Mitte oli jo täynnä kansainvälisiä tavarataloja ja hotelleja. Tulevaisuuden näkymiä voi nähdä Potsdamer Platz -aukiolla, jonka ympärillä kohoaa moderneja huippu arkkitehtien suunnittelema pilvenpiirtäjä, joissa vuokralaisina on kansainvälisiä megayhtiöitä. Berliinistä onkin tulossa EU:n talousmahdin pääkaupunki.

3 KULTTUURINEN YHTENÄISYYS JA MONINAISUUS: Erojen mosaiikki

Euroopan rikas kulttuurimaantiede vaatii huomiota seuraavista syistä: ensiksi erittäin monimuotoinen kielten, tapojen, uskontojen, maisemien ja elämäntapojen mosaiikki on muokannut vahvasti alueellisia identiteettejä. Toiseksi Euroopan kulttuurit ovat olleet johtoasemissa globalisaatioprosesseissa: kolonialismi on muuttanut kieliä, uskontoja, talouksia ja arvoja jokaisessa maapallon kolkassa. Nykypäivänä uudet globaalit kulttuurit aallot leviävät takaisin Eurooppaan. Jotkut ottavat vaikutteet avosylein vastaan, jotkut kulttuurit vastustavat: Ranska rajoittaa englanninkielistä populaarikulttuuria sekä muita kulttuureja omalla alueellaan.

3.1 Kielten maantiede

Kieli on aina ollut tärkeä tekijä kansallis- ja ryhmäidentiteetin kannalta Euroopassa. Nykyisin miljoonat eurooppalaiset opettelevat useita vieraita kieliä, jotta kommunikaatio rajojen yli toimisi. Jotkut, kuten irlantilaiset ja bretonilaiset, taas yrittävät kaikkensa, että heidän oma kielensä säilyisi. Äidinkielenään 90 % eurooppalaisista puhuu germaania, romaania tai slaavilaisia kieliä, jotka kuuluvat indoeurooppalaiseen kieliperheeseen.

3.1.1 Germaanisiet kielet

90 miljoonaa puhuu Saksaa äidinkielenään. Se on vallitseva kieli Saksassa, Itävallassa, Liechtensteinissa, Luxemburgissa, Itä-Sveitsissä ja alpiinisessa Italiassa. Englantia puhuu äidinkielenään 60 miljoonaa. Lisäksi suuri osa eurooppalaisista opettelee sitä toisena kielenään: etenkin Hollannissa ja Fennoskandiassa monet ovat yhtä taitavia kuin sitä äidinkielenään puhuvat. Yksi tärkeimmistä englannin saksan kielestä erottavista piirteistä on se, että jopa kolmasosa sanastosta on lainattu romaanisista kielistä. Hollantia ja flaamia puhuu 20 miljoonaa äidinkielenään ja miltei sama määrä skandinaaveja puhuu lähisukulaiskieliään: tanskaa, norjaa ja ruotsia. Islannin kieli on selkeästi erottuva kieli, syy: irti Manner-Euroopasta.

3.1.2 Romaanisiet kielet

Ranskan, espanjan ja italian kielet kehittyivät Rooman imperiumin latinan arkimuodosta. Italiaa, lukuisine murteineen, puhuu äidinkielenään 60 miljoonaa. Italia on lisäksi yksi Sveitsin virallisista kielistä ja sitä puhutaan myös Ranskalle kuuluvalla Korsikalla. Ranskaa puhuu 55 miljoonaa puhujaa äidinkielenään Ranskassa, läntisessä Sveitsissä ja Etelä-Belgiassa (tunnetaan Valloniana). Ranska on murteiden täyttämä kieli: Ranskassa puhuttuja murteita on kaksi: pohjoinen eli pariisilainen murre sekä eteläinen murre (langue d'oc). Tämä kieliero aiheuttaa jännitteitä Pariisiin ja Etelä-Ranskan välille. Oksitaani on Toulousen ja Pyreneiden oma kieli, joka on herännyt henkiin viime vuosina. Espanjalla on myös lukuisia murteita ja heistä 25 miljoonaa puhuu kastilian espanjaa eli virallista espanjaa. Katalaania puhutaan Barcelonassa. Kieliero kastilian ja katalaanin välillä on niin suuri, että Katalonia on saanut autonomian. Euroopassa portugalia puhuu 12 miljoonaa äidinkielenään Portugalissa ja Luoteis-Espanjassa. Romaniaa puhuu 24 miljoonaa äidinkielenään yllättäen Romaniassa, sekä se sisältää myös slaavilaista sanastoa.

3.1.3 Slaavilaiset kielet

Slaavilaiset kielet on suurin kielten ala-perhe indoeurooppalaisessa kieliperheessä. Perinteisesti slaavilaiset jaettiin eteläisiin ja pohjoisiin puhujiin: jakajana toimivat ei-slaavilaiset Unkari ja Romania. Pohjoisessa puolaa puhuu 35 miljoonaa ja tšekkiä ja slovakiaa 14 miljoonaa kutakin. Nämä luvut kalpenevat Ukrainan, Valko-Venäjän ja Venäjän pohjoisslaavilaisten kielten 150 miljoonalle puhujalle. Eteläistä slaavia puhuu kolme ryhmää: 14 miljoonaa puhuu serbokroatiaa, 11 miljoonaa bulgariaa ja makedoniaa ja 2 miljoonaa sloveniaa. Kahden aakkosjärjestelmän käyttö hankaloittaa slaavilaisten kielten maantiedettä entisestään. Katolisen perinteen maissa kuten Puolassa ja Tšekissä käytetään latinalaisia aakkosia ja ortodoksisen perinteen maissa (Bulgaria, Montenegro, Makedonia, Bosnia-Herzegovina ja Serbia) käytetään kyrillisiä aakkosia.

3.2 Uskonnon maantiede: menneisyys ja nykyisyys

Uskonto on tärkeä kappale kulttuurisen yhteneväisyyden ja monimuotoisuuden maantieteessä Euroopassa, koska nykypäivän etniset jännitteet johtuvat menneisyyden uskonnollisista tapahtumista. Esimerkiksi vahvat kulttuuriset rajat Länsi-Euroopan ja Balkanin/Itä-Euroopan välillä johtuvat 1000-luvulla tapahtuneesta skismasta: kristinusko jakaantui itäiseen ja läntiseen kirkkokuntaan sekä lisäksi kristinuskon ja islamin rajapinnasta. Pohjois-Irlannissa rähistään vieläkin 1600-luvulla tapahtuneen protestanttisen ja katolisen kirkon eron takia.

3.2.1 Läntisen ja itäisen kristinuskon skisma

Antiikin Kaakkois-Euroopassa kreikkalaiset lähetyssaarnaajat levittivät kristinuskoa Balkanin lävitse ja Tonavan alajuoksulle. Tämä käännytys eteni hitaammin kuin läntisessä Euroopassa, syynä oli mahdollisesti Aasian tasankojen kansojen jatkuvat valtaus/ryöstöretket ja se ettei kreikkalaiset papit suostuneet alistumaan läntisten piispojen oppeihin. Tämä jännite kristinuskon sisällä jakoi sen kahteen osaan. Itäinen

osa jakaantui edelleen eri ortodoksilahkoiksi jotka juurtuivat tiukasti eri valtioiden alueille (kreikan ortodoksit, bulgarian ortodoksit jne.). Kyrilliset aakkoset eristivät itäistä kristinuskoa entisestään lännestä. Näiden tuloksena jakautuminen läntiseen ja itäiseen kirkkoon ja kahteen aakkosjärjestelmään pysyy edelleen selkeänä ja problemaattisena kulttuurisena rajana Euroopassa.

3.2.2 Protestanttien mullistus

Skisman jälkeen seuraava suuri jakautuminen kristinuskossa tapahtui katolilaisuudeksi ja protestanttisuudeksi 1500-luvulla. Tämän seuraukset näkyvät vieläkin Pohjois-Irlannissa vaikkakin paljon lievemmin kuin menneisyudessa.

3.2.3 Konfliktit islamin kanssa

Historiallinen islam oli varsin suvaitseva kristinuskoa kohtaan valloittamillaan seuduilla, kristitty Eurooppa oli taas erittäin vastahakoinen muslimien imperialismille. Ensimmäinen ristiretki Jerusalemin valloittamiseksi turkkilaisilta 1095. 1453 ottomaanit valloittivat Konstantinopolin ja saivat Bosporin salmen ja Mustanmeren hallintaansa. Muslimit valloittivat nopeasti Balkanin ja olivat Itävallassa Wienin porteilla, mutta siellä kristinusko oli liian vahva ja esti islamin leviämisen. Ottomaanit pitivät Balkania hallussaan vielä 1900-luvun alussa -> uskontojen mosaiikki. Muslimit aiheuttavat edelleen jännitteitä Euroopassa siirtolaisten muodossa, monet ovat huolissaan muslimien vaihtelevista asenteista kulttuurillista samankaltaistumista kohtaan.

3.2.4 Juutalaisuuden maantiede

Eurooppa on pitkään ollut juutalaisille vaikea kotimaa. Joutuivat jättämään Palestiinan Rooman imperiumin aikana. 900-luvulla 20 % juutalaisista asui Pyreneiden niemimaan muslimi-siirtokunnissa, sillä muslimit sietivät juutalaisia paremmin kuin kristityt. Kristinuskon vallattua niemimaan juutalaiset muuttivat jälleen vainojen takia Länsi ja Keski-Eurooppaan. Yksi muuton kohteista oli itäisessä Euroopassa, jota sanottiin juutalaiseksi tukikohdaksi (the Jewish Pale). Puolan kuningaskunta kutsui juutalaiset asumaan kaupunkeihinsa nykyisen Itä-Puolan, Valko-Venäjän, Länsi-Ukrainan ja Pohjois-Romanian alueelle (kuva 8.22), josta muodostui heille varsinainen "kotimaa". Ennen 1890-luvun muuttoa Pohjois-Amerikkaan 90 % juutalaisista asui Euroopassa, suurin osa tukikohdassa. Natsi-Saksa käytti tätä tietylle alueelle keskittymistä hyödykseen tuhoamisoperaatioissaan. 6 miljoonaa juutalaista kuoli holokaustissa. Nykyään Saksassa on nopeimmin kasvava juutalaispopulaatio Israelin ulkopuolella.

3.2.5 Nykyaikaisten uskontojen kuviot

Euroopassa asuu 250 miljoonaa katolilaista ja hieman alle 100 miljoonaa protestanttia. Katolilaisia on enimmäkseen Euroopan eteläosissa, katolilaistaskuja on myös Irlannissa ja Puolassa. Protestantit ovat enemmistöä Euroopan pohjoisosissa. Toisen maailmansodan jälkeen on tapahtunut selkeä kiinnostuksen lopahdus uskontoa kohtaan läntisessä Euroopassa, joka on johtanut sekularisaatioon, eli uskonnollisuuden vähenemiseen ja maallistumiseen. Muslimeja on 13 miljoonaa, suurin osa siirtolaisia Afrikasta ja Lähi-idästä, osa kääntyneitä. Ranskassa muslimeista asuu yli puolet eli 7,5 miljoonaa ja Saksassa 4 miljoonaa. Juutalaisia Euroopassa on alle 2 miljoonaa. Katolilaisuus näkyy Italian, Espanjan, Ranskan, Itävallan, Irlannin ja eteläisen Saksan kulttuurimaisemissa: katolilaisuus korostaa näyttävyttä → kauniita uskonnollisia rakennuksia ja monumentteja on selkeästi enemmän kuin protestanttisissa valtioissa. Protestanttisuus on levinnyt laajalle pohjoisessa Saksassa, Fennoskandiassa ja Englannissa, se on sekoittunut katolilaisuuteen Alankomaissa, Belgiassa ja Sveitsissä. Protestanttiset rakennukset ovat paljon koruttomampia kuin katolilaiset. Pohjois-Irlannissa katolilaisten ja protestanttien asuinalueita reunustaa piikkilanka-aidat ja betonimuurit, joilla yritetään vähentää alueen väkivaltaisuuksia. Katolinen vähemmistö

(42 % väestöstä) kokee olevansa protestanttisen enemmistön syrjimää ja haluaa yhdistyä Irlantiin. Protestantit haluavat taas läheisemmät välit Ison-Britannian kanssa.

3.3 Eurooppalainen kulttuuri maailmanlaajuisessa kontekstissa

Euroopassa myllertää kulttuurinen muutos, niin kuin muuallakin maailmassa. Itse asiassa on sanottu, että kulttuurisen muutoksen vauhti on kiihtynyt Euroopassa globalisaation ja poliittisen/taloudellisen yhdistymisen monimutkaisen vuoropuhelun vuoksi. Näkymiä on kaksi: asiantuntijoiden Uusi-Eurooppa joka on yhtenäinen alue tai kriitikoiden jännitteinen Eurooppa, jossa etninen syrjintä ja rasismi jylläävät.

3.3.1 Siirtolaiset ja kulttuuri

Historiallisesti Eurooppa levitti kulttuurejaan maailmanlaajuisesti aggressiivisen siirtokuntatoiminnan avulla. Nyt virta on kääntynyt, miljoonat siirtolaiset muuttavat Eurooppaan mukanaan omat kulttuurinsa, joka on tietyillä alueilla erittäin problemaattista. Etninen ryhmittäytyminen on johtanut gettojen muodostumiseen läntisen Euroopan kaupungeissa, esimerkiksi Pariisissa. Korkean työttömyyden, köyhyyden ja rasmin seurauksena monissa kaupungeissa Euroopassa on ollut kulttuurisia taisteluja. Esimerkiksi Ranskan valtion päätös kieltää muslimeilta huivin käyttö kouluissa sai aikaan mellakoita, mielenosoituksia ja vasta-mielenosoituksia. Tämän tuloksena monissa Euroopan maissa ääri-oikeistolaiset nationalistiset puolueet ovat nousseet jälleen pinnalle ja jopa saaneet läpi heikosti peiteltyjä siirtolaisvastaisia lakiesityksiä.

Gloaalista lokaaliin: Euro-Rap ja hyperlokaalisuus

1970-luvulla New Yorkissa alkunsa saanut musiikkityyli hip hop on nykyään todellinen kulttuurinen hybridi. Hip hopin saavuttua Eurooppaan 80-luvun alussa eurooppalaista hip hopia dominoi englanninkielisyys, mutta jo vuosikymmenessä se oli muuttunut. Siitä oli tullut tietyissä paikoissa, kuten kaupunginosissa, asuvien kulttuurinen identiteetti, jota kutsutaan hyperlokaalisuudeksi. Räppäämällä paikallisilla kielillä ja murteilla artisti ja yleisö luovat erittäin paikallisen yhteisön, jolla on yhteiset huolet, ongelmat, vihan kohteet, arvot ja jopa mikro-nationalistiset arvot. Hip hop nousikin ensiksi suosituksi maahanmuuttajien ja muiden vähemmistöjen keskuudessa, esimerkiksi baski-räppärit Espanjassa, oksitanialainen räppi Etelä-Ranskassa, saamelainen räppi Lapissa jne. Pelkästään omat kielet ja murteet eivät muokanneet euro-räppiä vaan myös paikalliset musiikit, kuten Barcelonan räppärit ja flamenco ja Romanian räppärit ja mustalaisviulun riffittelyt (gypsy violin riffs). Eikä räppi ole enää vain etnisten ja syrjittyjen musiikkia, jotkin räppäävät jopa omakotitaloissa asumisesta ja keskiluokan angstista. Hip hop jatkaa kehittymistään, sitä on käytetty jopa jihadistien värväämistyökaluna.

4 GEOPOLIITTINEN RAKENNE: dynaaminen kartta

Yksi Euroopan ainutlaatuisia piirteitä on sen tiheä 41 itsenäisen valtion muodostama verkko suhteellisen pienellä alueella; mikään muu maailman alue ei sisällä näin suurta geopoliittista mosaiikkia. Kahdesti viime vuosisadalla Euroopan maat vuodattivat verta vetääkseen poliittiset rajansa uusiksi ja viimeisimpien vuosikymmenien aikana yhdeksän uutta valtiota on syntynyt Eurooppaan, joista useimmat sodan kautta.

4.1 Euroopan kartan uudelleenpiirtäminen sodankäynnin avulla

Molemmat maailmansodat muokkasivat rajulla kädellä Euroopan geopoliittisia karttoja 1900-luvulla. Ranska, Britannia ja Venäjä olivat liitossa ja taistelivat Saksaa, Itävalta-Unkarin ja Ottomaanien keisarikuntia

vastaan ensimmäisessä maailmansodassa → ei ratkaissut Euroopan geopoliittisia pulmia, vaan pikemminkin varmisti toisen maailmansodan syttymisen. Versaillesin rauhan 1918 karttojen uudelleen piirtämisessä oli kaksi tavoitetta: rankaista sodan hävinneitä aluemenetyksin ja rahallisilla korvauksilla, sekä tunnustaa aliedustettujen kansojen itsenäisyysvaatimukset luomalla uusia kansalaisvaltioita → Tšekkoslovakia ja Jugoslavia syntyivät. Tämän lisäksi Puolan, Suomen, Viron, Latvian ja Liettuan rajat muuttuivat. Vain muutamat valtiot olivat tyytyväisiä uusiin rajoihinsa: muuttuneiden rajojen myötä valtioita ärsytti omien etnisten kansalaistensa joutuminen muun valtion rajojen taakse. Tästä syntyi irredentismin hyökyaalto (politiikka, joka pyrki saamaan takaisin menetetyt maat ja asukkaat toisen valtion alueelta) esimerkiksi Tšekkoslovakian alueelle jäi suuri vähemmistö saksalaisia. Tätä epätäydellistä geopoliittista ratkaisua pahensi entisestään 30-luvun laman tuoma työttömyys, ruokapulat ja poliittiset levottomuudet.

Kolme ideologiaa taisteli Euroopasta: länsimainen demokratia/kapitalismi, Neuvostoliiton kommunismi ja Mussolinin/Hitlerin fasistinen totalitarismi. Mielipiteet vaihtelivat ääripäästä ääripäähän. Saksa ja Italia yhdistivät voimansa 1936 luoden Rooma-Berliini akselin, jonka vastapainoksi Ranska, Britannia ja Neuvostoliitto liittoutuivat. Japanin liittoutuessa Saksan kanssa toinen maailmansota oli vain kulman takana. Natsi-Saksa kokeili länsivaltioiden reaktiokykyä pakkoliittäessään Itävallan ja Tšekkoslovakian itseensä 1938. Saksa sopi hyökkäämättömyydestä Neuvostoliiton kanssa -> Saksa hyökkäsi Puolaan -> Britit ja Ranska julistivat sodan -> Neuvostoliitto hyökkäsi itäiseen Puolaan, Baltian maihin ja Suomeen -> Natsi-Saksa hyökkäsi länteen Tanskaan, Alankomaihin, Belgiaan, Ranskaan ja aloitti Englannin valloittamisen valmistelut. 1941 Saksa rikkoi hyökkäämättömyyssopimuksen Neuvostoliiton kanssa -> valtasi Baltian maat ja ajoi Puna-armeijan syvälle Neuvostoliiton puolelle. Japanin hyökättyä Pearl Harboriin Havaijilla Jenkit joutuivat mukaan sotaan. 1944 Neuvostoliitto oli vallannut Saksalle menettämänsä maat takaisin ja pääsi hyökkäyskannalle Itä-Euroopassa. Länsivaltioiden kanssa solmimansa sopimuksen mukaisesti Neuvostoliitto pysähtyi Berliinin porteilla 1945 huhtikuussa. Samaan aikaan Länsivaltioiden joukot ylittivät Reinin ja aloittivat Saksan miehityksensä. Hitlerin itsemurhan myötä Saksa antautui toukokuussa 1945. Toisen maailmansodan taistelut korvautuivat nopeasti Kylmän sodan ideologisella vastakkainasettelulla, joka kesti 1990 asti.

4.2 Jakautunut Eurooppa, itä ja länsi

Eurooppa oli pitkään jaettu Rautaesiripulla itään ja länteen, Neuvostoliiton kommunistisiin ja lännen kapitalistisiin valtioihin.

4.2.1 Kylmän sodan maantiede

Kylmän sodan sanotaan saaneen alkunsa Jaltan konferenssista helmikuussa 1945 jolloin Britannia, Neuvostoliitto ja USA sopivat sodanjälkeisen Euroopan kuvioista: Punainen armeija oli jo konferenssin aikana pitkällä Itä-Euroopassa lähellä Berliiniä, joten Neuvostoliiton annettiin jatkaa miehitystään ja länsimaat miehittäisivät osaa Saksasta. Suurempi ongelma oli Neuvostoliiton halukkuus luoda puskurivyöhyke omien alueidensa ja Länsi-Euroopan välille. Tällä vyöhykkeellä olisi Neuvostoliiton marionettivaltioita, jotka pehmentäisivät länsivaltioiden mahdollisen tulevan hyökkäyksen. Itävalta ja Saksa jaettiin liittoutuneiden valtioiden kesken sektoreihin, Neukuilla jokaisen maan itäinen osa. Berliini ja Wien jaettiin myös ranskalaisten, brittien, jenkkien ja Neuvostoliiton sektoreihin. 1955 Itävalta neutraaliksi itsenäiseksi valtioksi → rautaesirippu idemmäksi. Samoihin aikoihin Saksa jakautui Länsi- ja Itä-Saksaksi, joiden rajoja vartioivat kaksi vihamielistä armeijaa miltei vuosisataa. NATO ja Varsovan liiton maat aseistautuivat ydinaseilla → Euroopasta kolmannen maailmansodan "tulitikkurasia". Berliinissä sodan alkaminen oli lähellä kaksi kertaa: 1948 Neuvostoliitto estivät länsivalloilta pääsyn Länsi-Berliiniin yrittäen saada sen itselleen ruokasaarrolla → NATO:n jatkuvat ruoka/hiihilähetykset ilmasiltaa pitkin pitivät Länsi-

Berliinin elossa. Sitten 1961 Neuvostoliitto rakensivat Berliinin muurin estääkseen itäberliiniläisten virran länteen, rakentamisen aikaan lännen ja idän sotajoukot tähtäsivät toisiaan lähietäisyydeltä lukuisia kertoja. (Katso kartta rautaesiripusta s. 374 kuva 8.5.1)

4.2.2 Kylmän sodan sulaminen

Kylmän sodan symbolinen loppu tuli marraskuun 9. päivä 1989 kun itä- ja länsiberliiniläiset kaatoivat muurin yhteisvoimin. Lokakuussa 1990 Itä- ja Länsi-Saksa yhdistyivät jälleen yhdeksi kansalaisvaltioksi. Samaan aikaan kaikki muut Neuvostoliiton marionettivaltiot Baltialta Mustallemerelle kävivät läpi suuria geopoliittisia muutoksia. Kylmän sodan loppu oli yhdistelmä Neuvostoliiton sisäisiä ongelmia ja Itä-Euroopan kapinoita. 80-luvun keskivälillä Neuvostoliitto halusi avoimemmat välit lännen kanssa: suuren armeijan ylläpito oli tuonut taloudellisia ongelmia ja sota oli epäonnistunut Afganistanissa. 1989 elokuussa Puolassa ensimmäinen ei-kommunistinen hallitus toisen maailmansodan jälkeen. Tätä seurasi yhtä poikkeusta lukuun ottamatta rauhallisten vallankumousten sarja Itä-Euroopassa. Romaniassa katutappelut kansan ja armeijan välillä päättyivät väkivaltaiseen vallankaappaukseen ja kommunistisen diktaattorin, Nicolae Ceausescun, teloittamiseen. Kylmän sodan sulamisen johdosta poliittinen separatismi ja etninen nationalismi, joka oli pitkään ollut Neuvostoliiton alistuksen alla, vapautui Kaakkois-Euroopassa ja Jugoslavia hajosi lukuisiksi valtioiksi. Samaan tapaan Tšekkoslovakia jakautui Tšekin tasavallaksi ja Slovakiaksi.

4.3 Balkanin maat: Geopoliittisesta painajaisesta herääminen

Balkan on ollut ongelmien vaivaama niemimaa jo kaksi vuosisataa: siellä on monimutkainen sekoitus kieliä, uskontoja ja etnisiä liittoumia, jotka ovat johtaneet usein muuttuvaan valtioiden mosaiikkikuvaan. Termi balkanisaatio tarkoittaa etnisiä pienen mittakaavan itsenäisyysliikkeiden geopoliittisia prosesseja. 1900-luvun alussa kaksi suurta keisarikuntaa kaatui jolloin alueen maista muodostui Jugoslavia, joka hajosi 1990-luvulla etnisten ja nationalististen paineiden vuoksi ja alue joutui vuosikymmenen kestävään konfliktien aikaan. Konflikti oli painajainen Euroopalle, EU:lle, NATO:lle ja muullekin maailmalle.

4.3.1 Geohistoriallinen tausta

Ensimmäisen maailmansodan päätyttyä 1918 päättyi myös Ottomaanien ja Itävalta-Unkarin hallinta Balkanilla. Serbian itsenäisestä kuningaskunnasta tuli Jugoslavian luomisen ydin 1929. Tuloksena syntyi kolmen uskonnon (islam, katolilaisuus, ortodoksi), lukuisten kielten, ainakin kahdeksan etnisen ryhmän ja kahden aakkosjärjestelmän valtio. Serbialaisen kuninkaan hallitsema, serbialaiset poliittisissa ja taloudellisissa johtotehtävissä → varakkuus ja kehitys keskittyivät Belgradiin ja serbialaiseen ytimeen etnisten periferioiden kustannuksella → sisäisiä jännitteitä ja vihamielisyyksiä alusta asti. 1941 Hitler hyökkäsi Jugoslaviaan: Kroatialaiset toivottivat saksalaiset vapauttajina, vastustusta tuli kahdelta suunnalta: serbialaisen kuninkaan tukijoilta ja liittoutuneiden tukeman Josip Titon vastarintataistelijoilta. Toisen maailmansodan jälkeen liittoutuneet palkitsivat Titon antamalla hänelle sosialistisen Jugoslavian herruuden. Serbit, kroaatit ja muslimit elivät yhteistyössä Titon rautaisen johdon alla, että syntyi Neuvostoliitosta riippumaton kommunistinen valtio. Tämä suhteellinen rauhanaika kesti vuosikymmenen Titon kuoleman v.1980 jälkeen.

4.3.2 Balkanin itsenäisyysodot

1990-luvulla Jugoslavian eri tasavalloissa äänestettiin erosta Jugoslaviasta → Sloveniassa ja Kroatiassa eron puolestapuhujat pääsivät valtaan, mutta serbialaiset äänestäjät äänestivät yhdessä pysymisen puolesta. Tästä huolimatta, Slovenia ja Kroatia julistivat itsenäisyytensä 1991, Makedonia ja Bosnia ja Hertsegovina 1992. Serbian armeijan hyökättyä Sloveniaan tilanne sai koko Euroopan huomion ja neuvottelujen

tuloksena Slovenia sai pitää itsenäisyytensä. Bosniassa serbialaisten puolisoitilaalliset joukot käynnistivät raivoisan etnisen puhdistuksen kohteenaan muslimit ja kroaatit. Tämä kesti 1995 asti kun Daytonin rauhansopimus solmittiin: sopimuksessa Serbia sitoutui kunnioittamaan uusien naapurivaltioidensa rajoja. 60 000 NATO-sotilasta ja 20 000 amerikkalaista sotilasta tuotiin rauhanturvaajiksi. Bosnia ja Hertsegovinassa monimutkainen serbien tasavalta ja muslimi-kroaattien federaatio muodostui, molempia koskevat samat lait ja hallitsee sama presidentti. Serbian eteläpuolella oleva Kosovo oli myös ongelmallinen alue: pitkät jännitteet serbien ja muslimien välillä. Tämän vuoksi Kosovolla oli ollut eräänlainen autonomia Jugoslaviassa. Belgrad poisti autonomian suojellakseen Kosovon serbejä → Kosovon muslimit vastasivat Kosovon itsenäisyysjulistuksella 1991 → Serbia hyökkäsi ja aloitti etnisen puhdistuksen. Diplomaattiset keinot eivät kyenneet ratkaisemaan kiistaa ja 1999 NATO aloitti Belgradin pommitukset ja pakotti Serbian hyväksymään neuvotteluratkaisu. 1999–2008 Kosovo oli YK:n protektoraatti, jota turvasi 50 000 rauhanturvaajaa. 2008 Kosovo julistautui jälleen itsenäiseksi, Serbia ei vieläkään tunnusta Kosovon itsenäisyyttä, mutta yli 60 muuta maata (ml. USA) tunnustavat, toisaalta Venäjä ei tunnusta. Serbian pyynnöstä YK:n Maailman tuomioistuin tutki Kosovon valtion laillisuuden ja totesi sen olevan laillinen valtio 2010.

4.3.3 Kohti rauhallisempia aikoja

Vaikka Serbia ei aio luopua Kosovosta, muiden asioiden osalta paljon hillitympi ja vähemmän nationalistinen hallitus on johtanut Serbian osaksi YK:ta ja Eurooppa-neuvostoa ja diplomaattiset siteet muihin maihin ovat normalisoituneet, paitsi Kosovon osalta. Rauhalliset etnisten jännitteiden purkuprosessit näyttävät siis mahdollisilta. Jugoslavian maista vain Slovenia on saanut EU-jäsenyyden.

Ympäristö ja politiikka: Rautaesiripun vihervyöhyke

Rautaesirippu tuli tunnetuksi kuolemanvyöhykkeenä, joka erotti valtioita, kyliä ja naapureita Itämereltä Mustallemerelle. Se oli 200 m leveä tarkasti vartioitu ja raskaasti aseistettu rajavyöhyke. Nykyään se on 8 500 km pitkä vihervyöhyke, joka pitää sisällään suojelualueita, patikointipolkuja ja piknikpuistoja. Rautaesiripun kaaduttua 1990 lukuisat ryhmittymät lobbasivat EU:ssa rajavyöhykkeen vihervyöhykkeeksi muuttamisen puolesta. Hanke edistyy eri nopeuksilla eri maissa, mutta Saksassa edistystä on tapahtunut hurjasti: 1400 km matkalla on 150 suojelualueita. Vaikka rautaesiripun alle jäi Saksassa yksityisiä maita, niin vain 10 % palautettiin omistajilleen ja loput ovat julkisessa omistuksessa, joka edesauttaa suojelualueiden ja puistojen luomista. Kaikkia muistoja kuolemanvyöhykkeestä ei ole poistettu vaan jätetty "museoiksi", jotka muistuttavat vaikeista ajoista. Vihervyöhyke toimii monissa maissa samalla eräänlaisena villieläinten käytävänä, joka edistää muun muassa ilvesten selviämistä.

5 TALOUDELLINEN JA SOSIAALINEN KEHITYS: Integraatio ja transitio

Teollisen vallankumouksen syntypaikka. Eurooppa maailman talouden johtaja 1900-luvun alussa, kunnes USA ja Japani ohittivat sen maailmansotien, lamojen ja kylmän sodan aiheuttaman kasvun hidastumisen vuoksi.

Viimeisen 50 vuoden aikana EU:n johtama taloudellinen integraatio on ollut erittäin onnistunutta ja se on tehnyt EU:sta malliesimerkin toimivasta alueellisen yhteistyön organisaatiosta. Itäisessä Euroopassa asia ei ole näin selvästi positiivinen: Neuvostoliiton suunnitelmatalous ja sen kaatuminen jätti jälkensä.

Siirtymävaihe kapitalismiin oli monelle hankala ja synnytti suuria eroja rikkaiden ja köyhien välille. Tästä huolimatta jotkin valtiot kuten Tšekki ja Slovenia kukoistavat. Albanian, Unkarin ja Romanian tulevaisuus näyttää epävarmalta vieläkin.

Euroopan talouskasvua on seurannut ennennäkemätön sosiaalisen kehitys: lukuisat työntekijäin etuudet, hyvät terveyspalvelut, kattava koulutus, erinomainen lukutaito ja sukupuolten tasa-arvo. Nämä sosiaalipalvelut ovat nostaneet elintasoa, mutta monet poliitikot ja rahoitusalan ihmiset ovat sitä mieltä, että niiden hintana on Eurooppalaisten tuotteiden huono kansainvälinen kilpailukyky. 2008 laman myötä monia etuuksia ja lomien pituuksia on leikattu joka on aiheuttanut sosiaalisia jännitteitä.

5.1 Euroopan teollinen vallankumous

Eurooppa on modernin teollisuuden kehto. Kaksi järeää muutosta seurasi teollistumista: koneet korvasivat ihmistyövoimaa ja luonnonvaroista tuli uusien koneiden energianlähteitä. Vaikka termi vallankumous viittaa nopeaan prosessiin, todellisuudessa teollistumisen prosessi kesti reippaasti yli vuosisadan saatuaan alkunsa kutakuinkin jossain 1730-luvun ja 1850-luvun välillä.

5.1.1 Muutoksen keskukset

Penniinien vuoriston reunoilla sijainnut Englannin tekstiiliteollisuus oli aikaisen teollistumisen keskus, sitä ei vielä hallinnut kaupunkien killat. Yorkshire oli suurimpia keskuksia: paljon lampaita ja jokia, joista voimaa tehtaille. 1730-luvulla vesirattaat oli tehtaiden energian lähde, mutta 1790-luvulla höyrymoottorit olivat korvanneet rattaat. Höyrymoottorit vaativat hiiltä ja varsinainen höyrymoottorien hyökyaalto tapahtui vasta 1820-luvulla kun rautatieverkko mahdollisti edullisen kuljetuksen.

5.1.2 Teollisuusalueiden kehitys Manner-Euroopassa

1820-lukuun mennessä teollisia alueita oli alkanut ilmestymään Manner-Eurooppaan. Ne olivat ja ovat edelleen lähellä suuria hiilikaivoksia. Yksi on Ranskan ja Belgian rajalla oleva Sambre-Meusen alue, joka oli myös villatekstiiliin pientuottamiseen erikoistunut alue. Pian metalliteollisuus tuli alueelle, sillä läheistä Ardennien vuoristoa ympäröi metsät ja vuoristosta löytyi lisäksi lisää hiiltä. 1800-luvun loppupuoliskolla koko Euroopan teollisuuden ydinalueeksi nousi Ruhrin teollisuusalue läntisessä Saksassa: hurjasti hiiltä → nousi nopeasti tekstiiliteollisuudesta raskaan teollisuuden, raudan ja teräksen, alueeksi. Alueella oli kohtalaiset rautamalmivarat ja Ruotsista, Ranskasta ja Espanjasta oli helppo tuoda lisää. Toisessa maailmansodassa Ruhr oli lähes jatkuvan liittoutuneiden lentokonepommituksen alla. Viimeaikoina Ruhr on menettänyt merkitystään: hiilivarat ehtymässä, saksalaisen teräksen kysynnän lasku ja teollisuuden aiheuttamat saasteet.

5.2 Sodan jälkeisen Euroopan rakentaminen: Taloudellinen integraatio lännessä

Neljä vuosikymmentä poliittista ja taloudellista kaaosta tiputti Euroopan teollisuuden johtoalueen paikalta. 1900-luvun puolessa välissä suuri osa Euroopan kaupungeista oli raunioina, väestö oli väsynyttä, nälkäistä ja koditonta. Miljoonat pakolaiset liikkuvat ympäriinsä Eurooppaa turvapaikan perässä.

5.2.1 ECSC ja EEC

1950 läntisen Euroopan maat keskustelivat taloudellisen integraation muodosta, jonka avulla vältettäisiin historian toistamat kuviot kansallisista tullisuojusta ja alueen teollisuuden samankaltaisuudesta johtuvasta taloudellisesta tehottomuudesta. 1952 toukokuussa Ranska, Saksa, Italia, Alankomaat, Belgia ja Luxemburg perustivat ECSC:n (European Coal and Steel Community, Euroopan hiili- ja teräs yhteisö) joka oli

ylikansallinen hallintoelin. ECSC:n välittömän menestyksen myötä jäsenmaat syvensivät yhteistyötään luomalla yhteisen Eurooppalaisen kauppaliiton EEC:n (European Economic Community, Euroopan taloudellinen yhteisö) joka rohkaisisi hyödykkeiden, työvoiman ja pääoman vapaata liikkumista.

5.2.2 EEC:stä Euroopan Unioniin

EEC keksi itsensä uudelleen Brysselin sopimuksen myötä 1965, joka loi poliittisen unionin perustukset jo menestyvään taloudelliseen unioniin. Tällöin luotiin EEC:n neuvosto, tuomioistuin, parlamentti ja komissio, tämän lisäksi EEC muutti nimensä EC:ksi (European Community, Euroopan yhteisö). 1991 Euroopan yhteisöstä tuli Euroopan Unioni, kun se laajensi tavoitteitaan entisestään Maastrichtin sopimuksella: taloudellinen integraatio pysyy teemana rahaliiton muodossa, mutta siirtyi kohti ylikansallisempaa linjaa keskustelemalla yhteisestä ulko- ja turvallisuuspolitiikasta. 2004 Euroopan Unioniin liittyi 10 uutta valtiota, joista osa oli entisiä Itä-Euroopan kommunistisia valtioita. 2007 Bulgaria ja Romania tulivat myös mukaan, jolloin Unionissa on 27 valtiota. Islanti, useat Balkanin maat ja Turkki ovat myös hakeneet EU-jäsenyyttä.

5.2.3 Euroland: Euroopan rahaliitto

Tammikuun 1. päivänä 1999 11 jäsenmaata 15:sta silloisesta jäsenmaasta liittyivät EMU:un (European Monetary Union, Euroopan Rahaliitto). Siitä päivästä lähtien valtioiden rajat ylittävissä kaupankäynnissä alettiin käyttää euroa rahayksikkönä ja tammikuun 1. päivä 2002 eurot tulivat kaikkien käyttöön. EMU:un kuuluvat maat muodostavat Eurolandin eli alueen jossa kansallinen valuutta muuttui euroksi. Yhteisellä valuutalla Eurolandin maat paransivat kansallisten ja kansainvälisten liiketoimintansa tehokkuutta ja kilpailukykyä, sillä valuuttamuunnokset eivät enää rokottaneet vientiä ja tuontia. Voikin sanoa että Eurolandin maiden välillä käytävä kauppa on kotimaan/kansallista kaupankäyntiä, sillä kansallisten valuuttojen kurssiheilahdukset ja valuuttamuunnosmaksut eivät vaikuta kaupankäyntiin enää. Jotkin EU-maat ovat suhtautuneet varauksellisesti Eurolandiin, etenkin Iso-Britannia. Yhteinen valuutta onkin aiheuttanut osittaisia eroamishaluja EU:sta. 2008–09 lamalla oli sekalaiset seuraukset Eurolandissa: Jotkin maat kuten Ranska ja Saksa selvisivät pienillä naarmuilla, mutta esimerkiksi Kreikka ja Espanja kärsivät paljon pahemmin. Näiden Välimeren maiden heikot valtiontaloudet aiheuttivat rahallisia ja poliittisia kriisejä, joiden vaikutukset tuntuivat Eurolandin maiden talouksien lisäksi maailmantaloudessa.

5.3 Taloudellinen yhdentyminen, eriytyminen ja transitio Itä-Euroopassa

Historiallisesti itäinen Eurooppa on ollut vähemmän kehittyntä kuin läntinen: länsi on rikkaampi luonnonvaroiltaan ja itäisen Euroopan varat ovat joutuneet ulkopuolisten (mm. ottomaanit, saksalaiset ja Neuvostoliitto) riistokäytön kohteeksi. Neuvostoliiton vallattua Itä-Euroopan, he asettivat alueelliseksi tavoitteekseen kaiken kattavan poliittisen, taloudellisen ja sosiaalisen yhdentymisen, jolle annettiin nimi komentotalous (command economy). Sillä oli yksi keskus josta käsin taloutta hallittiin ja suunniteltiin, kuten suunnitelmataloudessa. Kylmän sodan päättyminen 1991 sai kaaoksen aikaan useissa Itä-Euroopan maissa, joka edelleen hidasti alueen kehitystä.

Globaalit yhteydet: Uusi kylmä sota Euroopan lämmityksestä

Euroopan maakaasulla lämmittämisen politiikka sisältää hankalat vuorovaikutussuhteet Venäjän vaikutuspiiriin, Keski-Aasian ja Lounais-Aasian välillä. Venäjältä tuodaan jopa ¼ Euroopan maakaasusta, ja Venäjä on käyttänyt sitä poliittisena aseena aiheuttaen huolta Euroopassa. Tärkeä maakaasuputki kulkee Ukrainan lävitse. Ukrainan kieltäytyttyä tulliliitosta Venäjän kanssa 2010, Gazprom (jättiläismäinen Venäjän valtion omistama maakaasuyhtiö) on säännöllisesti katkaissut maakaasun putkikuljetukset Ukrainaan ja siten myös Eurooppaan. Saksassa on etenkin kärsitty lämmitysongelmista. Venäjä rakentaakin Suomen ja Itämeren kautta Saksaan kulkevaa uutta putkea ja suunnittelee eteläistä Mustanmeren ja Bulgarian kautta

kulkevaa putkea. Tästä huolimatta EU-poliitikot ovat kiinnostuneempia maakaasun tuomisesta Azerbaidžanista ja Turkmenistanista, putki kulkisi Georgian, Turkin ja Bulgarian lävitse → Gazprom suuttunut suunnitelmasta ja syyttää USA:ta yrityksestä viedä Venäjän asiakkaita (ilmeisesti USA olisi jotenkin mukana tässä hankkeessa). Onneksi tämä uusi kylmä sota koskee lämmitystä eikä toisten tuhoamista.

5.3.1 Neuvostoliiton suunnitelmatalouden seuraukset

40 vuotta kommunistista suunnitelmataloutta jätti sekavan perinnön Itä-Eurooppaan. Puolassa ja entisessä Jugoslaviassa farmarit vastustivat voimakkaasti yksityisten maiden siirtämistä valtiolle, joten siellä suurin osa hedelmällisestä maasta jäi yksityisomistukseen kommunismista huolimatta. Toisin kävi Romaniassa, Bulgariassa, Unkarissa ja ex-Tšekkoslovakiassa, joissa 80–90 % viljellyistä maista siirtyi valtiolle. Näistä toimista huolimatta ruokapulat olivat yleisiä. Teollisuudessa Neuvostoliitto painotti raskasta teollisuutta kuluttajille tarkoitetun teollisuuden sijasta, jonka vuoksi tyhjät kauppojen hyllyt olivat yleinen näky Itä-Euroopassa.

5.3.2 Transitio ja muutos 1991 jälkeen

Neuvostoliiton romahduksen myötä tuli taloudellisen transition kivulias vaihe, joka oli puhdasta kaaosta monissa itäisen Euroopan maissa. Neuvostoliiton kääntäessä huomionsa sisäisiin taloudellisiin ja poliittisiin vaikeuksiinsa, se lopetti halvan maakaasun ja bensiinin viennin Itä-Eurooppaan ja alkoi myydä sitä kansainvälisillä markkinoilla. Ilman halpaa energianlähdettä useat Itä-Euroopan teollisuusalueet eivät pystyneet toimimaan → konkurssit ja massapotkut työntekijöille. Suurin kaupankäynnin markkina-alue itäisen Euroopan maille, Neuvostoliitto, hävisi maailmankartalta ja monia palveluitakin jouduttiin lopettamaan. Näiden ongelmien vuoksi monet Itä-Euroopan maat ovatkin ohjanneet nykyisiä valtionalouksiaan Länsi-Euroopan suuntaan tavoitteenaan liittyä EU:hun. Tämä tarkoitti siirtymistä kapitalistiseen talousmalliin, jolloin monet maat kävivät läpi laajan privatisaation (valtion omistamat yritykset/maat/laitokset myytiin yksityisille omistajille). Tämäkin aiheutti vaikeuksia, sillä valtion tukemat hinnat, tullisuoja ja tukiaiset poistettiin kulutustavaroiden osalta siirryttäessä vapaaseen markkinatalouteen. Ensimmäistä kertaa läntisen Euroopan ja muiden maailmanosien hyödykkeet ja tavarat tulivat kauppojen hyllyille. Ironisesti, monilla itäeurooppalaisilla ei ollut varaa ostaa himoitsemiaan läntisiä tuotteita. Työttömyysprosentit olivat pitkään kaksinumeroisia lukuja ja alityöllisyys oli vielä laajempaa. Tästä kaaoksesta huolimatta Itä-Eurooppa on vieläkin selkeästi halukas yhdentymään läntisen Euroopan kanssa eikä Venäjän.

5.4 Alueelliset erot Itä-Euroopassa

Useimmat Itä-Euroopan maat ovat jo EU-jäseniä tai liittymisprosessissa mukana. Vaikka jäsenyyden vaatimukset ovat erittäin monimutkaiset (talouteen, politiikkaan, lainsäädäntöön, ympäristöpolitiikkaan ja opetukseen liittyviä lukuisia vaatimuksia), niin niitä ei pidä allarvioida sillä viimeisen 20 vuoden aikana Itä-Euroopan kehitys on ollut merkittävää. Itä-Euroopan kehitystä ei saa ajatella päätepisteensä saavuttaneena vaan se on vieläkin muutoksen alla, sillä lukuisia EU-jäsenyyteen liittyviä ongelmia selvitetään lukuisissa maissa. Itä-Euroopan maiden väliset suuret erot aiheuttavat huolta EU:n virkamiehissä: Slovenialla ja Tšekillä menee tosi hyvin (BKT yli 20 000\$/asukas), kun taas tilanne on epäselvempi Unkarin, Bulgarian ja Romanian välillä (BKT 7500-15 000\$/asukas). Sosiaalinen kehitys lisää uskottavuutta näille arvioille. Slovenialla ja Tšekillä on Itä-Euroopan kovimmat maahanmuuton tilastot kun taas Liettualla ja Albanialla kovimmat maastamuuton tilastot. Tämän lisäksi Kosovossa ja Makedoniassa 30–37 % väestöstä elää köyhydessä, eivätkä Albania, Bosnia ja Hertsegovina ja Romania ole kaukana perässä.

Yhteenveto

- Ympäristönsuojelun osalta Eurooppa on edistynyt hurjasti viime vuosikymmeninä. Yksittäisten maiden voimakkaiden ympäristölakien lisäksi myös EU on hoitanut mallikkaasti rajat ylittäviä ympäristöongelmia. Yhtenäinen ympäristöpolitiikka on EU-jäsenyyden yksi vaatimus
- Euroopan suurimpia ongelmia ovat väestölliset kysymykset. Hitaan tai laskevan väestönkasvun seuraukset työväestölle ja verotuksen toimivuudelle asettaa haasteita useille maille. Toinen ongelma on maahanmuutto Aasiasta, Afrikasta, Latinalaisesta Amerikasta, ex-Neuvostoliitosta ja jopa Euroopan omilta alikehittyneiltä seuduilta.
- Poliittiset ja kulttuuriset jännitteet ovat kireällä maahanmuuton kohdalla. Joillain alueilla erot maahanmuuttajien ja paikallisten välillä kasvavat entisestään. Vaikka Euroopan valtiot puhuvatkin monikulttuurisista yhteiskunnista, niiden saavuttaminen on erittäin epäselvää kasvavan syrjinnän ja rasmin vuoksi.
- Kylmän sodan loppuminen toi Eurooppaan suuria geopolittisiä muutoksia. Entiset Neuvostoliiton liittolaiset ovat kääntäneet katseensa länteen ja Euroopan Unioniin ja Balkanilla Jugoslavian tilalla on monta pientä valtiota.
- Vaikka EU juhli 50 v synttäreitään 2007, niin optimismin henki haastettiin vuosien 2008–2010 laman aikana, joka toi monet valtiot vararikon partaalle. Islanti, Irlanti, Unkari, Espanja ja Kreikka kokivat kovimmat kolhut lamasta, jonka aikana selvisivät EU:n rahapolitiikan vahvuudet ja heikkoudet.

9 Venäjän vaikutuspiiri

Tommi Hautala

Laajaan, läpi pohjoisen Euraasian ulottuvaan Venäjän vaikutuspiiriin luetaan tässä yhteydessä itse Venäjän lisäksi myös Valko-Venäjä, Ukraina, Moldova, Georgia ja Armenia. Näissä maissa Venäjän vaikutus on yhä suuri, monet muut entisen Neuvostoliiton maat ovat jo niin eriytyneet että niitä käsitellään Euroopan ja Keski-Aasian yhteydessä.

YMPÄRISTÖN MAANTIEDE: Laaja ja haasteellinen maa

Kamtšatkan niemimaa esimerkkinä vielä puhtaasta luonnosta muuten melko hyväksikäytetyssä ympäristössä. Aloite alueen lohien suojelemiseksi sekä Venäjällä että muissa maissa (tärkeä osa ravintoketjua, alkuperäisasukkaiden ravintoa ja tarjoavat perustan kalastusmatkailulle). Alueelle kuitenkin annettu öljynporausoikeuksia ja lohien salakalastus kasvussa → maailmanlaajuinen projekti suojella aluetta.

1.1 Tuhoutunut ympäristö

ks. kartta 9.5.

Neuvostoliiton hajoaminen ja sen jälkeinen avoin tarkastelu paljasti erään maailman pahimmista ympäristökatastrofeista. 2/3 väestöstä elää alueella joka on heille haitallinen ja ongelmat vain pahenevat. 65 % ihmisistä elää alueella, jossa ilmanlaatu on huono ja juomavesi on likaista puolessa maassa. Nopea teollistuminen jätti jälkensä alueelle. Neuvostoliiton kaaduttua osa tehtaista suljettiin ja ympäristön tila parantui osassa maata.

Ilmansaasteet ovat peräisin keskitetystä teollisuudesta, minimaalisesta ympäristövalvonnasta ja kivihiilen mittavasta käytöstä. Kaupunkeja ilmansaasteet vaivaavat erityisesti talvisin, jolloin inversio pitää saasteet kaupungissa. Norilskin kaupunki yksi pahiten saastuneita, 120 kilometriä metsää kuollut kaupungista itään. Nykyään ilmanlaatua huonontaa myös kasvanut liikenne. Käsittelemätön jätevesi valuu Venäjän jokiin ja sitä kautta meriin (Itämeren pohjukka, Kaspianmeri, Mustameri). Baikaljärvi kuitenkin voi hyvin metsäteollisuuden saasteiden loputtua 70-luvulla painostuksen takia ja on maailman suurin makeanveden varanto.

Ydinvoima on myös aiheuttanut ongelmia alueella. Arktista Venäjää käytetty ydinohjuksien testipaikkana (Novaja Zemlja) ja ydinjätteen dumpppaukseen. Ydinsukellusveneitä lojuu käyttämättöminä Kuolan niemimaalla ja vanhenevat ydinvoimalat vuotavat ajoittain plutoniumia vesistöön. Tšernobylin ydinreaktorin sulaminen nykyisen Ukrainan alueella aiheutti modernin ajan pahimman ydinonnettomuuden.

Venäjä käyttää hyödyksi luonnonvarojaan nopeasti. Valtion omistamilla kaasu-, öljy-, ja metsäyhtiöillä on valtuudet tuottaa voittoa mistään välittämättä. Nykyisellä hakkuuvauhdilla Siperian metsät katoavat 10–20 vuoden sisällä! Kysyntä Aasiasta huonekaluille ja rakennusmateriaalille, samoin Euroopan puolella. Salametsästä Neuvostoliiton kaatumisen jälkeen, selviävätkö amurintiikerit?

1.2 Monipuolinen ympäristö

Pohjoinen sijainti selittää paljon. Euroopan puolella laaja monotoninen maisema. Laaja joki- ja kanaaliverkosto, mahdollistaa hyödykkeiden helpon kuljettamisen. Kylmät talvet ja viileät kesät, Mustanmeren rannalla lämpimämpää. Moskovan pohjoispuolella viljely ei kannata, viileän ilman ja köyhän maaperän takia. Valko-Venäjällä ja keskisellä Venäjällä hapan podsolimaannos rajoittaa viljelyn mahdollisuuksia, mutta onnistuu silti (vrt. Suomi?). 50° pituuspiirin eteläpuolella maanviljelyn edellytykset paranevat, mustamultaa ja aroa (Ukraina, Etelä-Venäjä).

Uralvuoret Euroopan itäraja, josta Siperia alkaa ja jatkuu aina Kamtšatkan niemimaalle asti. Tundraa pohjoisessa ja ikiroutaa. Etelämpänä taiga eli boreaalinen metsävyöhyke. Venäjän kaukoidässä Itä-Aasian monsuunisateet kohtaavat Siperian mannerilmaston ja alue on sekoitus molempia. Kaukasuksen alueella arot muuttuvat vuoriksi ja sääolosuhteet vaihtuvat voimakkaasti alueittain. Lännessä tavallisesti sateisempaa kuin idässä ja maanviljely tuottavaa (Georgia).

1.3 Ilmaston lämpeneminen

Venäjä voi hyötyä ilmaston lämpenemisestä. Sadot suurenevat ja viljeltäväksi soveltuva maa-ala kasvaa. Pohjoisen luonnonvaroja on helpompi hyödyntää. Pohjoisilla merialueilla jäiden vähentyessä alueella on helpompi navigoida ja sieltä pumpata öljyä ja kaasua. Pohjoiset joet voivat muuttua tärkeämmiksi kauppateiteiksi. Venäjän hiilidioksidipäästöt ovat vähentyneet yli 30 % vuosina 1990-2010.

Kuumemmat kesät voivat kuitenkin lisätä metsäpaloriskiä (toim. huom. muistele Venäjän metsäpaloja joiden savut tulivat Suomeen ja joita mummit sammuttelivat kastelukannuilla). Toiseksi sillä on vaikutuksia jo herkkiin ekosysteemeihin, yhtenä esimerkkinä jääkarhut. Siperian ikiroudan sulamisella voi olla myös maailmanlaajuisia vaikutuksia paikallisten lisäksi. Sulaessaan ja mädätessään kaikki orgaaninen materiaali tuottaisi seuraavan vuosisadan aikana yhtä paljon kasvihuonekaasuja kuin 80 vuoden fossiilisten polttoaineiden poltto.

Maantieteen työkalut: Venäjän metsien kartoittaminen

Venäjällä toteutettiin yksi maailman laajimmista kartoitustöistä, kun kaukokartoituksen ja satelliittien avulla haluttiin selvittää koko Luoteis-Venäjän boreaalisten metsien laajuus ja tila. Tuloksena oli, että vain 14 % yli 2 miljoonan km² alueesta oli koskematon metsää. Suurin osa oli metsätalouskäytössä. Maantieteilijät käyttivät työssä viittä eri lähdettä ja työskentelytapaa: Vanhoja ja nykyisiä topografisia karttoja, matalaresoluutioista satelliittikuvaa, korkearesoluutioista Landsat-kuvaa, kenttätarkistuksia sekä ArcGis-ohjelmistoja.

Ympäristö ja politiikka: Sotši 2014: Venäjän ponnistelut vihreiksi olympialaisiksi

Vuoden 2014 talviolympialaiset pidetään Venäjän Sotšissa Mustanmeren rannalla. Hanke vaatii huomattavaa uuden infrastruktuurin ja rakennusten rakentamista. Venäjä on jo mainostanut tapahtumaa kaikkien aikojen vihreimpinä olympialaisina. Monet ympäristöjärjestöt ovat silti huomauttaneet rakennustöiden aiheuttamasta saastumisesta ja arvokkaiden luonnonympäristöjen huolimattomasta käsittelystä. Kaukasuksen vuoristoon tulevan Krasnaya Polyanan olympiakylän tieltä on kaadettu harvinaisia puita ja aiheutettu korvaamatonta vahinkoa. Presidentti Putin on kuitenkin todennut, että venäläiset asettavat ympäristön rahan edelle.

2 VÄESTÖ JA ASUTUS: Urbaani vaikutusalue

2.1 Väestön levinneisyys

Suurin keskittymä Euroopan puoleisella Venäjällä (100 miljoonaa vs. Siperian 35 miljoonaa). Lisäksi Valko-Venäjällä, Moldovassa ja Ukrainassa 60 miljoonaa asukasta. Suurin osa kaupungeista ja teollisuudesta sekä tuottavimmat maatilat ovat myös Euroopan puolella. Siperiassa etäisyydet ovat pitkiä ja suuri osa ihmisistä asuu Trans-Siperian radan varrella (myös Baikal-Amur-radon varrella). Kuva 9.14.

Kaupunkinäkymiä: Pietari

Vuonna 1703 tsaari Pietari Suuri perusti Pietarin kaupungin Neva-joen suulla oleville soille luodakseen Venäjälle uuden portin länteen. Tällaisena se toimikin ollen valtakunnan läntisenä pääkaupunkina aina vuoteen 1917, jolloin Neuvostoliiton syntyessä pääkaupunki palasi Moskovaan. Kaupunki rakennettiin uusklassiseen renessanssityyliin ja siellä on edelleen useita upeita palatseja ja puistokatuja sekä kanavia. Toisaalta, neuvosto-aikaan jolloin kaupunki tunnettiin Leningradina, lähiöt nousivat täyteen ankeita betonisia kerrostaloja ja monet vanhoista arvorakennuksista rapistuivat. Viime vuosikymmeninä kaupungin kuntoon on kuitenkin panostettu, ja sen kulttuuri- ja talouselämä kukoistavat taas.

2.2 Alueellisen muuttoliikkeen rakenne

ks. kartta 9.17

Rautatien avaamisen jälkeen 1800-luvun loppupuolella Siperiaan lähti siirtolaisia mahdollisuuksien ja vapauden toivossa. Tämä jatkui myös neuvosto-aikana ja oli hyödyllistä toisen maailmansodan saksalaismiehityksen aikana. Neuvostoliiton loputtua Siperian asukkaista 95 % venäläisiä. Poliittiset tekijät muokanneet muuttoliikkeitä. Tsaarit ja neuvostojohtajat näkivät hyötyjä Euraasian sisäosien asuttamisessa. Aina muutto ei ole ollut kuitenkaan vapaaehtoista, Siperiaan ja sen vankileireille sijoitettiin "ongelmallisia" henkilöitä erityisesti Stalinin hallinnon aikana. Venäläisiä myös sijoitettiin neuvosto-aikana muualle, kuten Latviaan, Viroon ja Kazakstaniin yleensä johtotehtäviin hallinnossa tai teollisuudessa. Vuoden -91 jälkeen takaisinmuuttoa Venäjälle.

Nykyään myös laittomia siirtolaisia (yli 10 miljoonaa) paremman työn toivossa, erityisesti Keski-Aasiasta (vrt. USA ja Meksiko). Uusia lakeja estämään ei-slaavilaisten työntekoa ja väkivaltaisuuksia ulkomaalaisia kohtaan. Venäjän kaukoidässä enemmän kiinalaissiirtolaisia. Aivovuotoa myös ulkomaille. Inkeriläiset Suomeen, juutalaiset Israeliin tai Yhdysvaltoihin.

Kaupungistumisaste samaa tasoa kuin länsimaissa. Neuvostoajan suunnittelijat suunnittelivat kaupungit tiettyihin tarkoituksiin ja väestön liikkumista rajoitettiin maan sisällä. Nykyään monet teollisuuskaupungit autoituvat kun työpaikkoja ei ole kaikille.

Ihmiset liikkeellä: Kiinalaiset maahanmuuttajat Venäjän kaukoidässä

Venäjän Kaukoidässä asuu nykyisin 5-7 miljoonaa kiinalaista maahanmuuttajaa, joista suurin osa on muuttanut 1990-luvun jälkeen. Monet kiinalaiset ovat muuttaneet paremman palkkatason ja parempien mahdollisuuksien perässä toimien sekä yrittäjinä että työntekijöinä. Kiinalaisten virta myös korvaa venäläisten ikääntyvää ja vähenevää väestöä. Molemmat valtiot ovat pääasiassa tyytyväisiä tilanteeseen. Kiinalaiset ovat tosin kokeneet syrjintää venäläisten asukkaiden ja virkamiesten toimesta. Nuoremmat venäläiset ovat kuitenkin myötämielisempiä ja kansojen välisiä liittoja on paljon. Venäjän Kaukoita on joka tapauksessa muuttumassa yhä kansainvälisemmäksi ja globalisoituneemmaksi alueeksi.

2.3 Venäläisen kaupungin sisällä

Suurin osa ihmisistä elää kaupungeissa. Keskustassa hyvät yhteydet ja parhaat kaupalliset palvelut ja kalleimmat asunnot ja tärkeimmät toimitukset. Kehämälliset kaupungit. Aivan keskustassa vanhaa rakennuskantaa, jota kuitenkin tuhotaan uuden tieltä (esim. Moskovassa). Kauempana keskustasta neuvostotyylisiä laatikkomaisia elementtialueita (mikrorayon). Moskovian metropolialue kasvanut voimakkaasti halvemman maan ja alempien verojen takia, lisäksi lähes kaikki rakennettu ympäristö on uutta ja liikkuminen autolla helpompaa. Vielä kauempana rikkaiden huviloita tai huvilakyliä (datšat), jotka erityisesti kesällä kovassa käytössä.

2.4 Väestökriisi

Venäjän väestö voi vähetä jopa 45 miljoonalla vuoteen 2050 mennessä ja se on hallinnonkin mielestä maan tärkeimpiä ongelmia. (ks. ikäpyramidi 9.21). 90-luvun alusta syntyvyys on ollut laskussa ja kuolleisuus nousussa. 2009 väestö kuitenkin kasvoi ensimmäistä kertaa 15 vuoteen, ehkä johtuen hallinnon ja yksityisen sektorin kannustamisesta lapsien hankintaan.

3 KULTTUURINEN YHTENÄISYYS JA MONINAISUUS: Slaavilaisen dominanssin perintö

3.1 Venäjän keisarikunnan perintö

ks. kartta laajentumisesta 9.23

Toisin kuin muiden Euroopan suurvaltojen siirtomaat, Venäjän aluevalloitukset 1300-luvulta lähtien idässä muodostivat yhtenäisen valtakunnan. Vasta Neuvostoliiton kaaduttua tämä alue alkoi rakoilla.

Slaavit ilmaantuivat nykyisen Valko-Venäjän alueelle ja liikkuivat sieltä itään aina Moskovian liepeille noin 2000 vuotta sitten. 900-luvulla slaavit perustivat ruotsalaisten varjagien eli rusien kanssa valtion, joka ulottui aina Laatokalta Mustallemerelle pääkaupunkinaan Kiova. Etelässä yhteydet Bysanttiin toivat ortodoksisen kristinuskon ja kyrilliset aakkoset alueelle. Lännempänä muut slaavit (mm. puolalaiset ja tšekkiläiset) kääntyivät katolisiksi. Kiovan Venäjä lopulta hajaantui ja joutui tataarien ja mongolien valloittamaksi.

Venäjän luoteisosissa tataarihallitsijoista päästiin eroon 1300-luvulla ja pohja Venäjälle syntyi. Etelässä Ukrainan alueella katolilaiset, ortodoksit ja muslimit kilpailivat vaikutuksesta ja ukrainalaiset omana ryhmänään alkoivat muodostua. Lännessä Valko-Venäjä joutui Puolan vallan alle ja vastaava tapahtui siellä. Venäjä laajeni 1500- ja 1600-luvuilla huomattavasti. Kasakat auttoivat Venäjää laajentumaan Siperiaan aina Tyynellemerelle asti, kunnes Kiina ja Japani pysäyttivät etenemisen. Lännessä laajeneminen oli hitaampaa, Ruotsin, Puolan ja Ottomaanien valtakunta vastustuksen takia. 1800-luvulla Venäjän valta laajeni vielä Keski-Aasiaan ja Kaukasukselle. Vaikka Venäjällä on monia yhteyksiä Eurooppaan, se toimii myös osin vastavoimana sille.

3.2 Kielien maantiede

ks. kartta 9.25.

Slaavilaiset kielet valta-asemassa. Valko-Venäjä, Venäjä ja Ukraina ymmärrettäviä keskenään, jotkut sanovat että saman kielen eri murteita. Kuitenkin valtiot pitävät kiinni omista kielistä. Moldovassa

puhutaan pääasiassa Romaniaa, mutta myös hieman Venäjää. Aiheuttaa jännitteitä Ukrainan raja-alueella (Transnistria).

Venäjällä 80 % puhuu venäjää äidinkielenään, mutta myös muita kieliä. Suomalais-ugrilaisia kieliä kuten karjala, komi ja mordva. Altailaisia kieliä puhutaan erityisesti tataarien ja kalmukien joukossa Kazanissa sekä Volgan laaksossa, burjaattien keskuudessa Baikalilla ja jakuuttien luona Itä-Siperiassa. Alkuperäisasukkaiden kohdalla useita haasteita venäläistämisen myötä ja usein myös alhainen koulutus, alkoholismi ja köyhyys. Etelä-Kaukasiassa myös monia eri kieliä (ks. läkähdyttävä kartta 9.28).

3.3 Uskonnon maantiede

Ortodoksinen kristinusko on valtauskonto alueella. Neuvostoaikana uskonnon harjoittaminen oli pannassa, viimeisen 20-vuoden aikana taas nousussa. Länsi-Ukrainassa katolisia. Armeniassa kristinusko jo 300-luvulla. Islam on kristinuskon jälkeen suurin uskonto, Kaukasuksella, Keski-Aasian rajoilla ja Volgan tataareilla. Jopa 20 % Moskovan asukkaista muslimeja, lähinnä työn perässä muuttaneita siirtolaisia. Islamilainen fundamentalismi Kaukasuksella. Juutalaisia vielä miljoona, tosin vähenemässä maastamuuton seurauksena. Saman verran buddhalaisia Aasian puolella.

3.4 Kulttuurit globaalissa maailmassa

1900-luvun alkuun mennessä Venäjä oli tuottanut maailmaan lukuisia säveltäjiä, kirjailijoita ja taiteilijoita jotka saavuttivat mainetta Euroopassa. Tavallinen talonpoika ei kuitenkaan juuri muunmaalaisten kanssa vaikuttanut.

Neuvostoajan alkuaikoina eurooppalainen moderni taide kukoisti, mutta 20-luvun lopussa hallinto hylkäsi modernismin ja valtio ohjasi taiteilijoita sosialistiseen realismiin. Useat taiteilijat karkasivat maasta tai heidät karkotettiin Siperiaan. 80-luvulla tapahtui kuitenkin muutos ja nuoret alkoivat kapinoida vallitsevia virtauksia vastaan ja imivät vaikutteita lännestä. Neuvostoliiton kaatumisen jälkeen informaatio levisi vapaasti (paljon juttua bändeistä s. 420) ja kansainväliset pop-tähdet tulivat näkyviksi. MTV Russia aloitti 1998 ja Moskovassa oli 2009 Euroviisut. Venäläinen nationalismi taas nousussa, valtion tuella haetaan jatkuvuutta sekä Venäjän keisarikunnasta (kaksipäinen kotka) että kommunistiajoista (kansallislaulu ja Stalinin ylistys).

4 GEOPOLIITTINEN VIITEKEHYS: Uudelleenvoimistunut supervaltta?

4.1 Geopolitiikka entisessä Neuvostoliitossa

Neuvostoliitto syntyi Venäjän keisarikunnan tuhkista 1917. Tsaarin konservatiivista politiikkaa vastustaneet työnantajat, teollisuustyöntekijät ja talonpojat syrjäyttivät vanhan hallinnon ja perustivat yhdessä uuden hallinnon. Kuitenkin pian työläisväestön kannattamat bolševikit Leninin johdolla ottivat vallan itselleen uudessa vallankumouksessa. Uudessa valtiossa jokaiselle merkittävälle väestöryhmälle luotiin oma neuvostotasavalta, mutta valta oli silti tiukasti keskitetty Moskovaan. Pienemmille ryhmille tehtiin myös autonomisia alueita, joilla ei kuitenkaan juuri ollut mitään valtaa.

Myöhemmin Stalin sosialisoi vahvalla kädellä maatalouden ja teollisuuden. Toisen maailmansodan jälkeen maan pinta-ala laajeni idässä sekä lännessä ja Itä-Euroopan maat joutuivat Neuvostoliiton vaikutuspiiriin ns. rautaesiripun taakse. Kylmä sota USA:n ja NL:n välillä, taistelivat vaikutusvallasta ympäri maailmaa

(Vietnam, Korea, Kuuba ym.). Myöhemmin juuri Venäjän vaikutusvaltaan kyllästyneet muut neuvostotasavallat alkoivat vaatia uudistuksia; glasnost (avoimuus) ja Gorbatschovin perestroika (suunniteltu talouden uudelleenjärjestäminen) 1980-luvulla. Avoimuuden myötä tyytymättömyyttä kuitenkin osoitettiin enemmän (Afganistan, mielenosoitukset, ruokapula jne.), neuvostojohto korvautui uudistusmielisillä ihmisillä ja suuri osa neuvostotasavalloista itsenäistyi 1991 ja NL hajosi, Boris Jeltsin nousi Venäjän ensimmäiseksi presidentiksi. Kaikki paitsi Baltian maat liittyivät pian Itsenäisten valtioiden yhteisöön (IVY tai CIS Commonwealth of Independent States).

4.2 Nykytilanne

Venäjällä yhä sotilaallista vaikutusvaltaa, vaikka ydinaseita puretaan ja rajoitetaan. Tukikohtia Krimin niemimaalla ja sotilaallisia yhteyksiä mm. Armeniaan. Lisäksi vahvat poliittiset yhteydet Valko-Venäjälle ja Ukrainaan. Ukrainan läpi kaasuputkia Länsi-Eurooppaan ja kiistaa mm. hinnoista (Venäjä sulki putket hetkeksi vuonna 2009). Venäjä yrittää vielä vaikuttaa Ukrainan sisäpolitiikkaan. Moldovalla Transnistria, jota Venäjä tukee. Etelä-Kaukasiassa konflikteja Venäjän ja Georgian välillä sekä Armenian ja Azerbaidžanin välillä.

Konflikteja myös Venäjän sisällä, erityisesti Kaukasiassa (Tsetsenia). Putinin aikakaudella kansalaisyhteiskunnat vähentyneet ja protesteja kaupungeissa. Lehtiä ja TV-kanavia taas valtion omistuksessa. Kritisoijia vangittu tai he ovat kuolleet salaperäisesti (Mihail Hodorkovski, Anna Politkovskaja). Internetin valvonta lisääntynyt. Monia sensuuritekoja ja vallankeskeyttämisä perustellaan anti-terrorismin avulla (kuten USA tekee).

Globaalit yhteydet: From Russia with Love: megatonneista megawateiksi

Eräänlainen globalisaation ääriesimerkki on se, että ydinpommit jotka aikanaan rakennettiin uhkaamaan Yhdysvaltoja lämmittävät tällä hetkellä sen koteja. Jopa 10 % USA:n sähköstä tuotetaan vanhoilla neuvostoliittolaisilla ydinaseilla. Vuonna 1993 maat solmivat megatonneista megawateiksi -ohjelman, ja vuoteen 2010 mennessä 15 000 taistelukärkeä oli viety prosessoitavaksi matala-aktiivisemmaksi Uralin teollisuuskaupunkeihin ja sitten laivattu Yhdysvaltoihin ydinvoimaloissa poltettaviksi. Ohjelma on suunniteltu loppumaan 2013, mutta uudenlaisia sopimuksia, joita ei kylmän sodan aikaan olisi osattu edes kuvitella, voi olla tulossa.

4.3 Tulevaisuus

Idässä Japani vaatii takaisin NL:n valtaamia alueita, ja Kiina ei ole koskaan tunnustanut maiden välistä rajaa 2004 rajasopimuksesta huolimatta vaan haluaisi osansa luonnonvaroista (kiinalaisia yhä enemmän Venäjän kaukoidässä). NATO:n laajeneminen lännessä aiheuttaa huolta. Strategisesti tärkeä Kaliningradin eksklaavi EU-maiden ympäröimä, Venäjä vahvistanut sotilaallista läsnäoloaan itsenäistymisaikeiden pelossa. Pyrkii takaisin suurvallaksi.

5 TALOUDELLINEN JA SOSIAALINEN KEHITYS:

Sopeutumisen aikakausi

5.1 Neuvostoliiton perintö

Neuvostoaikana keskitetty taloudellinen suunnittelu. Suurin osa perusinfrastruktuurista rakennettu tuolloin. Joet ja niitä yhdistävät kanavat, esim. Volga-Don, rautatieyhteyksiä parannettiin ja kaasuputkia rakennettiin. 70- ja 80-luvulla jäi kuitenkin muun maailman kehityksestä jälkeen.

5.2 Neuvostoliiton jälkeen

Valtion ohjaama talous muuttunut vapaammaksi, mukana yksityisiä sekä valtion omistamia yhtiöitä. 2000-luvun alussa kohonneet energianhinnat edistivät Venäjän talouden palautumista 90-luvun epävakaiden aikojen jälkeen. Vapaakauppa-alue Valko-Venäjän ja Kazakstanin kanssa ja WTO:n jäsenyys. Venäjä yhä naapuriensa tärkeä kauppakumppani, pois lukien Georgia, joka etsii uutta suuntaa lännestä. Neuvostoliiton kaatumisen jälkeen valtion omaisuutta yksityistettiin ja ihmiset saivat ostaa osuuksia esim. yhtiöistä → kuitenkin korruptiota ym. Maataloudella yhä ongelmia, alhainen tuottavuus ja kohonneet kustannukset. Harmaa talous kukoistaa. Valtio omistaa yhä suurimmat energiayhtiöt (Gazprom). Elintasoerot kasvaneet kaupunki- ja maaseutuväestön välillä. Korruptio vaikuttaa yhä, samoin Venäjän mafia.

5.3 Sosiaaliset ongelmat

Katurikollisuus, työttömyys, heikentyvä sosiaaliturva. Naisiin kohdistuva väkivalta yleistä. Raiskaukset yleisiä kylissä. Prostituutiota ja ihmiskauppaa. Miesten korkea kuolleisuus (1/3 ennen eläkeikää) ja alkoholi-ongelmat (miehillä 50 %, naisilla 33 %). AIDS, korkea lapsikuolleisuus syrjäseuduilla, saastunut ympäristö.

5.4 Talouden globalisaatio

Globaalin kapitalismin merkit näkyvät katukuvassa (BMW, McDonalds) ja venäläiset arvostavat länsimaisia tuotteita. Huolimatta epävakaudesta maahan on tehty kansainvälisiä investointeja, erityisesti energiasektorille. Valko-Venäjä on eristäytynyt (diktatuuri jne.), Ukraina onnistunut ulkomaisen pääoman houkuttelemisessa. Armenia ja Moldova yrittäneet, mutta riippuvat vahvasti Venäjän menestyksestä. 27 % maailman maakaasusta Venäjällä, maailman toiseksi suurin öljyntuottaja. Uusia putkia Länsi-Eurooppaan (Nord Stream), suunniteltu myös Kiinaan ja Japaniin. Perinteiset teollisuusalat eivät välttämättä enää menesty globaalissa kilpailussa (terästeollisuus).

Yhteenveto

1. Suuria ympäristöongelmia: saastuneet joet ja rannikot, kaupunkien ilmansaasteet ja myrkylliset jätteet sekä säteily. Johtuvat välinpitämättömyydestä, heikosta lainsäädännöstä jne.
2. Vähenevä väestö erityisesti maaseudulla.
3. Slaavilaiset kielet, ortodoksisuus sekä lukuisat etniset vähemmistöt.
4. Venäjän valtakunta muovannut alueen nykyisenkaltaiseksi, nykyinen Venäjä haluaa suurvallaksi.
5. 1991 jälkeen suuria muutoksia, nyt taas vahva keskushallinto ja vähenevät kansalaisyhteiskunnat. Talouden kehitys sidoksissa muuhun maailmaan.

10 Keski-Aasia

Mikael Asikainen

Keski-Aasia ei useimmissa kirjoissa esittäydy yhtenä yhtenäisenä alueena, vaan usein osana Lähi-itää, Venäjän vaikutusaluetta tai Itä-Aasiaa. Alue on hyvin laaja, mutta olosuhteiltaan haastava ja harvaan asuttu. Keski-Aasiaa on usein hallittu alueen ulkopuolelta, viimeisimpänä Neuvostoliitosta, joka hallitsi läntistä Keski-Aasiaa vuoteen 1991 saakka. Tässä yhteydessä Keski-Aasiaan lasketaan entisistä neuvostomaista Kazakstan, Uzbekistan, Turkmenistan, Kirgisia ja Tadžikistan sekä Kaukasuksen alueelta Azerbaidžan, joiden lisäksi myös Afganistan ja Mongolia. Mukana käsitellään myös kolmea Kiinan autonomista aluetta: Tiibet (Xizang), Sinkiang (Xinjiang) ja Sisä-Mongolia (Nei Mongol) (kuva 10.1). Historiallisesti ja kulttuurisesti alue on melko yhtenäinen, vaikka läheisten suurvaltojen Venäjän ja Kiinan vaikutus on aina ollut suurta. Varsinkin Neuvostoliiton hajottua on Keski-Aasia alkanut muotoutua omaksi maailmanalueekseen ja kiinnostus aluetta kohtaan on kasvanut erityisesti suurten luonnonvarojen, kuten öljyn vuoksi.

1 YMPÄRISTÖN MAANTIEDE: Aroja, autiomaita ja uhattuja järviä Euraasian sydämessä

Vähäisen ja harvan asutuksen vuoksi suuret osat Keski-Aasiaa ovat luonnontilaisia ja lähes koskemattomia. Teollistuneet kaupungit ovat kuitenkin aiheuttaneet ympäristöongelmia, ja kuivalla seudulla ongelmia ovat aiheuttaneet aavikoituminen, maaperän suolaantuminen ja järvien kuivuminen.

1.1 Kutistuva Araljärvi

Kazakstanin ja Uzbekistanin rajalla sijaitsevan Araljärven kuivumista pidetään yhtenä maailman pahimmista ympäristökatastrofeista. 1900-luvun puolivälissä Araljärvi oli vielä maailman neljänneksi suurin järvi. Järvi on laskujoeton ja sen oma vesi tulee käytännössä kahdesta suuresta joesta, Amudarjasta ja Syrdarjasta. Jokien vesiä on aina käytetty kasteluun, mutta 1960-luvulla keinokastelun määrä kasvoi huomattavasti, erityisesti puuvillapeltoja varten. Matalana järvenä Aral alkoi kutistua, järven ranta vetäytyi kymmeniä kilometrejä, veden suolapitoisuus kasvoi ja kalat kuolivat. Järvi jakautui osiin, ja nykyisin tuuli kuljettaa entisen järvenpohjan suolaa ja kemikaaleja; vaikutukset ovat olleet valtaisan. Vuonna 2001 Kazakstan päätti pelastaa sen mitä voi ja ohjasi Syrdarjan vedet Araljärven pohjoisosaan, jossa veden pinta alkoi nousta. Uudessa järvessä on jo runsas kalakanta. Uzbekistanilla ei puolestaan ole varaa pelastaa järven eteläistä osaa. (kuva 10.2)

Maantieteen työkaluja: kaukokartoitus, GIS ja Araljärven tragedia

Kaukokartoitus ja satelliittikuvat ovat tärkein keino Araljärven tilan seuraamiseen, mutta muunlaisiakin paikkatietosovelluksia on tapauksen tutkimisessa käytetty. Satelliittikuvilla on tutkittu ympäristötuhon syitä ja alueellisia rakenteita. Järven ympäristöstä on tehty laajat paikkatietoaineistot niin luonnonolosuhteista kuin väestöstäkin, ja niiden avulla pystytään muun muassa optimoimaan veden käyttöä. Maantieteilijät ovat näin osaltaan auttaneet vakavan ja laajan ongelman hoidossa.

Ympäristö ja politiikka: Tadžikistanin ja Uzbekistanin ympäristöllinen kylmä sota

Tadžikistanin ja Uzbekistanin on sanottu olevan kylmässä sodassa keskenään. Maat ovat vaikeuttaneet rajanylitystä ja epäluulot naapurimaahan ovat kummassakin maassa kasvaneet. Syy on vedessä, joka on hyvin rajallinen resurssi Keski-Aasiassa. Vuoristoisessa Tadžikistanissa on paljon vettä saatavilla toisin kuin aavikkoisessa Uzbekistanissa, joka kuitenkin on riippuvainen kasteluviljelmistä. Tadžikistan haluaisi rakentaa patoja, mutta protestiksi Uzbekistan katkaisi maakaasun viennin maahan vuonna 2009. Eniten kiistaa aiheuttaa Rogunin pato, jonka rakentaminen aloitettiin 1976 mutta on sittemmin keskeytynyt. Pato olisi valmistuessaan maailman korkein. Uzbekistan on ehdottanut Keski-Aasiaan kansainvälistä vesiviranomaista, mutta vesirikkaat Kirgisia ja Tadžikistan eivät ole olleet asiasta innokkaita.

1.2 Muita ympäristöongelmia

Vaikka Araljärvi edustaa Keski-Aasian pahinta ympäristökriisiä, on alueella ongelmia muuallakin.

1.2.1 Vaihtelevat järvet

Keski-Aasian tasaisille alangoille on syntynyt useita suuria järviä, kuten maailman suurin järvi Kaspianmeri. Järvillä ei kuitenkaan ole laskujokea mereen, mikä tekee niistä haavoittuvia. Järvien koko vaihtelee paljon sen mukaan, kuinka paljon valuma-alueella on satanut kunakin vuonna. Kaspianmeri saa suurimman osan vedestään Volga- ja Ural-joista. Keinokastelun yleistyttyä järvi pieneni 1900-luvulla 40 000 km² aiheuttaen suolapitoisuuden kasvua ja ongelmia kalastukselle. 1970-luvun jälkeen pinta alkoi taas nousta aiheuttaen taas ongelmia. Vuodesta 1995 pinnan taso on ollut vakio, ja suurimmat uhat ovat nykyään järven saastumisessa.

1.2.2 Aavikoituminen ja metsien häviäminen

Aavikoituminen uhkaa monin paikoin Keski-Aasiaa. Itäosissa Gobin ja Taklimakanin aavikot ovat levinneet etelään kohti Kiinan asuttuja seutuja, ja hiekkamyrskyt ovat yleistyneet Pohjois-Kiinassa. Kazakstanissa tehtiin neuvostoaikana laajaa aroalueiden muuttamista viljelykäyttöön, mikä lisäsi huomattavasti eroosiota ja teki uusista pelloista käyttökelvottomia. Nykyisin suurin osa alueista on palautunut ruohomaaksi. Uzbekistanin kasteluviljelmillä varsinkin maan suolaantuminen on ongelma. Metsien häviäminen on vähentänyt vesivarantoja kuivilla kausilla. Metsiä ei Keski-Aasiassa muutenkaan paljoa luonnollisesti kasva, lähinnä Pamir-vuorilla ja Pohjois-Mongoliassa.

1.3 Keski-Aasian luonnonmaantieteelliset alueet

Keski-Aasia koostuu laajoista aroista pohjoisessa, aavikoista lounaassa ja itäisillä alueilla sekä vuoristoista ja ylätasangoista keskellä ja etelässä (kuva 10.3). Alueen halki kulkee useita vuoristoja jakaen aluetta ja ollen alkuna aavikoille laskeville joille.

1.3.1 Keski-Aasian ylängöt

Keski-Aasian ylängöt ovat syntyneet Intian ja Euraasian laattojen törmäyksen seurauksena. Maailman korkein vuoristo Himalaja on myös edelleen käynnissä olevan prosessin seurausta. Himalaja on kuitenkin vain osa laajempaa vuoristoa, joka jatkuu luoteeseen Karakorum-vuoristona ja edelleen Pamir-vuorina Tadžikistaniin, Afganistaniin, Pakistanin ja Kiinan yhtymäkohdassa. Hindukus-vuoristo jatkuu sieltä Afganistaniin läpi, ja Tien Shan –vuoret koilliseen Kirgisian ja Kiinan rajaa pitkin. Kaikissa näissä vuoristoissa on yli 6000 m korkeita huippuja. Merkittävimmän vuoristoalueen muodostaa valtava Tiibetin ylänkö, joka on 2000 km pitkä ja 1200 km leveä, käytännössä kokonaan yli 3700 m korkeudessa. Tiibet on Etelä- ja Itä-

Aasian suurien jokien lähde. Tiibet on vuoristoista, hyvin kuivaa aluetta, elinolosuhteiltaan ihmisen ääri rajoilla.

1.3.2 Tasangot ja altaat

Korkeista vuoristoista huolimatta suurta osaa Keski-Aasiaa edustaa alavat tasangot. Keski-Aasiaa halkoo aavikoiden nauha, joka itsessään jakautuu kahdeksi Pamir-vuorten kohdalla (kuva 10.5). Länsipuolella ovat Turkmenistanin, Uzbekistanin ja Kazakstanin alueille levittäytyvä tasainen, kuuma ja kuiva autiomaan-alue. Idässä taas aavikot muodostavat 2000 km pitkän nauhan, joka muodostuu Taklimakanin aavikosta Xinjiangissa sekä Gobin autiomaasta Mongolian ja Kiinan Sisä-Mongolian rajalla. Keski-Aasian länsipuoli saa enemmän sadetta, ja siellä ovatkin alueen suurimmat, Araljärveen laskevat, joet. Aavikkovyöhykkeen pohjoispuolella sademäärät ovat suuremmat, ja siellä onkin Keski-Aasian laajat ruohostot ja arot, jotka muodostavat yhtenäisen yli 6000 km pitkän vyöhykkeen.

1.4 Ilmastonmuutos Keski-Aasiassa

Keski-Aasian on ennustettu kärsivän ilmastonmuutoksesta paljon. Tiibetin ja Tadžikistanin jäätiköt ovat sulaneet rajusti, mikä on väliaikaisesti saanut aikaan tulvia, mutta tulevaisuudessa vaikeuttanee vedensaantia. Sademäärän vähentyminen olisi vakavaa jo valmiiksi kuivalle alueelle. Varsinkin Afganistan on kärsinyt pahoista kuivuuksista. Toisaalta joidenkin ennusteiden mukaan esimerkiksi Gobin autiomaassa voisi sademäärä kasvaa. Kasvihuonekaasujen tuottajana Keski-Aasia on kohtuullinen, perinteinen paimentolaisuuskulttuuri ei tuota paljon päästöjä. Öljystä tullut rikkaus ja kaupunkien modernisoituminen ja kasvu on kuitenkin johtanut päästöjen lisääntymiseen.

2 VÄESTÖ JA ASUTUS: Tiivistä asuttuja keitaita tyhjien maiden keskellä

Suurin osa Keski-Aasiaa on hyvin harvaan asuttu (kuva 10.7). Laajat alueet ovat kuivuuden tai korkeuden vuoksi asumattomia, toisaalta laajoja aroja asuttaa liikkuvat paimentolaiset. Muutamilla alangoilla, joissa maaperä ja ilmasto soveltuvat maanviljelyyn hyvin, on asutus taas todella tiheää.

2.1 Yläköiden asutus ja toimeentulon muodot

Tiibetin yläkö on asumiseen erityisen raaka paikka, kasvillisuus on hyvin vähäistä ja lähes ainoa elinkeino on jakinkasvatukseen perustuva paimentolaisuus. Maanviljely on mahdollista vain suhteessa matalammilla alueilla. Valtaisalla alueella asuukin vain 2,8 miljoonaa asukasta, joista suurin osa etelässä. Myös muilla yläköillä asutus on harvaa. Pamirin monimutkainen vuoristo tarjoaa muutamia toisistaan eristäytyneitä asumiseen kelpaavia laaksoja, ja alueella kulttuurinen monimuotoisuus onkin suurta. Vuoret ovat tärkeitä myös alangoilla asuville viileämmän ilmastonsa takia, esimerkiksi kirgiisien perinteiseen elämänmuotoon kuuluu asuminen talvella alangoilla ja kesällä vuoristossa, mitä kutsutaan siirtolaiduntamiseksi. Tietysti myös koko Keski-Aasian maatalous on riippuvainen vuoristoista lähtevistä joista.

2.2 Alankojen asutus ja toimeentulon muodot

Suurin osa keskiaasialaisista asuu kapealla vyöhykkeellä vuorten ja alankojen välissä, missä vettä on saatavilla ja maaperä on hedelmällistä. Esimerkiksi Kiinan Tarimin altaassa asutus muodostaa renkaan pyöreän altaan laiduille (kuva 10.8). Pamirin länsipuolella asutus on keskittynyt monille alluviaaliviuhkoille, joille jokien sedimentit ovat levittäytyneet hyväksi viljelymaaksi, sekä muutamiin suuriin laaksoihin, joista

tärkeimpänä Syrdarja-joen Ferganan laakso. Myös Azerbaidžanin Kara-joen laakso on hyvää maatalousmaata. Hedelmällistä tuulen kuljettamaa lössimaata on laajalti. Toisista aavikoista poiketen Gobin autiomaahan ei laske muualta tulevia jokia, joten se on aina ollut Aasian harvimmin asuttuja alueita. Pohjoisen Keski-Aasian arot ovat edelleen paimentolaisalueita, tosin monet ovat nykyään joutuneet omaksumaan nykyaikaisen elintavan. Vuonna 2010 kylmä talvi tappoi miljoonia hoidettuja eläimiä Mongoliassa. Noin kolmasosa Mongolialaisista on paimentolaisia. Pohjois-Kazakstanissa lähellä Venäjää on hyvin maanviljelyyn soveltuvia alueita ja se onkin arovyöhykkeen tiheimmin asuttua seutua.

2.4 Väestöasioita

Keski-Aasia on väestön ominaisuuksiltaan, kuten hedelmällisyysasteen suhteen maailman keskitasoa, tosin sisäinen vaihtelu on suurta (taulukko 10.2). Afganistanissa on vähiten kehittyneenä myös korkein syntyvyys. Matalaa hedelmällisyysastetta kompensoi maahanmuutto, erityisesti läntisessä Kiinassa, missä väestönkasvu on muodostunut 30 vuoden ajan lähinnä maan valtaväestön eli han-kiinalaisten muutosta alueelle. Neuvostoliiton hajoamisen myötä on muuttoliike Keski-Aasiassa ollut vaihtelevaa ja moneen suuntaan kulkevaa (kuva 10.11). Useita venäläisiä ja ukrainalaisia lähti 1990-luvulla vastaitseenäistyneistä maista pois. Nykyään taas Venäjän talouskasvu saa tadzikkeja, uzbekkeja ja muita keskiaasialaisia muuttamaan Moskovaan tai Pietariin töihin, vaikka kohtaavatkin siellä usein rasismia ja syrjintää.

2.5 Kaupungistuminen Keski-Aasiassa

Vaikkei aroilla varsinaisia kaupunkeja ennen modernia aikaa ole ollutkaan, ovat keitaat ja jokilaaksot olleet kaupungistuneita tuhat vuotta. Buharan ja Samarkandin kaupungit nykyisessä Uzbekistanissa olivat tunnettuja jo keskiajan Euroopassa. Amudarjan ja Syrdarjan laaksot sijaitsivat puolivälissä Euroopan ja Kiinan välistä silkkitietä, ja alueella oli merkittävä kaupallinen asema aina laivaliikenteen yleistymiseen asti. Venäjän vaikutuksesta alkoi kazakkien aroille nousta uusia kaupunkeja, samoin kuin kiinalaiset rakensivat kaupunkeja Xinjiangiin ja Sisä-Mongoliaan. Vanhoille keskiaasialaisille kaupungeille ovat tyypillisiä kapeat ja sokkelomaiset kadut, kun uusia kiinalaisia kaupunkeja halkoivat viivasuorat tiet. Nykyään Kiinan hallinto on jopa aikonut purkaa vanhoja kaupunkeja maanjäristysturvallisuuteen vedoten. Neuvosto-Keski-Aasiaan syntyi useita uusia kaupunkeja 1900-luvulla, kuten Kazakstanin entinen pääkaupunki Almaty ja Azerbaidžanin pääkaupunki Baku. Kaupungistumista tapahtuu nykyään ympäri Keski-Aasiaa. Viime aikoina eniten on kasvanut Kazakstanin uusi pääkaupunki Astana, 300 000:sta 700 000:en asukkaaseen kahdenkymmenen viime vuoden aikana. Perinteisessä paimentolaismaassa Mongoliassakin asuu nykyään yli puolet kaupungeissa.

Ihmiset liikkeellä: Muuttoliike Kazakstaniin ja sieltä pois

Kazakstan on kokenut useita suuria muuttoaaltoja viime vuosisadan aikana. 1920-luvulta 1960-luvulle Kazakkien neuvostotasavaltaan muutti paljon venäläisiä, ukrainalaisia ja muita eurooppalaisia. Neuvostoliitto myös asetti muita kansoja Kazakstaniin, toisaalta samalla myös karkotti kazakkeja Kiinaan ja Mongoliaan. Joka tapauksessa alueen väestö kasvoi paljon kuudesta miljoonasta vuonna 1939 lähes 17 miljoonaan 1991. Itsenäistymisen jälkeen huomattavia määriä venäläisiä ja eurooppalaisia lähti maasta. Kazakstanin väestö oli vuonna 2002 vain 15 miljoonaa.

Maan hallitus halusi pysäyttää kadon houkuttelemalla maahanmuuttajia, kuten etnisiä kazakkeja Kiinan ja Mongolian alueilta. Heitä muuttikin maahan noin 200 000. Toisaalta, Kazakstanin kasvavan talouden vuoksi maahanmuuttajia on tullut myös muista etnisistä ryhmistä. Yli 500 000 ihmistä on muuttanut maahan muista entisistä neuvostomaista, eniten Uzbekistanista. Öljykentillä riittää töitä, ja noin $\frac{3}{4}$ uzbekkimaahanmuuttajista on miehiä. Laitonta maahanmuuttoa on paljon, mutta Kazakstanin hallitus on

halunnut tukea muuttoa ja on helpottanut sitä, ja myös Kazakstanin kansalaisuuden saamisesta on tehty helppoa. Tilanne ei kuitenkaan ole niin yksinkertainen kiinalaisten suhteen, esimerkiksi vuonna 2006 100 000 han-kiinalaista muutti Kazakstaniin, ja heistä vain 5000 laillisesti.

Kaupunkinäkymiä: Tarinoiden kaupunki Samarkand

Uzbekistanin Samarkandissa on entisen neuvostokaupungin tapaan betonikerrostaloja ja perinteisen keskiaasialaisen kaupungin tapaan kapeiden ja mutkikkaiden katujen alueita. Samarkandilla on kuitenkin Keski-Aasiassa poikkeuksellinen historiallinen ja uskonnollinen merkittävyys. Kaupungilla on värikäs, edelleen näkyvässä oleva historia, ja se listattiin UNESCO:n maailmanperintöluetteloon 2001. Samarkand sijaitsee hedelmällisessä laaksossa silkkitien puolivälissä ja oli merkittävä jo Aleksanteri Suuren aikaan. 1300-luvulle se oli valloittaja Timur Lenkin valtakunnan pääkaupunki. Timur Lenk seuraajineen rakensi moskeijoita ja korkeakouluja joista monet ovat yhä pystyssä. Joidenkin muslimien keskuudessa kaupunkia pidetään pyhiinvaelluskohteena Mekan ohella. Kaupungin ytimen muodostaa Registanin aukio, jota ympäröivät kuuluisat islamilaiset koulut. Kaupungissa olevaa Timur Lenkin mausoleumia pidetään keskiaasialaisen arkkitehtuurin mestariteoksena.

3 KULTTUURINEN YHTENÄISYYS JA MONINAISUUS: Erilaisten perinteitten kohtaustaikka

Luonnonmaantieteellisestä yhtenevyydestä huolimatta Keski-Aasiassa on kulttuurista monimuotoisuutta, selvimmin jako läntiseen islamilaiseen ja itäiseen buddhalaiseen osaan. Kulttuuriyhteyksiä ymmärtääkseen on tunnettava alueen historiaa.

3.1 Historiallinen katsaus: arojen paimentolaisia ja silkkitien kauppiaita

Keski-Aasian jokilaaksoissa on tutkitusti ollut viljeltyä maata jo 8000 eaa. Hevosen kesyttämisen jälkeen 4000 eaa. alkoi vahva paimentolaiskulttuuri, jonka valta levisi laajalle varsinkin hevosten tuoman liikkuvuuden vuoksi. Keskiaasialaiset puhuivat indoeurooppalaisia persian sukulaiskieliä ensimmäisen vuosituhannen loppupuolelle asti. Tuhat vuotta sitten turkkilaiset ja altailaiset kielet alkoivat kuitenkin levitä alueelle, tosin esimerkiksi uzbekin kielessä on yhä sekä turkkilaisia että persialaisia piirteitä. 1100-luvulla Tšingis-kaani yhdisti Keski-Aasian paimentolaiset ja alue tuli vuorostaan mongolien vallan alle. 1200-luvun lopulla Mongolivaltakunta ulottui Euraasian halki Koreasta Karpaateille ollen maailmanhistorian laajin yhtenäinen valtakunta (kuva 10.12). Toisin kuin muu Keski-Aasia, Tiibet pysyi vahvana kuningaskuntana aina 700-luvulle. Tiibet oli lyhyen aikaa myös mongolien hallinnassa, ja sitä kautta vaikutti buddhalaisuuden leviämiseen mongolien keskuuteen.

3.2 Nykyiset kielialueet ja etninen rakenne

Nykyisin suurin osa keskiaasialaisista puhuu altailaisia kieliä, mutta kielten alueellinen rakenne on monimuotoinen. Altailaiset kielet jakaantuvat erikseen mongolikieliin ja turkkilaisiin kieliin. Monissa entisissä neuvostomaissa Venäjää käytetään edelleen yleisesti. Mandariinikiinan asema on kasvanut viime aikoina Kiinan itsehallintoalueilla Sisä-Mongoliassa ja Xinjiangissa. (kuva 10.13)

3.2.1 Tiibetin kieli

Tiibet jakautuu moniin murteisiin, joita puhutaan kaikkialla ylängön alueella. Vaikka Tiibetissä asuu vain 2,8 miljoonaa ihmistä, on tiibetin puhujia yhteensä noin 6 miljoonaa. Heistä moni asuu Sichuanin ja Qinghain alueilla Kiinassa. Tiibetin kieli lasketaan sinotiibetiläisiin kieliin, joihin kuuluu myös mandariiniikiina.

3.2.2 Mongolin kieli

Mongolin eri murteista koostuvaa kieltä puhuu noin 5 miljoonaa ihmistä. Mongolia puhutaan Mongolian ja Sisä-Mongolian lisäksi osin myös Etelä-Siperiassa sekä Kalmukiassa, joka on venäläinen tasavalta Kaukasuksen alueella. Mongolin kieleen kuuluu oma merkistö, jota nykyisin käytetään vain Sisä-Mongoliassa, kun taas Mongoliassa käytetään kyrillisiä kirjaimia. Vaikka 90 % mongolialaisista on mongoleja ja sisämongolialaisista vain pieni vähemmistö, asuu Sisä-Mongoliassa absoluuttisesti enemmän mongoleja.

3.2.3 Turkkilaiset kielet

Eniten Keski-Aasiassa puhutaan turkkilaisia kieliä. Eri turkkilaiset ovat selvästi sukua toisilleen, mutta enemmän eri kieliä kuin saman kielen murteita. Uiguurin kieltä puhuvat uiguurit asuvat lähes kokonaisuudessaan Kiinan Xinjiangissa, mutta han-kiinalaisten muuton seurauksena uiguureja on enää noin puolet Xinjiangin asukkaista. Uiguurin puhujia on noin 8 miljoonaa. Entisistä neuvostomaista viisi on nimetty kussakin maassa eniten puhutun turkkilaisen kielen mukaan, ja kolmessa näistä maista kielen puhujat ovat selkeä enemmistö. Noin 82 % azerbaidžanilaisista on azereja, tosin azereja asuu huomattavan paljon myös Pohjois-Iranissa. Vastaavasti 80 % uzbekistanilaisista on uzbekkeja ja 77 % turkmenistanilaisista turkmeeneja. Noin 23 miljoonalla puhujallaan uzbekki on Keski-Aasian puhutuin kieli. Uzbekistanin länsiosissa on paljon myös kazakin sekä vähemmistökieli karakalpakin puhujia; Itä-Uzbekistanissa taas tadžikin puhujia. Kirgiisialaisista noin 65 % on kirgiisejä ja kazakstanilaisista 63 % kazakkeja. Varsinkin Pohjois-Kazakstanissa venäjän puhujia on paljon.

3.2.4 Tadžikistanin kielellinen monimuotoisuus

Tadžikistanin valtiokieli tadžikki ei kuulu turkkilaisiin vaan indoeurooppalaisiin kieliin, ja on lähellä persiaa. Noin 80 % maan asukkaista on tadžikkeja. Maan itäosien syrjäisissä vuoristolaaksoissa puhutaan kahdeksaa eri tadžikin sukulaiskieltä, joita kutsutaan usein yleisnimityksellä vuoristo-tadžikki. Lisäksi noin 15 % Tadžikistanin asukkaista on uzbekkeja, mikä aiheuttaa etnisiä jännitteitä, sillä Uzbekistanin ja Tadžikistanin välit ovat huonot. On otettava huomioon, että ennen neuvostoaikaa nykyisenlaisia rajoja Keski-Aasiassa ei ollut olemassa, ja vasta neuvostoliittoa luodessa kansat eroteltiin omiksi neuvostotasavalloikseen.

3.2.5 Afganistanin kielet ja etniset ryhmät

Afganistanin kielellinen ja etninen maantiede on äärimmäisen monimutkainen (kuva 10.14). Afganistan ei ole koskaan ollut siirtomaana, ja sillä on edelleen 1700-luvun kuningaskunnan rajat. Kuningaskunta ei millään tavalla ollut kansallisvaltio eikä noudattanut etnisiä rajoja. Afganistanin loivat pääasiassa pataanit eli paštut eli afgaanit, joita on nykyään väestöstä 40–60 %. Pataanit puhuvat paštun kieltä ja asuvat pääasiassa Hindukusvuoriston eteläpuolella. Noin puolet afganistanilaisista puhuu daria, mikä on lähellä persian kieltä. Darin puhujat jaetaan kolmeen eri etniseen ryhmään: pohjoisen maanviljelijät ovat tadžikkeja, lännen puolipaimentolaiset ovat aimakkeja, ja keskiosissa elää hazaroita, jotka ovat sukua mongoleille. Maan pohjoisosissa taas asuu paljon uzbekkeja ja turkmeeneja, sekä lisäksi pienempiä kansoja eri puolilla maata. Afganistanin viralliset kielet ovat indoeurooppalaiset dari ja paštu, minkä lisäksi esimerkiksi turkkilaisia kieliä puhuu noin 11 % väestöstä.

3.3 Uskontojen maantiede

Kauppareittien varrella ollut Keski-Aasia on aina ollut otollinen kohde uusille vaikutteille ja uskonnoille. Eri aikoina ovat useat eri uskonnot vaihdelleet alueella, mutta nykyään Keski-Aasia on selvästi jakautunut islamilaiseen länteen ja buddhalaiseen itään.

3.3.1 Islam Keski-Aasiassa

Suhtautuminen islamilaiseen oikeaoppisuuteen vaihtelee paljon eri puolilla Keski-Aasiaa. Afganistanin pataanit ovat tunnettuja tiukasta idealismistaan, mutta näissä opeissa on paljon piirteitä pataanien omasta tapakulttuurista varsinaisten uskonnollisten säädösten sijaan. Vaikka suurin osa Keski-Aasian muslimeista on sunneja, shiialaisuus on vallitsevana uskontona azereilla sekä hazaroilla. Kommunismin aikana uskonnot olivat kiellettyjä, ja islamin vaikutus vähenikin Neuvostoliiton alueella. Myös Kiinassa varsinkin islam haluttiin tukahduttaa 1960-luvulla. Neuvostoliiton kaatumisen jälkeen kiinnostus omaan kulttuuriin ja myös islamiin on kuitenkin kasvanut. Radikaali islamismi on entisen Neuvosto-Keski-Aasian maissa hyvin vähäistä, ja myös maiden hallitukset varovat sitä.

Kiinassa on muslimeilla nykyään uskonnonvapaus. Kuitenkin varsinkin han-kiinalaisten muutto Xinjiangiin on saanut jännitteitä aikaan heidän ja perinteisesti islaminuskoisten uiguurien välille. Vuonna 2009 etnisissä mellakoissa kuoli yli 200 henkeä Xinjiangin pääkaupungissa Ürümqissä. Afganistan oli 1990-luvulta vuoteen 2001 Talibanin hallinnassa, joka halusi maahan ehdottoman tarkan islamilaisen lain. Suunnitelmat konkretisoituivat muun muassa vuonna 2001, kun talibanit tuhosivat monia historiallisesti arvokkaita buddhalaisia patsaita. Islamismi on talibanhallinnon kaatumisesta huolimatta edelleen vahvaa. Keski-Aasian länsiosissa on islamilaiden lisäksi myös muita uskontoja, kuten venäläisiä ortodokseja ja eurooppalaistaustaisia katolilaisia.

3.3.2 Tiibetin buddhalaisuus

Buddhalaisuus saapui Tiibetiin Intiasta satoja vuosia sitten. Tiibetissä uskonto muotoutui alkuperäistä mystisemmäksi ja hierarkkisemmaksi; uskonnollisen yhteisön johtajana toimii Dalai-lama, jonka uskotaan olevan Suuren myötätunnon Bodhisattvan ruumiillistuma. Ennen kuin kiinalaiset valtasivat Tiibetin, oli maa käytännössä teokratia ja miehet olivat perinteisesti munkkeja. 1960-luvulla Dalai-lama joutui pakenemaan kiinalaisia maanpakoon Intiaan, ja useita luostareita Tiibetissä tuhottiin. Munkkien määrä on nykyisin murto-osa entisestä, mutta buddhalainen identiteetti on Tiibetissä vahva ja halu itsenäisyyteen on yhä suuri. Mongoliassa buddhalaisen uskonnon kannatus nousi kommunismin kaaduttua, mutta uskonnolla ei ole koskaan ollut niin vahvaa asemaa kuin Tiibetissä.

3.4 Keski-Aasian kulttuuri kansainvälisessä kontekstissa

Neuvostoaikana venäjän kieli yleistyi kaikkialla Neuvostoliitossa, ja myös perinteisissä turkkilaisissa kielissä siirryttiin arabialaisesta kirjoitusasusta kyrillisiin kirjaimiin. Vaikka venäjän vaikutus on paljon vähentynyt, sillä on merkitys edelleen Keski-Aasian kansojen yhteisenä kielenä. Ainoa mahdollisuus kommunikointiin maiden välillä on usein venäjän käyttäminen, mikä ärsyttää monia. Vuonna 2010 sadat kazakkiopiskelijat osoittivat mieltään, että virallisissa yhteyksissä Kazakstanissa pitäisi käyttää vain kazakin kieltä. Tadžikistanissa venäjän käyttö kiellettiin monin paikoin vuonna 2007. Vaikka Keski-Aasia on suhteellisen eristäytynyt osa maailmasta, ei se voi estää globaaleja vaikutteita. Jopa etniset jännitteet heijastavat omalla tavallaan globaalia tilannetta. Englannin käyttö on myös yleistymässä ympäri Keski-Aasiaa.

4 GEOPOLIITTINEN VIITEKEHYS: Uudelleenherääminen poliittisessa tyhjiössä

Maailmanlaajuisessa politiikassa Keski-Aasiassa on ollut pieni rooli viimeisen 300 vuoden aikana. Ennen vuotta 1991 oli koko alue Neuvostoliiton tai Kiinan hallussa Afganistania ja Mongoliaa lukuun ottamatta, tosin Mongoliakin oli Neuvostoliiton satelliittivaltio ja Afganistan miehittynä 1970-luvulla. (kuva 10.19)

4.1 Arojen jakaminen

Ennen vuotta 1700 Keski-Aasia oli voimakas keskus, jonka liikkumiskykyinen armeija uhkasi monia kansoja ympäri Euraasiaa. Asevoimien kehittyminen muutti kuitenkin voimasuhteita ja arot vallattiin alueen ulkopuolelta kahden suurvallan, Venäjän ja Kiinan toimesta. Mantšut valloittivat Kiinan vuonna 1644 ja laajensivat valtakunnan suureksi heikentäen arojen asukkaiden itsehallintoa. Mantšut olivat kotoisin Mantšuriasta ja he olivat taitavia ratsumiehiä. Mantšudynastian kaaduttua 1912 Mongolia saavutti itsenäisyyden, vaikka Kiina piti itsellään Sisä-Mongolian. Myös Tiibet ja Xinjiang irrottautuivat Kiinan otteesta samoihin aikoihin. Vastaavasti Venäjä alkoi valloittaa Keski-Aasiaa 1700-luvulla. Laajeneminen kuitenkin pysähtyi kazakkien alueiden jälkeen, ja vasta 1800-luvun lopulla uzbekkien asuttamat Amudarjan ja Syrdarjan laaksot tulivat osaksi Venäjää. Laajeneminen pysähtyi vasta juuri ennen Neuvostoliiton syntyä. Myöhemmin varsinkin Afganistan on ollut "puskurivaltiona" Venäjän/Neuvostoliiton ja brittiläisen imperiumin välissä.

4.2 Keski-Aasia kommunismin alla

Läntinen Keski-Aasia oli kommunismin alla vuodesta 1917, Mongolia 1924 alkaen ja Kiina ja sen alueet vallankumouksesta 1949 alkaen. Geopoliittinen tilanne muuttui paljon koko alueella.

4.2.1 Neuvostoliiton Keski-Aasia

Neuvostoliiton syntyessä pyrittiin luomaan uusi yhtenäinen yhteiskunta koko maahan, minkä vuoksi myös Keski-Aasian johtajat vaihdettiin kommunistisen puolueen jäseniksi ja venäläisten muuttota alueelle lisättiin. Neuvostojohtajat ymmärsivät, etteivät etniset rajat kuitenkaan häviäisi, joten valtakunta jaettiin jotakuinkin kansojen mukaan neuvostotasavalloiksi. Keski-Aasiassa rajat muotoutuivat 1920-luvulla nykyisenlaisiksi. Eri kansojen alueellinen erottaminen johti kuitenkin paikoin todella monimutkaisiin rajoihin, kuten Ferganan laaksossa (kuva 10.20). Jälkeenpäin on arveltu, että rajojen tekeminen vain heikensi yhtenäistä Neuvostoliittoa, sillä erillisissä tasavalloissa kansoilla oli omaa poliittista valtaa.

4.2.2 Kiinan geopoliittinen järjestys

Kiinan kansantasavallan syntyessä 1949 se otti haltuunsa monia keskiaasialaisia alueitaan. Tiibetin sen sijaan Kiina valtasi vasta 1950, mutta tiibetiläiset kapinoivat suuresti. Kapinan murskaamisen jälkeen 1959 Dalai-lama ja 100 000 muuta tiibetiläistä lähti maanpakoon Intiaan. Hieman Neuvostoliittoa seuraten Kiina antoi autonomisen aseman Sisä-Mongolialle, Xinjiangille ja Tiibetille, tosin itsehallinto ei ollut kovin suuri. Toisaalta perinteisesti tiibetiläisten ja mongolien asuma Qinghain alue jäi tavalliseksi Kiinan provinssiksi.

4.3 Nykyiset geopoliittiset jännitteet

Vaikka siirtyminen Neuvostoliitosta itsenäisyyteen sujui Keski-Aasiassa melko pehmeästi, on ongelmia silti paljon. Kaikkein pahin tilanne on kuitenkin Afganistanissa, missä sotiminen on jatkunut jo vuosikymmeniä.

4.3.1 Itsenäisyys entisissä neuvostomaissa

Vielä itsenäistymisenkin jälkeen kuuden Keski-Aasian entisen neuvostomaan oli pidettävä yhteyttä Venäjään pitkään muun muassa turvallisuusasioissa. Kaikki maat myös liittyivät Itsenäisten valtioiden yhteisö IVY:hyn. Demokratia eteni kuitenkin hitaasti Keski-Aasiassa verrattuna muihin Neuvostoliitosta itsenäistyneisiin valtioihin. Jonkinlainen poikkeus on Kirgisia, jossa kansa on kaatanut hallituksen kaksi kertaa vuosina 2005 ja 2010 protestoiden korruptiota ja autoritarismia vastaan. Kolme kuukautta mielenosoitusten jälkeen puhkesi kuitenkin Etelä-Kirgisiassa etniset mellakat, joissa kuoli yli 2000 henkeä. Kazakstanissa oli itsenäistymisen jälkeen haluja kazakki-identiteettiin perustuvan kansallisvaltion luomiseen, mikä aiheutti kuitenkin epävarmuutta eurooppalais- ja venäläistaustaisessa väestössä ja melkein johti maan venäläisvaltaisen pohjoisosan liittymiseen Venäjään. Maan pääkaupungin siirto keskemälle valtiota Astanaan 1997 tehtiin osaksi juuri yhtenäistämään maan Kazakstanin pohjois- ja eteläosia toisiinsa. Tadžikistanissa syttyi lähes heti itsenäistymisen jälkeen sisällissota, kun vähemmistökansat protestoivat tadžikkien valtaa vastaan. Vähemmistöt oli koonnut islamistinen liike, joka vastusti Tadžikistanin maallista hallitusta. Sota loppui 1997, minkä jälkeen islamistit ovat toimineet poliittisen puolueen kautta. Puolueen kannatus on nykyään laskenut. Azerbaidžanissa lähes heti itsenäistymisen jälkeen Armenia miehitti Azerbaidžaniin kuuluvan, mutta armeniankielisten asuttaman Vuoristo-Karabahin. Valtioiden välit ovat edelleen huonot eikä Vuoristo-Karabahin tilanne ole ratkennut. Tilanne tekee Azerbaidžanille vaikeaksi myös maahan kuuluvan, mutta Armenian takana sijaitsevan Nahitševanin eksklaavin hallitsemisen.

Uzbekistanissa ja Turkmenistanissa itsenäistyminen sujui paremmin, mutta kummassakaan maassa ei demokratia ole kovin toimivaa, ja yksilönvapauksia on rajoitettu. Ennen kuolemaansa vuonna 2006 Turkmenistania yksinvaltaisesti hallinnut presidentti Saparmurat Nijazov loi itsensä ympärille laajan henkilökultin ja pakotti kaikki kansalaiset lukemaan hänen itse kirjoittamaansa kirjaa, Ruhnamaa. Vuoden 2006 jälkeen Turkmenistan on vähentänyt rajoitteita ja avannut itseään maailmalle.

4.3.2 Konfliktit Länsi-Kiinassa

Kiinan hallintoa on vastustettu monien alkuperäisasukkaiden keskuudessa. Protestit Tiibetissä ovat olleet näkyvimpiä, mutta saaneet hyvin vähän aikaan. Tällä hetkellä Kiina pitää Tiibetissä jopa satoja tuhansia sotilaita, ja monia mielenosoituksia on rajusti lopetettu. Kiinan valta Xinjiangissa on varmempi, osittain suosiollisemman maaston ja luonnonvarojen vuoksi. Uiguurit ovat kuitenkin vastustaneet maansa hyväksikäyttöä. Kiinalaiset näkevät tärkeänä, että keskiaasialaiset alueet ovat kiinteä osa Kiinaa maan itsenäisyyden ja voimakkuuden vuoksi.

4.3.3 Sota Afganistanissa

Afganistanin ongelmat alkoivat 1978, kun Neuvostoliiton tukema sotilasdiktatuuri kaappasi vallan. Uusi hallinto halusi estää uskontojen vaikutusta, mikä johti kapinoihin. Kun hallitus oli kaatumassa, teki Neuvostoliitto maahan suuren hyökkäyksen, mutta ei koskaan saanut aluetta hallintaansa Afganistanin vaikeissa maastoissa. Samalla monet muut maat, kuten Pakistan, Saudi-Arabia ja Yhdysvallat tukivat Neuvostoliiton vastaisia joukkoja. Neuvostoliitto veti joukkonsa pois 1989 jättäen maahan nukkehallituksen, joka onnistui pitämään vallan opposition hajanaisuuden vuoksi. Käytännössä kuitenkin monet osat maasta olivat paikallisten sotaherrojen hallussa. 1995–96 Taliban-liike tuli kuvioihin. Liikkeen perustivat opiskelijat, jotka uskoivat, että vain islamilaisen lain noudattaminen voisi tehdä maasta vakaan. 1990-luvun loppuun mennessä Taliban hallitsi suurta osaa Afganistanista ja tarjosi maassa turvapaikan ääri-islamilaiselle Al-Qaida-liikkeelle. Erityisesti pataanit kannattivat Talibania, kun taas uzbekit, tadzikit ja hazarat vastustivat. Usko Taliban-liikkeeseen kuitenkin väheni useiden päivittäistä elämää

hankaloittaneiden uskonnollisten kieltojen vuoksi. Vuoden 2001 syyskuun 11. päivän terrori-iskun jälkeen tilanne muuttui, kun Yhdysvallat ja Iso-Britannia julistivat sodan Al-Qaidaa ja Taliban-hallintoa vastaan. Muutamassa kuukaudessa Taliban menetti vallan, mutta yritykset perustaa uusi kestävä hallitus epäonnistuivat. Talibanit ovat osin uudelleenjärjestäytyneet Pakistanissa. Afganistanin nykyinen hallitus on riippuvainen Naton turvallisuusjoukoista. Joukkoja on lähetetty lisää, mutta Talibania ei ole kyetty estämään. Taisteluissa on tullut paljon siviiliuhreja, mikä on herättänyt sotilaiden vastustusta paikallisissa ja osittaista sympatioiden siirtymistä Talibanille.

4.4 Keski-Aasian geopolitiikan globaalit ulottuvuudet

Keski-Aasia on viime aikoina noussut maailman geopolitiittisten jännitteiden kohteena. Useat maat Keski-Aasian ulkopuolella haluavat siellä voimaa ja vaikutusvaltaa.

4.4.1 Jatkuva Yhdysvaltain rooli

Yhdysvaltain armeijaa on ollut Afganistanin lisäksi muissakin maissa. Vuoden 2001 jälkeen Yhdysvallat perusti sotilastukikohtia Uzbekistaniin, Tadžikistaniin ja Kirgisiaan. Tämä sopi myös valtioiden hallituksille, jotka pelkäsivät islamisteja. Esimerkiksi 1990-luvun lopulla Uzbekistanin islamilainen liike pyrki luomaan islamilaisen valtion Ferganan laaksoon, ja tilanne jouduttiin ratkaisemaan sotilaallisesti. Liikkeen toiminta loppui vuoteen 2010 mennessä. Myös Mongolia on solminut suhteita Yhdysvaltoihin sekä Japaniin, jottei maa joutuisi Venäjän tai Kiinan vaikutusvallan alle.

4.4.2 Suhteet Kiinaan ja Venäjään

Neuvostoliitosta itsenäistyneiden maiden suhteet Kiinaan olivat aluksi kireitä; Kiinalla oli muun muassa rajakiistoja Tadžikistanin ja Kirgisian kanssa. Tilanne on sittemmin helpottunut, ja nykyään Kiina parantaa suhteitaan maihin erityisesti luonnonvarojen takia. Venäjä puolestaan pitää Keski-Aasian maita edelleen vaikutuspiiriinsä kuuluvina, ja on myös tehnyt sotilastukikohtia Kirgisiaan sekä Tadžikistaniin. Keski-Aasian rautatieyhteydet ja öljyputket kulkevat edelleen pääasiassa Venäjälle. 2000-luvun alussa Kiinan- ja Venäjän suhteiden hyödyt todettiin merkittäviksi Keski-Aasiassa, ja perustettiin Shanghain yhteistyöjärjestö, erityisesti terrorismin ja separatismien vastustamiseen keskittynyt järjestö, johon kuuluvat Kiina, Venäjä, Kazakstan, Kirgisia, Tadžikistan ja Uzbekistan. Lisäksi Mongolialla, Iranilla, Intialla ja Pakistanilla on tarkkailijajäsenen status.

4.4.3 Iranin, Pakistanin ja Turkin roolit

Iran on Keski-Aasian maiden tärkeä kauppakumppani ja tarjoaa maille myös potentiaalisen reitin merelle. Yhteistyötä on lisännyt esimerkiksi Turkmenistanin ja Iranin välinen rautatieyhteys, joka valmistui 1990-luvun lopulla. Iranin suhteet moneen Keski-Aasian maihin ovat läheiset, tosin suhteet Azerbaidžaniin ovat vaikeat suuren azerivähemmistön takia. Pakistan on myös lähentänyt välejään Keski-Aasiaan ja haluaisi uuden putkilinjan joka veisi öljyä Pakistanin satamiin. Maan suhteet Afganistanin kanssa olivat Taliban-hallinnon aikaan läheiset, mutta hallinnon kaatuminen saattoi Pakistanin vaikeaan asemaan. Maa liittyikin sittemmin Talibanin vastaiseen rintamaan. Turkin suhteet Keski-Aasiaan ovat läheiset erityisesti kulttuurisista syistä. Turkki tarjoaa itseään mallina modernista, maallisesta islamilaisesta valtiosta, mutta ei ole selvää voiko Turkin mallia viedä helposti muihin maihin.

Globaalit yhteydet: Ulkomaiset sotilastukikohdat Keski-Aasiassa

Venäjä on pyrkinyt pitämään strategista asemaa Keski-Aasian uusissa valtioissa, ja sillä on muutamia sotilastukikohtia eri maissa. Kun Yhdysvallat perusti Manasin ilmatukikohdan Kirgisiaan sodan tukemiseksi Afganistanissa, perusti Venäjä oman tukikohdan muutaman kilometrin päähän. Afganistanin ulkopuolella

Yhdysvaltojen sotilaallinen voima on jäänyt vähäiseksi, esimerkiksi Uzbekistanin hallitus karkotti sinne perustetun tukikohdan muutaman vuoden jälkeen. Myös Kirgisian parlamentti halusi Manasin ilmatukikohdan poistettavaksi 2009. Keskus sai jäädä, mutta vain kauttakulkukeskuksena. Uudestaan keskus lähes poistettiin Kirgisian hallituksen kaaduttua 2010. Myös Pakistan on ollut sotilaallisesti kiinnostunut Keski-Aasiasta, mikä on herättänyt myös Intian kiinnostuksen sotilastukikohtaan. Vuonna 2007 Intia perusti Farkhorin ilmatukikohdan Tadžikistaniin vain parin kilometrin päähän Afganistanin rajasta. Tukikohta on Intian ainoa sotilaallinen keskus maan ulkopuolella.

5 TALOUDELLINEN JA SOSIAALINEN KEHITYS: Runsaat resurssit, vaikeuksissa olevat taloudet

Keski-Aasia kuuluu keskimääräistä köyhempiin alueisiin maailmassa, erityisesti Afganistan on monilla sosiaalisilla ja taloudellisilla mittareilla maailman häntäpäätä. Monissa maissa elintaso on kuitenkin kohtuullisen hyvä, ja Neuvostoliiton hajoamisesta toipumisen jälkeen talous on alueella lähtenyt kasvuun. Monin paikoin talouskasvu kuitenkin perustuu yksinomaan luonnonvarojen hyödyntämiseen.

5.1 Taloudellinen kehitys Keski-Aasiassa

Neuvostoliiton taloussuunnittelijoiden tavoitteena oli teollistaa koko maa kuluista huolimatta, ja tehtaita pystytettiin kaikille alueille. Tällainen teollisuus oli tuista riippuvaista, ja tukien loppuessa maan hajotessa teollinen pohja monin paikoin romahti. Toisaalta jotkut ihmiset rikastuivat muutoksissa huomattavasti, ja kasvavat tuloerot ovat edelleen ongelma Keski-Aasiassa. (taulukko 10.2, kuva 10.25)

5.1.1 Kommunismin jälkeiset taloudet

Kazakstan on entisistä neuvostomaista kehittynein, ja sen tulevaisuudennäkymät ovat hyvät. Kazakstanilla on suuria käyttämättömiä öljy- ja maakaasuesiintymiä sekä muita mineraaleja. Maahan sijoittavat niin länsimaiset kuin kiinalaisetkin yhtiöt, ja valtion talous on kasvanut jopa 8 % vuodessa. Uzbekistanin talous on suuren väestön vuoksi alueen toiseksi suurin. Maan talous ei kärsinyt mittavasti itsenäistyessä, osin sen takia että Uzbekistan omaksui itselleen suunnitelmatalouden piirteitä. Uzbekistan on maailman toiseksi suurin puuvillan tuottaja, mutta viljelyä on haitannut maaperän kuluminen ja tehoton hallinto. Kirgisia puolestaan yksityisti nopeasti teollisuuttaan, ja on Mongolian ohella ainoa WTO:n jäsen Keski-Aasiassa. Kirgisia on kuitenkin hyvin maatalousvaltainen maa, ja poliittinen epävakaus on haitannut investointeja. Kirgisiassa on myös mineraaleja, erityisesti kultaa. Turkmenistan on myös maatalouspainotteinen maa ja merkittävä puuvillan viejä. Talous on valtion ohjaama, ja tällä hetkellä luotetaan erityisesti maan öljy- ja maakaasuvaroihin. Kiina on investoinut suuresti maahan, ja on rakentanut öljyputken Turkmenistanista Uzbekistanin ja Kazakstanin läpi Kiinaan.

Keski-Aasian vanhin fossiilisten polttoaineiden teollisuus on Azerbaidžanissa (kuva 10.26). Öljyntuotantoa on maassa viime vuosina uudistettu, ja talouskasvu on ollut maailman kärkeä. Taloudeltaan ongelmallisin entisistä neuvostomaista on Tadžikistan, vaikean maaston, syrjäisen sijainnin ja luonnonvarojen vähyyden vuoksi. Suuri osa tadžikistanilaisista työskentelee ulkomailla, lähinnä Venäjällä ja Kazakstanissa. Maa on pyrkinyt kehittämään vesivoiman rakentamista, mikä voisi kasvattaa tärkeintä osaa maan teollisuudesta, alumiinin sulatusta. Vaikka Mongolia ei kuulunut Neuvostoliittoon, sillä oli kommunistinen johto ja maa kärsi Neuvostoliiton kaatumisesta. Maan talous on 2000-luvulla kasvanut erityisesti kaivosteollisuuden

vuoksi, ja vuonna 2013 maahan on avautumassa yksi maailman suurimmista kaivoksista. Monet mongolialaiset kuitenkin pelkäävät, että kiinalaisomisteisilla kaivosyhtiöillä on liikaa valtaa.

Gloaalista lokaaliin: Mongolian kašmirtuotannon uudelleenjärjestäytyminen

Satojen vuosien ajan Mongolia on tuottanut korkealaatuista kašmirkankaita, joita saadaan tietyn tyyppisen vuohen villasta. Kašmirvillan tuotto on ollut perinteinen keino rahan hankkimiseksi. 1920-luvulta 1990-luvulle vuohilaumat olivat yhteisomistuksessa ja kankaita tuotettiin valtion tehtaissa. Kommunismin romahdettua kaikki kuitenkin muuttui ja työttömyys räjähti, ja monet mongolialaiset palasivat maaseudulle ajatellen, että kašmirintuotannossa olisi varma tulonlähde. Kokemuksen puute johti kuitenkin liian suuriin laumoihin ja maan ylilaidunnukseen, ja kovat säät tappoivat miljoonia vuohia 2000 ja 2001. 1990-luvun alussa monet paimenet myivät vielä villansa raakana Kiinaan, mikä häiritsi Mongolian hallitusta. 1994 Mongolia kielsi raakavillan viennin, mikä johtikin 50 uuden tehtaan perustamiseen. Seuraavana vuonna hallitus kuitenkin Aasian kehityspankin painostuksesta kumosi kiellon, mikä johti taas vaikeuksiin. Yksi ongelma oli myös, että mongolialaisten tuottamat vaatteet olivat epämuodikkaita ja möivät huonosti. Vuonna 2003 Yhdysvaltain kansainvälinen kehitysapujärjestö aloitti Mongoliassa uudistuksen, missä järjestö kokosi tuottajia yhteen ja loi suhteita potentiaaliin ostajiin ympäri maailmaa. Uudistus selvästi herätti mielenkiintoa mongolialaisia tekstiilejä kohtaan, mutta nykyään myös Kiina on haastanut mongolialaiset kašmirintuottajat.

5.1.2 Länsi-Kiinan talous

Kiina on yksi maailman nopeimmin kasvavista talouksista, mutta kasvu on pitkälti keskittynyt rannikon suurkaupunkeihin. Kasvua on toki muillakin alueilla ollut, erityisesti Sisä-Mongolian talous on kasvanut laajojen mineraalivarantojen takia. Tiibetä on kuitenkin vaivannut köyhyys jo maantieteellisen eristyneisyydenkin vuoksi. Kiina on sijoittanut paljon yhteyksien parantamiseen rakentamalla esimerkiksi äärimmäisen kalliin rautatien Tiibetin pääkaupunkiin Lhasaan. Tulos on näkynyt erityisesti turismin kasvuna, tosin suuri osa voitosta tulee han-kiinalaisille. Xinjiangin taloudellinen potentiaali nähdään suurena, sillä siellä on suuret luonnonvarat ja sinne tulee myös öljyputki Kazakstanista ja Turkmenistanista. Mutta kuten Tiibetissä, paikalliset uskovat että rahat menevät muuttaneiden han-kiinalaisten käsiin.

5.1.3 Afganistanin taloudellinen kurjuus

Afganistan on Keski-Aasian köyhin maa, eikä siellä ollut paljon teollisuutta edes ennen 1970-luvulta asti kestänyttä sotaa. Ainoat lailliset vientituotteet ovat olleet mattoja, hedelmiä ja pähkinöitä. Yhdellä alalla Afganistan on kuitenkin pysynyt merkittävänä: huumeiden tuottamisessa maailmanlaajuiseen vientiin. Vuodesta 1999 lähtien Afganistan on ollut maailman suurin oopiumin tuottaja, ja nykyään oopium prosessoidaan heroiiniksi maassa ennen vientiä. Afganistanin viime vuosien talouskasvu on perustunut pitkälti ulkomaiseen apuun. Kiina on investoimassa kaivosteollisuuteen, mutta muuten taloudellinen kehitys epätodennäköistä ennen kuin maa on poliittisesti vakaa.

5.1.4 Keski-Aasian talous globaalissa kontekstissa

Huumekauppaa sekä öljy- ja maakaasuteollisuutta lukuun ottamatta Keski-Aasian talouden vaikutus on maailmassa vähäinen (kuva 10.28). Neuvosto aikaan taloudellisia kytköksiä nykyisin itsenäisissä maissa oli käytännössä vain Venäjän kanssa. Irrottautuminen Venäjästä on ollut vaikeaa jo yhteisen infrastruktuurin takia. Viime aikoina yhteydet Kiinan kanssa ovat kasvaneet, minkä osoituksena toimivat uudet öljyputket Kiinan kanssa. Yhteydet länsimaihin ovat tärkeitä erityisesti Azerbaidžanissa, josta on rakennettu uusi öljyputki Georgian läpi Turkin Välimeren satamaan.

5.2 Sosiaalinen kehitys Keski-Aasiassa

Sosiaalinen tilanne vaihtelee Keski-Aasiassa poliittista tilannetta enemmän. Entisissä neuvostomaissa terveys ja koulutus ovat suhteellisen hyvällä tasolla, kun taas Afganistan on lähes jokaisella mittarilla pohjimmaisena.

5.2.1 Sosiaalinen tilanne ja status Afganistanin naisilla

Afganistanin sosiaalisen kehityksen lukemat eivät ole kehuttavia, esimerkiksi eliniänodote on vain 44 vuotta. Luotettavaa tietoa maasta on kuitenkin vaikea saada. Sukupuolten tasa-arvo toteutuu huonosti, vain 21 % maan naisista osaa lukea. Monilla alueilla naisten elämä on rajoittunutta, ja julkisilla paikoilla heidän on peitettävä koko kehonsa. Erilaiset rajoitukset tulivat voimaan erityisesti Taliban-hallinnon toimesta 1990-luvulla. Uudessa perustuslaissa 2000-luvun alussa miehille ja naisille taattiin yhtäläiset oikeudet, mutta käytännön tilanne ei juuri muuttunut. Pakkoavioliitot ovat maassa hyvin yleisiä, ja uudelleen nousseet Talibanit vastustavat naisten oikeuksia vahvasti.

5.2.2. Sosiaaliset olot entisissä neuvostomaissa ja Mongoliassa

Neuvostoliitosta itsenäistyneissä maissa naisten tilanne on perinteisesti ollut parempi ja naisten rooli merkittävämpi. Naisten koulutustuneisuus on vain vähän miehiä vähäisempää, ja naisia työskentelee kaikilla aloilla. Toisaalta viime aikoina asema on saattanut huonontua. Yleinen elintaso maissa on kohtuullinen, ja eliniänodote on kaikissa maissa yli 65 vuotta. Hyvinvointi on osin perua Neuvostoliiton ajoilta, ja itsenäisyyden aikana ovat olosuhteet paikoin heikentyneet. Mongoliassa tilanne on jotakuinkin sama, tosin perinteisen mongolikulttuurin takia naisten asema on silmiinpistävästi suuri. Esimerkiksi 84 % yliopistosta valmistuneista ja 77 % lääkäreistä Mongoliassa on naisia.

5.2.3 Sosiaaliset olot Länsi-Kiinassa

Vaikka Kiina on viime vuosina edistynyt huomasti koulutuksen ja terveydenhuollon suhteen, ovat Xinjiangin ja Tiibetin alkuperäiskansat jääneet hieman huomiotta. Esimerkiksi lukutaito on ei-han-kiinalaisten kesken vähäisempää. Toisaalta vähemmistökansojen ei tarvitse noudattaa maan tiukkaa väestöpolitiikkaa.

11 Itä-Aasia

Elias Willberg

Itä-Aasia, joka koostuu Kiinasta, Japanista, Etelä-Koreasta, Pohjois-Koreasta ja Taiwanista, on maailman väkirikkain alue (Kuva 11.1). Yksin Kiinan väkiluku on 1.3 miljardia. 1900-luvun jälkimmäisellä puoliskolla alue jakautui ideologisesti ja taloudellisesti, ja sittemmin alueen kaikki valtiot lukuun ottamatta Pohjois-Koreaa, ovat päässeet kapitalistisen kehityksen tielle ja rannikkoalueet ovat hyvin globaaleja. Myös poliittiset jännitteet ovat vähentyneet, mutta eivät kuitenkaan kokonaan hävinneet. Itä-Aasia on kuitenkin nyt maailman talouden ydinalue.

1 YMPÄRISTÖN MAANTIETE: Resurssipulaa täpötäysillä alueilla

Ympäristöongelmat Itä-Aasiassa ovat erityisen vakavia johtuen alueen valtavasta väkimäärästä, suuresta teollisesta tuotannosta ja fyysisestä sijainnista. Varakkaammat maat kuten Japani, ovat voineet panostaa ympäristönsuojeluun toisin kuin köyhemmät, esimerkiksi Kiina.

1.1 Patoja, tulvia ja maaperän eroosiota Kiinassa

Jangtse-joki on yksi Itä-Aasian tärkeimmistä fyysisistä piirteistä. Se on maailman kolmanneksi suurin, virraten Tiibetin ylängöltä Sichuaniin Kolmen rotkon padon läpi ja yhä Kiinan alamaille, jonka jälkeen joki virtaa sieltä mereen.

1.1.1 Kolmen rotkon padon kiistanalaisuus

Vuonna 2006 valmiiksi saatu Kolmen rotkon pato on maailman suurin vesivoimapato. Patoallas on 563km pitkä ja se on pakottanut 1.2 miljoonaa ihmistä muuttamaan peittäen alleen tärkeitä nähtävyyksiä. Pato jättää sedimentit ja saasteet patoaltaaseen häiriten lukuisia uhanalaisia lajeja. Maailmanpankki veti tukensa padolta johtuen ihmisoikeudellista ja ekologisista seurauksista. Pato tuottaa hiilestä riippuvaiselle Kiinalle 3 % sen kokonaisenergiasta kysynnän koko ajan kasvaessa. Kiinalaiset suunnittelijat myös ylistävät padon vaikutuksia tulvasuojeluun ja toivovat sen suojelevan yhteensä 15 miljoonaa ihmistä tulvilta. Viime vuosikymmeninä tulviminen on pahentunut tulva-alueilla järvien häviämisen myötä. Kiinan hallitus on kuivannut näitä järviä tavoitteenaan saada uutta viljelysmaata.

1.1.2 Pohjois-Kiinan tulvat

Pohjois-Kiina, joka on tuhansia vuosia ollut paljaaksi hakattu, on aina kärsinyt sekä tulvista, että kuivuudesta. Alue on kuivana suurimman osan vuotta, mutta kesällä se usein kokee rankkoja sateita. Muinaisista ajoista lähtien tulvia ja valuntaa on yritetty säädellä, mutta tuhoisia tulvia ei kaikista yrityksistä huolimatta ole saatu kokonaan estettyä. Pahimmat tulvat on aiheuttanut Keltainenjoki, joka kuljettaa mukanaan valtavan määrän sedimenttejä. Sedimenttien painuessa pohjaan alankoalueilla, veden pinta nousee ja joki murtautuu uomastaan etsien itselleen uuden reitin mereen. Keltaisenjoen tulvat ovat aiheuttaneet kaksi maailmanhistorian kuolettavinta katastrofia ja maantieteilijöiden mielestä uusi kurssi joelle on taas väistämätön, koska joki on ollut uomassaan vuodesta 1930 lähtien.

1.1.3 Eroosio lössitasangolla

Keltainenjoki kasaa sedimenttinsä läntiseen Pohjois-Kiinaan, jota kutsutaan lössitasangoksi. Kiinalaisen sivilisaation alussa ihmiset harrastivat maanviljelyä alueella ja käyttivät auramenetelmää. Menetelmä jätti maan paljaaksi tuulelle ja vedelle, ja eroosio kiihtyi. Samalla väestön kasvaessa viljelyskelpoinen maa väheni. Tänä päivänä alue on yksi Kiinan köyhimmistä, hyvää viljelysmaata on vähän ja tulvat ovat yleisiä. Kiinan hallitus on rohkaissut ihmisiä terassiviljelyyn, mutta menetelmä ei ole tehokas kaikkialla.

1.2 Muut Itä-Aasian ympäristöongelmat

Jangtsen ja Keltaisen joen ongelmat eivät ole ainoita Itä-Aasiassa, myös metsien häviäminen, kaupunkien saasteet ja villieläinten väheneminen ovat kasvavia ongelmia.

1.2.1 Metsien häviäminen ja aavikoituminen

Monella alueella Kiinassa ja Pohjois-Koreassa on vain pensaikkoa ja kitukasvuisia puita. Toisin kuin Japanilla, Kiinalla ei ole perinteitä metsien suojeluun. Metsiä on käytetty polttoaineeksi ja moni vuoristoalue on taantunut hyväksikäytön myötä, eikä kykene enää kantamaan metsää. Kiina, toisin kuin Pohjois-Korea, on kuitenkin tehnyt yrityksiä jälleenmetsittämisiksi. Miljoonia ihmisiä on mobilisoitu istuttamaan puita, mutta useimmat projektit ovat epäonnistuneet. Niinpä Kiina kärsii vakavasta metsien puutteesta ja joutuu korvaamaan tätä puutetta tuonnilla ulkomailta.

Toinen vakava ongelma Kiinassa on aavikoituminen. Monilla alueilla Gobin autiomaan on levinnyt vähentäen viljelysalaa. Kiinan hallitus onkin yrittänyt vastata ongelmaan luomalla ”vihreän Kiinan muurin” puista ja pensaista. Vuosittaisen aavikoitumisen onkin arvioitu vähentyneen puoleen.

1.2.2 Kasvavat saasteet

Kiinan teollisuuden kasvaessa, ympäristöongelmat kuten veden saastuminen ja myrkyllisten aineksien dumpkaus ovat kasvaneet vakavammiksi. Arviolta 16 maailman 20 saastuneimmasta kaupungista on Kiinassa, mutta silti hallitus sanoo talouskasvun olevan tärkeämpää. Japani sen sijaan on ympäristöllisesti suhteellisen puhdas. 50-luvulla maa kärsi maailman vakavimmista saasteongelmista, mutta sitten lait tiukkenivat ja saastuttava tuotanto siirtyi ulkomaille. Myös Taiwan ja Etelä-Korea ovat puhdistuneet huomattavasti teollistumisensa myötä, tiukentaen ympäristölainsäädäntöään.

1.2.3 Uhanalaiset lajit

Uhanalaisten lajien määrä on kasvanut Itä-Aasiassa. Monet kiinalaisen perinteisen lääketieteen metodeista pohjautuu uhanalaisista lajeista saataviin tuotteisiin, kuten käärmeen vereen. Kiinalla on suhteellisen vähän jäljellä alueillaan villieläimiä, mutta maa on tehnyt merkittäviä panostuksia suojellakseen sitä, suojelemalla esim. pandan elinalueita. Myös Koreoissa villieläimet ovat harvinaisia.

Ympäristö ja politiikka: Kiina panostaa vihreään energiaan

Kiina on teollistumisensa johdosta maailman pahin saastuttaja ja saastunein valtio. Viime aikoina se on kuitenkin kokenut suunnanmuutoksen. Vuoteen 2020 mennessä Kiina toivoo saavansa 20 % tuottamastaan energiasta uusiutuvista lähteistä ja tekevänsä siitä myös tärkeän vientituotteen. Ollen maailman johtava maa vesivoimassa ja tuottaen 30 % maailman aurinkopaneeleista, vaikuttavin saavutus on silti tuulivoima. Tuulivoimapotentiaalin ollessa valtava, Kiina tuplasi viidessä vuodessa, vuosina 2004–09 tuulivoiman tuotantonsa ja on nyt maailman johtava tuulivoiman tuottaja, sekä myös maailman johtava tuulivoimaloiden tuottaja. Kiinan hallitus näkee uusiutuvien energialähteiden dominoivan aseman tulevaisuudessa ja toivoo olevansa johtava valtio sillä saralla.

1.3 Ilmastonmuutos Itä-Aasiassa

Itä-Aasia on ilmastonmuutoskeskustelun keskipiste pitkälti Kiinan nopeasti kasvaneiden hiilidioksidipäästöjen takia. Päästöjen kasvu johtuu pitkälti hiilen käytöstä energialähteenä. Ilmastonmuutoksen vaikutukset ovat Kiinassa vakavat. Ruoantuotanto laskee, Tiibetin jäätikön sulaminen aiheuttaa vesipulaa ja myrskyt mahdollisesti ovat voimakkaampia. Kiina kuitenkin sanoo talouskasvun olevan prioriteetti ja argumentoi myös, että päästöjen määrä on edelleen paljon alempana asukasta kohden, kuin Yhdysvalloissa. Kuten todettua maa on panostanut uusiutuviin energialähteisiin, mutta ei ole luvannut puolittaa hiilen käyttöään. Kiinan vaikutus peittää alleen muiden alueen valtioiden vaikutuksen, vaikka Japani, Etelä-Korea ja Taiwan ovat kaikki merkittäviä hiilidioksidipäästöjen aiheuttajia. Japani on ollut aktiivinen kansainvälisten sopimusten ajamisesta, kuten Kiotossa ja se on maailman johtava maa ilmastoystävällisessä teknologiassa, mutta silti sekään ei ole saavuttanut Kioton tavoitteita.

1.4 Itä–Aasian fyysinen maantiede.

Itä-Aasia on sijainniltaan samoilla leveysasteilla Yhdysvaltojen kanssa, mutta sitä laajempi. Japani sen sijaan on kolmen litosfäärilaatan saumakohdassa, mikä aiheuttaa alueelle maanjäristyksiä ja tulivuoritoimintaa.

1.4.1 Japanin fyysinen ympäristö

Japanin pohjoisin saari Hokkaido, on liki subarktinen, kun taas eteläisin Kyushu, on subtrooppinen. Eroja on myös itä-länsi-suunnassa. Talvisin Japaninmeren puoleisella rannikolla sataa paljon enemmän lunta, kuin Tyynenmeren puoleisella. Sen sijaan Tyynenmeren puoleinen rannikko on paljon alttiimpi taifuuneille. Japani on yksi maailman rosoisimmista ja metsäisimmistä valtioista. Alamaita maassa on vähän, joten metsiä ja kosteikkoja on raivattu intensiivistä maataloutta varten.

1.4.2 Taiwanin ympäristö

Taiwan on myös hyvin rosoista ja vuoristoista keskeltä ja itäisiltä alueiltaan. Läntisestä osasta Taiwania hallitsevat lietetasangot. Talvi on leuto, mutta taifuuneja esiintyy. Toisin kun Kiinassa Taiwanissa on vielä metsää jäljellä.

1.4.3 Kiinan ympäristöt

Vaikka unohtaisi Keski-Aasian provinssit Tiibetin ja Xinjiangin, Kiina on laaja maa, jossa on monipuolisia ympäristöalueita. Varsinainen Kiina voidaan jakaa Jangtse joen kohdalta kahtia eteläiseen ja pohjoiseen Kiinaan, jonka lisäksi maahan kuuluu edellä mainitut provinssit. Eteläinen Kiina on vuoristoista, mutta välissä on myös alankoalueita. Vuoristojen antamasta suojasta johtuen esim. Sichuan tunnetaan leudoista talvistaan. Kun mennään tarpeeksi etelään, kuten Guangdongin maakuntaan, ilmasto on jo trooppinen. Pohjoinen Kiina on sen sijaan kylmempi ja kuivempi. Kesäisin sademäärä on yleensä runsas Gobin autiomaata lukuun ottamatta, mutta silti aavikoituminen on uhkana monilla alueilla. Kiinan koillisin kolkka on Mantšuria, joka on laajaa, hedelmällistä tasankoa, vuoristojen välissä. Talvet voivat olla ankaria, mutta kesät ovat lämpimiä. Alueella on Kiinan parhaiten säilyneet metsät ja villieläimiä eniten.

1.4.4 Korean maisemat

Korean niemimaa on kuten Japani, vähän alankoa, ja pitkä ja vuoristoinen. Nämä ovat yleisiä piirteitä monissa osissa Itä-Aasiaa ja ovat ne vaikuttaneet merkittävästi sen kehitykseen. Etelä-Korealla on maataloudellinen etu Pohjois-Koreaan nähden laajempien alankojen takia, mutta toisaalta taas Pohjois-Korealla on enemmän luonnonvaroja.

2 VÄESTÖ JA ASUTUS: Ahdettujen tasankojen valtakunta

Itä-Aasia on maailman tiheimmin asuttuja alueita (kuva 11.15). Huolimatta äärimmäisestä väestötiheydestä, 1970-luvulta alkaen väestökasvu on romahtanut, etenkin Japanissa.

2.1 Maatalous ja asutus Japanissa

Japani on hyvin kaupungistunut maa, jossa on kaksi suurinta urbaania keskittymää maailmassa. Vuoristoisuutensa takia, maataloudelle on kuitenkin hyvin rajoitettu tila kaupunkien lomassa, mikä on johtanut maatalouden äärimmäiseen intensiivisyyteen.

2.1.1 Japanin maatalousmaat ja asutuksen jakautuminen

Japanin maatalous on rajoittunut hyvin voimakkaasti rannikolle ja alangoille. Riisin viljely on ollut yksi maailman tuottavimmista maatalouden muodoista ja kyennyt ruokkimaan 127 miljoonaisen kansan. Myös kaupunkiviljely etenkin vihanneksien osalta on myös noussut tärkeäksi. Kaikki kaupungit sijaitsevat samoilla alangoilla, jotka ovat vain 15 % Japanin maa-alasta, mikä tarkoittaa äärimmäistä väestötiheyttä.

2.1.2 Japanin kaupunkien ja maatalouden dilemma

Rajoitetun alueen johdosta kaupunkialueilla on elintilaa hyvin vähän. Ne eivät kuitenkaan voi laajentua, koska se tapahtuisi maatalouden kustannuksella. Kansalaiset myös uskovat, että on tärkeää olla edes riisin osalta omavarainen. Tilanne onkin tällä hetkellä Japanissa se, että riisin hinta on maassa maailmanmarkkinahintaa huomattavasti korkeampi, mutta sen kanssa on vain elettävä.

2.2 Maatalous ja asutus Kiinassa, Taiwanissa ja Koreassa

Taiwan ja Korea ovat kaupungistuneita, mutta Kiina on säilynyt maaseutuvaltaisena. Vain 47 % maan väestöstä asuu kaupungeissa. Väestön jakautuminen maassa seurailee maatalouden tuottavuutta.

2.2.1 Kiinan maatalousalueet

Etelä-Kiinassa riisi on hallitseva viljelykasvi, kun taas pohjoisessa vehnä ja hirssi ovat yleisimpiä. Etelässä voidaankin viljelyä harjoittaa läpi vuoden ja saada kaksi riisisatoa. Pohjois-Kiinassa näkyy yhtenä alueena eniten maailmassa ihmisen toiminta (anthropogenic landscapes). Koko alue on käytännössä joko viljeltyä tai tehtaiden täyttämää. Mantšuria ja lössitasanko ovat aavistuksen vähemmän asuttuja, kuin etelän alueet.

2.2.2 Korean ja Taiwanin alueet

Myös Etelä-Korea on tiheään asuttua ja ihmiset ovat keskittyneet lietasangoille. Taiwan vuorostaan on koko Itä-Aasian tiheimmin asuttu alue, jossa väestötiheys on huimat 1500 ihmistä per km². Ihmiset asuvat kapealla alankokaistalla, joka ulottuu pohjoisesta länteen.

2.3 Maatalous ja resurssit globaalissa kontekstissa

Japani, Etelä-Korea ja Taiwan ovat kaikki merkittäviä ruoantuojia ja myös Kiina on siirtynyt samaan suuntaan. Myös muita resursseja maat tuovat ympäri maailman.

2.3.1 Japanin maatalouden ja metsien globaalit näköalat

Japani on maailman suurimpia ruoantuojia. Se tuo lihaa ja vehnää niin P-Amerikasta, kuin Australiastakin ja esim. soijapapuja Brasiliasta. Puuta maa vuorostaan tuo Pohjois-Amerikasta ja Kaakkois-Aasiasta. Varallisuutensa ansiosta Japani kuitenkin kykenee tuomaan kaiken tarvitsemansa. Toisaalta se tarkoittaa kuitenkin sitä, että Japani tekee ympäristön pilaamisesta globalisoitunutta.

2.3.2 Kiinan maatalouden näköalat

1990-luvulle asti Kiina oli ruoantuotannollisesti täysin omavarainen, mutta nopea talouskasvu on saanut etenkin lihansyönnin kasvuun ja kehitys on vienyt myös maataloudelta tilaa. Vaikka Kiina on ensisijaisesti ruoan viejä, tilanne ei ole yksinkertainen. Viljelijät muissa maissa valittavat Kiinan myyvän ruokaa alle markkinahinnan saavuttaakseen dominanssin, ja kuluttajat ovat huolissaan Kiinassa tuotetun ruoan turvallisuudesta, mikä onkin johtanut tuontikieltoihin esim. Yhdysvalloissa. Tähän Kiina on vastannut kieltämällä Yhdysvaltalaisten yhtiöiden tuotteita, kuten sianlihan.

2.3.3 Korean maatalous globaalissa kontekstissa

Kuten Japani ja Taiwan, Etelä-Korea on myös tehnyt muutoksen tuontiruokaan. Tärkeimmät tuontiruokat ovat vehnä, maissi ja soijapavut. Pohjois-Korea sen sijaan on yrittänyt olla omavarainen. 1990-luvulla politiikka, tulvat ja kuivuus kuitenkin johtivat nälänhätään ja siitä lähtien maa on tarvinnut ruoka-apua ruokkiakseen väestöstä. Pohjois-Korea on myös ostanut ruokaa Kiinalta.

2.4 Kaupungistuminen Itä-Aasiassa.

Itä-Aasiassa on pitkät perinteet kaupungeista, mutta silti se säilyi maaseutuvaltaisena toiseen maailmansotaan asti. Japanissa, Taiwanissa ja Etelä-Koreassa kaupungistumisaste on jo 78 - 86 % ja maaseutuvaltainen Kiina on matkalla samaan suuntaan.

2.4.1 Kiinan kaupungit

Perinteinen kiinalainen kaupunki oli erotettu suojamuureilla maaseudusta. Sittemmin Shanghai nousi tärkeimmäksi kaupungiksi. Kommunistien tultua valtaan, heti pitivät sitä kuitenkin rappeutuneena länsimaalaisille vaikutuksille ja keräsivät sieltä suuret verot. 80-luvun jälkeen kaupunki on kokenut kuitenkin muutoksen ja siitä on tullut taas Kiinan johtavia kaupunkeja. Peking sen sijaan muuttui paljon kommunistien tultua vastaan ja vain jotain historiallisia rakennuksia säilytettiin, kuten kielletty kaupunki. Vuoden 2008 olympialaisten myötä kaupunkiin investoitiin paljon rahaa muun muassa infrastruktuuriin.

2.4.2 Kiinan kaupunkien rakenne

Kiinan kaupungit ovat hyvin tasapainoisia, eikä mikään kaupunki jätä muita varjoonsa. 60-luvulla kiinalainen oppinut G. William Skinner kuvasi kiinalaisten kaupunkien jakaumaa keskuspaikkateorialla (central place theory). Tasaisesti jakautunut maaseutuväestö antaa kaupungeille hierarkian, jossa jokaista suurta kaupunkia ympäröivät pienemmät kaupungit, joita taas ympäröi pienemmät kylät. Suurimmilla kaupungeilla (Peking, Shanghai, Tianjin, Chongqing) on Kiinassa oma metropolialueen hallituksensa. Oma tapaus on vuonna 1997 Brittien luovuttama Hongkong, joka on saanut aseman erityisalueena, ollen Shanghaita ja Pekingiä huomattavasti varakkaampi.

2.4.3 Kaupunkimallit Japanissa, Etelä-Koreassa ja Taiwanissa

Japani, Etelä-Korea ja Taiwan ovat tunnettuja siitä, että väestö on keskittynyt yhteen kaupunkiin (urban primacy). Etelä-Koreassa Soul jättää varjoonsa kaikki muut kaupungit ja kaikki tärkeimmät taloudelliset ja kulttuuriset toiminnot ja instituutiot ovat keskittyneet sinne. Hallituksen yrityksistä huolimatta muut alueet eivät ole kyenneet haastamaan Soulin asemaa. Taiwanissa on sama ilmiö Taipeiin ollessa vastaava kaupunki. Japania taas kuvastaa Tokkaido -megalopoli (superconurbation), johon kuuluu miljoonakaupungit Tokiosta Osakaan (kuva 11.21.) Suur-Tokio on maailman suurin kaupunkialue, jossa asuu liki 40 milj. asukasta. Maan asukkaista peräti 65 % on keskittynyt tälle jättimäiselle megalopolialueelle. Toisen maailmansodan aikana moni japanilainen kaupunki tuhoutui, minkä vuoksi ulkomaalaisen silmään uudelleen rakennetut kaupungit näyttävät usein monotonisilta.

Ihmiset liikkeellä: Maaseudun asukkaat Kiinan kaupungeissa

Viime vuosikymmenien aikana 100 miljoonaa kiinalaista on muuttanut maaseudulta kaupunkiin ja vuoteen 2025 luvun odotetaan kasvavan 250 miljoonaan. Kaupunkimaisen infrastruktuurin nopean kasvun myötä tarve kouluttamattomalle työvoimalle on suuri kaupungeissa ja maaseudulla riittää tekijöitä. Maaseudulla myös syntyy kaupungeja enemmän lapsia. Vaikka maan talous hyötyy ilmiöstä, hallitus pelkää sen riistäytyvän käsistä ja on asettanut tiukat rekisteröitymisvaatimukset asukkaille, mikä on johtanut lukemattomiin maaseudulta tullessiin ihmisiin ilman laillista asemaa kaupungissa. Hukou-systeemiksi kutsuttu rekisteröitymislaki myös asettaa koulutuksen huonoon asemaan. Rekisteröitymisalueensa ulkopuolella asuvien ihmisten lapset joutuvat joko kouluun maaseudulle, tai sitten vanhempien on löydettävä keino kiertää lakia. Monet pelkäävät, että pian Kiinassa on iso määrä lapsia ilman koulutusta. Tämän tuloksena Kiina onkin viime aikoina helpottanut näitä lakejaan.

Kaupunkinäkymiä: Tokion moninaiset lähiöt

Huolimatta valtavasta koostaan, Tokio voi tuntua yllättävän pieneltä kaupungilta, koska se on jaettu 23 alueeseen. Osa alueista on tarkoitettu ajanviettoon ja viihteeseen, toiset taas ostoksien tekoon. Sieltä on mahdollista löytää esim. maailman suurimmat kalamarkkinat. Osa taas on tunnettuja historiallisista piirteistään. Jotkin alueet, jonne turistikin harvemmin löytävät, ovat rujompia, työväenalueita, mutta niilläkin on oma vetovoimansa.

3 KULTTUURINEN YHTENÄISYYS JA MONINAISUUS: Kungfutselaisuuden valtakunta?

Itä-Aasia on monilta osin maailman yhtenäisin kulttuurillinen alue. Monet historialliset juuret voidaan jäljittää kiinalaisen sivilisaatioon. 4000 vuotta vanha sivilisaatio, oli erityystyössä muista merkittävistä sivilisaatioista, minkä vuoksi sille kehittyi monia ainutlaatuisia piirteitä.

3.1 Yhdistävät kulttuurilliset piirteet

Tärkeimmät yhdistävät kulttuurilliset tekijät Itä-Aasiassa ovat yhteydessä uskontoon ja filosofisiin uskomuksiin. Buddhalaisuus ja kungfutselaisuus heijastuvat myös sosiaalisiin ja poliittisiin rakenteisiin ja ne ovat säilyttäneet asemansa etenkin kiinalaisessa yhteiskunnassa

3.1.1 Kirjoittaminen

Tärkein erottava tekijä Itä-Aasian ja maailman välillä ovat kirjoitusmerkit. Itä-Aasiassa on kehittynyt kokonaan oma systeeminsä, ideografinen systeemi, jossa symbolit kuvastavat ideoita, äänneiden sijasta. Perinteet systeemillä ovat vuosituhansien päässä. Ideografisessa systeemissä on yksi tärkeä etu ja haitta länsimaiseen systeemiin verrattuna. Haittana on se, että ollakseen lukutaitoinen, yksilön täytyy oppia ja muistaa tuhansia merkkejä. Toisaalta yksilö pystyy kommunikoimaan eri kieltä puhuvan kanssa, koska symbolien edustamat ideat ovat samoja. Korealaiset omaksuivat kiinalaiset merkit, kunnes 1300-luvulla hallitsijat päättivät maan tarvitsevan omat aakkoset. Tänä päivänä korealaisia aakkosia käytetään maassa melkein kaikkiin tarkoituksiin, mutta se käsittää pienen määrän kiinalaisia merkkejä. Japanissa systeemi on vielä vaikeampi. He omaksuivat myös ensiksi kiinalaisen merkistön, mutta kehittivät sittemmin oman systeemin, sekä osittain oman merkistönsäkin, minkä vuoksi lopputulos on mutkikas sekoitus erilaisia merkkejä ja symboleja.

3.1.2 Kungfutselainen perintö

Kuten kirjoittaminen, Itä-Aasiaa yhdistää myös uskonto, Kungfutselaisuus. Vaikka filosofian perustanut Kungfutsu ei niin nähnytkään, suuntaus lasketaan usein uskonnoksi. Arvot korostavat perhettä ja auktoriteettien kunnioitusta, sekä laaja-alaista koulutusta. Japanissa Kungfutselaisuus ei ole saanut yhtä merkittävää asemaa, kuin mantereella. Japanin viranomaiset näkivät jopa jotkin sen piirteet vaarallisena, kuten sen, että maan hallitsija eli keisari, oli saanut mandaattinsa taivaasta. Japani on ollut dynastia koko historiansa ajan, mutta keisarilla on ollut vain vähän valtaa.

3.1.3 Kungfutselaisuuden moderni rooli

Kungfutselaisuuden merkityksestä on väitelty kiivaasti viimeiset sata vuotta. Jotkut oppineet väittävät, että filosofian oppimisen ja sosiaalisen vakauden korostaminen luo Itä-Aasialle edun kansainvälisessä kilpailussa. Sadan viime vuoden aika filosofia on menettänyt kuitenkin vaikutustaan julkiseen moraaliin paljon. Kommunistisen vallankumouksen aikaan, Kiinan hallitsijat yrittävät jopa eliminoida sen vaikutuksen maassa, mutta viime aikoina kungfutselaisuus on taas saanut takaisin vanhaa asemaansa.

3.2 Uskonnollinen yhtenäisyys ja monimuotoisuus

Kungfutselaisuuden ohella monet uskonnot ovat vakiinnuttaneet asemansa itäaasialaisessa kulttuurissa, joista tärkeimpänä mahajana-buddhalaisuus.

3.2.1 Mahajana-buddhalaisuus ja shintolaisuus

Buddhalaisuus on laajalti levinnyt läpi alueen. Itä-Aasiassa harjoitettu mahajana-buddhalaisuus eroaa uskonnon muista suuntauksista. Sen näkemykset eroavat siinä kuinka nirvanaan voi päästä. Uskonto ei myöskään kiellä samalla harjoittamasta muitakin uskontoja. Kiinassa uskonto koko monia koetinkiviä, kun se nähtiin ulkomailta tulleen, mutta silti se vakiinnutti asemansa kulttuurissa.

Shintolaisuus on ollut läheisessä suhteessa Japanin kansalaisuuteen ja onkin ollut kyseenalaista voiko ulkomaalainen harjoittaa sitä. Uskonto korostaa luonnonharmoniaa ja suhteita luonnon ja ihmisen välillä. Vielä tänäkin päivänä se on voimakkaasti paikka- ja luontokeskeinen uskonto. Esimerkiksi Fuji-vuori on shintolaisille pyhä paikka ja pyhiinvaelluskohde.

3.2.3 Taolaisuus ja vähemmistöuskonnot

Kiinalaisen taolaisuuskin perustuu luonnon palvontaan ja siihen liitetään usein myös tasapaino hyvän ja pahan välillä, eli feng shui (geomancy). Koreassa ja Kiinassa rakennusten täytyy olla oikeassa tasapainossa ja moni kallis rakennusprojekti on kaatunut väärän feng shuin takia. Kiinassa on aina myös suurten uskontojen rinnalla ollut pienempiä paikallisia uskontoja ja niiden jumalia. Ulkomaalaisten mukana on Itä-Aasian kaupunkeihin levinnyt myös kristinusko ja islam, sekä niiden eri suuntauksia.

3.2.4 Sekularismi Itä-Aasiassa

Kaikkien näiden uskonnollisten muotojen myötä Itä-Aasia on hyvin maallistunut. Esimerkiksi shintolaisten ihmisten määrä voi näin ollen olla mitä tahansa 4:n ja 119 miljoonan välillä. Kiinassa kommunismin myötä uskonto oli pitkään tukahdutettu, ja tätä nykyä Pohjois-Koreassa ainoa laillinen virallinen "ideologia" on lojaalisuus valtiota kohtaan.

3.3 Kielellinen ja etninen monimuotoisuus

Japanin kieli ja mandariinikiina jakavat osittain saman kirjoitussysteemin, mutta ovat kieliopillisesti kauempana toisistaan kuin Kiina ja Englanti. Kuva 11.25.

3.3.1 Kielellinen ja kansallinen identiteetti Japanissa

Useimpien tutkijoiden mukaan japani, kuten koreakaan ei ole liitettävissä mihinkään toiseen kieleen. Monen kielitieteilijän mukaan ne kuuluvatkin samaa ryhmään, samojen kielipiirteiden myötä. Japanilaiset muodostavat yhden maailman homogeenisimmista kansoista ja eri alueiden väliltä on vaikea löytää suuria kielellisiä eroja, Riukiusaaret ovat tosin poikkeuksena.

3.3.2 Japanin vähemmistöryhmät

Aikaisemmillä vuosisadoilla Japanissa oli kaksi suurta ryhmittymää, Ainut ja Japanilaiset, jotka kilpailivat maasta. Lopulta Ainu-kansa ajettiin Honshun saarelta ja tätä nykyä heitä on jäljellä enää 25 000. Myös korealaiset, joita on arviolta 800 000 Japanissa, kokevat syrjintää. Muista maista merkittäviä ryhmittymiä Japanissa on Aasian köyhemmistä valtioista ja Brasiliasta. Syrjityin ryhmittymä lienee burakulaiset, joiden edustajat ovat maan köyhimpien ihmisten joukossa.

3.3.3 Kieli ja identiteetti Koreassa

Myös korealaiset ovat hyvin homogeeninen ryhmittymä. Heillä kuitenkin on hyvin vahva paikallinen identiteetti, kolmen valtakunnan historiasta johtuen. Identiteetti on myös hyvin kansainvälinen, koska moni koreaa puhuva asuu Kiinan puolella rajaa. Muuttoliike ulkomaille on ollut myös suurta.

3.3.4 Han-kiinalaisten kieli ja etnisyys

Tärkein etninen ero Kiinassa on ero han-kiinalaisiin ja muihin. Han-kiinalaiset ovat enemmistönä ja vaikuttavat yhteiskuntaan eniten ja heidän kielensä on ilmaistu kiinalaisessa kirjoituksessa. Pohjois-, Keski-, ja Lounais-Kiinassa puhutaan mandariinikiinaa. Muita han-kiinalaisten kieliä eri alueilla ovat esimerkiksi hakka-kiina ja kantoninkiina. Eroista huolimatta kielet ovat kuitenkin lähellä toisiaan.

3.3.5 Muut kuin han-kiinalaiset

Kiinan hallituksen mukaan maassa on 55 etnistä ryhmittymää, jotka asuvat usein syrjäisillä alueilla ja joilla on omat kielensä. Tällainen ryhmittymä esimerkiksi mantšut, joita on 11 miljoonaa. Toinen alue on Guanxi, jossa on 18 milj. muita kuin han-kiinalaisia. Alue onkin sen myötä autonominen. Muuallakin on suuria muiden ryhmien keskittymiä. Yhteistä kaikille on kuitenkin yleiset kulttuuriset ja poliittiset kiistat ja jännitteet han-kiinalaisten kanssa.

3.3.6 Taiwanin kieli ja etnisyys

Taiwan on myös monimutkainen kielellisesti ja etnisesti. Taiwan muuttui vuonna 1949, kun kiinalaiset nationalistit pakenivat kommunisteja Taiwaniin. Siitä lähtien alueella on ollut kielellisiä jännitteitä mandariinikielen puhujien ja taiwanin kielen puhujien välillä.

3.4 Itä-Aasian kulttuurit globaalissa kontekstissa

Itä-Aasiassa on pitkään ollut jännitteitä kotimaisen suuntautumisen ja globaalisuuden välillä. Vasta hävityn sodan jälkeen 1945 Japani valitsi kansainvälisemmän suuntautumisen. Etenkin Kiina ja Pohjois-Korea eristivät itsensä kylmän sodan aikana niin paljon kuin mahdollista lännestä.

3.4.1 Kosmopoliittinen kehys

Japani, Etelä-Korea, Taiwan ja Hongkong ovat kaikki tunnettuja kansainvälisyydestään, joka linkittyy vahvaan kansalliseen kulttuuriin. Esimerkiksi kaikki japanilaiset opiskelevat englantia 6-10 vuotta. Globalisaatio Itä-Aasiassa toimii molempiin suuntiin eikä vain niin, että vaikutteet tulevat lännestä. Silti esimerkiksi Japanissakin nationalistit ovat huolissaan kulttuuriperinteiden säilymisestä.

3.4.2 Kiinan sydänmaa

Toisin kuin Japani, Kiina on ollut vähemmän kansainvälinen. Lukuun ottamatta Hongkongia, kommunismin myötä maa on yrittänyt vastustaa läntisiä vaikutuksia. 70-luvulla alkanut talouden vapautuminen on avannut maata läntisille kulttuurisuuntauksille ja tuloksena on ollut elävä, mutta toisaalta myös räikeä populaarikulttuuri.

Gloaalista lokaaliin: Korealainen aalto

Etelä-Korea on vuosisadassa muuttunut yhdeksi Aasian globaaleimmista valtioista. Se on vienyt populaarikulttuuriaan ympäri Itä- ja Kaakkois-Aasiaa ja saanut aikaan myös vastareaktioita. Suosiota on selitetty perinteisten arvojen korostamisella ja bisnesstrategioilla. Oli syy mikä hyvänsä, eteläkorealainen populaarikulttuuri on valtava bisnes ja sen tähdet maailman parhaiten palkattuja.

4 GEOPOLIITTINEN VIITEKEHYS: Kylmän sodan aikaiset pysyvät jännitteet

Alueen historia pyörii pitkälti Kiinan ympärillä Japanin yrittäessä pysyä irti sen vallasta. 1800-luvulla Kiinan valtakunta hajosi ja siitä lähtien maat ovat kamppailleet alueellisesta vallasta.

4.1 Kiinan evoluutio

Kiina on suurimman osan viimeistä 2000-vuoden jaksoa ollut maailman varakkain ja voimakkain valtio. Dynastioita on noussut ja laskenut ja tärkein reitti länteen oli silkkitie. Sen ainoana todellisena uhkana olivat mongolit ja mantšut, joiden kanssa suhteet ajoittaisia sotia lukuun ottamatta olivat normaalit. Sotia varten Kiinan muurikaan ei tosin tarjonnut riittävää suojaa ja aika ajoin maa valloitettiin. Viimeisin ja tärkein valloitus tapahtui 1644, kun mantšut kukistivat Qing-dynastian. Mantšujen tarkoitus oli sopeutua kiinalaiseen kulttuuriin, mikä toimikin 1800-luvulle asti, kunnes keisarikunta alkoi hajota. Mantšu-qing-dynastian tärkein perintö oli alueiden laajentaminen itäiseen Keski-Aasiaan (kuva 11.32)

4.1.1 Moderni aika

Kiinan valtakunta oli kukoistuksessaan 1600-luvulla ja alkoi sitten nopeasti taantumaan, kun se ei pystynyt pysymään nopean teknologisen kehityksen perässä. Eurooppalaiset kauppiat olivat huolissaan silkin hinnasta Kiinassa, joten vastineena britit alkoivat myydä oopiumia Kiinaan. Kiinan yritettyä tukahduttaa tätä, Britannia hyökkäsi. Ensimmäinen oopiumisota aloitti kaaoksen Kiinassa. Eurooppalaiset työntyivät yhä enemmän Kiinaan ja maa jakautui vaikutusalueisiin (spheres of influence) riippuen siitä mikä eurooppalainen valtio alueella vaikutti. 1900-luvun alussa viimein mantšut syrjäytettiin, mutta sekasorto maassa jatkui.

4.2 Japanin nousu

Japanista tuli vahva valtakunta vasta 600-luvulla. Siitä lähtien se on kokenut Kiinan uhaksi. Aikakautena 1000-luvulta 1500-luvun loppuun Japani oli hyvin jakautunut valtakunta.

4.1.2 Japanin valtakunta, ja sen sulkeutuminen ja avautuminen

1600-luvulla Japanin yhdisti Togugawa-armeija, jonka shogun piti maassa valtaa (shogunaatti). Japani sulkeutui muulta maailmalta ja avautui vasta Yhdysvaltain alusten saavuttua Tokionlahdelle, vuonna 1850. Toisin kuin Kiina, Japani onnistui reformissaan. Hallitsijat ymmärsivät, että vastatakseen Euroopan haasteeseen maan tuli itsekkin laajentua. Aluksi, vuonna 1895, Japani valloitti Kiinalta Taiwanin. 1905 se

voitti Venäjän laajentuen pohjoiseen. 1930 taantuman myötä Japanin täytyi keksiä uusia keinoja saada resursseja ja niin se laajentui lisää (kuva 11.34.) Toisessa maailmansodassa Japani hyökkäsi Yhdysvaltain laivaston kimppuun ja valloitti Aasiaa brutaalilla tavalla. Tuona aikana syntyneet jännitteet alueella jatkuvat yhä.

Maantieteen työkalut: Itä-Aasian hakemisto ja historia

Itä-Aasia on hyvä paikka historialliselle maantieteelliselle tutkimukselle sen hakemistoperinteen vuoksi. Hakemisto nimittäin voi olla myös maantieteellinen tietosanakirja, joka sisältää yksityiskohtaista informaatiota tietyiltä paikoilta. Uranuurtaja alalla on ollut maantieteilijä Kären Wigen, joka on hakemistoja tutkimalla muun muassa saanut selville, kuinka japanilaisen Ina-alueen taloudellinen maantiede muuttui täysin 1800-luvun loppupuolella. Paperihyödykkeiden hinnan laskettua Ina-alue joutui muuttumaan kokonaan ja alkoi viedä silkkiä silkkiäispuista valmistettuna. Taantuman ja toisen maailmansodan takia sekä ala kuitenkin jälkeä taantui ja silkkiäispuun siemenet jouduttiin korvaamaan uusilla viljelykasveilla. Uuden vuosituhannen kynnyksellä nekin muuttuivat tuottamattomiksi ja viljelijät joutuivat taas siirtymään uusiin kasveihin.

4.3 Sodanjälkeinen geopolitiikka

Japanin hävityn sodan myötä Itä-Aasiasta tuli areena Yhdysvaltain ja Neuvostoliiton vihanpidolle. Yhdysvaltain vaikutus koski merellisiä alueita, kun taas Neuvostoliitto vaikutti sisämaassa.

4.3.1 Japanin elpyminen

Japani menetti kolonialistisen valtakuntansa, kun se hävisi sodan ja yleisesti hyväksyi tämän. Menetettyään merentakaiset kohteensa, sen täytyi kääntyä kauppaan saadakseen tarvitsemansa resurssit. Sen asevoimat olivat hyvin rajoitetut ja Yhdysvallat partioi alueella. Yhdysvalloilla on vieläkin sotilastukikohtia Okinawalla. Hitaasti mutta varmasti, rajoituksista huolimatta, Japani on kuitenkin saanut asevoimiaan kehitettyä ja se on viime vuosina lisännyt panostuksiaan niihin kokien Kiinan ja Pohjois-Korean uhakseen. Tämän seurauksena jännitteet etenkin Kiinan ja Japanin välillä ovat kasvaneet hiljattain.

4.3.2 Korean jako

Toinen maailmansota toi kuitenkin vielä Japaniakin suurempia muutoksia Koreaan. Neuvostoliitto ja Yhdysvallat jakoivat maan kahtia, etelään ja pohjoiseen. 1950 Korean sodassa Pohjois-Korea yritti vallata Etelä-Korean, mutta Yhdysvaltain avustuksella Etelä-Korea torjui hyökkäyksen. Yhdysvallat säilytti jatkossakin vahvan sotilaallisen läsnäolon maassa. Viimeisen 30-vuoden aikana, Etelä-Korea on muuttunut varakkaaksi kauppavaltioksi. 1990-luvun lopussa maa alkoi yrittää parantaa myös suhteitaan Pohjois-Koreaan, mutta yritys on sittemmin päätynyt. Pohjois-Korea upotti vuonna 2010 eteläkorealaisen aluksen ohjuksellaan, väittäen tapahtumaa kuitenkin vahingoksi. Kyseinen tapaus, sekä Pohjois-Korean ydinaseohjelma ovat saaneet aikaan sen, että jännitteet alueella ovat tällä hetkellä korkeammat kuin aikoihin ja diplomaattisia suhteita ei ole.

4.3.3 Kiinan jako

Toinen maailmansota toi Kiinaan valtavan tuhon ja muutoksen, Kiina oli sisällissodassa, jonka päätteeksi vuonna 1949 maasta tuli kommunistinen. Nationalistit pakenivat Taiwaniin ja siitä lähtien näiden kahden välillä on ollut piilevä sotatila. 1950-luvulla Yhdysvallat tunnustivat Taiwanin Kiinan ainoaksi viralliseksi hallitukseksi, mutta 70-luvulla se tunnusti mantereeseen aseman, jotta maan omat edut paranisivat. Pian Kiina liittyi YK:hon ja Taiwan huomasi joutuneensa eristyksiin. Taiwanin on tunnustanut vain 23 valtiota, enimmäkseen pieniä valtioita ja Kiina on jatkuvasti pitänyt sitä omanaan. 2000-luvun alussa Taiwan oli

kulkemassa kohti itsenäistymistä, mutta vuonna 2007 valtaan palannut hallitus teki selväksi, että se näkee Taiwanin ja Kiinan yhden valtion autonomisina alueina. Ilmoitus onkin vähentänyt alueen jännitteitä ja turismi on alkanut kukoistamaan.

4.3.4 Kiinan alueelliset kysymykset

Huolimatta siitä, ettei Kiina ole kyennyt saamaan Taiwania takaisin, se on Mantšurian alueen saanut itselleen. Tiibetin kohdalla se on vaatinut huomattavaa voimaa ja vastarinta on ollut vahvaa. Kiinalla on myös muita alueita, jotka lasketaan autonomisiksi, kuten Xinjiang. Kiinalla on kiistoja myös esimerkiksi Intian kanssa Kashmirin alueella ja Japanin kanssa Kiinanmerellä. Hongkongin ongelma saatiin ratkaistua viimein vuonna 1997; alueesta tuli autonominen alue ja se onkin saanut pitää kapitalisminsa. Kiina on kuitenkin viime aikoina yrittänyt saada aluetta tiukemmin otteeseensa. Myös Macaon alue liitettiin Kiinaan vuonna 1999.

Globaalit yhteydet: Taiwan etsii diplomaattista tunnustusta

Monet Oseanian saaret, kuten Nauru ja Kiribati, ovat niitä harvoja maita, jotka ovat tunnustaneet Taiwanin. Syynä tähän on se, että vastineeksi tunnustamisesta, ne saavat Taiwanilta apua. Aasiasta Taiwan ei ole onnistunut saamaan tunnustusta, johtuen muiden maiden suhteesta Kiinaan. Ongelmalliseksi Taiwanin tunnustuksen etsinnän tekee se, että maa kokee myös osien Venäjästä, Intiasta ja osasta muita kuuluvan itselleen, vuoden 1911 rajoilla. Silti Taiwan taipui tunnustamaan Mongolian itsenäisyyden, mutta huolimatta maiden suhteellisen hyvistä suhteista, jännitteet säilyvät.

4.4 Itä-Aasian geopolitiikan globaalit ulottuvuudet

1950-luvulla Itä-Aasia oli jakautunut kylmän sodan leireihin. Kiina ja Neuvostoliiton allianssi tosin muuttui 70-luvulla vihamielisyydeksi. Samaan aikaan Kiinan ja Yhdysvaltojen suhteet paranivat. Sen sijaan Pohjois-Korean jännitteet muun maailman kanssa ovat koko ajan vain kasvaneet.

4.4.1 Pohjois-Korean kriisi

Vuonna 1994, Pohjois-Korea kieltäytyi päästämästä tarkastajia ydinlaitoksiinsa. 2002 saatiin todisteita, että maa on jatkanut ydinaseen kehittelyä. Lisäksi maata syytetään laittomasta huumekaupasta, sekä omien kansalaistensa lähettämistä brutaleille työleireille. Vuosien 2003 -2007 käytiin maiden välisiä neuvotteluja, mutta vuonna 2009 Pohjois-Korea vetäytyi neuvotteluista ja kielsi kaikkien tarkastajien pääsyn laitoksiinsa. Samana vuonna se onnistui tekemään osittain onnistuneen ydinkokeen. Toimet ovat saaneet jännitteet kasvamaan huippuunsa ja asettanut Pohjois-Korean tärkeimmän kumppanin, Kiinan hankalaan diplomaattiseen asemaan.

4.4.2. Kiina kansainvälisellä areenalla

Kylmän sodan päätös ja Kiinan nopea talouskasvu on muuttanut Itä-Aasian voimasuhteita. Naapurimaat ovat huolestuneet koska maalla on maailman suurin armeija ja ydinase. Kuten Japanikin Kiina on huolissaan riippuvuudestaan öljyyn ja siksi panostanut merivoimiinsa. Kiinasta on tulossa maailman merkittävin mahti. Hallitus kuitenkin vakuuttaa, että maalla ei ole laajentumisen tarvetta, eikä se ole puuttumassa muiden asioiden. Samalla se kuitenkin vaatii muiltakin samaa. Esimerkiksi Kiinan ihmisoikeuksia on paljon kritisoitu. Yhdysvalloissa asiantuntijat ovat valtavan erimielisiä, kuinka Kiinaan tulisi suhtautua. Varmaa kuitenkin on, että Itä-Aasia taloudellinen nousu on väistämätöntä.

5 TALOUDELLINEN JA SOSIAALINEN KEHITYS: Kohti globaalin talouden ydintä

Itä-Aasia pitää sisällään äärimmäisiä eroja taloudellisessa ja sosiaalisessa kehityksessä. Japanin kaupunkien vyö on yks maailman suurimmista varallisuuden keskittymistä, kun taas Pohjois-Korea on yksi maailman köyhimmistä valtioista. Kaikkiaan Itä-Aasia on kokenut viime vuosikymmeninä kuitenkin nopean taloudellisen kasvun, etenkin Kiina, Taiwan ja Etelä-Korea.

5.1 Japanin talous ja yhteiskunta

Japani oli 60-luvulta 90-luvun alkuun maailmantalouden suunnannäyttävä. Sittemmin talous koki merkittävän takaiskun ja kasvu on ollut hidasta siitä lähtien.

5.1.1 Japanin nousu ja lama

1950-luvulla Japani koettiin "taloudellinen ihme", kun maa pakon sanelemana siirtyi viemään valmistettuja tuotteita. 1990-luvun alussa, asuntokupla puhkesi ja samaan aikaan yritykset siirsivät tuotantoaan halvempaan Kiinaan, mikä aiheutti laman. Valtavan velan avulla Japanin hallitus sai taas maan talouden nousuun, mutta vuonna 2008 iskenyt maailmanlaajuinen talouskriisi vaikutti erityisen voimakkaasti Japaniin ja kasvu hiipui uudelleen.

5.1.2 Japanin taloudellinen systeemi

Japanin ja Yhdysvaltain taloudelliset systeemit ovat varsin erilaiset. Japanissa byrokratialla on suurempi kontrolli taloudessa. Myös yhtiöiden rakenne on erilainen. Suuret yritykset ovat yhteen kietoutuneita, omistaen toisiaan ja ostaen toistensa tuotteita, mikä toisaalta johtaa osakemarkkinoiden heilahtelujen pienempää vaikutukseen. Systeemin kannattajat sanovat sen luovan liiketoimintaa ja sosiaalista vakautta. Vastustajat taas väittävät, että systeemi vähentää joustavuutta, aiheuttaa suuria kuluja ja pieniä tuloja, ja että lopulta osoittautuu liian kalliiksi ylläpitää.

5.1.3 Elintaso, sosiaaliset olot ja naisen asema Japanissa

Vauraudesta huolimatta elintaso on jonkin verran Yhdysvaltoja alempi Japanissa. Perustarpeet ovat poikkeuksellisen kalliita ja ihmiset asuvat ahtaasti. Toisaalta on hyötyjäkin, työttömyys on Yhdysvaltoja pienempää, valtio tarjoaa terveydenhuollon ja rikollisuus on matalaa. Myöskään äärimmäistä köyhyyttä ei esiinny. Ongelmia Japanissa ovat vähemmistöryhmien ja maahanmuuttajaryhmien syrjintä, työttömyys joillain alueilla, sekä väestön ikääntyminen.

Naisten asema etenkin työmarkkinoilla on huonompi ja naisten odotetaan edelleen jäävän kotiin hoitamaan lapsia. Japanin taloudelliset ongelmat ovat vähentäneet lisää naisten mahdollisuuksia. Yhtenä ratkaisuna tilanteeseen Japani on päättänyt laskea avioitumisikää. Yhä useamman naisen siirtäessä avioliittoon, tai hyläten sen kokonaan, hedelmällisyysluku on laskenut dramaattisesti. Japanin väestö ikääntyy ja huoltosuhte heikkenee.

5.2 The Newly Industrialized Countries (NIC-maat)

1900-luvun loppupuolella Etelä-Korea ja Taiwan seurasivat menestyksekkäästi Japanin tietä menestykseen ja onnistuivat teollistumaan.

5.2.1 Etelä-Korean nousu

Etelä-Korean sodanjälkeinen nousu on vielä huimempi, kuin Japanin. Ennen Korean sotaa resurssit olivat keskittyneet pohjoiseen ja etelä oli tiheään asuttua, köyhää ja maaseutumaista. 60-luvulla Etelä-Korean

hallitus pisti toimeen ohjelman, joka perustui vientivetoiseen talouskasvuun. Samalla se suojeli omaa talouttaan tiukasti ja vähensi kansalaisten poliittisia oikeuksia. Nämä toimet kuitenkin johtivat siihen, että riippuvuus Yhdysvalloista ja Japanista väheni ja maasta tuli yksi suurimmista puolivalmistajien tuottajista ja laivanrakentajista. Palkat nousivat ja maa investoi koulutukseen. Nyt maa on korkean teknologian osaja, jonka omat yritykset ovat maailmanlaajuisia.

5.2.2 Nykyajan Korea

Poliittinen ja sosiaalinen kehitys ei ole Etelä-Koreassa ollut läheskään yhtä tasaista kuin taloudellinen. 60- ja 70-lukujen diktatuuri aiheutti pysyviä jännitteitä ja vuonna 1997 politiikka ajautui moniin kriiseihin. Viime vuosina maan kasvu on kuitenkin tasaantunut, eikä edes maailmanlaajuinen taantuma iskenyt siihen kovinkaan voimakkaasti ja kasvu säilyi.

Sen sijaan Pohjois-Korea ei ole onnistunut uudistuksissa ja yhteistyö Etelä-Korean kanssa katkesi viimeistään vuoden 2010 kriisiin. Teollisuus hiipuu materiaalien ja infrastruktuurin puutteessa ja hallitus on alkanut rajoittaa pieniäkin kotimarkkinoita. Vuonna 2009 se toteutti valuutan devalvaation, joka vain pahensi tilannetta. Hallitus myönsikin virheensä teloittamalla uudistuksesta vastuussa olleen korkearvoisen virkamiehen.

5.2.3 Taiwan ja Hongkong

Etelä-Korean tavoin Taiwan ja Hongkong ovat kokeneet suuren talouskasvun. Taiwanissa tämä on onnistunut sääntelyyn, sekä pienten ja keskikokoisten yritysten avulla. Hongkongissa taas on keinona ollut markkinoiden mahdollisimman suuri vapaus, osakekauppa ja erikoistuminen pankkitoimintaan ja tietoliikenteeseen. Molemmilla mailla on läheiset suhteet meren taakse Yhdysvaltoihin, mutta etenkin Hongkongilla on läheisimmät suhteet kuitenkin Kiinaan, mihin suuntaan myös Taiwan on siirtymässä.

5.3 Kiinan kehitys

Kiina jättää varjoonsa koko muun Itä-Aasian kokonsa ja väestönsä puolesta. Yksi alueen maailmantalouden suurimmista epävarmuuksista onkin Kiinan taloudellinen tulevaisuus.

5.3.1 Kommunistinen Kiina

Vuonna 1949 Mao Zedongin johdolla valtaan päässyt kommunistinen hallitus yritti saada aikaa rajuja muutoksia toimimattomaan yhteiskuntaan. 50-luvun lopun "suuren harppauksen" tarkoitus oli lisätä pientuottajien tuottavuutta, mutta se johti lopulta katastrofiin, jossa 20 miljoonaa ihmistä kuoli nälkään, kun heidän oli annettava enemmistö sadostaan valtiolle. 60-luvun "kulttuurivallankumouksessa" yritettiin nuoret mobilisoida kapitalismia vastaan. Teollisuusjohtajia ja professoreita lähetettiin maaseudulle työleireille, tai teloitettiin. Taloudelliset vaikutukset näillä politiikoilla olivat tuhoisat.

5.3.2 Kohti jälkikommunistista yhteiskuntaa

Maan kuoltua Kiina oli tienristeyksessä tulevaisuutensa kanssa ja se päätti vaihtaa taloudellista polkuaan. Se avautui osittain, mutta kommunistinen puolue säilytti omistuksensa ja poliittisen monopolinsa. Kiina antoi kapitalismin osittain juurtua maahan. Yksi ensimmäisistä uudistuksista oli sallia maanviljelijöiden olla pienyrittäjiä. 80-luvulla se kuitenkin alkoi perä veroa maanviljelijöiltä ja asetti hintakaton, mikä sai aikaan alkusysäyksen joukkomuutolle maalta rannikoiden kaupunkeihin.

5.3.3 Teollisuusreformi

Yksi tärkeimmistä uudistuksista Kiinassa oli erikoistalousalueiden (special economic zones) perustaminen etenkin rannikoille. Ideana oli houkuttaa ulkomaalaisia investoijia, luoda vientiä ja saada näin valuuttaa.

Teollisuusreformin jälkeen maassa nähtiin muitakin reformeja ja vuosien 1980 ja 2010 välillä talous kasvoi keskimäärin 10 % vuodessa. Kasvu on ollut niin nopeaa, että ekonomistit ovat pelänneet ylikuumenemista ja inflaation karkaamista, mutta tähän asti näin ei ole tapahtunut. Kiinan kasvu on aiheuttanut jännitteitä Yhdysvaltojen kanssa jonne maa vie enemmän kuin se sieltä tuo. Maa on valittanut Kiinan epäreiluista keinoista valuutan arvon alhaalla pitämiseen, mutta johtuen kiinalaisten valtavista omistuksista Yhdysvalloissa, se ei ole voinut tehdä asialle mitään.

5.3.4 Sosiaalinen ja alueellinen erilaistuminen

Kiinan taloudellinen kasvu on johtanut siihen, että sosiaaliseen ja alueelliseen erilaistumiseen (social and regional differentiation), mikä on johtanut myös taloudellisen eliitin syntyyn. Samalla kun luksustuotteiden markkinat ovat kasvaneet, monet valtion tarjoamat palvelut ovat heikentyneet, jättäen monet ihmiset, etenkin vanhuksen köyhyyteen. Erot ovat nähtävissä alueellisella tasolla ja ilmiö on vain voimistunut uusien reformien myötä (kuva 11.43).

5.3.5 Nouseva rannikkovyöhyke

Kiinan taloudellisen muutoksen hyödyt ovat ensisijaisesti keskittyneet rannikolle ja Pekingiin. Suuret määrät kauppatarveta on virrannut rannikon satamista, etenkin Shanghaista. Kaupunki isännöi esimerkiksi maailmannäyttelyä vuonna 2010 teemanaan "next great world city". Dynaamisin alue Kiinassa onkin ollut Jangtse-joen delta-alue.

5.3.6 Sisä- ja Pohjois-Kiina

Sisämaan alueille varallisuus sen sijaan ei ole yhtä voimakkaasti kasautunut. Esimerkiksi moni Mantšurian "ruostevyöhykkeen" (rust belt) raskaasta teollisuudesta ei ole enää kannattavaa. Työttömyys ja poismuutto ovat olleet korkeampia sisämaassa. Voidaan sanoa köyhyyden lisääntyvän rannikon etäännyessä. Tutkijat kiistelevät kuinka paljon talouskasvu on nostanut elintasoja köyhillä alueilla, mutta tosiasia on edelleen, että 30 % väestöstä elää alle 2 dollarilla päivässä.

5.3.7 Kasvavat jännitteet

Epätasa-arvoinen kasvu on aiheuttanut lukuisia ongelmia. Korruptio on suurta ja rikollisuus on kasvussa. Erittäin merkittävä ongelma on sananvapaus ja poliittinen avoimuus. Jännitteet kasvavat niin kauan kuin Kiinan hallitus evää perusvapaudet kansalaisilta. Esimerkiksi arviolta 30 000 virkamiestä Kiinassa sensuroi internetiä. Kiinan politiikka vaikeuttaa myös sen kansainvälisiä suhteita, josta yhtenä esimerkkinä on lisääntyvä piratismi Kiinassa, mitä maa on haluton torjumaan. Markkinoiden kasvaessa piraattibisneksestä on tullut yhä tuottavampaa ja vaikeampaa hallita.

5.4 Kiinan sosiaaliset olot ja naisen asema

Kiina on kuitenkin saanut paljon sosiaalista kehitystä aikaan ja investoinut paljon terveydenhuoltoon ja koulutukseen. Maalla on suhteellisen hyvät tilastot näiden asioiden saralla, mutta maaseudulla tilanne on huonontunut. Elintaso ja lukutaito jakautuvat myös alueiden mukaan Kiinassa, rannikolla sen ollessa paras ja sisämaassa heikompi. Väestöpolitiikka on myös ratkaisematon ongelma. Vuosikymmeniä jatkunut yhden lapsen politiikka on saanut hedelmällisyyden erittäin alhaisiin lukemiin. Väestön ikääntyessä valtio ei pysty tarjoamaan heille huolenpitoa. Yhden lapsen politiikka on myös johtanut sukupuolien väliseen epätasapainoon, kiinalaisen perinteen suosiessa poikia. Kiinassa syntyy 119 poikaa 100 tyttöä kohti ja sukupuolen takia tehtävät abortit ovat yleistyneet.

Perinteisesti naisilla on ollut alhainen asema kiinalaisessa yhteiskunnassa ja heitä on naitettu erittäin nuorena. Nykypäivän hallitukset ovat kuitenkin aktiivisesti yrittäneet parantaa sukupuolien välistä tasa-

arvoa, ja tätä nykyä naisen asema yhteiskunnassa on parantunut. Kuitenkin huolimatta naisten verrattain korkeasta osuudesta työmarkkinoilla, harva nainen pääsee silti todellisen vallan ytimeen.

12 Etelä-Aasia

Tuomas Väisänen

Koostuu Pakistanista, Intiasta, Nepalista, Bhutanista, Bangladeshista, Sri Lankasta ja Malediiveista. Maailman toiseksi väkirikkain alue, joka nykyisellä kasvuvauhdillaan todennäköisesti ohittaa Itä-Aasian. Pystyykö alue ylläpitämään kasvavan väestönsä?

Saharan eteläpuolisen Afrikan jälkeen maailman köyhin alue (1/3 Intian väestöstä elää alle \$1 päivässä). Intian talouskasvu on ollut nopeaa ja nostanut kymmeniä miljoonia keskiluokkaan.

Indian subcontinent = Suurten vuoristojen rajaama Intian "ali-manner" muodostaa Etelä-Aasian mantereisen osan. Ulkopuolelle jää Malediivit, Sri Lanka sekä Intian saaristot (Lakkadiivit, Andamaanit ja Nikobaarit)

Intia maailman toiseksi väkirikkain maa Kiinan jälkeen, Pakistan ja Bangladesh seuraavia. Bangladesh maailman tiheimmin asuttuja valtioita.

1 YMPÄRISTÖN MAANTIETE: Monipuolista maisemaa trooppisilta saarilta vuoristoihin

Monipuolisia ympäristöjä: Maapallon korkeimmilta vuorilta maailman tiheimmin asutetulle suistolle ja sen erittäin matalalle saaristolle. Sateisimmista paikoista rutikuiviin aavikoihin. Trooppisista sademetsistä kuivalle pusikkomaalle ja lopulta koralliriutoille.

1.1 Quadrilateral –Moottoritien rakentaminen

Intian infrastruktuuri on heikkoa ja logistinen toiminta siksi hidasta -> Intia päätti monen miljardin hankkeesta rakentaa moderni nelikaistainen "neljän suunnan" (neljä kaupunkia yhdistävä) moottoritie New Delhin, Kolkatan, Chennain ja Mumbain välille, valmistui 2010, vuonna 2009 päätös laajentaa kuusikaistaiseksi. Tien rakennus ja laajennus ei ole ollut helppoa: rekkailijat ja kansalaisjärjestöt ovat protestoineet (tietullit, verotus, kotien, temppelien ja metsien tuhoaminen). Jotain myönnytyksiä on tehty, mutta suurinta osaa kansan toiveista ei ole kuunneltu.

1.2 Ympäristöongelmat Etelä-Aasiassa

Kuten muissakin maailman köyhissä paikoissa, ympäristöongelmat ovat erittäin vakavia ja yleisiä Etelä-Aasiassa. (kuva 12.3)

1.2.1 Bangladeshin luonnon hasardit

Linkki väestöpaineen ja ympäristöongelmien välillä ei ole missään yhtä selkeä kuin Bangladeshissa, missä viljeltävän maan tarve on saanut väestön asuttamaan vaarallisten tulvien ja syklonien uhkaamia alueita Ganges-Brahmaputran suistossa -> maatalouden kasvanut tuotto on tukenut kasvavaa kansaa, mutta lisännyt luonnon hasardien intensiteettiä. Säännöllinen tulviminen on alueella luonnollista ja maataloutta hyödyttävää, mutta tulvimisesta on tullut suuri ongelma matalien suistosaarien asukkaille (1998 yli 22 miljoonaa jäi kodittomaksi suuressa tulvassa). Kasvatavat väestöt Bangladeshissa ja Pohjois-Intiassa nostavat tulvien vahinkoja tulevaisuudessa: yhä kaukaisempia ja matalampia suistosaaria asutetaan, Gangesin ja

Brahmaputran yläjuoksulla metsänhakuut nopeuttavat valuntau ja lisäävät tulvariskiä sadekausina ja madaltavat veden pintaa kuivakausina. Bangladeshin veteen liittyviä ongelmia suurentaa lukuisten lähteiden myrkyttyminen arsenikista.

1.2.2 Metsät ja deforestaatio

Gangesin laakso ja Intian rannikot hakattiin paljaiksi jo aikoja sitten maatalouden tieltä. Muualla metsiä on hakattu vaiheittain pois maatalouden, kaupunkien ja teollisuuden tieltä. Rautateiden rakennus 1800-luvulla oli erittäin tuhoisaa. 1970-luvulla Intia aloitti lukuisia metsittämisprojekteja, joista osa onnistui. Tosin usein uusiometsissä kasvaa muualta tuotuja lajeja kuten eukalyptusta, eivätkä siten ylläpidä normaalia metsän elämää. Intian luonnontilaisten metsien hakkuu on arvioitu olevan moninkertainen uusiutumistahtiin verrattuna.

Metsien hakkuun seurauksena polttopuu on vähentynyt -> kyläläiset polttavat kuivatettua lehmän paskaa joka tuottaa paljon ilman saasteita, eikä pökäleissä olevat ravinteet imeydy näin maahan. 1970-luvulla myös kansalaiset perustivat metsänsuojeluprojekteja, joista tunnetuin, naisvaltainen Chipko, aloitti useita "puunhalaus" -kampanjoita joista osa onnistui todella hyvin. 2006 säädetyssä Forest Rights Actissa Intian hallitus lupasi metsistä elantonsa saaville laajat oikeudet asuttamiensa metsien käyttöön. Skeptikoiden mielestä tämä saattaa itse asiassa lisätä metsien hakkuuta, sillä kasvavat kylät tarvitsevat kasvavasti polttopuita ja peltotilaa.

1.2.3 Villieläimet: sukupuutto ja suojelu

Vaikka luonnonsuojelu on Etelä-Aasiassa karussa kunnossa, eläintensuojelu on yllättävän hyvässä. Alueella on onnistuttu pitämään erittäin monipuolinen eläimistö elinvoimaisena huolimatta väestöpaineesta ja suuresta köyhyydestä. Intian Gujaratissa elää maailman ainoat luonnonvaraiset Aasian leijonat ja jopa Bangladeshissa on hyvinvoivia tiikeripopulaatioita suistoalueen mangrove-metsissä.

Intian eläintensuojelu on huomasti parempaa kuin muualla Aasiassa. Tiikeripopulaatiot kasvoivat 1970–1990 välillä 1200 -> 3500. Tosin 2008 tiikerien lukumäärässä tapahtui nopea pieneneminen, joka sai Intian valtion lisäämään suojelurahoitusta 150 miljoonalla dollarilla ja pakkosiirtämään 200 000 asukasta pois tiikeripopulaatioiden läheisyydestä -> mielipiteitä jakava toimenpide. Tiikerit ja elefantit uhkaavat välillä peltoja, karjaa ja jopa ihmisiä. Parhaat suojelualueet Intiassa löytyvät aivan koillisnurkasta, vaikka siellä maahanmuutto on järjestyttävän suurta ja poliittiset olot epävakaat.

1.3 Etelä-Aasian neljä suuraluetta

Etelä-Aasia voidaan jakaa neljään eriävään suuralueeseen: korkeat vuoristot, Indus-Ganges-Brahmaputra alangot, Intian niemimaa ja eteläiset saaret.

1.3.1 Pohjoisen vuoret

Himalajan vuoristo Nepalin ja Bhutanin pohjoisrajalla, joka on yhteydessä läntiseen Karakorum-vuoristoon, joka yltää Pakistaniin. Näissä vuoristoissa on yli 20 yli 7600 metriä korkeaa vuorta. Idässä on matalampi Arakan Yoma -vuoristo Intian ja Myanmarin välillä. Nämä vuoristot ovat syntyneet laattatektonisista liikkeistä Intian laatan törmätessä Euraasian laattaan. Koko pohjoinen alue on seismisesti erittäin aktiivista aluetta.

1.3.2 Indus-Ganges-Brahmaputra alangot

Pohjoisten vuorten eteläpuolella on kolmen suuren joen luomat laajat hedelmällisen maaperän alangot. Nämä alavat maat ovat tiheään asuttuja väestöllisiä ydinalueita Pakistanissa, Intiassa ja Bangladeshissa.

Indus on näistä pisin (2880 km) ja laskee etelään Himalajalta Pakistanin läpi Arabianmereen ja on Pakistanin maatalouden kannalta erittäin tärkeä, vaikka ei järin tiheästi asutettu. Intian suunnitelmat rakentaa patoja Induksen sivujokien varsille on aiheuttanut suurta huolta Pakistanissa. Ganges (2400 km) laskee Himalajalta kaakkoon Bengalin lahteen. Gangesin alanko on tiheimmin asutettu kuin Induksen, sillä lietepitoinen maa on erittäin hedelmällistä ja Ganges on ollut myös elintärkeä kulkureitti tuhansia vuosia, sekä se on Hindujen pyhä joki. Brahmaputra (2720 km) laskee Tiibetin ylängöltä itään, josta se kääntyy ensin etelään ja sitten länteen ja yhdistyy Gangesiin Keski-Bangladeshissa ja lopulta laskee maailman suurimmasta deltasta Bengalinlahteen. Brahmaputran delta on erittäin tiheästi asutettu (1200 as/neliökilometri)

1.3.3 Intian niemimaa

Indus-Gangesin alangoista etelään on Deccanin ylänkö/laakio, jota ympäröi kummallakin rannikolla kapeat rannikkotasangot ja pohjois-eteläsuuntaiset vuoristot. Lännessä Läntiset Ghatit (1500 - 2400 m) ja idässä matalammat ja hajanaisemmat Itäiset Ghatit. Molemmilla rannikkotasangoilla on hedelmälliset maaperät, kohtuulliset makean veden varat, joiden tulosta on Gangesin alankoon verrattavat väentiheydet. Deccanin ylängöllä maaperä on suurimmaksi osin köyhää, mutta Maharashtran osavaltiossa basalttinen laava on tuottanut hedelmällistä maaperää. Ylängöllä luotettavat makean veden lähteet ovat harvinaisia, Länsi-Ghatit pitävät suuren osan sadevesistä pois ylängöltä. Vettä kerätään kuivaa kautta varten säiliöihin ja tekoaltaisiin, sekä viime aikoina tehokkaat pumpput ovat tuoneet syvällä olevaa pohjavettä käytettäväksi. Osittain näiden syvien pohjavesilähteiden liiallisen käytön vuoksi Intian hallitus aikoo rakennuttaa patoja, jotta maatalous saa lisää kasteluvettä. Narmada-joelle rakennettava suuri pato auttaisi ruokkimaan 20-30 miljoonaa ihmistä, mutta patoaltaan alueelta pakkosiirretyistä suuri osa ei ole saanut minkäänlaista korvausta menetetyistä tiloista ja tavaroista.

1.3.4 Eteläiset saaret

Intian niemimaan eteläkärjestä etelään on Sri Lanka, jolta on miltei maayhteys mantereeseen pienten Adam's Bridge –saarten kautta. Sri Lankan ympäri kiertää laajat rannikkotasangot, mutta etelässä saaren sisäosissa on miltei 2500 metrin korkuisia vuoria, jotka luovat sinne viileämmän ja kostean ilmaston. Malediivit on 1200 pienen saaren saaristovaltio Intian eteläkärjestä lounaaseen, saarien pinta-ala on yhteensä vain 290 neliökilometriä ja vain yksi neljäsosa saarista on asutettuja. Saaret ovat tasaisia, matalia atollien muodostamia saaria, joiden korkein kohta on vain kaksi metriä merenpinnan yläpuolella.

Ympäristö ja politiikka: Sissivastarinta ja kansallispuistot Koillis-Intiassa

Koillis-Intiassa on suuri määrä itsenäisyyttä vaativia sissiryhmittymiä. Sissiryhmät vaikeuttavat luonnonsuojelualueiden toimintaa, mutta eräs ryhmittymä Assamissa suojelee kansallispuistoja salametsästäjiltä öljyputki- ja pommi-iskujen lisäksi. Alueen turismi oli heikkoa pitkään, kunnes viimeaikoina väkivaltaisuuudet vähenivät huomattavasti paitsi Manipurissa ja Assamissa. Osasyynä väkivaltaisuuksien loppumiseen on paikallisten baptisti- ja presbyterikirkkojen tekemä rauhantyö ja koulutus. Koulunkäynti ei ole vielä johtanut talouden kasvuun: infrastruktuurin puute, nälänhädät ja turvattomuus suurimmat esteet.

1.4 Etelä-Aasian monsuuni-ilmastot

Etelä-Aasiaa dominoi ilmastollisesti monsuuni. Kesäkuusta lokakuuhun kestävä kesämonsuuni tuo sateita. Marraskuusta helmikuuhun kestävä talvimonsuunin viileä kuiva aika tuo sateita ainoastaan luoteiseen ja kaakkoiseen Etelä-Aasiaan, maaliskuusta kesäkuun alkuun lämpötilat nousevat ja vähäisetkin sademäärät loppuvat, kunnes monsuuni puhkeaa uudestaan. Monsuunin aiheuttaa liikkuvat korkea- ja matalapainealueet (pitäis osata, jos ei muista niin kuva 12.7). Länsi-Ghateilla tulee erittäin rankkoja orografisia sateita kesämonsuunin voimistamana (5080 mm neljässä kk). Vuoriston taakse jäävä Deccanin

tasanko jää vuoriston sade-varjoon, vielä pohjoisemmassa monsuunituulet joutuvat nousemaan vieläkin korkeammalle aiheuttaen rankkoja sateita. Pakistanissa ja Rajasthanin osavaltiossa Intiassa sademäärät ovat alhaisia ja vaihtelevia, joiden vuoksi niitä dominoi aro- ja aavikkoilmasto, välillä nämäkin alueet saavat rankkoja monsuunisateita -> rankat tulvat. Monsuunin intensiteetti vaihtelee rankasta heikkoon, ilmastonlämpeneminen voi vaikuttaa.

1.5 Ilmaston lämpeneminen Etelä-Aasiassa

Pienikin merenpinnan nousu jättää alleen suuria alueita Ganges-Brahmaputran deltassa. Muutamia saaria on jo kadonnut nousun ja eroosion vaikutuksesta. Metrinen nousu saattaa 7 miljoonaa ihmistä kodittomaksi, Malediivit katoaa. Himalajan jäätiköt sulavat nopeaa tahtia -> kuivan kauden vesivarastot ehtyvät Indus-Ganges tasangoilla. Lämpötilan nousu voi estää maanviljelyn alueella. Rankkasateiden määrä voi lisääntyä -> tulvariski kasvaa. Intia allekirjoitti Kioton sopimuksen -92, mutta talouskasvu perustuu suuresti hiilivoimaloihin -> päästöt kasvavat. Japanin kanssa sopimus energiansäästö-tekniikan tuomisesta Intiaan. Päästöjen vähennyksiä vaikeuttaa osa intialaisista tiedemiehistä, jotka eivät usko ilmaston lämpenemiseen.

2 VÄESTÖ JA ASUTUS: Jatkuvaa kasvua ahtaalla maalla

Etelä-Asia on pian maailman väkirikkain alue.

2.1 Väestön laajenemisen maantiede

Suurin osa eteläisen ja läntisen Intian sekä koko Sri Lankan väestönkasvusta stabiloituu pian. Kuitenkin muualla Etelä-Aasiassa syntyvyys pysyy korkeana.

2.1.1 Intia

Hedelmällisyysluku on tippunut 50-luvun arvosta 6 nykyiseen 2.6, mutta sisäisesti hedelmällisyysluvut vaihtelevat suuresti alle kahdesta yli neljään. Naisten koulutus yhteydessä hedelmällisyyteen: naisten lukutaidon kasvu on laskenut lasten määrää dramaattisesti. Poikavauvojen haluaminen tyttöjen yli on erittäin yleistä Etelä-Aasiassa. Tyttösikiöiden aborttimäärät ovat paljon korkeampia kuin poikien, vaikka sukupuolivalikoiva abortti on laitonta.

2.1.2 Pakistan ja Bangladesh

Pakistan ei ole saanut aikaiseksi tehokasta ja järjestelmällistä ohjelmaa ehkäisyvalistusta varten. Nykyisellä vauhdilla (hedelmällisyysluku 4) Pakistanin 184-miljoonainen väestö on 450-miljoonainen vuonna 2050. Pakistanin uusin ohjelma tähtää hedelmällisyysluvun tiputtamiseen kolmoseksi 2015 mennessä. Bangladesh on tehnyt huomattavia ponnistuksia väestönkasvun tasapainottamiseksi, sen hedelmällisyysluku onkin tippunut vuoden -75 arvosta 6.3 nykyiseen 2.4. Valtion vahva panostus radio- ja taulumainoksiin on tuottanut tulosta. Lisäksi 35 000 naistyöntekijän ehkäisyneuvonjakoa jokaisen kylään on ollut varsin tehokasta.

Maantieteen työkalut: Tutkimustyö ehkäisyvälineiden käytöstä Länsi-Bengalissa

Alueella on tehty kvalitatiivisia ja kvantitatiivisia tutkimuksia aiheesta miksi naiset käyttävät tai eivät käytä ehkäisyä tutkimusalueella. Kävi ilmi, että ehkäisyvälineiden käyttöön vaikuttaa eniten ikä, elävien poikien määrä ja mihin uskoon kuului. Pysyvä kylässä oleva terveysasema nosti ehkäisyvälineiden käyttöä.

Huomattiin, että tarvitaan edullinen, kulttuurisesti hyväksyttävä menetelmä ehkäisyvälineiden markkinoimiseksi.

2.2 Muutto ja asutuksen maisema

Suurimmat maalla asuvat populaatiot Gangesin ja Induksen laaksoissa, sekä Intian rantatasangoilla. Deccanin ylänkö on harvaan asuttu. Katmandun laaksossa ja Kashmirin laaksossa on suuret populaatiot. Bangladeshista, Punjabista, Biharista ja Rajasthanista muutetaan paljon muualle, syynä etniset ja uskonnolliset riidat. Nepalissa muuton syynä malaria. Pohjoisessa Sri Lankassa ja Kashmirissa syynä sodat. Vain 35 % eteläaasialaisista asuu kaupungeissa. Urbanisaatio on kuitenkin vauhdissa, koneet korvaavat työvoiman maataloudessa, pienet maatilat eivät pärjää isommille. Kuvat 12.11 ja 12.12.

2.3 Maatalouden alueet ja muodot

Etelä-Aasian maatalouden tuotto ollut pitkään pienempi kuin Itä-Aasian, syy: kolonialismi, maanviljelijöiden alhainen sosiaalinen asema. Alhainen tuotto on painava ongelma nopeasti kasvavan väestön alueella. Vihreä vallankumous (hybridilajikkeet, lannoitteiden ja suoja-aineiden käyttö) on tuonut vauhtia tuotantoon.

2.3.1 Lajikealueet

Kolme isoa lajiketta: riisi, vehnä ja hirssi. Riisi on yleisin viljelty lajike ja ruuanosa Gangesin laaksossa, Intian rannikoilla, Bangladeshin suistossa, Sri Lankalla ja Induksen laaksossa. Kiinan jälkeen Intia on suurin riisin tuottaja. Vehnä on tärkein vilja pohjoisessa Indus-laaksossa ja läntisessä Gangesin laaksossa. Etelä-Aasian "leipäkori" on Intian luoteisosassa Punjabin ja Haryanan alueella ja rajan toisella puolella Pakistanissa. Hirssi ja durra ovat Keski-Intian tärkeimmät viljat, maniokki on myös tärkeä. Seesamia, pähkinöitä Sri Lankassa, kookosta, mausteita ja teetä Keralan osavaltiossa. Bangladeshissa juutti on laajalti viljelty laji. Lihan syönti on alhaista Etelä-Aasiassa: köyhyys, hindukulttuuriin kuuluva vegetarismi. Karjanpito on silti tärkeää alueella: lehmät on pyhiä, maidon tuotanto.

2.3.2 Vihreä vallankumous

Suurin syy ruuantuotannon mukana pysymiseen väestönkasvun kanssa on vihreä vallankumous. Etelä-Aasiaan kehitettiin nopeakasvuisia kääpiölajikkeita vehnästä, jotka suosivat raskasta lannoitusta. Punjabin osavaltio Intiassa hyötyi suuresti tästä. Vihreän vallankumouksen riisi levisi kosteilla alueilla. Intiasta omavarainen ruoantuottaja. Vallankumous oli kuitenkin ekologinen ja sosiaalinen epäonnistuminen: ihmeviljat vaativat kallista kalustoa, lannoitteita ja torjunta-aineita -> pienviljelijät työttömäksi tai velkataakkaan, pohjavedet pilalla.

2.3.3 Ruuantuotanto tulevaisuudessa

Ihmeviljoista ei enää merkittävää hyötyä, viljelijöiden menot suuremmat kuin tulot. Optimistit: infran ja jakeluverkoston kehittyminen lisää tuottoja ja vähentää hävikkejä. Vihreän vallankumouksen keinojen käyttö sekundäärisissä viljoissa ja geenimuuntelu voivat taata ruuantuotannon. Vedenjakelun parantaminen puolikuivilla alueilla. Pessimistit: Monien peltojen maaperä jo suolaantunut pilalle kastelusta Pakistanissa (salinization), pohjavesivarat vähenneet huomattavasti Punjabissa liikkakastelun vuoksi.

2.4 Urbaani Etelä-Aasia

Etelä-Aasia vähiten kaupungistuneita alueita maailmassa, silti siellä on suurimpia urbaaneja agglomeraatioita maailmassa. Räjähävän kaupunkien kasvun vuoksi suuret ongelmat: kodittomuus, köyhyys, tungos/ruuhka, vesipula, ilman saasteet ja jätehuollon puute.

2.4.1 Delhi

Koostuu Delhistä ja New Delhistä, toinen vanha muslimipääkaupunki, toinen uusi leveäkatuinen puistokaupunki. New Delhissä on lähetystöt, luksushotellit, hallituksen rakennukset ja kalleimmat asuinalueet. Delhi ei enää niin saasteinen kuin ennen: pienimuotoinen teollisuus kielletty laissa (esim. saviruukkujen katuvalmistus).

2.4.2 Kolkata

Kolkatan kodittomat ovat surullisen kuuluisia, lisäksi 15 miljoonaa ilman vettä, sähköä ja jätehuoltoa. Sähköverkko on riittämätön -> yrityksillä omat generaattorit. Tieverkko kehittymätön. Hindujen ja muslimien välillä etnisiä riitoja.

2.4.3 Dhaka (Dacca)

Bangladeshin pääkaupunki on kasvanut rajusti 70-luvulta. Halvan ja suuren työntekijämäärän vuoksi kenkä- ja urheiluväline-teollisuus on suurta.

2.4.5 Karachi

Pakistanin suurin kaupunki (18 milj. as.) ja talouden ydin kasvaa nopeasti. Kaupungissa on vakavia poliittisia ja etnisiä jännitteitä, jotka ovat jakaneet kaupungin. Alkuperäisasukkaat, sindit, ja Intiasta muuttaneet muslimit, muhajirit, rähisevät keskenään. Sunni- ja shiiamuslimit rähisevät myös. Sekä maalta muuttaneet ja kaupunkiväestö rähisevät keskenään. Oh happy days!

2.4.6 Islamabad

Pakistanin pääkaupunki siirrettiin Karachista pohjoiseen Islamabadiin: teko oli ilmoitus valtion islaminuskoisuudesta ja poliittinen viesti halusta saada Kashmir. Tämänlaista kaupunkia sanotaan forward capitaliksi =kertoo symbolisesti ja maantieteellisesti valtion aikeista. Ruuhkien välttämiseksi kaupunkisuunnittelijat jakoivat kaupungin omavaraisiksi sektoreikseen.

Kaupunkinäkymiä: Elämää Mumbain kaduilla

Etelä-Aasian suurin kaupunki on Intian taloudellinen, teollinen ja kaupankäynnin keskus. Suuri osa ulkomaankaupasta Mumbain satamasta. Rakennettu saarien päälle, kaupungissa kaksi 30 metriä korkeaa harjua. Bombay Island on surullisen kuuluisa tungoksestaan. Metropolialue on 10 kertaa itse kaupunkia suurempi. Intian kalleimmat asunnot. Köyhät asuu kaduilla hökkeleissä (hutments). Vaikka suuri elintasokuilu köyhien ja rikkaiden välillä, niin järjestyksen taso on korkea ja rikollisuus on alhaista. Järjestäytyneet rikollisuus aiheuttaa harvoin ongelmia tavallisten kansalaisten elämässä, näkyvimmillään elokuvabisneksessä.

3 KULTTUURINEN YHTENÄISYYS JA MONINAISUUS:

Uskonnolliset kiistojen nakertama yhteinen perintö

Hindut ja muslimit elivät pitkään rauhallisesti keskenään Etelä-Aasiassa. Brittien imperialismi toi monia vaikutteita alueelle, jotka ovat jääneet pysyäkseen (esim. englannin kieli ja kriketti). 1900-luvun puolen välin jälkeen uskonnolliset ja poliittiset riidat ovat kiihtyneet. Intia on ollut sekulaarinen valtio perustamisensa jälkeen, 80-luvulta alkaen sekulaarinen politiikka on saanut paljon kritiikkiä hindunationalismilta (korostaa Intian olevan Hinduvaltio, eikä valtio, jonka asukkaat ovat hindulaisia.) Hindunationalistien puolue sai paljon valtaa 90-luvulla, joka johti muslimien syrjintään ja moskeijoiden

tuhoamiseen. Puolue menetti vuosituhaten vaihteessa suuren osan kannatuksestaan. Pakistanissa fundamentalistit haluavat Pakistanista islamin lain alla toimivan valtion, tämän vastustajat liikemiehiä ja korkeakoulutettuja. Saudi-Arabiasta virtaa rahaa islam-koulujen rakentamiseen.

3.1.1 Etelä-Aasian sivilisaatioiden alkuperä

Indus-laakson sivilisaatio 4000 vuotta sitten Pakistanin alueella, katosi mystisesti. 800 eaa. nousi uusi kaupunkikeskinen sivilisaatio Gangesin laaksossa.

3.1.2 Hindusivilisaatio

Näiden muinaisten sivilisaatioiden uskonto oli muinainen versio hindulaisuudesta. Samat tarinat sanskritin kielellä, monta jumalaa joilla sama kantamuoto, usko jälleensyntymiseen jne. Uskonnon alkuperä: sekoitus alkuperäisasukkaiden uskoja ja valloittajien mukana tullutta muinaista indoeurooppalaista taivasjumaluskonaa. Tämä uskonto toimi kastijärjestelmän perustana: valloittajat halusivat pysyä erossa tavallisesta kansasta.

3.1.3 Buddhalaisuus

Kastijärjestelmää haastoi Siddharta Gautaman luoma buddhalaisuus: valaistuksen sisäinen etsintä ja päämäärä tulla yhdeksi maailman kanssa (nirvana). Uskonto levisi Etelä-Aasiassa, mutta ei koskaan korvannut hindulaisuutta. Hindut ottivat monia buddhalaisuuden ideoita ja oppeja omaan uskoonsa.

3.1.4 Islam saapuu

Arabiarmeijat valloittivat Indusjoen laakson 700-luvulla. Turkin muslimit tulivat Keski-Aasian kautta ja 1300-luvulla Etelä-Aasia oli muslimivallan alla (Suurmogulien valtakunta). Ensin islam oli eliitin uskonto, mutta levisi pian hindujen keskuudessa etenkin alhaisten kastien ja kastittomien keskuudessa (tie vapauteen kastisorrosta). Nykypäivän hindut ja muslimit haluavat tuoda uskontojensa eroja esille ja sivuuttaa vuosisatojen rauhallisen rinnakaiselon

3.2 Kastijärjestelmä

Perustuu varnaan ja jatiin. *Varna* = muinainen nelikerroksinen sosiaalinen rakenne (kastit). *Jati* = naimisiinmeno oikeudet (ala-kastit). Alin ryhmä kastittomat. Järjestäytynyt hierarkkisesti. Ei ole jakautunut tasaisesti Etelä-Aasiassa: Intian heimoalueilla merkityksetön, kaupungeissa vähäinen, Pakistanissa ja Bangladeshissa merkitys vähenee jatkuvasti, Sri Lankalla merkityksetön (paitsi hindualueilla). Silti vaikuttaa vieläkin satojen miljoonien elämään.

3.2.1 Kastiryhmät

Neljä varna-ryhmää: brahmiinit (papit), kshatriyat (soturit, prinssit), vaishyat (kauppiaat, Mohatma Gandhi esim) ja sudrat (suurin osa intialaisista, koostuu ala-kasteista, maanviljelijät, parturit, sepät ja käsityöläiset). Kastittomat eli dalitit (nahkatyöläiset, siivoojat, sikatilalliset ja muut "likaiset ammatit") joita ei saanut koskea, eikä joskus edes katsoa → ajettiin metsiin, useat kääntyivät muihin uskontoihin.

3.2.2 Muuttuva kastijärjestelmä

Järjestelmä on muutoksessa: moderni talous, sosiaaliset reformit ovat vähentäneet sen merkitystä. Hallitus on asettanut kiintiöt yliopistoihin alhaisten kastien jäsenille -> aiheuttaneet riitaa ja suuttumusta korkeakastisten keskuudessa.

3.3 Nykyaikainen uskonnon maantiede

Kuva 12.22.

3.3.1 Hindulaisuus

Pakistanissa alle 1 % hinduja, Bangladeshissa ja Sri Lankassa selkeästi vähemmistön uskonto. Intiassa ja Nepalissa enemmistön uskonto. Uskon laatu vaihtelee suuresti alueittain välinpitämättömistä kiihkouskovaisiin.

3.3.2 Islam

Etelä-Aasian muslimit on maailman suurin muslimiryhmä (400 milj.). Pakistan, Malediivit ja Bangladesh selkeästi muslimivaltaita, Intiassa 13 % muslimivähemmistö (160 milj.) joka keskittynyt neljälle alueelle: Kashmir, Gangesin tasangon ylä- ja keskiosat sekä Keralan osavaltio. Keralan muslimit ovat arabian kauppiaiden jälkeläisiä, eivätkä Keski-Aasian muslimien. Samanlainen tausta on Sri Lankan ja Malediivien muslimeilla.

3.3.3 Sikhiläisyys

Sekoitus islamia ja hindulaisuutta, syntyi 1400-luvulla. Pitkäaikainen vainoaminen aiheutti itsepuolustus/soturi-kulttuurin syntymisen sikhien keskuudessa -> haluttuja sotilaita/turvamiehiä. Punjabin osavaltion asukkaista 60 % sikhejä. Eivät leikkaa partaa eivätkä hiuksia.

3.3.4 Buddhalaisuus ja jainalaisuus

Buddhalaisuus katosi Intiasta keskiajalla, Sri Lankalla se säilyi. Himalajan laaksoissa se säilyi myös. Bhutan on selkeästi buddhalainen valtio. Dharamsala Intiassa on Tiibetin pakolais-hallituksen sijainti. Keski-Intiassa on myös buddhalaiskeskittymä. Jainalaisuus on protesti perinteistä Hinduismia kohtaan: Jainalaiset eivät saa tappaa mitään elävää: hengityснаamarit ettei hengitä pikku-hyönteisiä, maanviljely kielletty (aura voi tappaa ötököitä) jne. Suurin osa kauppiaita. Gujaratissa eniten.

3.3.5 Muut uskonnot

Parsilaiset (zarathustralaiset) Mumbaissa, erittäin rikas ja menestyvä kauppiaiden uskonto, Tata Groupin perustajat. Kristittyjä on enemmän kuin parseja, tulivat 1800 vuotta sitten. Keralassa miljoonia ja Goalla myös, Koillis-Intiassa paljon protestanttisia. Juutalaisia on vain muutama sata. Hindunationalistit ajoivat 90-luvulla paljon kristittyjä pois maasta.

Globaalit yhteydet: Tata Group

Eräs harvoista kehitysmaista ponnistaneista monikansallisista megayhtiöistä. Omistaa 114 yhtiötä 85 eri maassa, päämaja Mumbaissa. 2009 valittiin maailman 11. arvostetuimmaksi yhtiöksi. Yhtiö klassinen konglomeraatti: kattaa teräs-, auto-, konsultointi-, sähkö-, kemia-, lääke-, myynti-, hotelli- ja tietokone-teollisuudet/alat. Omistaa Daewoon ja Jaguar Land Roverin. Maailman halvimman auton Tata Nanon valmistaja.

3.4 Kielten maantiede

Etelä-Aasia voidaan jakaa kahteen kielialueeseen: indoeurooppalaiseen ja dravidalaiseen. Näiden alla on kuitenkin lukuisia eri kieliä. Indoeurooppalaiset kielet saapuivat alueelle 2000 eaa. Hindi ja bengali on lähempänä englantia kuin Etelä-Intian dravidalaisia kieliä kuten tamilia.

3.4.1 Indoeurooppalainen pohjoinen

Kaksi alaperhettä: iranilainen ja indoarjalainen. Iranilaisia (baluchi ja paštu) puhutaan Pakistanissa etenkin lähellä Iranin rajaa (muualla punjabia). Indoarjalaisia puhutaan etenkin Intiassa. Puhutuina on hindi (500 milj. puhujaa), suuri rooli nykyajan Intiassa (puhutuina ja Ganges-laakson kieli). Bengali toiseksi puhutuina Etelä-Aasiassa (Bangladesh, Länsi-Bengali, 200 milj.), bengaliksi on paljon kirjallisuutta. Punjabia puhutaan

Pakistanissa ja Punjabissa, sikhien kieli. Urdu on muinaisen muslimivähemmistön kieli Intiassa, perussanasto ja kielioppi on identtistä hindin kanssa. Karachissa puhutaan urdua.

3.4.2 Etelän kielet

Dravidakieliä puhuttiin koko Etelä-Aasiassa 4000 vuotta sitten. Brahuita puhutaan vieläkin Pakistanissa. Neljä pääkieltä: Kannada, Malaylam, Telugu, Tamil. Tamilia pidetään tärkeimpänä, koska pisin historia ja kirjallisuuden määrä. Sri Lankassa tamilia puhutaan pohjoisessa, muualla indo-eurooppalaista kieltä, sinhalia. Malediiveillä puhutaan divehiä, sukulaiskieltä Sri Lankan sinhalille.

3.4.3 Kielellisiä ongelmia

Sri Lankan, Pakistanin ja Intian monikieliset valtioita piinaa kielivaikeudet. Pahin tilanne on Intiassa, koska se on laaja valtio ja paljon kieliä. Intialaiset nationalistit ovat pitkään halunneet yhden yhteisen kielen, osavaltioiden asukkaiden halukkuus pitää omat kielensä on estänyt sen. Hindistä tuli kuitenkin Intian yksi virallisista kielistä 14 muun kielen kanssa, nykyään 23 virallista kieltä. Hindi kuitenkin leviää koulujen ja populaarimedian kautta.

3.5 Etelä-Aasialaiset globaalin kulttuurin kontekstissa

Englannin levinneisyys nopeutti globaalin kulttuurin leviämistä, mutta myös auttoi eteläaasialaisia tuotoksia saamaan globaalia huomiota. Nobelin kirjallisuuspalkinto meni jo vuonna 1913 intialaiselle, Salman Rushdie ja Vikram Seth ovat nykyajan tunnetuimpia kirjailijoita. Etelä-Aasian kulttuuri on levinnyt eteläaasialaisten muuttaessa maailmalle. Monet muuttajista ovat korkeasti koulutettuja (lääkäreitä, insinöörejä jne.). Kulttuurin globalisaatio on luonut jännitteitä Etelä-Aasiassa. Hindut ja Muslimit eivät pidä seksuaalisuuden näkymisestä (suutelukin paheksuttua). Kansainvälistymisen painetta on vaikea vastustaa. Kulttuurien väliset jännitteet näkyvät parhaiten turismialueilla kuten Goalla.

4 GEOPOLIITTINEN VIITEKEHYS: Syvästi jakautunut alue

Ennen 1800-lukua Etelä-Aasia oli poliittisesti yhtenäinen, brittiläiset toivat alueelle poliittisen järjestelmänsä 1800-luvulla. Intian itsenäistyessä 1947 Pakistan irtaantui ja 1971 Pakistan hajosi Bangladeshiksi ja Pakistaniksi. Sisäiset jännitteet alueella kasvoivat 1900-luvun loppua kohti.

4.1 Etelä-Aasia ennen ja jälkeen 1947 itsenäisyyttä

1500-luvulla voimakas Mogulivaltakunta hallitsi aluetta ja Eurooppalaiset saapuivat rannikoille. Etelässä hindukuningaskunta Vijayanagara. Mogulit ja muut hallitsijat eivät välittäneet eurooppalaisista, portugalilaiset Goalla, hollantilaiset Sri Lankalla. 1700-luvun alussa Mogulien imperiumi heikkeni nopeasti → lukuisia pikku valtioita → 1700-luku sotaisa (Kuva 12.29 s. 568)

4.1.1 Brittiläisten valloitus

Epävakaat olot avasivat oven imperialismille: britit ja ranskalaiset kilpailivat kauppa-aseamista. Britit voitti 7 Vuoden Sodan → Ranskalle jäi pienet alueet Intiassa → Brittiläinen Itä-Intian Kauppakomppania (British East India Company) monopolisoi kaupankäynnin alueella. Yhtiö muodosti liittoja pienhallitsijoiden kanssa → lopulta suuri armeija → brittiläisiä neuvonantajia ja pienhallitsijoilla → lopullinen Etelä-Aasian valtaus onnistunut.

4.1.2 Kauppakomppanian hallinnasta siirtomaaksi

Brittivirkamiesten ylimielisyys ja vallan kasvu aiheutti Sepoy-kapinan 1857. Kapina kukistui → uusi poliittinen järjestelmä pantiin käytäntöön → Brittien suoran vallan alla = siirtomaa vuoteen 1947 asti. Britit hallitsivat myös Sri Lankaa 1700-luvulta lähtien. Monet alueet Etelä-Aasiassa epäsuoran vallan alla, neuvonantajat valvoivat vallankäyttöä. 1911 päätös rakentaa uusi pääkaupunki New Delhi. Laajeneva Venäjä huolesti brittejä 1800-luvulla, liitot Nepalin ja Bhutanin kanssa (saivat pitää itsenäisyyden). Koillisessa olevat pikkuvaltiot tuotiin brittien vallan alle eli osaksi Intiaa. Afganistanin valloitus epäonnistui → puskurivaltio Venäjän ja Brittien välille.

4.1.3 Itsenäisyys ja jakautuminen

1900-luvun alussa itsenäistymisvaatimukset kasvoivat, britit eivät halunneet lähteä → suuria poliittisia protesteja. Mohandas Gandhi halusi yhtenäisen valtion Etelä-Aasiaan (sisältäisi Pakistanin, Intian ja Bangladeshin). Muslimit pelkäsivät suurvaltion hindujen musertavan muslimit → ehdottivat hindulaista Intiaa ja islamilaista Pakistania. Toinen maailman sota aiheutti brittien vetäytymisen 1947 mennessä → itsenäistyminen ja jakautuminen Pakistaniksi ja Intiaksi → mellakoita ja vihamielisyyksiä, kuoli satoja tuhansia muslimeja ja hinduja. Silloinen Pakistan käsitti myös Bangladeshin → kömpelö valtio, itäpakistanilaiset alistettuja → erkaantuminen Bangladeshiksi. Pakistan pysyi silti epävakana alueena, jatkoi brittiläisten meininkiä antaessaan paštuheimolle autonomian, Balochistanin alue halusi itsenäistyä → levottomuuksia. Bangladeshia piinasi korruptio ja radikaali islam, sekä kahden pääpuolueen räikeät erimielisyydet, kunnes 2007 armeija otti vallan, 2009 demokraattiset vaalit.

4.1.4 Intian Geopoliittinen rakenne

Itsenäistymisen jälkeen Intia valitsi demokratian -> suuri haaste niin suurelle valtiolle -> jako osavaltioihin eli Intiasta tuli liittovaltio. Osavaltiot saivat suuret valtaoikeudet. Osavaltiot luotiin suunnilleen vastaamaan kielirajoja, tosin vain suurimmat kieliryhmät saivat oman osavaltionsa. Aikojen kuluessa on luotu uusia osavaltioita, kuten Goa 1987.

4.2 Etelä-Aasian etniset konfliktit

4.2.1 Kashmir

Brittien vallan aikana muslimivaltainen ydin ja hindujen alue eteläisessä Jammussa, buddhalaiset koillisessa. Kashmiria hallitsi hindumaharadža. Intia/Pakistan jakautumisessa alueesta suuri kiista: muslimisotilaat valtasivat länsi- ja pohjoisosat → maharadža valitsi Intian → Intia valtasi Kashmirin ydinalueen. Kumpikaan maista ei hyväksy toisen ehtoja → monta tuloksetonta sotaa. Kashmirilaiset itse halusivat itsenäistyä, eikä Intia tai Pakistan aio kumpikaan suostua siihen. 2004 tilanne alkoi edetä vakavien rauhanneuvottelujen myötä, 2010 jännitteet palasivat kun Intian armeijan väitettiin teloittaneen 15 teini-ikäistä muslimia.

4.2.2 Punjab

Alkuperäinen Punjab jaettiin Intian ja Pakistanin kesken 1947. Alueella asui tasaväkisesti sikhejä, hinduja ja muslimeja, jaon jälkeen hindut ja sikhit pakkosiirrettiin Intiaan ja muslimit Pakistaniin. Sikhejä raivostutti uskontonsa ei-tunnustettu asema Intiassa → sikhien autonomia ja itsenäisyyspyrkimykset. Sikhien soturitaustainen historia teki heistä voimakkaan armeijan, Intia asetti Punjabin sota-tilaan ja pidatti suuria määriä sikhimilitantteja → onnistui estämään suuret väkivaltaisuuudet.

Ihmiset liikkeellä: Punjabilaiset jättävät maatalouden ja Intian

Vaikka Punjab on Intian "leipäkori" ja yksi rikkaimmista Intian osavaltioista, monet Punjabilaiset muuttavat töihin ulkomaille tai Intian suurkaupunkeihin. Yksi syy on maatalouteen kohdistuvat ahdingot, minkä seurauksena monet pienviljelijät ovat joutuneet muuttamaan. Ulkomailla myös kastijärjestelmä menettää merkityksensä, ja kastittomatkin voivat kouluttautua ja rikastua. Punjabiin lähetetään vuosittain rahalahetyksinä ulkomailta yhteensä noin 3 miljardia dollaria. Toisaalta samanaikaisesti Punjabiin muuttaa huomattavasti köyhää väestöä muualta Intiasta maatilojen työläisiksi. Tulijat ovat pääosin miehiä, ja osavaltion väestöstä onkin vain 874 naista tuhatta miestä kohden.

4.2.3 Koillisaalueet

1900-luvun lopulla Koillis-Intiassa rymisi monimutkainen etninen konflikti. Alue on väljästi asutettua -> houkuttelee muuttajia Bangladeshista ja muualta Intiasta -> etnisiä jännitteitä alkuperäisväestön ja muuttajien välille ja asukkaiden pelkoa maiden menettämisestä -> sissiryhmittymiä jotka taistelevat itsenäisyydestä. Intian 2000-luvulla alueelle tehtyjen investointien toivotaan lopettavan sissien toiminnan ja aukaisevan sujuvan kaupankäynnin Myanmarin kanssa -> lukuisia tulitaukoja solmittu.

4.2.4 Sri Lanka

Konfliktien taustat ovat uskonnoissa ja kielissä, pohjoisosat ovat tamilia puhuvien hindujen aluetta ja loput on buddhalaisia sinhalin kieltä puhuvia. Sinhankieliset singaleesinationalistit haluavat puhtaasti buddhalaisen valtion, hindut haluavat autonomisen alueen ja syyttävät singaleeseja etnisestä syrjinnästä. Tamilitiikerit hyökkäsivät Sri Lankan armeijan kimppuun 80-luvulla, vasta 2000-luvulla tulitauko. Parivuotta tulitauon jälkeen taistelu jatkui, kunnes 2009 Sri Lankan armeija kukisti tamilitiikerit.

4.3 Maolaisten haaste

Köyhyys ja epätasa-arvo Itä- ja Keski-Intiassa synnytti vallankumouksellisia maolais-kommunistisia liikkeitä. Liikkeet ovat väkivaltaisista teoillaan estäneet investointeja ja siten vaikeuttaneet taloudellisia ja sosiaalisia ongelmia, jotka aiheuttivat liikkeiden synnyn alun perin. Nepalilaiset maolaiset turhautuivat kehityksen puutteeseen maaseudulla -> muodostivat sissiarmeijan 90-luvulla -> Nepalilainen kuningas hajotti hallituksen ja otti vallan itselleen 2002 -> väkivaltaisuuksien kiihtyivät -> Nepalista tasavalta 2008, hallitusta ei onnistuttu muodostamaan 2010 mennessä. Nepalissa lisäksi alankojen väestöt kokevat jääneensä eliitin ja maolaisten jalkoihin, suuret vihamielisyydet alangoille muuttavia kohtaan.

4.4 Kansainvälinen geopolitiikka

Kansainvälisesti vakavin asia on Intian ja Pakistanin kiistely, molemmilla on ydinohjelma. Rauhanneuvottelut eivät ole saaneet aikaan varsinaisia toimia, mutta luottamusta lisääviä krikettiotteluita ja valtioiden välinen bussipalvelu ovat ensiaskeleita. Pakistanilla tiiviit suhteet Kiinaan, Kiinasta sotakalustoa, Kiina ollut pitkään vihamielinen Intiaa kohtaan (pieni sota Kashmirissa Intian kanssa 60-luvulla). Pakistanin ja Kiinan liitto vaikeuttaa Intian ja Pakistanin suhteita entisestään. 2009 rauhanneuvottelut Intian ja Pakistanin välillä.

4.4.1 Pakistan

Syyskuun 11. hyökkäykset mutkistivat suhteita USA:n kanssa: Pakistan tuki Afganistanin talibaneja. USA antoi vaihtoehdon: auta taistelussa talibaneja vastaan ja saa velkahelpotuksia ja apua kriiseihin tai menetä kaikki tuki. Pakistanin päätös auttaa -> paštujen heimoalueet Talibanin kannattajia -> väkivaltaisuuksia -> Pakistan antoi itsemääräämisoikeuden paštuille. Paštuilta hyökkäyksiä Afghanistaniin USA:n kimppuun ja Pakistaniin -> ex-pääministerin salamurha -> Pakistan hyökkäsi Swatin heimo-alueelle voittoa ->

heimoalueet silti epävakaita. Ääri-islamisti sissien, Kashmirin selkkauksen lisäksi Balochistanin provinssi haluaa itsenäistyä.

4.4.2 Intian muuttuva geopoliittinen tilanne

Pakistanin ja Intian tilanne, sekä monimutkaiset suhteet Kiinaan ja USA:han vaikuttavat kaikkiin Etelä-Aasian geopoliittisiin tilanteisiin. Bangladeshin ja Intian väliset suhteet heikkenivät 90-luvulla johtuen Koillis-Intian sissiryhmien tukikohdista Bangladeshissa ja suurista maahanmuuttajamääristä samalla alueella → Intia rakentaa valtioiden väliin turva-aidan.

5 TALOUDELLINEN JA SOSIAALINEN KEHITYS: Köyhyyden rasittama

Monet Etelä-Aasian teknologiset ja tieteelliset saavutukset ovat maailman huippua, mutta samalla alueella on maailman korkeimpia lukutaidottomuusprosentteja. 300 miljoonaa intialaista asuu valtionsa niukan köyhyysrajan alapuolella, 20 % intialaisista ja 30 % bangladeshilaisista vakavasti aliravittuja, Nepalissa korkea imeväiskuolleisuus ja lyhyt eliniän odote. Lapsityövoima on yleistä pikkutehtaissa. Näistä huolimatta etenkin Intian suuri keskiluokka kasvaa jatkuvasti. Intian talouskasvu ei pysähtynyt edes 2008–2009 -laman aikana, mutta joidenkin osavaltioiden kasvu pysähtyi.

5.1 Talouskehityksen maantiede

90-luvulla Etelä-Aasian valtiot avasivat taloutensa kansainväliselle talousjärjestelmälle -> alueen talouden ydinalueet ja periferiat alkoivat muotoutua -> suuria alueellisia elintasoeroja.

5.1.1 Himalajan valtiot

Nepalia ja Bhutania vaivaavat karu maasto, kaukaiset sijainnit ja modernin teknologian ja infrastruktuurin puute. Tämä aiheuttaa osittain väärän kuvan alueesta, etenkin Bhutanista; alueiden talous perustuu suurimmilta osin elossa pysymiseen, ei voittojen tavoitteluun. Bhutan on tarkoituksellisesti eristäytynyt, halu säilyttää kansa onnellisena, siksi turismi valvottua ja aivan viime vuosien juttu. Bhutan vie vesivoimaa Intiaan → Intiasta ja Nepalista voimalan rakentajia/huoltajia → etnisiä jännitteitä. Nepalissa on enemmän väkeä ja ympäristöongelmia kuin Bhutanissa, talous perustuu turismiin → turismi aiheuttanut ekologisia ongelmia → turismi kärsi 2002 väkivaltaisuuksista → talous kärsi.

5.1.2 Bangladesh

Menee paremmin kuin Himalajan valtioilla. Suuri väestömäärä → köyhyys laajaa ja rankkaa. Ympäristöongelmat piinaavat, samoin Länsi-Bengalin siirtyminen Intialle 1947: yritykset ja teollisuus olivat Länsi-Bengalissa → rikkoi alueen talousrakenteen. Yksipuolinen maatalous vaikeutti asiaa. Kansainvälistä vaateteollisuutta siirtynyt paljon valtiolle: alhaiset palkat, suuri työvoima. Paikallinen pankki auttanut naisia yrityksiä perustamisessa. Talous kasvanut jatkuvasti 2000-luvulta alkaen.

5.1.3 Pakistan

Hyvä infrastruktuuri, Pakistanin Punjabin maatalousalueet, suuri tekstiiliteollisuus, USA:n avustukset 2001. 2008-09 talous heikkeni: ei ole joustava kuten Intian. Sotakulut ovat suuret, rikkaimmat maanomistajat eivät maksa veroja, ei paljoa energiavaroja → tuo ulkomailta → suuren sataman perustaminen Gwadariin Kiinan avulla.

Gloaalista lokaaliin: Sialkotin teollisuuskompleksi

Sialkotin kaupungissa Pakistanissa on ainutlaatuinen teollisuusalue: kirurgien työkaluteollisuus ja urheiluvälineiteollisuus kukoistaa. Sialkotissa pitkät perinteet miekkojen taonnassa -> amerikkalaisen lähetyssairaalan lääkärit hämmästyivät veitsien laadusta 1800-luvun lopulla -> tehtaita syntyi. Englantilainen tennispelaaja korjasi mailansa Sialkotissa -> hämmästyti työn laadusta ja tilasi kymmeniä varamailloja -> sana levisi ja teollisuutta syntyi. Lapsityövoiman käyttö ja Kiinasta tulevat halvemmat tuotteet viime aikojen haasteita -> uusi teknologia yliopisto kaupunkiin Ruotsin tuella -> odotetaan kilpailukyvyyn parantumista.

5.1.4 Sri Lanka & Malediivit

Sri Lankan talous Etelä-Aasian toiseksi kehittynein, maailmanlaajuisesti kuitenkin köyhä valtio, kehitystä hidasti pitkä sisällissota. Sodan päätyttyä 100% nousut osakkeissa. Colombon satama keskeisessä paikassa, korkea koulutustaso, suuret turismimahdollisuudet. Onnistuminen vaatii ulkomaisia investointeja. Malediivit kehittynein talous bruttokansantulon mittarilla, mutta talous ja väestö on pienikokoiset. Tulot kalastuksesta ja turismista, turismitulot tosin rikkaille → suuria poliittisia paineita. Turismi altis heilahtelulle.

5.1.5 Intian huonosti kehittyneet alueet

Etelän ja lännen vauraat osavaltiot/pohjoisen ja idän köyhät osavaltiot. Koillis-Intian heimoalueiden talous heikkoa, mutta perustuukin elossa pysymiseen. Bihar köyhin ja korruptoitunein osavaltio, vaikka hedelmällisellä maaperällä, syinä kastijärjestelmä ja muslimien ja hindujen väliset ongelmat. Kalkutassa on Intian pahimmat slummit, mutta samalla erittäin suuri ja korkeasti koulutettu keskiluokka, sekä suuri teollisuusalue. Länsi-Intian Rajasthan on paljon keskivertoa köyhempi kuivan ilmastonsa ja suuren väkiluvunsa vuoksi, mutta perinteiset taiteet ja arvot kukoistavat → suuri turismikohde.

5.1.6 Intian talouskeskukset

Punjab ja Haryana menestyneet vihreän vallankumouksen avulla: Punjabissa edistynein infra ja vähiten aliravittuja. Haryanassa New Delhi vetää talouskasvua. Gujaratissa tekstiiliteollisuus sekä kaupankäynti jyllävät. Gujarat Intian diasporan sydän: suuri ulkomaille muuttajien määrä ja heidän rahalähetyksensä. Mumbai Intian finanssi-, media- ja tuotantoalojen keskus. Mumbai Maharashtran osavaltiossa: osavaltio maan vaurain. Bengaluru (Bangalore) Intian korkean teknologian keskus, tosin infra ei ole pysynyt nopean kasvun perässä: tungos, vesi ja sähköpuutteet. Hyderabad noussut Bengalurun kilpailijaksi. Chennai äänestettiin parhaaksi paikaksi asua Intiassa. Tietokoneteollisuus on erittäin kilpailukykyistä: ei vaadi kehittyneitä infraa, langattomat yhteydet helpottavat.

5.2 Globalisaatio ja Intian talouden tulevaisuus

Etelä-Aasia ei ole hirveän globalisoitunut, mutta globalisaatio edistyy alueella vauhdikkaasti. Itsenäistymisen jälkeinen talouspolitiikka perustui laajan yksityistämisen lisäksi tiukkaan valvontaan. Kapitalisti-sosialistinen malli takasi suhteellisen nopean kehityksen. 80-luvulla ongelmat ilmaantuivat: liikemiehet ja poliittinen eliitti turhautuneita (sääntely rajoitti talouskasvua) → talouden vaiheittainen liberalisointi. Muut alueen valtiot seurasivat esimerkkiä. Liberalisointi aiheutti kränää Intiassa: pitkä taloudellisen nationalismin perinne kolonialismista johtuen → 2006 yksityistäminen pysäytettiin. Intia ei kokenut Kiinan kokemaa investointien lisääntymistä, koska kuljetusjärjestelmät ja infra on niin kehittymätöntä.

5.3 Sosiaalinen kehitys

Sosiaalinen kehitys vaihtelee alueella huomattavasti: vauraimpien alueiden asukkaat ovat terveempiä ja paremmin koulutettuja kuin köyhien alueiden. Pakistan on epäonnistunut väestönsä koulutuksessa: lukutaitoisuus 56 %, mutta toisaalta esim. Balochistanin 10 % lukutaitoisuus on nykyään 49 %, heimoalueilla vieläkin alle 20 %. Pakistan on paremmin ravittu kuin Intia, keski-elinikä on pari vuotta pidempi, kodittomia on vähemmän: osittain islamilaisen hyväntekeväisyysjärjestön toimesta. Koillis-Intiassa on köyhä, mutta korkean lukutaitoisuuden alue. Kalkuttassakin on varsin hyvin koulutettu väestö. Eteläisin Etelä-Aasia jättää muut alueet varjoonsa terveyden, eliniän ja koulutuksen osalta.

5.3.1 Koulutettu etelä

Sisällissodan ja vähäisten talousresurssin vaivaama Sri Lanka on sosiaalisen kehityksen voitokas esimerkki. Eliniän odote on 74, lukutaitoisuus 90 %, syynä jokaista koskeva oppivelvollisuus ja edullinen terveydenhuolto. Intian Kerala ei ole vauras, mutta sosiaalisen kehityksen indeksit ovat Intian parhaita: osavaltion johto ajanut oppivelvollisuutta ja yhteisöllistä terveyden huoltoa. Naisten koulutus on näillä alueilla korkea.

5.3.2 Naisten asema

Hindulaisuudessa ja islamissa naisen asema perinteisesti heikko. Hindunaiset eivät aina saa tehdä töitä, ei päätösvaltaa aviomiehen suhteen, lesket eivät saa mennä uusiin naimisiin. Pakistanissa, Bangladeshissa ja Rajasthanin, Biharin ja Uttar Pradeshin osavaltioissa naisten lukutaitoisuus on paljon alempi kuin miesten, samoin on mies-nais -lukumäärien suhde. Normaalisti naisia pitäisi olla miehiä hieman enemmän. Pojat ovat toivotumpia lapsia, sillä työtöt pitää naittaa nuorena iässä ja antaa myötäjaislahjoja, tyttöjä abortoidaan enemmän. Heikot myötäjaislahjat ovat johtaneet murhiin. Naisten asema on kuitenkin parantumassa varsinkin vaurilla alueilla. Keralassa naisilla on korkea sosiaalinen status ja lukutaitoisuus kaikilla uskontoryhmillä. Keralalla on historiallinen perinne naisista maanomistajina.

Yhteenveto Etelä-Aasiasta

- Etelä-Aasia on jäänyt viereisten suuralueiden varjoon: Kaakkois-Aasian epätasaisen globalisaation, Itä-Aasian koon ja poliittisen painoarvon sekä Lounais-Aasian geopolittisten jännitteiden vuoksi. Mutta se on muuttumassa sillä Etelä-Aasia astuu yhä vahvemmin kansainväliseen keskusteluun mukaan.
- Ympäristön huonontuminen ja epätasapaino on erityinen ongelma Etelä-Aasialle. Monsuuni aiheuttaa tulvia ja kuivuutta, jotka ovat ongelmallisempia kuin muualla maailmassa. Nouseva merenpinta uhkaa Malediiveja ja Bangladeshia. Sademäärämuutokset voivat kylvää tuhoa Intian, Pakistanin ja Bangladeshin maatalouksissa.
- Jatkuva väestönkasvu jo valmiiksi tiivisti asutetulla alueella vaatii huomiota. Hedelmällisyysluvut ovat pienentyneet, mutta Pakistan ja pohjoinen Intia eivät pysty vastaamaan kasvavan väestönsä vaatimuksiin mitenkään helposti.
- Erittäin monimuotoinen kulttuurinen perintö. Eri kieliä puhuvat ja eri uskontoihin kuuluvat kansat tekevät alueesta kulttuurisesti huomattavan rikkaan. Valitettavasti tämä näkyy myös poliittisissa konflikteissa. Etniset tai uskonnolliset separatistiryhmät ovat haastaneet Pakistanin, Intian ja Sri Lankan valtiot. Intiassa hindut ja muslimit kinastelevat. Pakistanissa valtio ja radikaalit islamistit kinastelevat.

- Etelä-Aasian geopolittiset jännitteet vaativat kansainvälistä huomiota. Intian ja Pakistanin pitkäaikainen kiista oli vaarallisen lähellä kääntymään ydinsodaksi 90-luvun lopulla. Vaikka jännitteet ovat vähentyneet maiden välillä, niin vielä väännetään kättä Kashmirista.
- Vaikka Etelä-Aasia on yksi maailman köyhimmistä alueista, silti suuri osa alueesta on kokenut nopeaa taloudellista kasvua viime vuosina. Asiantuntijoiden mielestä etenkin Intialla on hyvät asemat hyötyä talouden globalisaatiosta: suuri osa työvoimasta on hyvin koulutettua ja puhuvat hyvää englantia. Auttavatko nämä globaalit yhteydet Intian järjettömän suurta rutiköyhää väestöä vai poliittista eliittiä? Vapaakaupan ja globalisaation puolustajat näkevät kirkkaan tulevaisuuden, mutta skeptikot näkevät entisestään kasvavan epätasa-arvon ongelman.

13 Kaakkois-Aasia

Samuel Haverinen

Kaakkois-Aasian alue koostuu kahdesta osasta: Toisen osan muodostaa Aasian mantereella olevat Burma, Thaimaa, Laos, Vietnam ja Kambodža, toisen osan saarilla sijaitsevat Indonesia, Malesia, Singapore, Filippiinit, Brunei ja Itä-Timor. Osa Malesiaa tosin sijaitsee Malakan niemimaalla. Globalisaatio on alueella hyvin vaihtelevaa: Singapore on maailman globalisoituneimpia maita, Burma puolestaan hyvinkin sulkeutunut.

1 YMPÄRISTÖN MAANTIEDE: Aiemmin metsäinen alue

Vuoristoinen alue Pohjois-Thaimaan ja Burman välillä, joka on tiheiden metsien peittämää, on Kaakkois-Aasian ehkä tunnetuimman etnisen ryhmän kotimaata. Noin 7-miljoonainen karen-kansa joutui Burman armeijan hyökkäyksen vuoksi pakenemaan alueelta, ja nykyään suurin osa kansasta on pakolaisina Thaimaan puolella pakolaisleireissä.

1.1 Karenien tragedia

Karen-heimo on elänyt täysin riippumattomana Burmasta ja sen hallinnosta. 1800-luvulla Britannian siirtomaavallan aikana, britit määräsivät karen-kansan alueet yhdistettäväksi Burmaan. Lähetysaarnajat käänsivät noin 30 % heistä kristinuskoon. Burmalaiset, jotka asuttivat alavampia maita, olivat syvästi buddhalaista kansaa. Tämän yhdistymisen seurauksena siis karen-kansa menetti erityisasemansa ja muuttui osaksi Burman kulttuurista ja taloudellista valtaa.

Karen-kansa alkoi pian avoimeen kapinaan ja perusti puolivirallisen valtion. He rahoittivat taisteluaan salakuljettamalla tavaroita Burman ja Thaimaan välillä sekä louhimalla jalokiviä maaltaan.

Koska Burma oli yksi maailman suljetuimmista talouksista korkeine tulleineen, salakuljetus oli kareneille loistava tienesti → joidenkin arvioiden mukaan 1980-luvulla karen-kansan talous olisi ollut jopa korkeampi kuin Burman.

Burman armeija aloitti hyökkäykset kapinallisia vastaan 1990-luvun alussa ja vuosikymmenen loppuun mennessä hallitsi lähes koko aluetta → jotkut karenit jatkavat edelleen kapinointia ennen kuin heidät on lopullisesti kukistettu ja tuhottu.

Thaimaa solmi Burman kanssa sopimuksen karen-sotilaiden tuhoamisesta → Thaimaa pääsee hakkaamaan Burman lähes koskemattomia metsiä, jos tappaa karensissit alueelta.

1.2 Kaakkois-Aasian metsäkato

Katso johdannoksi kuva 13.3.

Globalisaatiolla suuri vaikutus Kaakkois-Aasian ympäristöön. Vientiin suuntautuneet metsäyhtiöt ovat edenneet pitkälle alueen metsiin, hakaten metsää, vaikuttaen haitallisesti vedenkiertoon (lisäten pinta-valuntaa ja eroosiota) ja vähentämällä luonnon monimuotoisuutta.

Kolonialistipirulaiset hakkasivat metsiä puutavaraksi (hardwood) ja laivaston varustamiseksi, kun alkuperäiskansat hakkasivat vain pieniä alueita maanviljelytarkoituksiin.

Rehottava metsien hakkuu alkoi 1900-luvun loppupuolella → syynä kehittyneiden maiden ahne puuntarve, esim. vanerin ja paperimassan suuren kysyntä.

Kiinalla suuri vaikutus → arvion mukaan vuonna 2008 yli puolet Burman ja Indonesian puunviennistä meni Kiinaan.

Maatalouden ja kasvavan väestön tieltä on myös raivattu metsiä.

1.2.1 Deforestaatio paikallisesti

Malesia jo pitkään ollut suurin puunviejä (hardwood) → suurin osa Borneosta hakattu (Sarawakin ja Sabahin alueet) → katso kuva 13.3 → hakkuut Maailmanpankin mukaan useita kertoja kestävän kehityksen ylittäviä.

Indonesiassa 2/3 koko Kaakkois-Aasian metsistä (sisältäen 10 % koko maailman vihreistä trooppisista sademetsistä). Metsäpeite kuitenkin häkellyttävää vauhtia katoamassa, esim. vuosien 1990–2005 välillä metsäpeite kutistui 28 miljoonaa hehtaaria! Suurin osa Sumatran alkuperäisistä metsistä on kadonnut ja Borneon metsät (Kalimantan) katoamassa. Indonesian viimeisimmät koskemattomat sademetsäerämaat ovat Uudessa-Guineassa.

Filippiinit menettäneet suurimman osan metsäpeitteestään.

Thaimaa hakkasi yli 50 % metsistään vuosien 1960–1980 välillä. Muutos maisemaan oli selvästi näkyvä → tulvat kasvoivat alavilla mailla, rinteiden eroosio kasvoi, jonka seurauksena liettä kulkeutui kastelujärjestelmiin ja patoaltaisiin.

→ 1990-luvun hakkuiden vastustus ja kiellot rajoittivat hakkuita → monet alueet metsittymässä uudelleen, mutta Australian eukalyptuspuulla → biodiversiteetti köyhtyy.

Kun Thaimaan metsät hakattiin, Kaakkois-Aasian metsänhakkuurintama siirtyi Burman, Vietnamin, Laosin ja Kambodžan alueelle → vuonna 2005 Vietnam oli toinen ja Kambodža kolmas, mitattaessa metsien häviämismuutoksia koko maailmassa.

Positiivista on, että hakatut alueet ovat kuitenkin hiljalleen palautumassa, sillä monet Kaakkois-Aasian maat panostavat nyt metsien palautusprojekteihin. Etenkin mangrovemetsien palautuminen olisi ensiarvoisen tärkeää, koska ne ovat monien kalalajien kutu- ja kasvupaikkoja sekä suojaavat mm. trooppisilta sykloneilta/taifuuneilta.

1.2.2 Suojelualueet

Huolimatta suuresta metsien häviämisestä, Indonesia ja muut Kaakkois-Aasian maat ovat perustaneet laajoja suojelualueita. Esim. Kutain kansallispuisto (itäinen Kalimantan) on laajuudeltaan yli 300 000 hehtaaria.

Kaakkois-Aasian sademetsät ovat biodiversiteetiltään maailman rikkainta aluetta. Siellä asustaa todella paljon endeemisiä lajeja.

Suojelualueiden riesana ovat rehottavat salahakkuut → arvioiden mukaan yli 80 % Indonesian hakkuista on laittomia.

Maantieteen työkalut: Filippiinien metsäkadon tilastollinen vertailu ja arviointi

Filippiinit on yksi Kaakkois-Aasian pahiten deforestoituneita maita. Metsäpinta-ala on laskenut viime vuosisatojen aikana alle kolmannekseen. Tiedot ovat perustuneet tilastoihin, mutta niiden paikkansapitävyys onkin eri asia. Maantieteilijä David Kummer tutki tilastotiedon alkuperää ja selvitti, että laajalti käytetyt luvut ovat lähinnä arvauksia. Satelliittikuvissa sekä niiden tulkinnessa ja analysoinnissa on ollut häiriöitä, suuri osa maastotöiden tuloksista on hävinnyt ja poliitikot ovat vääristelleet lukuja puutavarayhtiöiden eduksi. Lisäksi kasvillisuuden eri asteiden luokitteluja on vaihdeltu. Metsien tilaa on käytännössä mahdoton luotettavasti tietää. Kummer päätyi tulokseen, että alkuperäiset sademetsät ovat vähenemässä, mutta uudet, hylätyistä viljelymaista kasvavat ja vieraslajeista koostuvat metsät lisääntyvät.

1.3 Paloja, savua ja ilmansaasteita

Hakkuiden jäljiltä jää yleensä suuri määrä hakkuujätettä → polttava aurinko → tulipalo.

Maan polttaminen eli kaski on hyvä menetelmä maanviljelyssä, parantaa viljavuutta tai puiden kasvamista.

Tulipalot melko yleisiä Kaakkois-Aasiassa → metsien hakkuualueet usein toimivat ruhostomina → karja käyttää laidunmaana. Ruhostomaiden palot edistävät metsittymistä.

1990-luvun lopulla maanpolton ja kuivuuden yhteisvaikutuksesta Kaakkois-Aasian saaristoalueet kärsivät erittäin pahasta ilmansaastumisesta → huonon näkyvyyden ja savun vuoksi kaupallisten lentoyhtiöiden koneet törmäilivät, lukemattomia liikenneonnettomuuksia sattui, kaksi lautta törmäsi toisiinsa, sadattuhannet ihmiset joutuivat sairaalahoitoon → tämä savukriisi laittoi monet Kaakkois-Aasian valtiot miettimään omaa ilmanlaatuaan.

Metsien häviäminen jatkuu ja palot toistuvat!

Monet Kaakkois-Aasian suuret metropolialueet kärsivät erittäin huonosta ilman- ja vedenlaadusta, esim. Bangkok ja Manila.

1.4 Luonnonmaantiede

Luonnonmaantieteen kannalta Kaakkois-Aasiassa metsäasiat ovat tärkeitä ymmärtää. Kaakkois-Aasian eteläinen osa on yksi maailman kolmesta sademetsien pääalueesta. Pohjoinen osuus käsittää trooppisia kosteita ja kuivia metsiä, jotka sisältävät monia arvokkaita puulajeja, esim. tiikki.

Mantereen (pohjoinen osuus) ja saaristoalueen (eteläinen osuus) ero on yksi tärkeimmistä sekoista ymmärrettäessä Kaakkois-Aasian maantiedettä.

1.4.1 Mantereen ympäristöt

Kaakkois-Aasian mantereen puoli on karuja ylänkö-/vuoristoalueita, laajoja tasankoja sekä suuria jokia laajoine deltoineen.

Alueen pohjoisraja on vuoristoa, joka on yhteydessä itäiseen Tiibetiin ja eteläiseen Keski-Kiinaan. Burman pohjoisosassa korkeimmat huiput kohoavat jopa 5500 metriin. Sieltä lähtee muutama vuorijono kulkien Länsi-Burman läpi Thaimaahan, Laosiin ja Etelä-Vietnamiin.

Muutama suuri joki lähtee Tiibetin ylängöltä kulkien etelään Kaakkois-Aasian halki. Suurin ja mahtavin on Mekong (maailman 10. suurin joki), joka virtaa Laosin, Thaimaan ja Kambodžan läpi laskien Etelä-Kiinan mereen. Toiseksi pisin joki on Iravadi, joka virtaa Burman läpi laskien Bengalin lahteen.

1.4.2 Monsuuni-ilmastot

Katso kuva 13.7 kunnolla.

Kaakkois-Aasian mantereen puolella (pohjoinen puolisko) monsuuni-ilmasto, jossa rannikoilla ja vuoristoissa sataa enemmän (trooppinen monsuuni-ilmasto) ja alueen keskiosissa hallitsevana trooppinen savanni-ilmasto.

Kaakkois-Aasian saaristoisella puoliskolla (eteläinen puolisko) trooppinen sademetsäilmasto ja vuorilla vuoristoilmasto.

1.4.3 Saariympäristöt

Tärkeä osa Kaakkois-Aasian luonnonmaantiedettä on saarten elinympäristöt, mm. Indonesiassa on yli 13 000 saarta ja Filippiineillä 7000 saarta. Borneo (Kalimantan) ja Sumatra viidenneksi ja kuudenneksi suurimmat saaret maailmassa.

Indonesiaa dominoi neljä suurta saarta: Sumatra, Borneo, Jaava ja Sulawesi. Kauempana neljästä muusta sijaitsee läntinen puolisko Uudesta-Guineasta. Syntyneet laattatektoniikan seurauksena.

Filippiinien kaksi suurinta ja tärkeintä saarta: Luzon ja Mindanao.

Lukuisten saarien ohella Kaakkois-Aasiassa on maailman laajin matalanmeren alueet: Sundan mannerjalusta-alue (Sunda shelf). Jaavan ja Borneon välissä (Jaavanmeri) on keskimäärin vain 70 m syvää.

Kaakkois-Aasian saaristo alue on geologisesti epävakampaa aluetta kuin manner Kaakkois-Aasia. Tyynenmeren, Filippiinien, Indo-Australian ja Euraasian laatat kohtaavat Kaakkois-Aasian saaristossa → endogeenisesti hyvin aktiivista aluetta → vulkanismia, maanjäristyksiä ja tsunameja.

→ esim. vuonna 2006 jouduttiin 13 000 indonesialaista evakuoimaan uuden mutatulivuoren purkauksen alta läheltä Surabayan kaupunkia. Noin 2500 m³ polttavaa ja myrkyllistä mutaa tulvii maanpinnalle joka päivä arviolta seuraavan 30 vuoden ajan, ks. kuva 13.8.

1.4.4 Saari-ilmastot

Kaakkois-Aasian saaristoalueen ilmasto on paljon vaihtelevampi kuin mantereen puoliskon. Saaristoalueen ilmasto on lämpötiloiltaan ja sademääriltään tasaisempi ympäri vuoden, esim. Singaporessa lämpötila joulukuussa 29,5 °C ja huhtikuussa 31,7 °C (ks. kuva 13.7, Singaporen ilmasto-diagrammi). Ilmaston luonnetta selittää saaristoalueella eniten sen pohjois-etelä-suuntainen sijainti päiväntasaajan tuntumassa. Suurin osa saaristoalueesta kuuluu ilmastoluokitukseltaan trooppiseen sademetsäilmastoon.

Filippiinien pohjois- ja keskiosat ovat trooppisten syklonien/taifuunien iskujen kohteena vuosittain, etenkin elokuu-lokakuu välillä, esim. vuonna 2009 syyskuussa suurin osa Keski-Luzonista tuli katastrofialuetta taifuuni Ketsanan iskiessä sinne → 500 kuollutta ja miljardin dollarin taloudelliset tappiot.

1.5 Ilmastonmuutos Kaakkois-Aasiassa

Suurin osa Kaakkois-Aasian väestöstä asuu rannikolla tai deltalla → haavoittuvia merenpinnan nousulle. Jaksolliset tulvat ovat jo nyt todellinen ongelma monilla alueilla matalalla olevissa kaupungeissa. Maanviljelys on myös keskittynyt alaville delta-alueille → meriveden suolaava riski, jos myrskyjä.

2009 Aasian kehityspankki raportoi, että Indonesia, Thaimaa, Vietnam ja Filippiinit tulevat kärsimään yli puolet keskiarvoa enemmän ilmastonmuutoksen vaikutuksista vuosisadan loppuun mennessä → joidenkin arvioiden mukaan riisintuotanto heikkenisi tämän vuoksi 50 %. Merenpinnan nousun seurauksena esim. Indonesia saattaa menettää yli 2000 saarta vuoden 2050 loppuun mennessä.

Sademäärät tulevat lisääntymään manneralueella → enemmän ja tuhoisampi tulvia. Skenaariot eivät välttämättä ole tarkkoja, sillä El Niñon vaikutuksia ei osata kunnolla ennustaa.

Kaikki Kaakkois-Aasian valtiot ovat hyväksyneet Kioton sopimuksen vuonna 1997 → määriteltiin kehitysmaiksi joilla ei päästörajoitteita → silti kokonaispäästöt standardeja alhaisemmat.

Mikä surullista, Vietnam, Indonesia ja Malesia ovat suunnitelleet lisäävänsä kivihiilen käyttöä sähköntuotannossa.

Kun metsien häviäminen otetaan laskuun mukaan Kaakkois-Aasian rooli ilmastonmuutoksen edistäjänä kasvaa huomattavasti. Indonesia on Kiinan ja Yhdysvaltojen jälkeen kolmanneksi suurin vaikuttaja ilmaston lämpenemiseen, etenkin tulipaloista ilmaan pääsevän hiilidioksidin vuoksi.

Suurempi ongelma kuin tulipalojen hiilidioksidi on turpeen palamisesta ilmaan pääsevä hiilidioksidi → Indonesian suo- ja kosteikkoalueilla on 60 % koko maailman trooppisesta turpeesta ja se vapautuessaan vastaisi 50 miljardia tonnia hiilidioksidia → surullista, mutta Indonesia ja Malesia ovat kovaa vauhtia muuttamassa rannikoiden kosteikkoja maatalouden käyttöön. Tällä hetkellä 40 % Kaakkois-Aasian turvemaasta on menetetty.

2 VÄESTÖ JA ASUTUS: Tiheään asuttuja alankoja ja harvaan asuttuja ylänköjä

Kaakkois-Aasia ei ole tiheään astutettu muun Aasian standardien mukaan. Vuoristot ovat harvaan asuttuja, mutta alavat alueet, deltat ja vulkaanisen maannoksen alueet ovat tiheään asutettuja (ks. kuva 13.10).

Väestötiheys monilla Kaakkois-Aasian alavilla alueilla on viimeisen puolen vuosisadan ajan kasvanut silmiinpistävästi nopeasti.

Väestörakenne ja perhesuunnittelu ovat nousseet yhä tärkeämpään asemaan Kaakkois-Aasian maissa. Esim. Singaporessa ja Thaimaassa syntyvyys on vähentynyt huomattavasti, mutta suuria perheitä yleisesti vielä Kambodžassa ja Laosissa.

2.1 Asutus ja maatalous

Kaakkois-Aasian saaristo:

Saaristo-Kaakkois-Aasian maannokset ovat melko hedelmättömiä → maatalous ei tehokasta → melko harvaan asuttua.

Saarten sademetsät ovat kasvustoltaan ja eläimistöltään biologisesti hyvin rikkaita, mutta maaperä köyhää → ravinteet sitoutuneet biomassaan.

Poikkeuksena saaristoalueen hedelmättömiin maannoksiin on Jaavan saari, joka on vulkaanisesti hyvin aktiivista aluetta (yli 50 tulivuorta), siellä on hyvin hedelmällistä vulkaanista maannosta, joka on syntynyt tulivuorten tuhasta → maatalous hyvin kukoistavaa ja väentiheys korkea (Jaavalla yli 124 milj. asukasta).

Tiheään asuttuja alueita ovat myös pienet rannikoiden alueet, joiden alueella tulvalietteestä muodostunutta hedelmällistä maannosta.

Manner-Kaakkois-Aasia:

Väestö on keskittynyt alaviin laaksoihin, deltoihin ja suurien jokien varsille, harvaan asutut alueet vuoristossa (ks. kuva 13.10).

→ esim. Thaimaan asutuksen painopiste on Chao Phraya -joen varrella ja Burmassa keskittynyt Iravadi-joen varrelle.

Vietnamissa asutus Punaisen joen deltan ja Mekongin deltan alueella.

Laosissa vain vähän alavia Mekongin virtauksen alueita → melko tasaisen harvaan asuttu.

Kambodžassa asutus Mekongin varrella ja Tonle Sap -järven rannoilla.

Lopuksi vielä katsaus loistavan havainnollistavaan kuvaan (kuva 13.10), joka kertoo tuhat kertaa paremmin tämän höpinän!

2.1.1 Kaskiviljely ylängöillä

Kaskiviljelyä eli "slash-and-burn" -maataloutta harjoitetaan vuoristoisilla alueilla ja Saaristo-Kaakkois-Aasiassa.

Raivauksen, polttamisen ja viljelyn sykli toimii hyvin ja tuottaa melko hyviä tuloksia, jos ympäristön annetaan palautua tarpeeksi kauan syklien välissä.

Kylät hallinnoivat suuria maa-alueita, joten he voivat suorittaa syklin kierron säännöllisesti → 10–75 vuoden välein on pakko palata ensimmäiseen kaskialueeseen ja aloittaa sykli alusta.

Kaskiviljely on kestävä maatalouden muoto, kunhan asukasmäärät pysyvät alhaisina.

Vietnam on ulottanut tieverkkonsa syvälle ylänkö-/vuoristoalueelle → alavalta maalta ylöspäin syntynyt muuttoaalto → häiritsevät paikallista ekosysteemiä ja kansoja.

Kun kaskiviljely ei voi ylläpitää paikallista väestöä, ylämaan asukkaat joskus siirtyvät "rahakasvien" viljelyyn.

Vuoristoista Kaakkois-Aasia kutkutaan usein "Kultaiseksi kolmioksi" ("Golden Triangle"). Sen alueella tärkein "rahakasvi" on oopium, jota paikalliset kasvattavat globaalin huumekaupan polttoaineeksi → esim. Burma on maailman toiseksi suurin oopiumin tuottaja heti Afganistanin jälkeen.

Vuosien 1998–2006 välillä 85 % oopiumviljelmistä tuhottiin suurissa operaatioissa. Mutta vuoden 2007 arvioiden mukaan tuotanto on taas lähtenyt kasvuun.

Metamfetamiini on myös suuri ongelma Kultaisen kolmion alueella.

2.1.2 Plantaasiviljely

Eurooppalaisten kolonisaation jälkeen Kaakkois-Aasiasta tuli plantaasiviljelyn keskus (kumia, riisiä). 1800-luvulla Kaakkois-Aasia oli globaali "plantaasi-systeemi" → metsät hakattiin, suot kuivattiin kaupallisten suurtilojen tieltä; työvoima oli usein pakotettua alkuperäisväestöstä tai sopimustyömiehiä Intiasta ja Kiinasta.

Nykyään plantaasiviljely on edelleen tärkeä osa Kaakkois-Aasian maantiedettä ja taloutta, esim. suurin osa maailman luonnonkumista on kasvatettu Malesiassa, Indonesiassa ja Thaimaassa. Sokeriruoko on taas Filippiinien ja Indonesian pääplantaasikasvi.

Palmuöljyn tuotantoa on pitkään hallinnut Malesia, mutta Indonesia on nykyään kiillannut ohi.

Filippiineillä, Indonesiassa ja ympäri Kaakkois-Aasia kookosöljyn ja kopran eli kuivatun "kookoslihan" tuotanto on yleistä.

2000-luvun alussa Vietnam nousi räjähdysmäisen nopeasti maailman toiseksi suurimmaksi kahvin tuottajaksi. Maan suuret sadot ovat laskeneet maailman kahvin hintoja.

2.1.3 Riisiä alangoilla

Alangot ja delta-alueet ovat intensiivisen riisinviljelyn aluetta. Thaimaa on maailman suurin riisin viejä ja Vietnam toiseksi suurin.

Vuonna 2008 perustettiin OREC (The Organization of Rice Exporting Nations) Thaimaan johdolla, mihin kuuluu myös Kambodža, Laos, Burma ja Vietnam.

Kaakkois-Aasiassa käytetään paljon lannoitteita ja korkean tuoton kasveja (geenimuunneltuja lajikkeita) yhdistettynä kehittyneeseen kasteluun → riisin tuotanto pysyy väestön kasvun vauhdissa.

Suurena riskinä El Niño!

Alueet, joilla kastelua ei käytetä, maatalouden tuottavuus on melko alhainen.

Joillakin alangoilla, joissa kasteluun ei ole mahdollisuutta, viljellään kuivia peltokasveja, kuten bataattia ja maniokkia. Niillä alueilla ihmiset syövät niitä, koska heillä ei ole rahaa ostaa riisiä. Köyhimmissä osissa Kaakkois-Aasiaa väestönkasvu on yhteydessä talouskasvun pysähtymiseen → ihmiset aliravittuja.

Muualla taloudellinen kasvu ja vähentynyt syntyvyys ovat vähentäneet köyhyyttä.

2.2 Viime aikojen demografinen muutos

Monet Kaakkois-Aasian maat ovat nähneet jo syntyvyyskäyrän huipun. Monilla alueilla on kuitenkin havaittavissa väestön epätasaista jakautumista → väestön uudelleensijoittamista syrjäisimmille alueille.

2.2.1 Väestön kontrastit

Katso johdannoksi taulukko 13.1.

Vuonna 1980 Filippiinien demokraattinen hallinto korvattiin diktatuurilla. Roomalaiskatolinen kirkko alkoi painostaa uutta hallintoa leikkaamaan perhesuunnitteluhjelmien rahoitusta → moni klinikka suljettiin.

Katolisuutta ei saa kuitenkaan liittää suoraan korkeaan syntyvyyteen. Vaikka katolinen kirkko vaikuttaa Filippiineillä, on sen syntyvyys silti laskussa, koska esimerkiksi kouluissa annetaan seksuaalivalistusta.

Buddhalaisissa maissa, Laosissa ja Kambodžassa, on myös korkea hedelmällisyysluku → selittyy alhaisella sosiaalisella ja taloudellisella kehityksellä, koska esim. Thaimaassa kulttuurinen traditio on sama kuin Laosissa, mutta hedelmällisyysluku on silti alhaisempi.

Singapore erottuu selvästi tarkasteltaessa hedelmällisyyslukuja ja luonnollista väestönkasvua (hedelmällisyysluku vain 1.2) → Singaporen hallitus kannustaa avioliittoihin ja maksaa rahaa 10 000 dollaria kolmannelta tai neljänneltä lapsesta. Singapore myös kannustaa maahanmuuttoa, ks. taulukko 13.1.

Indonesiassa (235 milj. asukasta) hedelmällisyysluku on dramaattisesti pudonnut viime vuosikymmenien aikana. Thaimaa on saanut hedelmällisyysluvun lähtemään laskuun hallituksen suurten perheensuunnittelun ponnistelujen vuoksi, jotka ovat liitetty koulutukseen.

2.2.2 Kasvu ja muuttoliikkeet

Viimeaikoina Indonesian hallitus on käynnistänyt maansisäisen muutto-ohjelman (transmigration). Tällä Indonesia pyrkii siirtämään ihmisiä tiheään asutuilta alueilta harvaan asutuille, ks. kuva 13.14 (katso kuvateksti).

→ Seurannut suuria sosiaalisia ja ympäristöllisiä tappioita, sillä esim. jaavalaiset ovat tottuneet viljelemään viljavaa vulkaanista maannosta, ja kun he ovat yrittäneet viljellä riisiä Borneossa, yritys on usein epäonnistunut. Hetken viljeltyään he ovat hylänneet loppuun kulutetun maan ja siirtyneet uusille alueille.

Indonesialla on tällä hetkellä suunnitteilla mittava muutto operaatio Merauken alueelle, eteläisen Uuden-Guinean keskiosiin. Sinne aiotaan saada muuttamaan puoli miljoonaa ihmistä.

Filippiineillä on tapahtunut samankaltaista maassamuuttoa. 1800-luvun lopulta lähtien ihmiset ovat alkaneet siirtymään pois Keski- ja Luoteis-Luzonista kohti rajoja. Maailmansodan jälkeen muutto suuntautui etelään Mindanaon saarelle. Nykyään maassamuutto ei juurikaan houkuttele, sillä Filippiinien poliittiset olot maan eteläosissa ovat epävakait ja saarien väliset asutustiheys erot ovat tasaantuneet.

Nykyään muutto painottuu enemmän kansainväliseksi. Noin 8 miljoonaa filippiiniläistä asuu ulkomailla.

2.3 Kaupunkiasutus

Kaakkois-Aasia ei ole kovin urbanisoitunut alue (vuonna 2008 vain 45 %), mutta kaupunkiväestön osuus kasvaa 1,75 kertaa nopeammin kuin maailman keskiarvo. Arvio vuodelle 2030 on 56,6 %.

Monissa Kaakkois-Aasian maissa urbanisoituminen on keskittynyt yhteen tai muutamaa mahti kaupunkiin (primate cities), esim. Thaimaan urbaanijärjestelmää hallitsee Bangkok ja Filippiineillä Manila peittää kaikki muut kaupungit alleen. Puolet Thaimaan kaupunkilaisista asuu Bangkokissa.

→ haittapuolia nopeasti kasvavissa metropoleissa: asuntopula, ruuhka ja saasteet. Esim. Manilassa yli puolet asukkaista asuu hökkeleissä, joissa ei juoksevaa vettä tai sähköä. Molemmissa (Manila ja Bangkok) kärsitään myös parkkipaikkojen ja julkisten alueiden puutteesta.

Thaimaa, Indonesia ja Filippiinit tekevät töitä edistääkseen muiden kaupunkien kasvua. Tavoitteena on tasapainottaa asukasmääriä kaupunkien välillä.

Kaupunkikeskeisyys on pienempää muualla Kaakkois-Aasiassa, esim. Vietnamissa Saigonissa 6 miljoonaa ja Hanoissa 3 miljoonaa asukasta. Burmassa Rangoon (Yangon) 5 miljoonaa ja Kambodžassa Phnom Penh 2 miljoonaa ja Laosin pääkaupunki Vientiane vain 200 000 asukasta.

Malesian Kuala Lumpur (2 milj. asukasta) on Kaakkois-Aasian yksi kansainvälisen talouden tärkeimmistä kaupungeista. Investointien ansiosta siitä on saatu moderni ja infrastruktuuriltaan loistava kaupunki. Siellä ei ole lähes ollenkaan muiden Kaakkois-Aasian isojen kaupunkien ongelmia.

Singaporen kaupunkivaltio (5 milj. asukasta ja 600 km²) on erittäin kehittynyt ja moderni kaupunki. Siellä ei ole lainkaan slummeja ja roskia. Singapore on onnistuneesti panostanut korkean teknologian teollisuuteen, jolla hankkinut vaurautta.

Kaupunkinäkyviä: Manilan metropoli, Filippiinien suurin kaupunki

Manila on kymmenellä miljoonalla asukkaallaan yksi maailman suurimmista urbaaneista keskittymistä. Manilan kaupungissa itsessään on tosin vain kaksi miljoonaa asukasta, ja usein puhutaankin metropolialueesta (Metro Manila), joka koostuu Manilan lisäksi 16 muusta kaupungista. Kaupunkien oma päätäntävalta ja vallan hajallaan oleminen aiheuttavat ongelmia alueen hallintaan. Manilan kaupungissa sijaitsee alkuperäinen espanjalaisten siirtomaa-ajan kaupunki Intramuros, kuin myös vanha keskusta. Nykyisin metropolin liikekeskusta on ollut 1940-luvulta lähtien Makatin kaupungissa. Mandaluyongin kaupungissa on puolestaan uusi jättiläismäinen kauppakeskus. Maan valtionhallinnon keskus on puolestaan Quezonin kaupunki, joka oli myös maan virallinen pääkaupunki 1948-1976. Quezon City on myös Filippiinien suurin kaupunki. Metropolin suurin ongelma on kunnollisten asuntojen puute; melkein puolet asukkaista asuu hökkelikylissä ja arvioiden mukaan vain 11 % asunnoista on yhdistetty toimivaan viemärointiin.

3 KULTTUURINEN YHTENÄISYYS JA MONINAISUUS: Maailman kulttuurien kohtaauspaikka

Alue on kulttuurien kohtaamispaikka: Etelä-Aasia, Kiina, Lähi-itä, Eurooppa ja Pohjois-Amerikka.

Runsaat luonnonvarat ja erinomainen sijainti kauppareittien risteyskohtana ovat tehneet Kaakkois-Aasiasta houkuttelevan ulkopuolisille.

3.1 Tärkeimpien kulttuuriperinteiden saapuminen ja leviäminen

Nykyinen Kaakkois-Aasian kulttuurinen monimuotoisuus on syntynyt pääuskontojen yhteen sulautumana: hindulaisuus, buddhalaisuus, islam ja kristinusko (ks. kuva 13.18).

3.1.1 Etelä-Aasian vaikutteet

Noin 2000 vuotta sitten hindulaisuus levisi Etelä-Aasiasta Burman, Thaimaan, Kambodžan, Etelä-Vietnamin, Malesian ja Länsi-Indonesian rannikkoalueille. Hindulaisuus kuitenkin hiipui myöhemmin muualta paitsi Indonesian Balilta ja Lombokilta.

Toinen uskontoaalto Etelä-Aasiasta tuli 1200-luvulla. Theravada-buddhalaisuus levisi silloin Burmaan, Thaimaaseen, Laosiin ja Kambodžaan. Theravada-buddhalaisuus on säilynyt näihin päiviin saakka ja vaikuttaa alueen väestöön ja hallintoon. Katso levinneisyys: kuva 13.18.

3.1.2 Kiinalaiset vaikutteet

Muut Kaakkois-Aasian maat ovat saaneet vaikutteensa pitkälti Etelä-Aasiasta, mutta Vietnam Kiinasta. Vietnamilaiset ovat ottaneet mm. Mahajana-buddhalaisuuden ja kungfutselaisuuden Kiinasta.

Itä-Aasian kulttuurinen vaikutus linkittyy muuttoon, jota on tapahtunut etenkin Etelä-Kiinasta. Muuton huippu nähtiin 1800–1900-luvun taitteessa. Suurin osa kiinalaisista maahanmuuttajista oli sinkkuja miehiä.

Filippiineillä "eliitti" on "kiinalaisia mestitsejä" ("Chinese Mestizo").

1800-luvulla kiinalaiset naiset muuttivat sankoin joukoin Kaakkois-Aasiaan Kiinan etnisen sarron takia.

Nykyään Kaakkois-Aasian kaupungeissa paljon kiinalaisyhteisöjä, esim. Malesiassa n. 1/3 on kiinalaisia, Singaporessa jopa 3/4 väestöstä on kiinalaistaustaisia.

Monilla alueilla alkuperäisväestön ja kiinalaisten välit ovat kireät → kiinalaiset yleensä vauraampia kuin alkuperäisväestö, kiinalaiset pitävät suurta taloudellista valtaa → esim. 2000 ja 2001 Indonesiassa puhkesi pahoja kiinalaisvastaisia kapinoita.

3.1.3 Islamin saapuminen

1200-luvulla islam alkoi levitä Kaakkois-Aasiaan, ensimmäisenä Sumatran pohjoisosiin. Islam syrjäytti 1650-luvulle mennessä hindulaisuuden ja buddhalaisuuden Malesiasta ja Indonesiasta lähes kokonaan, ks. kuva 13.18.

Nykyään kaikista väkimmäin islamilainen maa on Indonesia, jossa 88 % on islaminuskaisia. Islam on leviämässä koko ajan muualle Kaakkois-Aasian fundamentalististen islamistien johdolla.

Animismilla vaikutusta varsinkin syrjäisemmillä seuduilla, ja se on usein sekoittuneena valtauskontoon.

3.1.4 Kristinusko ja alkuperäisuskonnot

Kristinuskon leviäminen tapahtui 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa eurooppalaisten kolonialistivaltojen mukana.

Lähetysaarnajat olivat tuloksekkaita vuoristoilla seuduilla, jossa heimot eivät olleet omaksuneet aikaisemmin muuta valtauskontoa. Siellä animismi sekoittui kristinuskoon.

Kristinuskon alueita ovat: Batak-järven alue Pohjois-Sumatran keskiosissa, vuoristoalue eteläisen Burman ja Thaimaan välillä, Sulawesin pohjoisosat, eteläisen Vietnamin vuoristoalueet ja Filippiinit. Monilla alueilla kristinusko sekoittunut vahvasti animismiin.

Uskontoon liittyviä konflikteja on ollut pääasiassa kristittyjen ja muslimien välillä. Indonesiassa vuonna 1999–2003 arviolta 2000 ihmistä kuoli kristittyjen ja muslimien välisissä yhteenotoissa.

Vuodesta 2008 lähtien uskonnolliset jännitteet ovat lisääntyneet Indonesiassa.

3.1.5 Uskonto ja kommunismi

1975 kommunismi oli vallalla Vietnamissa, Kambodžassa ja Laosissa → uskonnot taantuivat.

Tällä hetkellä Vietnamin sosialistinen hallitus kamppailee elpymään uskonnollisuutta, buddhalaista enemmistöä ja 8 miljoonaa kristittyä vastaan → buddhalaisia munkkeja on pidätetty ja valtio on ottanut oikeudekseen nimittää kaikki uskonnolliset johtajat.

Vietnamin oma uskonto Cao Dai on myös kasvamassa. Se ei tunnusta/kunnioita vain yhtä vaan monta: Buddhaa, Kungfutsea, Jeesusta ja Victor Hugoa?!

3.2 Kielten ja etnisyyden maantiede

Kielimäärältään valtava! Useita satoja eri kieliä.

Viisi pääkieliryhmää: 1. austronesialaiset kielet, 2. tiibetiläis-burmalaiset, 3. tai-kadai-kielet (thailaiset kielet), 4. mon-khmer-kielet, 5. papualaiset kielet.

Katso johdannoksi kuva 13.21.

3.2.1 Austronesialaiset kielet

Lähes kaikkialla Kaakkois-Aasian saaristo-osassa puhutaan austronesialaisen kieliperheen kieliä.

Jos osaa jotain austronesialaista kieltä on helppo oppia muitakin. Huolimatta tästä esim. pelkästään Indonesiassa puhutaan yli 50 eri samaan kieliperheeseen kuuluvaa kieltä.

Malaiji on kaikista puhutuin austronesialainen kieli Kaakkois-Aasiassa. Puhutaan Sumatralla ja Borneon rannikolla. Malaiji on yhteinen kaupankäynti kieli/yleiskieli (lingua franca).

Malaijin pohjalta luotiin Indonesian itsenäistyttyä Bahasa Indonesian eli indonesian kieli → tällä tavoitteena yhdistää kansaa → kaikissa kouluissa opetetaan indonesian kielellä.

Monet muut kielet ovat silti vahvassa roolissa, esim. jaavaa puhuu 75 miljoonaa ihmistä.

Filippiineillä puhutut kielet kuuluvat myös austronesialaiseen kielipiiriin.

Englannin ja Espanjan siirtomaavallan ja toisen maailmansodan jälkeen Filippiinit päättivät vaihtaa virallisen kielen filipinoksi entisen englannin sijasta. Filipinon kieli muodostettiin ja yhtenäistettiin Manilan alueella puhutusta tagalogin kielestä.

3.2.2 Tiibetiläis-burmalaiset kielet

Kieliryhmien rajat Manner-Kaakkois-Aasiassa ovat melko hyvin yhteydessä kansallisiin rajoihin.

Tiibetiläis-burmalaisia kieliä puhutaan pääosin Burman alueella. Tärkein on burman kieli, mutta maassa puhutaan monia muitakin samansukuisia kieliä.

3.2.3 Tai-kadai-kielet

Pääaluetta Thaimaa ja Laos sekä Vietnamin pohjoisosat. Tärkeimmät Tai-kadai-kieliryhmän kielet ovat: 1. Thai (Thaimaassa) ja 2. Lao (Laosissa).

Laon kieltä puhutaan enemmän Thaimaassa kuin Laosissa. 1/3 thaimaalaisista puhuu laoa.

3.2.4 Mon-khmer-kielet

1500 vuotta sitten mon-khmer-kielet peittäneet lähes koko mantereisen Kaakkois-Aasian. Nykyään vaikutusalueena Vietnam ja Kambodža.

Jakautuvat kahteen pääkieleen: vietnamiin ja khmeriin.

Tärkeä seikka manner Kaakkois-Aasian kielten levinneisyydessä: Tasangoilla ja urbanisoituneilla alueilla puhutaan kansallista kieltä, mutta vuoristoisilla ja syrjäisillä seuduilla pääkielen esiintyvyys heikkenee ja

heimokielen vaikutus kasvaa. Esim. Laosissa 40 % asukkaista puhuu muuta kieltä kuin Laoa. Burmassa alanko ja ylänkö-asetelma on vielä voimakkaampi.

3.3 Kaakkois-Aasian kulttuuri globaalissa kontekstissa

Eurooppalaisten kolonisaatio siirsi Kaakkois-Aasian uudelle globaalille aikakaudelle. Se toi mukanaan eurooppalaiset kielet, kristinuskon, talous- ja koulutusjärjestelmän, mutta samalla riisti monilta mailta niiden kulttuurisen autonomian. Toisen maailmansodan jälkeen monet maat ottivat ohjat omiin käsiinsä itsenäistymällä.

Burma sulkeutui omaan sosialistiseen buddhalaiseen maahan, jonne ulkopuolisilla turisteilla on erittäin vaikea päästä. 1980-luvulta lähtien ovet Burmaan ovat pikkuhiljaa alkaneet avautua. Burmassa valvotaan kuitenkin tarkasti toimintaa, esim. musiikin kuuntelua, jonka seurauksena laittomia salaisia konsertteja on järjestetty.

Muut Kaakkois-Aasian valtiot ovat olleet vastaanottavaisempia ulkoisille vaikutuksille, etenkin Thaimaa ja Filippiinit. Thaimaassa turismi, massamedia ja taloudellinen itsenäisyys jylläävät.

Viime aikoina kulttuurinen globalisaatio on haastanut muita Kaakkois-Aasian maita. Esim. Malesian hallitus suhtautuu todella kriittisesti amerikkalaisiin elokuvaan ja televisio-ohjelmiin.

Islamilainen herätysliike Malesiassa ja Indonesiassa jarruttaa kulttuurista globalisaatiota → viimeisten tilastojen mukaan 62 % indonesialaisista uskoo, että yhdysvaltalainen kulttuuri on häiritsevää.

Singaporessa kritisoidaan myös länsimaista kulttuuria, mutta samalla kaupunki muuttuu Las Vegasiksi.

Globaali englanninkieli heikentää Kaakkois-Aasian maiden omaa kulttuuria, mutta toisaalta on välttämätön kansainvälisen koulutuksen ja kaupankäynnin vuoksi.

Kiinan vaikutus näkyy mm. Singaporessa, jossa 75 % väestöstä on syntyperältään eteläisestä Kiinasta.

4 GEOPOLIITTINEN VIITEKEHYS: Sotia, etnisiä kiistoja ja alueellista yhteistyötä

ASEAN (=Association of Southeast Asian Nations) eli Kaakkois-Aasian talousliitto, johon kuuluu 10 maata. Katso kuva 13.24. ASEAN, enemmän kuin mikään muu, tekee Kaakkois-Aasiasta yhtenäisen alueen.

4.1 Ennen kolonialismia

Nykyiset Manner-Kaakkois-Aasian maat ovat kaikki vanhoja valtakuntia kaukaa ennen kolonialismin aikaa.

Kambodža syntyi aikaisemmin, jo 1100-luvulla. Sen alueet ulottuivat Kambodžan lisäksi laajalti nykyisen Thaimaan ja eteläisen Vietnamin alueelle.

1300-luvulle tultaessa tilanne oli vakiintunut seuraavaksi: burmalaiset, siamilaiset (thait), laot ja vietnamilaiset olivat kaikki perustaneet omat kuningaskuntansa ja niiden asutus oli vakiintunut tärkeimpiin jokilaaksoihin ja deltoille.

Näiden valtakuntien sodat käytiin useimmin työvoimasta kuin maa-alueista. Voittaja sai tuhansia sotavankeja, jotka asuttivat ja viljelivät voittajan maata → tämä johti kulttuurien sekoittumiseen.

Saaristo-Kaakkois-Aasiaan ei ollut vakiintunut selkeitä valtakuntia, vaan yhteiskunnat olivat enemmänkin paikallisia kyläyhteisöjä tai pieniä kaupunkivaltakuntia.

Indonesia, Filippiinit ja Malesia ovatkin saaneet nykyiset rajansa kolonialistien vaikutuksesta (ks. kuva 13.25).

4.2 Kolonialismin aika

Portugalilaiset saapuivat ensimmäisinä Eurooppalaisina 1500-luvulla. He rantautuivat itäiseen Indonesiaan mausteneilikoiden ja muskottipähkinöiden houkuttelemina.

1500-luvun lopulla Espanja valloitti suurimman osan nykyisen Filippiinien alueesta, joka toimi tukikohtana hopean ja silkin kaupalle Kiinan ja Amerikkojen välillä.

1600-luvulla Hollanti ja Britannia alkoivat myös valloittaa Kaakkois-Aasiaa. Eurooppalaiset valloittivat nopeasti tärkeimmät satamat ja rannikkoalueet heidän ylivoimaisesti kehittyneemmän laivastonsa ansiosta.

Ensimmäisen 200 kolonialismin vuoden aikana eurooppalaiset eivät saaneet juurikaan geopolittisia voittoja, lukuun ottamatta Filippiinien aluetta.

4.2.1 Hollantilaisten voima

1700-luvulle tultaessa Hollannista oli tullut alueen voimakkain vaikuttaja, minkä seurauksena *Dutch Empire* Itä-Intiassa (tai Indonesiassa) alkoi ilmestyä maailmankartoille. Tämä imperiumi jatkoi kasvuaan aikaiselle 1900-luvulle saakka, kun hollantilaiset voittivat viimeisen päivihollisensa, voimakkaan islamilaisen Acehin sulttaanin pohjoisessa Sumatrassa. Myöhemmin hollantilaiset valtasivat Uuden-Guinean läntisen osan vastauksena Saksan ja Brittien lähestymisyrityksille itäisellä puoliskolla.

4.2.2 Brittien, Ranskan ja Yhdysvaltojen leviäminen

Britit keskittivät huomionsa meriyhteyksien ylläpitämiseen Etelä-Aasian ja Kiinan välillä → perustettiin useita vartioituja kauppaa-asemia elintärkeän Malakan salmen alueelle, tärkeimpänä asemana Singapore.

Välttääkseen konflikteja britit ja hollantilaiset sopivat, että britit rajoittavat toimintaansa Malakan niemimaan ja pohjoisen Borneon alueella. Britit antoivat muslimisulttaanien pitää itsellään rajoitetut valtaoikeudet ja nauttia kansan kunnioituksesta.

Britannia jätti alueen 1960-luvulla → Malesia itsenäistyi → kaksi pientä brittien aiemmin omistamaa osaa eivät liittyneet Malesian valtioon → Brunein sulttaanikunta (Pohjois-Borneossa) sai itsenäisyyden öljyvarojensa turvin sekä Singapore, joka hetken aikaa kuului Malesiaan, erosi 1965.

1800-luvulla eurooppalaiset kolonialistit vyöryivät läpi Kaakkois-Aasian manneralueen. Britit kävivät monia sotia Intiasta käsin Burman kuningaskuntaa vastaan, kunnes 1885 saivat vallattua sen, lukuun ottamatta vuoristoalueita, jotka olivat pienten heimojen hallinnassa (ei myöskään Burman). Samaan aikaan Ranskalaiset tulivat Vietnamiin Mekongin deltan alueelle, laajentaen sieltä käsin alueitaan, lännessä Kambodžaan ja pohjoisessa Kiinan rajalle saakka.

Thaimaa oli ainoa maa, joka ei joutunut kolonialistisikojen armoille. Se kuitenkin menetti alueitaan Ranskalle (Laos) ja Britannialle (Malesia). → Thaimaa säilytti itsenäisyytensä, koska se oli kolonialistivaltioiden liittolainen sekä toimi tärkeänä puskurivaltiona siirtomaa-alueiden välissä.

Viimeinen kolonialistivalloittaja oli Amerikan Yhdysvallat, joka valloitti Espanjalta Filippiinit ja myöhemmin Filippiinikapinallisilta vuosien 1898 ja 1900 välillä käydyssä sodassa.

4.2.3 Kasvava nationalismi

Järjestäytynyt toiminta eurooppalaisia siirtomaaherroja vastaan alkoi 1920-luvulla manneralueella, mutta Japani otti hallinnan toisen maailmansodan aikaan → eurooppalaisten kolonialistien valta olikin haavoittuvainen.

Japanin antautuminen vuonna 1945 synnytti valtavan levottomuuksien aallon → Kaakkois-Aasian kansat halusivat itsenäisyyden → Britannia tajusi, että se ei enää voi hallita Kaakkois-Aasian alueitaan → vetäytyi Burmasta → Burma itsenäistyi 1948.

Hollanti yritti valloittaa Indonesian uudelleen toisen maailmansodan jälkeen, mutta epäonnistui → Indonesia itsenäistyi 1949.

Yhdysvallat myönsi Filippiineille kauan luvatus itsenäisyyden 4. heinäkuuta 1946, mutta säilytti jotain tärkeitä sotilastukikohtia alueella ja käytti huomattavaa taloudellista vaikutusvaltaa alueella vielä monia vuosikymmeniä.

4.3 Vietnamin sota ja sen seuraukset

Päinvastoin kuin Yhdysvallat, Ranska päätti lujasti pitää kiinni siirtomaastaan "Indokiinasta". Ranskalaishallintoa vastaan kääntyneiden kommunististen ryhmien juuret olivat Pohjois-Vietnamissa, ja niiden johtajana toimi Ho Chi Minh.

Ranska palasi armeijoiheen Kaakkois-Aasiaan vuonna 1946. Avoin sota Ranskaa vastaan kesti lähes vuosikymmenen → ratkaiseva taistelu käytiin vuonna 1954 ranskalaisia laskuvarjojääkäreitä vastaan, jonka Ranska hävisi → Ranska perääntyi Indokiinasta.

Kansainvälinen rauhan neuvosto päätti Genevessä, että Vietnam jaetaan kahteen osaan: Pohjois-Vietnamiin (kommunistinen), jota tuki Neuvostoliitto sekä Kiina, ja Etelä-Vietnamiin (kapitalistinen), jota tuki Yhdysvallat.

Geneven sopimus ei lopettanut sotimista → Kommunistisissit Etelä-Vietnamissa taistelivat hallitusta vastaan ja liittyivät Pohjois-Vietnamin joukkoihin. Pohjois-Vietnam lähetti aseita ja joukkoja Etelä-Vietnamiin Etelä-Vietnamin kapinallisten avuksi. Suurin osa ase- ja mieskuljetuksista tapahtui Chi Minh reittiä pitkin, joka oli salainen metsien halki kulkeva polku, läpi Laosin ja Kambodžan, sotkien nekin mukaan konfliktiin.

→ Laosissa kommunistit kääntyivät hallitusta vastaan ja Kambodžassa punakhmerien sissit saivat huomattavaa valtaa.

Etelä-Vietnamissa hallitus menetti hallinnan tärkeimmillä alueilla ja suurimmalla osalla Mekongin deltaa, vaarallisen läheltä pääkaupunki Saigonia.

4.3.1 Yhdysvaltojen väliintulo

Vuonna 1962 Yhdysvallat lähettivät suuren joukon sotilastarkkailijoita Etelä-Vietnamiin. Dominoteoria hyväksyttiin Washingtonissa, Yhdysvaltain ulkopolitiikan perusteena (ks. Wikipedia: <http://fi.wikipedia.org/wiki/Dominoteoria>).

Dominoteorian mukaan, jos Vietnam kaatuisi ja kommunismi ottaisi vallan siellä, kaatuisivat myös Laos, Kambodža, Burma ja Thaimaa, ja ehkä jopa Malesia ja Indonesia liittyisivät Neuvostoliiton kommunistiseen rintamaan.

→ 1968 Yhdysvallat lähetti yli puoli miljoonaa sotilasta Indokiinaan taistelemaan sissejä vastaan.

→ Huolimatta miesylivoimasta, kalustoylivoimasta ja ilmaherruudesta, Yhdysvallat epäonnistui tehtävässään saada maaseutu hallintaansa.

→ Raskaiden tappioiden ja kotimaan sodanvastaisen liikehdinnän vuoksi Yhdysvallat vetäytyi 1970-luvun alussa.

4.3.2 Kommunistien voitto

Yhdysvaltojen vetäytymisen myötä ei-kommunistiset hallitukset alkoivat kaatua entisellä ranskalaisalueella. Saigon kaatui 1975 ja seuraavana vuonna Vietnam oli virallisesti yhdistynyt Pohjois-Vietnamin hallituksen valtaan. Yhdistyminen oli todella traumaattinen sodan hävinneelle Etelä-Vietnamille.

→ Sadattuhannet ihmiset pakenivat ulkomaille, pääasiassa Yhdysvaltoihin. Ensimmäisessä pakenijoiden aallossa tulivat hyvätuloiset, ja myöhemmät aallot sisälsivät paljon köyhiä sukujuuriltaan kiinalaisia. Suurin osa näistä pakolaisista pakeni pienillä, ränsistyneillä paateilla → suuret määrät haaksirikkoutuivat tai joutuivat merirosvojen hyökkäyksen kohteeksi.

Vietnam oli onnekas verrattuna Kambodžaan, jossa punakhmerit käynnistivät maailman raaimman kansanmurhan. → Kaupunkilaiset pakotettiin maaseudulle töihin ja kaikista varakkaimmat sekä kouluttuneimmat ihmiset yksinkertaisesti teloitettiin. Punakhmerien tavoite oli rakentaa kokonaan uusi agraarinen yhteiskunta (=maatalousyhteiskunta) palauttamalla maa "vuodelle nolla".

→ Monien vuosien verilöylyn, joka oli vaatinut arviolta 1,5 miljoonan ihmisen hengen, Kambodžan naapuri Vietnam hyökkäsi maahan muodostaen sortohallituksen.

→ Taistelut riehuivat alueella eri syistä yli vuosikymmenen ajan → 1980-luvulla YK sai aikaan alueella rauhan.

Parlamentaarinen hallitus toi myöhemmin rauhan särkyneeseen maahan. Virallisesti Kambodžassa on perustuslaillinen monarkia vaaleilla valitulla hallituksella. Korruptio on kuitenkin pitkälle levinnyttä ja demokraattiset instituutiot heikkoja ja epävakaita.

Vietnam sijoitti huomattavan määrän joukkoja Laosiin 1975 jälkeen. Suuret määrät hmongea ja muita heimoja – jotka olivat taistelleet Yhdysvaltojen puolella – pakenivat Thaimaahan ja Yhdysvaltoihin.

Kommunistinen puolue pitää edelleen suurinta valtaa Laosissa, silti suurin osa markkinoista on avattu yksityisille yrityksille.

Monet laolaiset hmong-pakolaiset, jotka pakenivat Yhdysvaltoihin sodan jälkeen, etsivät mahdollisuutta muuttaa poliittisia oloja kotimaassa. Vuonna 2007 Yhdysvaltojen hmong-yhdistys säikähti suunniltaan, kun Yhdysvaltain liittovaltion agentit ottivat kiinni 11 heidän johtajaansa, mukaan lukien kuuluisan Vang Paon. Syynä oli salajuonittelu Laosin hallitusta vastaan. Kaikista syytteistä Vang Paota vastaan luovuttiin.

Globaalista lokaaliin: Poipet ja muut Kaakkois-Aasian syntiset kaupungit

Monet kaakkoisaasialaiset kaupungit menestyvät tarjoamalla sosiaalisesti paheksuttavia palveluja kansainvälisille asiakkaille. Esimerkiksi Thaimaan Pattayan turistikaupunkiin monet tulevat rantojen ja shoppailun perässä, mutta myös prostituution saatavuuden vuoksi. Sama toimeentulo oli myös filippiiniläisellä Angelesin kaupungilla, jonka lähellä oli Yhdysvaltojen ilmavoimien tukikohta. Pahimpia prostituution hyväksikäyttäjiä on kambodžalaisessa Poipetin kaupungissa, josta on paljastunut kauheissa oloissa pidettyjä lapsiprostituoituja. Nykyisin Poipet kasvaa erityisesti kasinoilla. Kaupunki sijaitsee aivan maan rajalla lähellä Thaimaata, jossa uhkapelit on kielletty. Vaikka 90 % Poipetin asiakkaista on Thaimaasta, on siellä myös paljon asiakkaita Malesiasta, Kiinasta ja Vietnamista. Lisäksi monet kasinonomistajat ovat Pohjois-Amerikasta ja työntekijät Filippiineiltä. Konsepti on ollut menestys, vaikka elinolot ovatkin kaupungissa todella heikot.

4.4 Nykyhetken geopoliittiset jännitteet Kaakkois-Aasiassa

Suurimmat geopoliittiset haasteet Kaakkois-Aasiassa ovat nykyään maiden sisäisiä, ei niinkään enää niiden välisiä. Monilla alueilla pienet etniset ryhmät kamppailevat hallitusta vastaan, puolustaen oikeuksiaan ja maitaan. Sillä hallitukset ovat vain perineet entiset kolonialistisikojen maat, joiden alueella nämä heimot ja ryhmät ovat. Näitä eri etnisiä ryhmiä uhkaa heidän maitaan tuhoava ja valloittava metsänhakuu, kaivostoiminta tai kansainvälinen muutto. Suurin osa konflikteista on Indonesiassa.

4.4.1 Konfliktit Indonesiassa

Indonesia itsenäistyi vuonna 1949. Sen alueeseen kuului kaikki Hollannin entiset alueet paitsi läntinen Uusi-Guinea. Hollanti säilytti itsellään Uuden-Guinean, väittäen, että se ei kulttuurisesti kuulu Indonesiaan. Hollantilaiset rupesivat valmistelemaan läntisen Uuden-Guinean itsenäistämistä, Indonesia vaati aluetta itselleen → Yhdysvaltojen painostuksen vaikutuksesta Hollanti luovutti läntisen Uuden-Guinean Indonesialle vuonna 1963. Muodollisesti läntinen Uusi-Guinea liitettiin Indonesiaan vuonna 1969.

Jännitteet läntisessä Uudessa-Guineassa ovat kasvaneet viime vuosikymmeninä Jaavalaisten siirtolaisten vuoksi, jotka ovat tuoneet metsänhakkuut ja kaivostoiminnan alueelle.

Alkuperäisasukailta viedään maat ja tuhotaan vuosituhansia koskemattomana pysynyt elinympäristö → separatistinen organisaatio OPM (Organisasi Papua Merdeka) ja kapina on syttynyt. "Kapinallisjohtajat"/Alkuperäisasukkaat vaativat itsenäisyyttä tai vähintäänkin autonomista itsehallintoa, mutta heillä on vastassaan paljon vahvempi vihollinen, Indonesian armeija. Nykyään taistelu Indonesian armeijan ja OPM:n välillä on satunnaista, mutta silloin tällöin käydään kuitenkin verisiä sissisotia.

Indonesia on pyrkinyt hallitsemaan aluetta, koska alueella on maan suurimmat veronmaksajat: Grasbergin kupari ja kultakaivokset, jotka omistaa Freeport-McMoRan yhtiö. Se saastuttaa ja tuhoaa ympäristöä valtavasti (253 000 tonnia rikastushiekkaa per päivä) ja on syllistynyt moniin ihmisoikeusrikkomuksiin. Yhtiö mm. maksaa suojelurahaa Indonesian armeijalle ja sen yksittäisillekin tahoille (esim. Itä-Timorin konfliktissa raakuuksia harjoittanut kenraali Mahidin Simbolon).

Katso kuva 13.27 ja uutisia vuodelta 2006: <http://178.79.152.176/fw/uutiset/53--ruotsalaisten-elaekvaroja-kritisoidussa-kaivosyhtioessa-suomalaisilla-elaekvakuuttajilla-ei-suoria-sijoituksia> sekä <http://takku.net/article.php/20060908230907277>.

Itä-Timorin sota:

Sota puhkesi 1975. Itäinen puoli köyhä oli Portugalin siirtomaa (ainoa Kaakkois-Aasiassa jäljelle jäänyt), suurimmaksi osaksi kristitty. Itätimorilaiset odottivat itsenäisyyttä kun portugalilaiset lopulta lähtivät, mutta heti kun Portugali oli poistunut alueelta hyökkäsi Indonesia sinne. Hurjat taistelut käynnistyivät, jotka Indonesia voitti, osittain siksi, että se näännytti Itä-Timorin asukkaat nälkään.

1997 talouslaman jälkeen Indonesian valta Itä-Timorissa heikkeni. Uusi Indonesian hallitus lupasi itätimorilaisille vaalit 1999, katsoakseen halusiko Itä-Timor itsenäisyyden. Samaan aikaan Indonesian armeija organisoï uskollisia joukkoja pelottelemaan Itä-Timorin kansaa äänestämän itsenäistymistä vastaan. Kun oli selvää, että itsenäistyminen tapahtuu, sotilaat rupesivat mellakoimaan, ryöstelemään ja teurastamaan kansalaisia.

Kansainvälisen painostuksen alla Indonesia viimein vetäytyi Itä-Timorista ja vihdoïn Itä-Timor pääsi rakentamaan uutta itsenäistä maatansa.

Sotajoukkojen tuhojen takia jälleenrakennus ei ollut helppoa Itä-Timorissa. Virallisen kielen valitseminenkin aiheutti käden vääntöä, lopputuloksena tetum (yksi kuudestatoista alkuperäiskielestä) ja portugali valittiin.

Vuonna 2006 edelleen etniset mellakat riehuiivat maassa ja edellyttivät Australian sotilaallista väliintuloa rauhan aikaan saamiseksi. Suhteellisen onnistuneet vaalit pidettiin vuonna 2007, mutta vuonna 2008 entiset sotilaat ja poliisit tekivät hyvin suunnitellun iskun, ja onnistuivat melkein tappamaan presidentin ja pääministerin.

Eroamisyritys/etnisiä taisteluita on käyty myös muualla Indonesiassa:

1950-luvun lopussa Keski-Sumatra ja Pohjois-Sulawesi nousivat kapinaan, mutta kapina tyrehdytettiin nopeasti.

1990-luvun läntiset ja eteläiset osat Borneosta rupesivat kapinaan, alkuperäisasukasheimo Dayakien johdolla. Dayakit ovat pääasiassa kristittyjä ja he yrittivät murskata paikalle muuttaneet muslimit.

Indonesian armeija on palauttanut järjestyksen Borneo) kaupunkiseuduilla, mutta maaseutu ja viidakkoalueet ovat pelottavaa ja levotonta seutua.

Kristittyjen ja muslimien sotatannertta ovat eteläiset Molukit, etenkin Ambon ja Seram. Kaupungit ovat jopa jakautuneet muslimien ja kristittyjen alueisiin, ja väärälle alueelle meneminen on vaarallista.

Aceh:

Indonesian vakavin uskonnollinen konflikti on pitkään ollut Acehin alueella, Pohjois-Sumatralla. Acehin asukkaista suurin osa on hartaita muslimeja, jotka vaativat itsenäistä muslimi valtiota, vaikka hallitus on sallinut Acehille korkean autonomisen aseman. Se on Indonesian "spesiaalialue".

Tapaninpäivän tsunami vuonna 2004 jätti puoli miljoonaa Acehilaista kodittomiksi. Tuho oli niin suuri, että separatisti taistelijat laskivat aseensa, ja rauha vihdoïn saatiin.

Vuonna 2010 väkivaltaisuuDET kuitenkin alkoivat uudelleen, kun valtio löysi alueelta sotilaiden koulutusalueen.

Indonesialla on suuria vaikeuksia rakentaa ja ylläpitää yhtenäistä kansakuntaa, johtuen sen alueen valtavasta kulttuurisesta ja etnisestä kirjosta; lukuisista uskonnollisista ryhmittymistä ja alkuperäisheimoista.

Indonesia on tällä hetkellä Kaakkois-Aasian maista poliittisesti vapain, mutta jossa armeija pitää levottomia alueita tiukassa kurissa.

4.4.2 Alueelliset jännitteet Filippiineillä

Filippiinien lounaisosissa muslimit ovat pitkään aiheuttaneet levottomuuksia. Hallitus on edistynyt neuvotteluissa, luomalla autonomisen alueen muslimeille Mindanaolle (ARMM), ääri-islamilaiset ryhmittymät vaativat kuitenkin suurempaa autonomiaa – ellei jopa täydellistä itsenäisyyttä.

Kristittyjen talonpoikien muutto Filippiinien pohjois- ja keskiosista islamistiseen lounaaseen on pahentanut lokaaleja konflikteja.

Filippiinien armeija yleensä kontrolloi tärkeimpiä kaupunkeja sekä tieverkkoa, mutta ei syrjäkyliä.

Radikaaleilla islamistiryhmillä on läheisiä yhteyksiä Al-Qaidaan. Filippiineistä on tullut Yhdysvaltojen yksi tärkeimmistä alueista taistelussa globaalia terrorismia vastaan. Yhdysvalloilla on monta sataa sotilastarkkailijaa töissä Filippiinien asevoimissa Mindanaolla → monet nationalistit väittävät, että Filippiinit on siirtymässä Yhdysvaltojen hallintaan.

Kamppailussa muslimeja vastaan Filippiinien hallitus on liittoutunut voimakkaiden paikallisten klaanien ja niiden armeijoiden kanssa → Maguindanaon verilöyly marraskuussa 2009, joka näytti tämän politiikan huonot puolet: Ampatuan klaani (Filippiinien liittolainen) hyökkäsi kilpailevan klaanin saattueen kimppuun, joka oli viemässä yhtä ehdokastaan kuvernöörin vaaleihin. Hyökkäyksessä kuoli 51 ihmistä, joista 32 oli toimittajia. Se oli suurin yksittäinen toimittajiin kohdistunut isku maailman historiassa. Filippiinien hallitus vangitsi Ampatuan klaanin johtajan, mutta ei kyennyt poistamaan tapahtuman aiheuttamaa suurta vihamielisyyttä.

Filippiinien poliittiset ongelmat eivät ole rajoittuneet pelkästään etelään. Pitkään kytenyt kommunistikapina ulottuu koko maahan → 1980-luvun puolivälissä NPA (New People's Army) hallinnoi yhtä neljäsosaa maan kyllistä koko pääsaaren alueella → nykyään NPA:n vaikutus on heikentynyt, mutta sillä on edelleen valtaa joillain alueilla.

Filippiinien hallitus on demokraattinen, mutta todella epävakaa, kärsien jatkuvasta vallankaappausuhasta, korruptioskandaaleista ja suurista mielenosoituksista.

4.4.3 Burman umpisolmu

Katso johdannoksi kuva 13.29!

Burma on myös sodan repimä maa. Se on käynyt monia sotia 1970-, 1980- ja 1990-luvuilla. Vastakkain ovat olleet Burman keskushallinto, jota johtaa burmalaiset, vastaan maaseudun ei-burmalaiset yhteiskunnat. Taistelut kiihtyivät itsenäistymisen jälkeen vuonna 1948, jolloin lähes puolet maasta oli taistelualuetta.

Syyt eivät pelkästään rajoitu etnisten ryhmien suureen määrään, vaan ovat pitkälti poliittisia. Vuodesta 1988 lähtien vallassa on ollut julma sotilasjunta, jonka julmuudet suurin osa väestöstä on saanut tuntea nahoissaan. Demokraattinen oppositio on voimakkaasti tukahdutettu, jonka johtaja Nobelin rauhanpalkinnon voittaja Aung San Suu Kyi on viimeisen 21-vuoden aikana ollut 15 vuotta kotiarestissa. Aresti päättyi vuonna 2010, ks. kuva 13.30.

Kapinoivat etniset ryhmittymät ovat pyrkineet säilyttämään omat perinteet, maansa ja luonnonvaransa → heille Burman hallitus on uhka, joka vaarantaa heidän oman kielen ja uskonnon. Suurin osa kapinallisista etnisistä ryhmistä asuu karuissa oloissa luoksepääsemättömien vuoristojen ja sademetsien keskellä.

Rohingyat, muslimikansa Arakanin rannikolla läntisessä Burmassa on pitkään kohdannut syrjintää → 1980-luvulla monet pakotettiin lähtemään naapurimaahan Bangladeshiin, viime aikoina burmalaiset muslimit ovat paenneet Yunnanin provinssiin Kiinaan.

Monet Burman kapinallisuuksista rahoitetaan suurelta osin oopiumin kasvatuksella ja heroiinin valmistuksella. Shanit ansaitsevat juuri tällä tavalla rahansa kapinointiin, ja Kultainen kolmio (the Golden Triangle) toimii tietenkin tärkeimpänä alueena.

Burma ja Thaimaa ovat solmineet sopimuksia huumekaupan ja kasvatuksen estämiseksi sekä toteuttavat yhteisiä operaatioita. Shanien huumekaupan kukistamisen on tehnyt mahdolliseksi myös Burman hallituksen liitto kilpailevien etnisten ryhmien kanssa. Näistä voimakkain on UWSA (the United Wa State Army), jonka hallinnassa vuonna 2007 oli 50 heroiinijalostamo ja metamfetamiinitehdasta, joita vartioi ja ylläpitää 20 000 raskaasti aseistautunutta sotilasta.

Burman hallitus on herättänyt kansainvälistä vastustusta → Yhdysvallat ja Euroopan unioni on asettanut kauppapakotteita → Burman johtajat eivät juurikaan välitä mitä muu maailma heistä ajattelee.

Burma liittyi ASEANiin vuonna 1997, ja sai tätä kautta kansainvälistä uskottavuutta ja kansallista tukea. Kasvavat taloussuhteet Intian ja Kiinan kanssa ovat myös vahvistaneet Burmaa.

Kaiken kaikkiaan Burman hallitus on edelleen epäluuloinen ulkomaailman suhteen. Vuonna 2005 Burmassa annettiin käsky uuden pääkaupungin (Naypyidaw) luomisesta 320 km päähän vanhasta pääkaupungista Rangoonista (Yangon) pohjoiseen keskelle metsää. Uuden pääkaupungin sijainti perustuu tarkkoihin astrologisiin laskelmiin ja puolustuksellisiin näkökohtiin, se on suurelta osin suljettu ulkomaailmalta.

Vuonna 2010 Burma hyväksyi monipuoluevaalit, jonka avulla se saa hallitukselleen kansainvälisen hyväksynnän → asiantuntijoiden mukaan tämä on kuitenkin vain huijausta, sillä suurimmat oppositiopuolueet ei saaneet osallistua.

4.4.4 Ongelmat Thaimaassa

Burmaan verrattuna Thaimaan lähihistoria on rauhaista ja vakaa.

Vuonna 2006 kuitenkin oli suuri mielenosoitus Bangkokissa, sillä pääministeri Thaksin Shinawatra oli syyllistynyt korruptioon. Muutama kuukausi myöhemmin Thai-armeija kaappasi vallan verettömästi, ilmeisesti arvostetun perustuslaillisen monarkin, kuningas Bhumibolin avustuksella. Uudet sotilasjohtajat palauttivat nopeasti demokratian maahan sekä samalla kielsivät useita poliittisia liikkeitä, vähentäen thaimaalaisten vapautta.

Tuorein poliittinen kuohunta Bangkokissa liittyy etnisiin jännitteisiin, jotka ovat pitkään vaivanneet Thaimaan eteläosia, etenkin malaijia puhuvien muslimien aluetta. Vastakkain tappelevat islamistit (malaijia puhuvat) ja thaimaalaiset buddhalaiset sekä tavan tallaajat. Vuodesta 2004 vuoden 2010 maaliskuuhun mennessä näissä kamppailuissa oli kuolonuhreja tullut yli 4000 → tämä on lisännyt jännitteitä Thaimaan ja Malesian välillä.

Ihmiset liikkeellä: Rohingyaat etsivät turvapaikkaa

Rohingyat ovat olleet liikkeellä ja etsineet paikkaa johon asettua jo pitkän aikaa. Kansaan kuuluu 700 000 ihmistä, jotka puhuvat bengalin lähisukukieltä ja ovat perinteisesti islamilaisia. Vaikka kansa on asunut kotiseudullaan jo 600-luvulta lähtien, Burman hallitus väittää heidän tullen myöhemmin ja kuuluvan oikeasti Bangladeshiin. Bangladesh luonnollisesti kieltää tämän. Vuoden 1942 jälkeen rohingyat ovat asuneet hajallaan, surin osa epävirallisissa pakolaisleireissä Bangladeshissa. Monet ovat yrittäneet kulkea veneellä Thaimaahan, mutta thaiviranomaiset ovat palauttaneet heidät merelle. Vuonna 2009 Burma ja Bangladesh saivat jonkinlaisen sopimuksen aikaan, mutta moni ei silti halua palata Burmaan, jossa rohingyoita ei arvosteta.

4.5 Kaakkois-Aasian geopolitiikan kansainväliset ulottuvuudet

Kaakkois-Aasian geopolittiset ongelmat ja konfliktit ovat hyvin monimutkaisia, jotka linkittyvät monien eri maiden välille. Pääsuunta geopolittisissä konflikteissa on kuitenkin sen, muuttuminen maiden välisistä kahnauksista eri etnisten ja uskonnollisten ryhmien väliseksi. Usein kyse on ääri-islamistisista ryhmistä.

4.5.1 Rajakonfliktit

Aikaisempina vuosikymmeninä valtiot puolustivat tarkasti rajojaan, mutta ASEANin myötä tilanne maiden välillä on rauhoittunut. Valtiot ovat tajunneet, että hyvät suhteet naapurimaihin ovat paljon arvokkaampia kuin mahdollinen alueen lisäys.

Ajankohtainen kiistan aihe on kuitenkin Spratlysaaret (ks. Kaakkois-Aasian tiivistelmän lopussa oleva liite). Spratlysaaret ovat pieni saariryhmä Etelä-Kiinan merellä, joka käsittää luotoja, kareja, riuottoja ja pieniä saaria. Alueesta merkittävän tekee sieltä löydetty öljy ja kaasu sekä suuret kala-apajat. Filippiinit, Malesia, Vietnam, Brunei, Kiina ja Taiwan väittävät saarten tai osan niistä kuuluvan itselleen. Vuonna 2002 etsittiin rauhanomaista ratkaisua asiaan, mutta ratkaisua ei saatu → vuonna 2010 Kiina, Indonesia, Malesia ja Singapore toivat merivoimiaan alueelle.

4.5.2 ASEAN ja globaali geopolitiikka

Ennen ASEANia Kaakkois-Aasiassa käytiin kommunismin ja kapitalismin välistä kädenvääntöä, ja etenkin Yhdysvaltojen vaikutus alueella oli merkittävä aina 1990-luvun alkuun saakka. Kun kommunismi ja kapitalismi eivät olleet enää kansainvälisiä kysymyksiä, liittyi ASEANiin Vietnam, Kambodža ja Laos.

Nykyään ASEAN on hyvissä väleissä Yhdysvaltojen kanssa. ASEANin perimmäinen tavoite kansainvälisessä politiikassa on edistää keskusteluja ja neuvotteluja sivuuttaen yhteenotot ja konfliktit, sekä parantaa kauppaa → vuonna 1994 perustettiin ARF (ASEAN Regional Forum), vuotuinen konferenssi, jossa Kaakkois-Aasian johtajat voivat tavata Etelä-Aasian ja länsivaltojen johtoa.

ASEAN +3 on vuotuinen konferenssi, jossa Kaakkois-Aasian johtajat tapaavat Kiinan, Japanin ja Etelä-Korean johtoa.

4.5.3 Globaali terrorismi ja kansainväliset suhteet

Pahimman vaaran aiheuttavat ääri-islamistiset liikkeet, jotka ovat vahvistuneet. Yksi ryhmä on mm. Jemaah Islamiya (JI), joka on läheisessä yhteistyössä Al-Qaidan kanssa. Esimerkiksi vuonna 2002 JI-terroristit iskivät Balilla turisteille tarkoitettuun yökerhoon, iskussa kuoli 202 → vuosina 2009 ja 2010 Indonesia järjesti vangitsemisoperaatioita, joissa saatiin kiinni useita järjestön johtajia → JI:sta ei ole enää juurikaan vaaraa.

Ääri-islamistien tukijoita on kuitenkin suhteellisen vähän Kaakkois-Aasiassa, ja alueen ihmiset ovat huolissaan Yhdysvaltojen sodan vaikutuksista globaalia terrorismia vastaan → kauna ja viha ovat erityisen korostuneita Indonesiassa ja Malesiassa, jossa Irakin sota nähtiin hyökkäyksenä Islamia vastaan.

5 TALOUDELLINEN JA SOSIAALINEN KEHITYS: Globalisoituneen kehityksen vuoristorata

Kaakkois-Aasiaa pidettiin usein malliesimerkinä uudesta globalisoituneesta kapitalismista ennen Aasian ekonomista kriisiä 1990-luvun jälkipuolella. Kun sijoituksia virtasi Japanista, Yhdysvalloista ja sitten muilta kansainvälisiltä sijoittajilta, Thaimaa, Indonesia ja Malesia kokivat monta ekonomisen nousun hetkeä. Kesällä 1997 paikallinen talous joutui syvään kriisiin, minkä seurauksena Thaimaan ja Indonesian rahayksikköjä devalvoitiin miltei 50 %. Myöhemmin on nähty talouden ylä- ja alamäkiä, kun vuosien 2002–2007 välinen noususuhdanne muuttui jälleen lamaksi globaalien talouskriisin myötä 2008–2009.

Viimeaikaiset yritykset parantaa talouden tilaa huolehtimalla alueen talouksien yhdentymisestä ovat onnistuneet vaihtelevasti. Kaikki 10 ASEAN-maata ovat AFT:in (ASEAN Free Trade Area) jäseniä ja ovat sopineet vähentävänsä tullimaksuja tuotteista, jotka on valmistettu muissa jäsenmaissa. Vuonna 2010 vielä paljon suurempi ACFTA (ASEAN-China Free Trade Area) syntyi. ACFTA:aan on suhtauduttu hyvin ristiriitaisesti, koska monet Kaakkois-Aasian firmat käyvät selviytymiskamppailua kiinalaisia firmoja vastaan.

Globaalit yhteydet: ACFTA

1.1.2010 syntyi asukasluvultaan maailman suurin vapaakauppa-alue, kun Kiina loi sopimuksen ASEANin kymmenen jäsenen kanssa. ACFTA on kuitenkin aiheuttanut ristiriitoja: monet indonesialaiset firmat pelkäävät etteivät ne pysty kilpailemaan kiinalaisia tuottajia vastaan. Sama reaktio on nähty monessa muussa Kaakkois-Aasian maassa niin tahtaiden kuin maanviljelijöidenkin toimesta. Toisaalta innostus ACFTA:sta näkyy erityisesti Kiinan ja Kaakkois-Aasian maiden rajoilla: Laos on luonut yhteistyötä Kiinan eteläisen Guangxin provinssin kanssa. Samoin Yunnanin pääkaupunki Kunming iloitsee jo syntyvistä kansainvälisistä yhteyksistä

5.1 Epätasainen taloudellinen kehitys

Katso johdannoksi taulukko 13.2.

Nykypäivänä Kaakkois-Aasia on jyrkkien sosiaalisten ja taloudellisten erojen aluetta. Kun jotkut maat, kuten Indonesia, ovat kokeneet taloudellisia nousuja ja laskuja, toiset (esim. Burma, Laos ja Itä-Timor) jäivät osattomiksi 80- ja 90-lukujen laajenemisista ja ovat yhä äärimmäisen köyhiä. Öljystä rikastunut Brunei ja teknologisesti kehittynyt Singapore pysyttelevät maailman vauraimpien maiden joukossa. Filippiinien tilanne on monimutkaisempi.

5.1.1 Filippiinien alamäki

Viisikymmentä vuotta sitten Filippiinit olivat Aasian kehittynein maa ja sillä oli monien mielestä parhaat tulevaisuudennäkymät. Se tarjosi alueen parhaiten koulutetun väestön ja vaikutti olevan jatkuvan ekonomisen kehityksen polulla. BKT:n asukasta kohden vuonna 1960 oli korkeampi kuin Etelä-Koreassa. 1960-luvun lopulle tultaessa Filippiinien talous oli kuitenkin suistunut radoiltaan. 1980-luvulla ja 1990-luvun alussa maan talous ei kyennyt vastaamaan populaation kasvuun, mikä näkyi elintason laskuna. Filippiiniläiset ovat yhä hyvin koulutettuja ja melko terveitä koko maailman väestöön suhteuttaen, mutta jopa terveys- ja koulutussysteemit rappeutuivat 80- ja 90-luvuilla.

Vaikkei ole selkeää vastausta miksi Filippiinit alkoivat rappeutua, on ilmeistä, että diktaattori Ferdinand Marcos (hallitsi 1968-1986) tuhlsi miljardeja dollareita kykenemättä ohjaamaan niitä ohjelmiin, jotka olisivat aidosti kehittäneet maata. 'Marcos-järjestelmä' pani alulle 'hyvä kaveri -kapitalismin' (crony capitalism) missä presidentin ystäville jaettiin valtavia ekonomisia sektoreita, kun taas vihollisiksi katsottujen omaisuuksia takavarikoitiin. Kun Marcos julisti sotaisan lain 1972 ja kumosi filippiiniläisen demokratian → vallankumouksellinen aktiivisuus muuttui intensiivisemmäksi ja aloitti maan syöksykierteen.

Vaikka on houkuttelevaa syyttää Filippiinien rappiosta Marcosin hallintojärjestelmää, selitys on vain osittain pätevä. Hyvä kaveri -kapitalismia esiintyi myös Indonesiassa ja Thaimaassa, mutta niiden taloudet ovat osoittautuneet kestävimiksi. Kun Marcosin diktatuuri korvattiin 1986 äänestetyllä demokraattisella hallituksella, talous jatkoi silti alamäkeään. Ulkomailla työskentelevien filippiiniläisten rahalähetykset ovat pitäneet maata pinnalla, mutta työvoiman maastamuutto on myös tragedia maalle monessa mielessä.

Vuosituhanneen alussa Filippiinien talous näytti elpymisen merkkejä. Hallitus kiinnitti huomionsa infrastruktuurin ongelmiin, kuten sähkön tuottamiseen, ja ulkomaalaiset sijoitukset alkoivat virrata maahan. Virkeä paikallinen talous heräsi USA:n entisessä laivastukohdassa Subic Bayssa. Maailmanluokan palvelut ja paikallinen, erittäin kilpailukykyinen hallinto ovat tehneet Subic Baysta suuren vientikeskuksen. Cebu City on myös kehittynyt nopeasti. Toisin kuin monet naapurinsa, Filippiinit onnistuivat saamaan pienen piikin ylöspäin taloudellisessa aktiivisuudessa vuonna 2009, lähinnä sen vuoksi, ettei se ollut osallistunut finanssibuumiin joka oli edeltänyt globaalia taantumista.

Huolimatta viimeaikaisesta tasapainosta, Filippiinien taloutta nakertavat poliittiset ja sosiaaliset ongelmat. Filippiinien poliittinen systeemi, muotoiltu Yhdysvaltojen systeemin mukaan, aiheuttaa monimutkaisia tarkastuksia ja tasapainottelua hallinnon eri haaraumien välillä. Kriitikkojen mukaan tällaiset "tarkastukset" ovat niin tehokkaita, ettei mitään saada aikaan. Filippiinien hallitus tavallisesti käyttää paljon enemmän rahaa kuin se verotuloista saa, mikä johtaa valtavaan julkiseen velkaan ja kuluttaa suuren osan valtion budjetista. Filippiinien vaurauden jakautuminen on Kaakkois-Aasian epätasaisinta. Kun monet eliitin jäsenet ovat rikkaita millä tahansa mittarilla mitattuna, puolet kansasta sinnittelee kahdella dollarilla päivässä → monet filippiiniläiset etsivät töitä ulkomailta. Naiset työskentelevät usein sairaan- ja kodinhoitajina tai lapsenvahteina, kun miehet yleensä toimivat rakentajina tai ovat töissä laivoilla.

5.1.2 Alueellinen keskiö: Singapore

Viimeisen puolen vuosisadan suurin kehityksellinen menestys on ollut Singapore. Singapore on johtava korkean teknologian valmistuksen keskus, ja on myös viestinnän sekä talouden keskus Kaakkois-Aasiassa.

Hallituksen edistämistoimet ja markkinoiden vapaus ovat olleet vaikuttajina → Singapore on rohkaissut sijoituksia etenkin monikansallisiin teknologiayrityksiin ja investoinut kovasti talonrakennukseen, koulutukseen ja sosiaalisiin palveluihin. Talouskasvu laski jyrkästi 2009, mutta sen odotetaan nousevan.

Singaporen poliittinen järjestelmä ei ole täysin demokraattinen, vaan ensisijaisesti vaalii taloudellista kasvua. Hallitus manipuloi vaalitulosia siten, että oppositio ei saa koskaan liikaa valtaa parlamentissa.

Singapore on nopeasti kasvava, puhdas, turvallinen ja korruptoitumaton maa.

5.1.3 Malesian epävarma kasvu

Malesian talous on kasvanut viime vuosikymmeninä nopeasti, ja nykyään se luokitellaan jo ylemmän keskitulon maaksi (UMIC= Upper-middle-income country). Kehitys perustui ensin pääosin maatalouden ja metsätalouden (tropical hardwood) kasvuun sekä plantaasiviljelyyn (palmuöljy, kumi) että kaivostoiminnassa tinan louhintaa. Nykyään kasvu perustuu korkean teknologian kehitykseen.

Malesiassa toimii monet monikansalliset korkean teknologian yritykset halvan työvoiman vuoksi → Malesia on hankkinut satojatuhansia laittomia työläisiä maahan Indonesiasta ja Filippiineiltä.

1970-luvulla Malesian talous alkoi kasvaa nopeasti, mutta 1990-luvun lopun Aasian talouskriisi pysäytti kasvun → Malesia kuitenkin toipui nopeasti.

Malesialla on tiukka talouspolitiikka, jolla pidetään velat mahdollisimman pieninä. Malesian talous ja sen viennin tuotto riippuu pitkälti Pohjois-Amerikan, Euroopan ja Japanin teknologiamarkkinoista.

2009 Malesia kärsi pahasta lamasta.

Nykypäivän Malesia jakaantuu talousmaantieteellisesti kahteen osaan:

Alueellisesti: Malakan niemimaan länsiosissa on suurin osa teollisuudesta ja muut alueet maasta on maatalouden käytössä.

Etnisesti: Malesiankiinalaiset ovat vauraampia kuin alkuperäiset malesialaiset. Myös monet alkuperäisheimot kärsivät maidensa menetyksestä, jota kehitys valloittaa.

Kiinalaisyhteisöjen vauraus on yleistä kaikkialla Kaakkois-Aasiassa, mutta etenkin Malesiassa, koska kiinalaiset muodostavat 30 % väestöstä → kiinalaisten taloudellisesta mahdista alueella on tullut ongelma → hallitus on ruvennut toimiin → se on numeerisesti siirtänyt taloudellisen vaikutusvallan malesialaisille eli Bumiputralle ("sons of the soil") → tavoitteena on saada 30% kansallisesta vauraudesta Bumiputralle.

5.1.4 Thaimaan nousut ja laskut

Thaimaa kiipesi 1980- ja 1990-luvuilla nopeasti maailman uusien teollistuneiden maiden joukkoon. Se koki myös suuren laskusuhdanteen 1990-luvun lopulla, mikä horjutti kehitystä. Palautuminen alkoi vuoden 2000 jälkeen, mutta vuoden 2006 sotilasvallankaappaus ja lisääntynyt kapinointi etelässä johtivat toiseen laskusuhdanteeseen. Maataloustuotteiden ja mekaniikan vienti on kuitenkin säilynyt vahvana.

Japanilaiset yhtiöt olivat johtoasemassa 1980-luvun ja 1990-luvun alun Thai-buumissa (Thai boom) → Japanista tuli liian kallis tuotannon prosesseille → se siirsi tehtaat sellaisiin maihin kuten Thaimaa. He olivat erityisen viehättyneitä matalapalkkaisesta, mutta melko hyvin koulutetusta työvoimasta. Thaimaan ajateltiin olevan poliittisesti tasainen ja ilman vaarallisia jännitteitä, joita oli monessa muussa osassa Aasiaa.

Vaikka Thaimaan kiinalaispopulaatio on suuri ja taloudellisesti vahvoilla, thaimaalaisten ja paikallisten kiinalaisten välit ovat yleisesti ottaen hyvät.

Thaimaan taloudellinen kasvu ei ole hyödyttänyt koko maata tasapuolisesti. Suurin osa teollisesta kehityksestä on tapahtunut Bangkokin metropolialueella. Jopa Bangkokissa kehityksen hedelmät ovat olleet monenlaisia → kaupunki on alkanut tukehtua omaan kokoonsa → teollisuus on levinnyt ulospäin. Koko Chao Phrayan alankoalue on käytännössä selkeä hyvinvoinnin keskus, johtuen Bangkokin läheisestä sijainnista ja rikkaista maatalousresursseista. Pohjois-Thaimaassa Chiang Main alue on houkuttanut valtavasti turisteja.

Muut alueet eivät ole olleet niin onnekkaita → Thaimaan laoa puhuva koillisosa (Koratin ylätasanko) on maan köyhimpiä alueita. Maaperät ovat liian ohuita tehokkaaseen maanviljelyyn – silti populaatio on melkoinen. Köyhyyden takia koillisosan asukkaat joutuvat etsimään työtä Bangkokista. Laon puhujina he usein joutuvat kokemaan syrjintää. Miehet tyypillisesti löytävät työtä rakennusteollisuudesta, naiset useammin tekevät työnsä prostituoituina. Tästä johtuen Thaimaan koillisosa on antanut vahvan tukensa syrjäytetyille populistipääministeri Thaksin Sinawatralle. Eteläisen Thaimaan muslimialue on pysynyt myös hyvin köyhänä, antaen oman lisänsä alueen kapinoihin.

5.1.5 Indonesian talouden kehitys

Itsenäistymisen aikoihin (1949) Indonesia oli yksi maailman köyhimmistä maista. Hollantilaiset olivat käyttäneet siirtomaataan trooppisten viljelykasvien ja mineraalilähteiden haalimiseen eivätkä investoineet infrastruktuuriin tai koulutukseen. Jaavan populaatio kasvoi nopeasti 1800- luvulla ja 1900-luvun alussa → vakava tilan puute.

Indonesian talous alkoi kasvaa 1970-luvulla. Öljyn vienti sekä trooppisten metsien hakkuu vauhditti alkua. Toisin kuin muut maaöljyn viejät, Indonesia jatkoi kasvuaan jopa 1980-luvun hintojen romahduksen jälkeen. Tuotanto väheni myöhemmin, vuonna 2004 Indonesia aloitti öljyn maahantuonnin. Kuten Thaimaa ja Malesia, Indonesia säilyi kiinnostavana niiden monikansallisten yritysten silmissä, jotka olivat halukkaita vientiin matalapalkkaisesta taloudesta. Suuret indonesialaiset firmat, joista kolme neljäsosaa on paikallisten kiinalaisten omistuksessa, ovat myös hyödyntäneet matalia palkkoja ja runsaita resursseja.

Huolimatta nopeasta kasvusta 80- ja 90-luvuilla, Indonesia pysyy köyhänä maana. Viime aikoihin saakka sen talouden nousun tahti on harvoin pysynyt Thaimaan, Singaporen ja Malesian talouksien nousun tahdissa, ja on ollut enemmän riippuvaista kestävämmästä luonnonvarojen hyväksikäytöstä. Lisäksi 90-luvun lopun talouskriisi haavoitti Indonesiaa pahemmin kuin mitään muuta maata ja poliittinen epävakaisuus estää taloudellista elpymistä.

Indonesian kehityksen maantieteelliset erot:

Luoteinen Jaava, lähellä Jakartan pääkaupunkia, on elpynyt, ja iso osa luonnonvaroiltaan rikkaalta ja melko harvaan asutusta Sumatran saaresta on pitkään ollut vauras. Itäinen Borneo (Kalimantan), toinen luonnonvaroja omistava alue, on myös melko hyvinvoiva. Täpötäysillä ja syrjäisillä keskeisen ja itäisen Jaavan alueilla talonpojilla on epäsoviva maata ja he tasapainoilevat selviämisen rajoilla. Idässä Indonesia on kokenut vähän taloudellista ja sosiaalista kasvua, ja syrjäisten saarien heimot ovat kärsineet kun niiden luonnonvaroja on otettu ja maita viety säälimättä.

5.1.6 Erilaiset talouden polut: Vietnam, Laos ja Kambodža

Entisen Ranskan Indokiinan kolme maata – Vietnam, Laos ja Kambodža – kokivat vain vaatimattoman taloudellisen nousuhetken Kaakkois-Aasian nousukaudella 80- ja 90-luvuilla. Tämä alue kärsi miltei tauotta sodankäynnistä vuosien 1941 ja 1975 välillä, mikä jatkui 90-luvun puoliväliin asti Kambodžassa.

Vietnamin talous on huomattavasti voimakkaampi kuin Laosin ja Kambodžan, vaikkakin maan BKTL (\$2,700 per asukas) on yhä matala globaaleilla standardeilla. Sodanjälkeinen jälleenyhdistyminen vuonna 1975 ei alun perin tuonut odotettua kasvua → taloudellinen pysähtyneisyys. Olot huononivat 1990-luvun alussa Vietnamin päätukijan ja kauppapartnerin Neuvostoliiton romahdettua. 90-luvun puoliväliin asti Vietnam oli Yhdysvaltojen kauppasaarron alla. Turhautuneina maansa taloudelliseen suorituskykyyn, Vietnamin johto alkoi suosia markkinoita säilyttäen kommunistivaltion poliittisen muodon. Vietnam päästi monikansalliset yhtiöt maahansa Kiinan malliin.

Ponnistelut alkoivat tuottaa tulosta vuoden 2000 jälkeen. Vuoteen 2007 mennessä Vietnamin talous kasvoi karkeasti noin kahdeksalla prosentilla vuodessa, mikä on yksi suurimmista nousunopeuksista maailmassa. Ulkomaisia sijoituksia alkoi virrata maahan, vienti (erityisesti tekstiilien) aloitti jyrkän nousun. Vuoden 2007 tammikuussa Vietnam liittyi World Trade Organisationiin, mikä kannusti vientiin samalla kun varmistettiin markkinaorientoituneiden uudistusten jatkuvuus. Indonesian tavoin Vietnam jatkoi taloudellista kasvua talouskriisin aikana 2008–2009.

Vietnamin viimeaikainen taloudellinen kasvu ei ole ollut ongelmaton. Monet alankojen talonpojat ja ylämaan heimoihmiset on suljettu talousbuumin ulkopuolelle. Jännitteet pohjoisen, poliittisen auktoriteetin, ja etelän, taloudellisen voiman välillä ovat lisääntyneet. Kauppariitoja on noussut Yhdysvaltojen kanssa, joka on kateellisena moittinut vietnamilaisia ”maastaviejiä” farmeilla kasvatettujen kissakalojen ja katkarapujen polkuhintaan myymisestä amerikkalaisilla markkinoilla.

Laos ja Kambodža kohtaavat joitakin alueen vakavimmista ongelmista. Kambodžassa pitkäaikaisen poliittisen epävakauden aiheuttaman sodan tuhot heikensivät taloudellista kehitystä. Laos kohtaa erityishaasteita johtuen karusta maastosta ja syrjäisestä sijainnista. Molempia maita haittaa myös infrastruktuurin puute: muutamat kaupungit, kivetyt tiet ja luotettava sähkö ovat harvassa → Laosin ja Kambodžan talouksien pääpaino pysyy maataloudessa, luottaen ympäristölle tuhoisaan hakkuuseen ja kaivosteollisuuteen. Laosissa yli kolme neljäsosaa työntekijöistä tekee työnsä maataloilla.

Laosin hallitus laittaa toivonsa patojen ja teiden rakentamiseen. Maa on vuoristoinen ja sen alueella on monta suurta jokea se ja voisi siten tuottaa suuret määrät sähköä Thaimaan ja Vietnamin suureen tarpeeseen. Jopa 100 projektia on ehdotettu Mekongin jokisysteemiin, suurimman osan niistä sijoittuessa Laosiin. Aasian kehitys pankki (The Asian Development Bank) on myös tukemassa kunnianhimoista tienrakennusprojektia joka menisi Laosin halki tarkoituksenaan luoda yhteys Kiinan ja Thaimaan välille. Laosin johto säilyy kuitenkin ankarana taistellen ulkomaista investointia vastaan.

Köyhä Kambodža on kokenut äskettäisen taloudellisen nousun. Ulkomainen sijoitus on luonut kasvavan tekstiilisektorin, turismi kukoistaa, kaivostyö on poistumassa, ja vuonna 2005 tärkeät öljy- ja kaasukentät havaittiin Kambodžan alueen vesistöjen alla. Vuodesta 2004 vuoteen 2007 Kambodža kasvoi vuosittain kymmenellä prosentilla. Kiina on äskettäin noussut Kambodžan tärkeimmäksi taloudelliseksi partneriksi. Vuosien 2006 ja 2010 välillä Kiina investoi yli 10 miljardia dollaria Kambodžaan, mikä on valtava luku ottaen huomioon, että maan koko vuosittainen ulostulo on 11 miljardia → viimeaikainen taloudellinen nousu on

myös johtanut "maan-sieppaus" ('land-grabbing') -epidemiaan, missä poliittinen eliitti ottaa köyhiltä talonpojilta maita kehittääkseen niitä.

Huolimatta kehityksen puutteesta, Kambodža ja Laos eivät ole niin köyhiä kuin virallisten taloustilastot näyttävät. Molemmilla mailla on suhteellisen matala asuintiheys ja runsaat luonnonvarat. Niiden matalat BKTL-luvut osittain kertovat, että monet maiden ihmisistä elävät omavaraistaloudessa. Vaikka Laosin yläköyjen asukkaat eivät juuri kohota BKTL-lukemia, suurimmalla osalla heistä on vähintään asumus ja ruokaa.

5.1.7 Burman ongelmallinen talous

Burma on pohjimmaisena Kaakkois-Aasian taloudellisen kehityksen mittarissa. Burmassa on paljon potentiaalia. Runsaasti luonnonvaroja – sisältäen maakaasua, öljyä ja muita mineraaleja, vettä ja puutavaraa – kuten myös laaja ala hedelmällistä viljelymaata. Sen väestötiheys on kohtalainen ja ihmiset ovat suhteellisen hyvin koulutettuja. Kaikesta huolimatta maa on nähnyt vain vähän taloudellista ja sosiaalista kehitystä.

Burman taloudelliset haasteet ovat osittain johtuneet jatkuvasta sodankäynnistä. Useimmat tarkkailijat syyttävät myös talouspolitiikkaa. Alkaen tosissaan vuonna 1962, Burma yritti eristää taloussysteeminsä globaaleilta voimilta saavuttaakseen omavaraisen buddhalais-socialistisen valtion. Vaikka päämäärät olivat ihailtavia, kokemukset eivät olleet onnistuneita. Omavaraisen talouden luomisen sijaan Burma löysi harteiltaan salakuljettajat ja mustan pörssin.

1990-luvun alussa Burma alkoi avata talouttaan markkinavoimille ja kasvattaa osuuttaan ulkomaankaupassa. Vuoteen 2000 mennessä uudistusmitat olivat kuitenkin unohtuneet ja vuonna 2003 pankkikriisiä seurasi toinen kierros taloudellista kaaosta. Korkeat inflaatiolukemat ja huolestuttavat veroalijäämät nakersivat bisnesluottamusta, mutta kohtalokkain taloudellinen vika on Burman valuuttakurssipolitiikka. Vuonna 2009, kun virallinen valuuttakurssi oli 6.4 Burman kyatia US-dollaria kohti, oli mahdollista saada 1 090 kyatia dollaria kohti katumarkkinoilla. Burman sotilasvoimat ja niiden liittolaiset jatkavat talouden juoksuttamista hyvin tehottomasti. Vaikka Burman hallitus toivoo, että maakaasun vienti ja lisääntynyt kauppa Kiinan ja Intian kanssa helpottavat talouden ongelmia, sen talouspolitiikka luultavasti tulee estämään aidon kehityksen.

Ympäristö ja politiikka: Padonrakennus Mekongiin

Mekong on Kaakkois-Aasian tärkein joki, ja se tarjoaa kastelu- ja käyttövetä miljoonille ihmisille Laosissa, Thaimaassa, Kambodžassa ja Etelä-Vietnamissa. Joessa elää monia suuria kalalajeja ja sillä on suuri kalastusteollisuus. 1950- ja 1960-luvuilla oli suunnitelmia patojen rakentamiseksi jokeen, ja perustettiin neljän maan välinen Mekongin jokikomissio (Mekong River Commission, MRC). Suunnitelmat jäivät kesken Vietnamin sodan sytyttyä, ja sodan jälkeen päätettiin, että patohankkeiden sijaan suojeltaisiin nykyisiä resursseja. MRC:hen kuulumaton Kiina on kuitenkin rakentanut jo kolme patoa Mekongin latvavesille, mikä on aiheuttanut huolia kaikissa MRC:n maissa. Maat ovat kuitenkin myös taloudellisesti riippuvaisia Kiinasta.

5.2 Globalisaatio ja Kaakkois-Aasian talous

Katso johdannoksi kuva 13.38. Ota haltuun!

Kaakkois-Aasian taloudet ovat pitkälti riippuvaisia viennistä kansainvälisille markkinoille. Viennin painopiste on Yhdysvalloissa, mutta viime vuosina Kiinan nousu on tasapainottanut kauppajärjestelmää, esim. vuonna 2009 Thaimaan viennistä 10,9 % meni Yhdysvaltoihin ja 16,8 % Kiinaan (myös Hongkong).

Kaakkois-Aasiassa työolot ovat yleensä kyseenalaiset → lapsityövoima, huonot työolot, palkkaus, pitkät työajat jne. → aktivistit ja muu liikehdintä on painostanut monikansallisia yhtiöitä parantamaan työntekijöiden oloja.

5.3 Sosiaalisesta kehityksestä

Katso taulukko 13.2 (s.625).

Muutamit pääindikaattorit sosiaalisessa kehityksessä korreloivat hyvin Kaakkois-Aasian maiden taloudellisen kehityksen kanssa. Esim. Singapore (HDI 0,944) ja Brunei (HDI 0,920).

Burma ja Itä-Timor ovat lähes kaikilla taulukon 13.2 sosiaalisen kehityksen mittareilla heikoimpia. Esim. elinajanodote Burmassa on 58 vuotta ja Itä-Timorissa 61 vuotta. Neljä heikointa maata ovat Burma, Itä-Timor, Kambodža ja Laos.

Monissa Kaakkois-Aasian maissa on asetettu etusijalle peruskoulutuksen saaminen → lukutaitoisten määrä on kohtuullisen suuri, mutta yliopistojen puute ajaa ulkomaille opiskelemaan.

Korkea peruskoulutuksen taso, yhdessä taloudellisen ja muun sosiaalisen kehityksen kanssa on pienentänyt syntyvyyksilukuja → talous kasvaa helpommin ja elintaso paranee.

Liitteet:

Kuvaliite 2. Spratlysaaret sijaitsevat Etelä-Kiinan merellä. Saaret käsittävät luotoja, kareja, riuttoja ja pieniä saaria. Alueesta merkittävään tekee sieltä löydetty öljy ja kaasu sekä suuret kala-apajat. Filippiinit, Malesia, Vietnam, Brunei, Kiina ja Taiwan kiistelevät saarten omistuksesta keskenään (Nationmaster, <http://images.nationmaster.com/images/motw/middle_east_and_asia/spratly_88.jpg>).

14 Australia ja Oseania

Tuomas Väisänen

Alkuperäisväestöt asuttivat alueen aikoja sitten, mutta eurooppalaisten ja amerikkalaisten kolonisaatio aloitti globalisaatioprosessin. Viime vuosikymmenien poliittiset ja etniset riidat Fidžillä kertovat globalisaation tuomasta muutoksesta: Etelä-Aasiasta 1800-luvulla tulleet sokeriruoko-työntekijät (fidžinintialaiset) ja alkuperäisasukkaat ovat usein asettuneet vastakkain. Fidžinintialaiset ovat keskimäärin korkeapalkkaisemmissa töissä kuin alkuperäiset fidžiläiset, jotka kuitenkin omistavat maat. Modernit globalisaation tuomat muutokset talousrakenteeseen johtivat useisiin vallankaappauksiin, fidžinintialaiset pakenivat maasta. Entinen kenraali nousi pääministeriksi, hajotti hallituksen ja oikeusjärjestelmän > Australia & Uusi-Seelanti protestoivat kauppasaarrolla > Kiina pilasi saarron. Tämä Fidžillä esiintyvä alkuperäisasukkaiden ja ”muukalaisten” välinen kitka on melko yleistä koko maantieteellisellä alueella, myös Australiassa ja Uudessa-Seelannissa.

Australia (22.4 milj. as.) ja Uusi-Seelanti (4.4 milj. as.) hallitsevat tätä Tyynenmeren aluetta taloudellisesti ja poliittisesti, molemmat pitävät läheisiä suhteita Britanniaan. Oseania jaetaan kolmeen alueeseen Melanesiaan: (tummat saaret) läntisin, kulttuurisesti monimutkaisin, Papua-Uusi-Guinea, Salomon saaret, Vanuatu ja Fidži. Polynesia: (paljon saaria) Keski-Tyynellämerellä, Ranskan hallitsema Tahiti, Havaiji, Tonga, Tuvalu, Samoa, Uusi-Seelanti Maori-kansan takia. Mikronesia: (pienet saaret) Melanesian pohjoispuolella ja Polynesian länsipuolella, Nauru, Marshall saaret, USA:n hallitsema Guam.

1 YMPÄRISTÖN MAANTIEDE: Vaihteleva luonnon ja ihmisen elinympäristö

Tyynimeri määrittää alueen luonnonmaantiedettä, kun taas Australian sisäosien Outback-aavikko/aro sanelee manteresaarensa luonnonmaantieteen piirteet.

1.2 Ympäristöt riskien alla

Australian ja Oseanian useita alueita vaivaavat ihmisten aiheuttamat ympäristöongelmat. Luonnonmullistukset (järitykset, kuivuudet, trooppiset syklonit) koskevat laajempia alueita ja populaatioita.

1.2.1 Globaalit resurssiongelmat

Oseanian ja Australian suuret luonnonvarat ovat avautuneet globalisaation kynsiin: alueet hyötynyt investoinneista mutta ekologiset seuraukset ovat olleet suuria. Suuri kaivostoiminta on jättänyt suuret jälkensä Australiassa, Papua-Uudessa-Guineassa, Uudessa Kaledoniassa ja Naurussa. Australian Queenslandin ja New South Walesin vedenjakaja-alueet ovat metallimyrkytysvaarassa, Länsi-Australiassa avolouhokset hallitsevat maisemaa. Papua Uuden-Guinean kultakaivokset aiheuttavat suuria ongelmia ja Bougainvillen kuparikaivos on muuttanut koko Salomon saaret. Nauru on louhittu läpikotaisin fosfaatista. Deforestaatio on toinen suuri ympäristöongelma: Australian suuret eukalyptus-metsät on miltei kaadettu, rannikon sademetsillä sama kohtalo. Tasmania on ollut ympäristösuojelun taistelutanner: biodiversiteettinsä takia saaresta yli 20 % on nykyisin suojelualuetta. Deforestaatio uhkaa myös Oseanian

saaria, jotka ovat erittäin alttiita eroosiolle. Metsien hakkuu uhkaa maailman biodiversiteetiltään arvokkaimpia alueita.

1.2.2 Ei-kotoperäiset kasvit ja eläimet

Endeemiset lajit ovat alueella erittäin uhattuina. Australian villiintynyt kanikanta oli katastrofi: ei luontaisia vihollisia tai tauteja, vasta tarkoituksellinen kanitautin myxomatoosin tuonti Australiaan sai kanikannan laskemaan. Lampaat ja karja ovat pahentaneet eroosiota ja aavikoitumista. Pienillä saarilla ei ollut kotoperäisiä maanisäkkäitä, joten laivojen mukana tulleet rotat, siat ym. rokottivat todella monta endeemistä kasvi ja lintulajia. Suuremmilla saarilla eli paljon suuria lentokyvyyttömiä lintuja, kuten Uuden-Seelannin moa-linnut, jotka ajoivat sukupuuttoon metsästys ja munia syövät rotat. Ei-kotoperäisten lajien leviäminen tapahtuu nykyisin jopa nopeammin kuin ennen: Guamissa ruskea puukäärme tuhosi lähes kaikki saarilla asuvat lintulajit, aiheuttavat jatkuvia sähkökatkoksia, käärmeiden tiheys on jopa 10 000 yksilöä neliömaililla.

Gloaalista lokaaliin: Nauru ja globalisaation hyödyt & haitat

Naurun fosfaattivarat syntyivät vuosituhansien kuluessa merilintujen ulosteesta. Fosfaatteja tarvitaan mm. lannoitteissa ja ruudissa. Itsenäistyessään 60-luvulla kaivoslupa australialaiselle yhtiölle -> kaivospalkkiot tekivät Naurusta vauraan -> perinteinen elämä vaihtui länsimaalaiseen (roskaruoka, kulutustottumukset) -> miltei puolella väestöllä diabetes, sokeus ja amputaatiot yleisiä. Fosfaattivarat loppuneet -> varautumisesta huolimatta talous ei ole kasvanut. Yritys kansainvälisen pankin perustamisesta hyödytti lähinnä Venäjän mafiaa -> suljettiin. Maahanmuuttajien houkuttelu helpolla kansalaisuudella keräsi terroristijärjestöjen jäseniä -> lopetettiin. Yhteinen laittomien maahanmuuttajien vankila Australian kanssa suljettiin. Tulevaisuus on synkkä.

1.3 Ilmaston lämpeneminen Oseaniassa

Oseanian kasvihuonepäästöt ovat vähäisiä, mutta ilmaston lämpeneminen aiheuttaa alueella jo vakavia ongelmia: Uudessa-Seelannissa vuorijäätiköt sulaa, Australia kärsii maastopaloista ja kuivuudesta, Suuri Valliriutta "valkaistuu", nouseva merenpinta valtaa matalia saarivaltioita, voimakkaammat trooppiset syklonit, kalakannat muuttavat meren lämpötilan muuttuessa ja maatalous kärsii kuivuudesta ja vesipulasta etenkin Australiassa. Australia allekirjoitti Kioton sopimuksen vasta 2007, koska maa on maailman suurin hiilen viejä ja hiilivoimat tuottaa ison osan valtion sähköstä. Vastustajia olivat maan hiiliteollisuus, alumiiniteollisuus ja maatalous. Uudesta-Seelannista tulee ERITTÄIN suuret metaanipäästöt johtuen suuresta karjapopulaatiosta; yli puolet maan kasvihuonekaasuista syntyy karjan- ja lampaankasvatuksessa. Valtio suunnittelee "piero-veroa" karjatilallisille. Tyynenmeren valtioista etenkin Tuvalu, Kiribati ja Marshallinsaaret kärsivät merenpinnan noususta, korallien valkaistumisesta, katoavista kalakannoista ja ovatkin muodostaneet yhdessä liiton, joka lobbaa kestävän kehityksen puolesta YK:ssa. Havaijin osavaltio sijoittaa jatkuvasti enemmän rahaa uusiutuviin energianlähteisiin ja kestävän kehityksen menetelmiin.

1.4 Australian ja Uuden-Seelannin ympäristöt

1.4.1 Suurpinnanmuotoalueet

Kolme suurmuotoaluetta dominoi Australian luonnonmaantiedettä, Läntinen tasanko (Western Plateau) käsittää yli puolet mantereesta (korkeusvaihtelut 305-550 m). Idempänä olevat Sisemmät altaat (Interior Lowland Basins) venyttäytyvät pohjoisesta etelään yli 1600 km Carpentarian lahdelta Murrayn ja Darlingin laaksoihin. Metsäiset Australian Kordillieerit (Great Dividing Range) yltävät Cape Yorkin niemimaalta eteläiseen Victoriaan. Suuri Valliriutta on Queenslandin rannikolla. Uusi-Seelanti kuuluu Tyynenmeren

tulirenkaaseen ja onkin syntynyt vulkaanisesti. Pohjoissaaren tulivuoret yltävät yli 2700 metriin ja geotermiset ominaisuudet kertovat tuliperäisyydestä. Eteläsaarella on vielä korkeampia vuoria.

1.4.2 Ilmasto

Yleistäen Australian kuivaa sisusta ympäröi hieman sateisempi rinkula. Esimerkiksi Darwin voi saada rankkoja monsuunisateita kesällä (joulukuusta maaliskuuhun) ja rutikuivia aikoja talvella (kesäkuusta syyskuuhun). Kuivan kauden lopulla maastopalot ovat yleisiä. Queenslandin itärannikolla sademäärä on korkea, mutta sisämaahan siirryttäessä laskee nopeasti. Alice Springsin kaupunki sisämaassa saa alle 250 mm sadetta vuodessa. Uuden Etelä-Walesin rannikko, Kaakkois-Victoria ja Tasmania saavat säännöllisimmin sadetta. Länsi-Australiassa kesät ovat kuivia ja kuumia -> Välimerenilmasto, joka tuottaa mallee-kasvistoa (köyhää puskaista eukalyptus-maastoa). Uuden-Seelannin ilmastoon vaikuttaa leveysaste, Tyynimeri ja vuoristojen läheisyys. Pohjoissaari on subtrooppinen, mutta tulivuorten huipuilla on omat mikroilmastonsa. Eteläsaarella viilenee huomattavasti lähestyttäessä etelänapaa. Eteläsaaren vuoristot saavat aikaan suuria eroja sademäärissä: Länsirinteet ovat sateisia (yli 2540 mm/vuosi) ja itäiset alangot on kuivempia (650 mm/vuosi).

1.4.3 Saaristoilmastot

Monet Tyynenmeren saaret saavat paljon sadetta ja varsinkin ns. korkeat saaret ovatkin usein sademetsän peitossa. Matalat saaret, kuten atollit, ovat paljon kuivempia ja kärsivätkin usein vesipulasta ja kuivina kausina vähäiset vesivarat käytetään loppuun nopeasti.

1.5 Valtameren valtakunta

Merivirrat ja planetaariset tuulet määrittelevät sääkuviot koko alueelle.

1.5.1 Saarimuotojen syntyminen

Tulirinkiin kuulumisen seurauksena tulivuorenpurkaukset, maanjäristykset ja tsunamit ovat tavallisia alueella ja aiheuttavat väestölle vakavasti otettavien hasardien joukon. 1994 tulivuorenpurkaukset ja järistykset vievät yli 100 000 papualaiselta kodin, neljän vuoden päästä tsunami Uuden-Guinean rannikolla tappoi 3000 ja tuhosi lukuisia kyliä. Suurimmat tulivuoret muodostavatkin alueen suurimmat saaret kuten Havaijin (128 km halkaisija, korkeus 3 980 m). Havaiji on muodostunut vulkaanisen kuumen pisteen (hot spot) päälle. Monet Ranskan Polynesian saaret, kuten Bora Bora, ovat pienempiä esimerkkejä korkeista saarista ja niitä on paljon Mikronesiassa ja Polynesiassa. Saaria ympäröi usein koralliriutta (kuva 14.18). Kapeiden hiekkasaarien, valliriuttojen ja matalien keski-laguunien yhdistelmää sanotaan atolleiksi ja ne ovat usein ympyrän muotoisia.

Maantieteen työkalut: Tulipalojen ekologia ja hallinta Australiassa.

Maastopalot ovat yleisiä kaikkialla Australiassa: Queenslandissa ja Pohjoisterritoriossa talven kuivalla kaudella, Kaakkois-Australiassa taas kesän kuivalla kaudella. Tuli on luonnollinen osa Australian ekologiaa: maastopalot edistävät biodiversiteettiä ja suojelevat uhanalaisia eliölajeja. Aboriginaaleille maastopalot on uskonnollinen rituaali. Maastopalot ovat siis resurssi ja hasardi: kaukokartoituksella, maastomittauksilla ja GIS:in avulla selvitetään maastopalojen uhan alla olevat alueet ja todennäköiset reitit. Tulien hallitsijat päättävät mitkä palot sammutetaan ja mitkä annetaan palaa, GIS antaa hyvät eväät tulien hallintaan.

2 VÄESTÖ JA ASUTUS: Monimuotoinen kulttuurimaisema

Australian, Uuden-Seelannin ja Havaijin osavaltion väestörakenteen ja levinneisyyden on määrännyt pitkälti angloeurooppalaiset maahanmuuttajat, kun taas pienemmällä saarilla väestö on asettautunut alkuperäiskansojen tarpeiden mukaan.

2.1 Nykyaikaiset väestökuviot

Australian kaupungistumisaste on 91 %, itä- ja eteläosissa asuu suurin osa väestöstä, etenkin Sydneyn ja Melbournen metropolialueilla. Australian Kordillieerien vuoriston puolikuivilla kukkuloilla on vielä tiivistä asutusta, mutta sisämaahan siirryttäessä asutus harvenee nopeasti. Lounaisosat erittäin harvasti asutettuja. Uuden Etelä-Walesin Sydney (4,4 milj. as.) ja Victorian Melbourne (3,8 milj. as.) kilpailleet parhaan kaupungin asemasta vuosikymmeniä, näiden välissä on pieni pääkaupunki Canberra (325 000 as.). Edellisten osavaltioiden keskiosissa on hedelmällisiä maatalousalueita. Sisämaassa aboriginaalien asutus on levittäytynyt laajalle mutta harvasti pitkin Länsi- ja Etelä-Australiaa sekä Pohjoisterritoriota. Uuden-Seelannin 4,4 milj. asukkaasta suurin osa asuu Pohjoissaarella: Aucklandissa (1,1 milj. as.) ja Wellingtonissa (165 000 as.). Eteläsaarella Christchurch (340 000 as.) suurin kaupunki. Papua-Uuden-Guinean kaupungistumisaste 13 %: suurin osa eristäytyneissä sisäosissa, Port Moresbyssä vain 200 000 as. Oseanian alueen suurin kaupunki on Honolulu (1,1 milj. as.) Oahun saarella Havaijilla.

2.2 Historiallinen asutus

2.2.1 Tyynenmeren asuttaminen

Uuden-Guinean ja Australian suuret saaret asutettiin ensimmäiseksi 60 000 vuotta sitten, sillä ne olivat lähinnä Aasiaa. Viime jääkaudella merenpinta oli paljon matalammalla, jonka takia muuttaminen Australiaan Kaakkois-Aasian kautta oli helpompaa -> asutus oli nopeaa. 3500 vuotta sitten purjehdustaito oli tarpeeksi kehittynyt kaukaisten Oseanian saarten asuttamiseksi: Uuden-Kaledonian ja Fidžin kautta Mikronesiaan ja Marshallinsaarille. 800-luvulla melanesialaiset saapuivat Uuteen-Seelantiin, Havaijille ja Pääsiäissaarille.

2.2.2 Eurooppalainen kolonisaatio

Hollantilainen tutkimusmatkailija löysi Uuden-Seelannin 1642 -> saman vuosisadan aikana eurooppalaisia saapui alueelle kasvavissa määrin. Useat tutkimusmatkailijat lopulta pitivät löytämiään saaria siirtokuntien arvoisina 1700-luvulla. Brittiläiset perustivat Australiaan vankilasiirtokunnan 1788 -> useita vanki- ja matkustajalainvojoja saapui pian rannikoille -> englantia puhuva väestö alkoi levittäytyä rannikoita pitkin etenkin viljely- ja karja-alueita sekä mineraalialueita seuraillen. Brittihallitus kannusti väestöä muuttamaan Australiaan. Aboriginaalit pakkosiirrettiin muille alueille, Tasmaniassa suurin osa kuitenkin tapettiin, heitä vaivasi myös tulokastaudit. Uuden-Seelannin hedelmälliset maat houkuttelivat brittejä myös. Valaan- ja hylkeenpyytäjät saapuivat 1800-luvun alussa ja vakituinen asutus syntyi 1840 mennessä ja samalla Uusi-Seelanti julistettiin kuuluvaksi Britanniaan. Jännitteet maorien kanssa kasvoivat -> lukuisia sotia syttyi, mutta britit voittivat lopulta. Havaiji oli suhteellisen pitkään voimakas kuningaskunta, mutta 1800-luvun loppuun mennessä lähetyssaarnaajat ja kauppiat olivat saaneet haltuunsa suuren osan maista. Lopulta USA vain ilmoitti Havaijin kuuluvan itselleen ja syöksi kuninkaan vallasta.

Ihmiset liikkeellä: Onko Australialla väestöongelma?

Australiassa on kaksi näkökulmaa väestöönsä: sitä on joko liikaa tai se ei kasva tarpeeksi nopeasti. Järjestöt kuten Sustainable Population Australia (Kestävän väestön Australia) haluavat ympäristöystävällisen väestöpolitiikan. Valtion suuret aavikot ja puoliaavikot asettavat tiukat rajat väestömäärälle ja vedenkäytölle, kuivuus ja maastopalot vaivaavat jo. Ratkaisuna olisi maahanmuuton tiukka sääntely. Vastapuolella on Australian väestöinstituutti: alhainen syntyvyys johtaa kutistuvaan väestöön, ellei maahanmuuttoa lisätä. Nykyinen syntyvyys puolittaisi maan väkiluvun 2100-lukuun mennessä ja tuhoaisi talouskasvun. Suurten ikäluokkien eläkkeelle jääminen asettaa nykyiselle työvoimalle massiivisen taakan. Ratkaisuna olisi äitiysloman pidennys, verohelpotuksia lapsellisille ja maahanmuuton lisäys. Monet eivät usko Australian väestöongelmaan, koska se on USA:n kokoinen valtio, jossa asuu vain saman verran ihmisiä kuin Los Angelesissa. Etenkin merenpinnan noususta kärsivien Tyynenmeren saarten asukkaat eivät usko ongelmaan.

2.3 Asutuksen maisemat

Asutuksen maantiede tarjoaa alueella mielenkiintoisen sekoituksen paikallisia ja muualta tulleita vaikutteita: Saksalaisten omistamia viinitarhoista Uuden-Seelannin Eteläsaaren kyliin jotka ovat kuin Englannin maaseudulta ja suurten kaupunkien amerikkalaismaisuuteen.

2.3.1 Urbaani muutos

Australia ja Uusi-Seelanti ovat erittäin länsimaalaisia kaupungistuneita yhteiskuntia. Kaupungistuminen tapahtui samoin kuin Euroopassa ja USA:ssa maatalouden koneistumisen ja teollistumisen myötä. Papua-Uuden-Guinean Port Moresbylla on erittäin erilainen kaupunkimaisema, joka on esimerkkinä suuresta rikkaiden ja köyhien kuilusta Oseaniassa: paljon hökkelikyliä, teitä ja kouluja ei riittävästi, rikollisuus ja alkoholismi korkeita. Fidžin Suvassa, Uuden-Kaledonian Noumeassa ja Samoan Apiassa on samanlaisia taloudellisia ongelmia, sekä etnisiä jännitteitä paikallisten ja länsimaalaisen kulutuskulttuurin välillä. Turismi on vallannut perinteiset elinkeinot.

Kaupunkinäkymiä: Apia, Samoan pääkaupunki

Kaupungin perinteinen verkkainen elämäntahti on muuttunut globalisaation myötä: korkeita kerrostaloja olkikattoisten perinteisten talojen rinnalla. Kolonialismi näkyy: hallituksen entinen rakennus oli saksalaisten rakentama olkikattoinen talo. Ensimmäisen maailmansodan museon rakensivat Uusi-Seelanti ja brittiläiset sekä kaatuneiden muistoksi että merkiksi Saksan valtakauden päättymisestä. Satamassa näkyvät saarten väliset lossit, suuret jahdit ja kalastusalukset, sekä viereiset teollisuus/innovaatiopuistot kertovat muuttuvasta talousrakenteesta. Kaupungissa on japanilainen autonomatehdas ja paikallinen vientilutpanimo.

2.3.2 Maaseutu

Aboriginaaleja ja Papua-Uuden-Guinean alkuperäisasukkaita voi vielä löytää heidän omilta mailtaan harjoittamassa omia elinkeinojaan ja tapojaan, mutta yhä harvemmin. Australian maaseudusta suurin osa on liian kuivaa, mutta vihreän vallankumouksen keinot ovat laajentaneet maatalousalueita aboriginaalienkin alueille. Karjan kasvatusta on erittäin yleistä Australian maaseudulla Uudessa Etelä-Walesissa, Länsi-Australiassa ja Victoriassa: lampaankasvatusta on suurta, lehmät tulevat toisena. Vehnän viljelyä samoilla alueilla sekä Queenslandissa, sekä Perthin lähistöllä. Vitikulttuuri (viinitilat) on nousussa etenkin uuden Etelä-Walesin ja Länsi-Australian laaksoissa.

2.3.3 Uuden-Seelannin maisemat

Maaseutua dominoivat monet maatalouden muodot: etenkin lampaiden kasvatus ja maidontuotanto, viljelyä Eteläsaaren Canterburyn tasangolla.

2.3.4 Oseanian maaseutu

Sateisemmilla ja tiheimmin asutetuilla korkeilla saarilla maatalouden mahdollisuudet ovat monipuolisempia kuin atollisaarilla. Papua-Uudessa-Guineassa kyläkeskeinen vuoroviljely (yksi kaista viljellään, annetaan metsittyä, viljellään lopulta uudelleen -> viljelykierto) on yleistä ja perustuu elossa pysymiseen, mutta myös rahakasveja viljellään. Plantaasit ovat yleisiä: työntekijät asuvat pienissä mökeissä ulkomaalaisten omistamien plantaasien vieressä: kookos, kaakao, kahvi ja sokeriruoko.

2.4 Monimuotoiset väestön polut

Australiassa maatalousalueilta muutetaan suuremmissa määrin kaupunkeihin, nuoriso ja osaajat jättävät periferiat kaupunkien työpaikkojen toivossa. Oseaniassa väestönkasvu on suuri ongelma: saaret pieniä, suurilla saarilla kaivostoiminta on vienyt elintilaa ja maatalousalueita. Esim. Tuvalulla asuu 12 000 ihmistä 26 neliökilometrillä -> maailman tiheimmin asutettuja alueita. Poismuutto saarilta on erittäin korkeaa työttömyyden ja etnisten riitujen vuoksi. Australia ja Uusi-Seelanti houkuttelevat ja myös Uusi-Kaledonia kaivosbuumin vuoksi.

3 KULTTUURINEN YHTENÄISYYS JA MONINAISUUS: Globaali tienristeys

Kolonialismi pakotti alueen alkuperäisasukkaat joko vastarintaan tai sopeutumaan. Globalisaation prosessit ovat saaneet aikaan länsimaalaiskulttuurin vastustusta sekä osittaista hyväksymistä.

3.1 Monikulttuurinen Australia

Eurooppalaisista juurista huolimatta monikulttuurisuus paistaa läpi entistä voimakkaammin Australiassa: aboriginaalit vahvistavat identiteettiään, maahanmuuttajat ovat yhä näkyvimmin mukana yhteiskunnassa.

3.1.1 Aboriginaalien jäljet

Metsästäjä-keräilijä -kulttuurin aboriginaalit hallitsivat Australiaa tuhansia vuosia, kunnes eurooppalaiset saapuivat. Aboriginaalit eivät asuneet tiiviisti, eivätkä yhtenäisesti -> 250 kieltä, nykyisin vain 50. Kolonisaation maantieteelliset vaikutukset olivat voimakkaat: aboriginaalien asutukset siirrettiin sisämaahan, asenteet heitä kohtaan olivat huonommat kuin Amerikan intiaaneja kohtaan, luokiteltu eläimiksi 70-luvulle asti. Nykyisin aboriginaaleja on noin 430 000: Pohjoisterritorion asukkaista 30 % aboriginaaleja, muita suuria reservejä on Queenslandissa ja Länsi-Australiassa. Suurin osa heistä asuu kuitenkin kaupunkimaisissa ympäristöissä. Kulttuurinen assimilaatio on selkeästi vauhdissa: perinteiset uskonnot ja ammatit vaihtuneet kristinuskoon ja palveluammatteihin. Aboriginaalien kulttuurin suojelu on kuitenkin vahvistunut: halu säilyttää uskontonsa, saada omistus pyhille maille.

3.1.2 Maahanmuuttajien maa

Eurooppalaiset hallitsivat maahanmuuttoa, mutta aasialaiset ovat kasvava ryhmä. Australialla on läheiset välit Britteinsaarten kanssa. Queenslandin plantaasit vaativat halpaa työvoimaa, tuotiin Salomonsaarilta ja Uusilta-Hebrideiltä 1800-luvulla: näitä työntekijöitä kutsuttiin kanakoiksi (kanaka) -> sekoittivat kulttuurista sekoitusta entisestään. Maahanmuuttoa hallitsi pitkään Valkoisen Australian politiikka joka suosi

eurooppalaisia ja pohjoisamerikkalaisia, tämä loppui 1973. Tämän jälkeen maahanmuuttoa hallitsi politiikka, jossa muuttajan koulutustaso ja taloudellinen hyöty otettiin huomioon -> Kiinan, Intian, Malesian ja Filippiinien korkeakoulutettujen virtaus, myös pakolaisia Balkanin maista. Muuttajien kohteena ovat kaupungit.

3.2 Kulttuuriset kuviot Uudessa-Seelannissa

Erittäin samanlainen kuvio kuin Australialla. Maorit ovat selkein erotus: suhteellisesti enemmän ja näkyvämpiä katukuvassa. Maorit omaksuivat länsimaisen kulttuurin osittain, mutta menettivät silti maansa briteille. Eniten maoreja on Pohjoissaarella. Maorit haluavat säilyttää uskontonsa, taiteensa ja elämäntapansa. Toinen maailmansota hiljensi välejä Britteinsaariin ja satoi valtion tiukemmin yhteen Australian, USA:n ja muun Euroopan kanssa.

3.3 Tyynenmeren kulttuurien mosaiikki

Eristyneillä alueilla perinteiset kulttuurit kukoistavat, muualla ne tasapainoilevat länsimaisen kulttuurin kanssa.

3.3.1 Kielten maantiede

Ensimmäiset kielet kuuluivat austronesialaiseen kieliperheeseen, joten ne levisivät laajalle. Tämän perheen malaijilais-polynesianlaisen ryhmän kieliä puhutaan Mikronesiassa ja Polynesiassa -> yhteinen historia. Melanesian kielten maantiede on monimutkaisempaa: rannikkojen kansat puhuvat austronesialaisia kieliä, sisämaiden kansan papualaisia kieliä. Papualla puhutaan yli 1000 kieltä. Puolta Uuden-Guinean kielistä puhuu alle 500 henkilöä -> topografiset korkeussuhteet jakaneet erittäin vahvasti väestöjä. Näillä alueilla on maailman viimeiset länsimaisten löytämättömät alkuperäisväestöt.

3.3.2 Kylien elämää

Melanesiassa suurin osa asuu kylissä, jotka kuuluvat yhdelle klaanille tai suvulle. Elämä pyörii ruuan keräilyä ja kasvatusta, rituaalien ja sukulaissuhteiden ylläpidon välillä. Polynesianlainen kulttuuri on myös kyläkeskeistä, tosin heillä on vahvat luokkiin perustuvat jaottelut. Vastoin yleistä mielikuvaa polynesianlaiset ovat historiallisesti erittäin sotaista kansaa.

3.3.3 Ulkopuoliset vaikutteet

Ulkomaailmasta tulleet toivat Tyynenmeren saarille uusia asukkaita, arvoja ja teknologiaa, jotka muuttivat Oseanian kulttuurien maantieteen lopullisesti. Esimerkiksi Pidgin-englanti: Eri saarikulttuurien jatkuva kanssakäynti -> yhteinen työkieli -> englanti, johon sekoitettiin paikallista sanastoa. Pidgin on korvannut alkuperäiskieliä, hindulaisuutta harjoitetaan kaukaisilla saarilla ja kalastuselinkeino vaihtunut hotellityöläisen elinkeinoon. Kolonialismi toi alueelle uudet poliittiset ja taloudelliset järjestelmät. Havaijin kuningas salli eurooppalaisten ja USA:laisten kalastajien, lähetyssaarnaajien, kaupustelijoiden oleskelun -> Pieni haalien eliitti (vaaleaihoisia Euroopasta ja USA:sta) pyöritti jopa sokeriruokoplantaa ja vientiä. Työvoiman puute toi saarille itäaasialaisia ja portugalilaisia. USA:n haltuunoton jälkeen saarien väestöstä 55 % oli aasialaisia, alkuperäisiä 20 % ja 15 % valkoisia -> 1900-luvun lopulla 40 % valkoisia. Havaijin tarina on käynyt monille Tyynenmeren saarille: Guamille, Fidzille, Uudelle-Kaledonialle, Tahitille. Toisen maailmansodan jälkeinen kulttuuristen vaikutusten leviäminen on saanut jotkin saaret eristäytymään, luonnonvarojen tarve ja turismin houkutukset ovat tosin avanneet seutua maailmalle -> konflikteja alkuperäisasukkaiden kanssa.

4 GEOPOLIITTINEN VIITEKEHYS: Dynaamisten valtiomuotojen alue

Tyynenmeren geopolitiikkaa määrittelee paikalliset, siirtomaa-ajan aikaiset sekä maailmanlaajuiset voimat: Marshallinsaaret koostuivat monista etnisistä ryhmistä, jotka muodostivat poliittisia yksiköitä -> japanilaiset saapuivat 1914 ja hallitsivat kunnes USA valtasi 1944 -> Mikronesia YK:n territoriksi -> itsenäistymispyrkimykset kasvoivat 60-luvulta ja 90-luvun alussa Marshallinsaaret itsenäistyivät. Saa vieläkin tukia USA:lta, kamppailee saarten välisen kansallistunteen ylläpitämisessä, suurten merialueiden suojelussa ja USA:n ydinkokeiden terveysvaikutusten kanssa. Oseanian alue on täynnä samankaltaisia tarinoita.

4.1 Teitä itsenäistymiseen

Alueen poliittisten rajojen uutuus ja sulavuus ovat huomattavia: Vanhimmat itsenäiset valtiot, Australia (1901) ja Uusi-Seelanti (1907), ovat 1900-luvun tuotoksia jotka harkitsevat vielä täydellistä poliittista eroa Britannian kruunusta. Kansanäänestyksessä 1999 Australia äänesti suhteiden ylläpitämisestä Britannian kruunuun. Uudella-Seelannilla on samanlainen äänestys edessä. Muualla suhteet siirtomaaisäntiin ovat läheisempiä ja jopa kestävämpiä. Monet Tyynenmeren mikrovaltiot pitävät läheisiä suhteita muihin maihin kuten USA:han. 70-luvulla Fidži, Salomonsaaret, Kiribati ja Tuvalu itsenäistyivät Britannian ja Papua-Uusi-Guinea Australiasta. USA:n hallitsemista alueista monet saivat paikallishallinnon, mutta USA:n hallituksella silti suuri valta. Ennen toista maailmansotaa USA teki ydinkokeita Bikinin atollilla, ja rakensi merivoimien tukikohdan Palauhun. Monet saaristoyhteiskunnat eivät halua katkoa suhteita USA:han, jotta saavat pitää USA:n kansalaisuuden, esimerkiksi Mariaanit. Uusi-Seelanti hallitsee vielä alueita Polynesiassa: Cookinsaaret, Tokelau ja Niue. Ranska hallitsee Ranskan Polynesiassa, Wallisia ja Futunaa Polynesiassa ja Uutta-Kaledoniaa Melanesiassa.

Ympäristö ja politiikka: Maat, alkuperäisasukkaiden oikeudet ja itsehallinto Havaijilla

Alkuperäiset havaijilaiset ovat närkästyneet valtiolle ihmisoikeusrikkomuksista, estosta pääsyyn pyhille maille ja poliittisesta asemastaan. Havaijin saaret otettiin haltuun kyseenalaisesti 1898, USA pyytännyt anteeksi laitonta valtausta. Havaijilaiset halusivat oman hallintoalueensa, jotkut jopa vaativat YK:ta mitätöimään USA:n haltuunoton Havaijista. Havaijin kuninkaallisen suvun maa halutaan takaisin. Havaijilaisilla ei ole intiaanien tapaan tunnustettua laillista asemaa oikeusjärjestelmässä -> havaijilainen Akaka-ehdotus ajaa tätä asiaa.

4.2 Jatkuvat geopoliittiset jännitteet

Kulttuurien monimuotoisuus, siirtomaa-ajan perintö, nuoret valtiot ja nopeasti muuttuva poliittinen kartta lisäävät jännitteitä Tyynenmeren alueella.

4.2.1 Alkuperäisasukkaiden oikeudet Australiassa ja Uudessa-Seelannissa

Tehokkaan lobbauksen ja suvaitsevaisemman hallituksen seurauksena aboriginaaleilla on enemmän poliittista valtaa kuin koskaan. Pohjoisterritorioon on perustettu lukuisia reservejä, Uluru (Ayer's Rock) on aboriginaalien hallitsema. Native Title Bill -laki kompensoi menetetyt maat aboriginaaleille ja antoi käyttöoikeuden aboriginaalien asuttamiin seutuuihin -> taistelu maatilallisten kanssa -> lupa käyttää tilallisten maita metsästykseseen, keräilyyn ja pyhissä paikoissa käymiseen. Maorien maa-aluevaatimukset Uudessa-Seelannissa koskevat arvokkaampia maita kuin aboriginaalien. Maorit myös haluavat Uuden-

Seelannin muuttavan nimensä takaisin Aotearoaksi. Maori-puolueen tuki toi Uuteen-Seelantiin päästökaupan.

4.2.2 Oseanian jatkuvat konfliktit

Fidžin etniset jännitteet fidžinintialaisten ja alkuperäisten fidžiläisten välillä ovat uhanneet repiä valtion kahtia. Papua-Uudessa-Guineassa lukuisilla väestöryhmillä on sotaisa historia, nykyisin suurimmilta osin he tulevat toimeen, heimotaisteluita silloin tällöin suurissa kylissä. Bougainvillen kapina ollut suurempi haaste: suuret mineraalivarat ja niiden käyttö aiheuttaneet riitaa paikallisten ja hallituksen välille -> hallitus reagoi sotilaallisesti eikä rauhaa ole vielä saatu aikaan. Ranskalaisten hallitsemassa Uudessa-Kaledoniassa itsenäistymishalut ovat olleet suuret, kansanäänestyksessä kuitenkin Ranskan vallan alla pysyminen voitti. Ranskan Polynesiassa suurikokoinen vähemmistö haluaa itsenäistyä.

4.2.3 Kahden Kiinan vaikutukset

Taiwan (eli Kiinan Tasavalta eikä siis Kiinan kansantasavalta) on tarjonnut taloudellista apua Naurulle, Tuvalulle, Salomon- ja Marshallinsaarille sekä Palaulle vaihtokaupaksi poliittisesta liittolaisuudesta. Kiinan Kansantasavallan huomio on myös siirtynyt alueelle ja monimutkaistaa alueen suhteita. Kiinalla on alueella kaksi tehtävää: osingot alueen luonnonvaroista ja Taiwanin poliittisen ja taloudellisen vaikutuksen heikentäminen. Kiinan talous on suurempi kuin Taiwanin -> todennäköisesti saavuttaa tehtävänsä. Australia ja Uusi-Seelanti ovat silti isoja alueellisia voimia, vaikka eivät olekaan samaa mieltä kaikesta, toimivat ne poliittisina tasapainottajina alueella. Se, millä tavoin ne reagoivat Kiinan kasvavaan valtaan alueella, jää nähtäväksi.

5 TALOUDELLINEN JA SOSIAALINEN KEHITYS: Vaikea polku paratiisiin

Jopa Australian ja Uuden-Seelannin sisältä löytyy huomattavia köyhiä alueita. Turismi tuo Oseanian maille helpotuksia köyhyyden kitkemiseen, mutta se on ailahteleva ala. Tyynenmeren alueen taloudellinen tulevaisuus on epävarma: pienet maiden sisäiset markkinat, periferiamainen sijainti ja häviävät luonnonvarat.

5.1 Australian ja Uuden-Seelannin taloudet

Australian talous on rakentunut edulliseen kaivostoimintaan sekä raakamateriaalien ja maataloustuotteiden vientiin. Vaihtelevien ilmastojensa vuoksi maatalouden kattavuus on laaja ja tuottava. Kaivossektorin nopea kasvu on tehnyt Australiasta kaivosalan supervallan: kasvu perustuu etenkin Kiinan kanssa käytyyn kauppaan (Australia maailman suurin raudan ja hiilen viejä). Aasialaisten maahanmuuttajien ja Aasian talousyhteyksien kasvun vuoksi Aasian markkinat tarjoavat suurta potentiaalia. Kasvava turismi monipuolistuttaa Australian taloutta. Gold Coastin alueen lähes kaikki luksushotellit ovat japanilaisten omistamia ja tarjoavat kaksikielisen lomakohteen aasialaisille. 70-lukuun asti Uusi-Seelanti riippui vahvasti Britannian tuesta, etenkin maataloustuotteista -> tuki väheni EU-jäsenyyden jälkeen -> Uusi-Seelanti lamaan -> hallitus laati rujoja reformeja: yksityistämismuutokset alkoivat -> Uusi-Seelanti onkin yksi maailman markkinasuuntautuneimpia valtioita.

5.2 Oseanian taloudellinen monimuotoisuus

Elossapysymiseen tähtäävä omavaraistalous (subsistence-oriented economy) hallitsee joitain alueita ja kaupallinen vientiteollisuus muita: plantaasit, kaivokset ja puunhakkuut. Turismi on muuttanut monien saarivaltioiden talousrakenteen. Näiden lisäksi monet valtiot ovat riippuvaisia entisten/nykyisten isäntämaidensa tukiaisista. Melanesia on alueen vähiten kehittynyt ja köyhin alue: ihmiset asuvat suurilta osin eristyneissä kylissä. Papua-Uuden-Guinean perinteisten vientituotteiden (kookos ja kahvi) lisäksi kovapuun vienti ei ole tuonut suuria tuottoja. Kaivostoiminta on muuttanut maisemaa dramaattisesti. Samoa on Melanesian maista vaurain pitkälti kasvavan turismin takia.

5.2.1 Kaivostoiminnan taloudellinen jälki

Uusi-Kaledonia ja Nauru ovat taloudellisesti kaivostoiminnan hallitsemia. Uuden-Kaledonian nikkeliavarat ovat siunaus ja kirous: ylläpitävät valtion taloutta, varat vähenevät ja markkinahinta heilahtelee. Naurun fosfaattivarat on kaivettu ajat sitten, maasto pilalla ja tulevaisuus on epävarma.

5.2.2 Mikro- ja polynesianlaiset taloudet

Taloudellinen tilanne riippuu sekä elossapysymispainotteisesta taloudesta ja kansainvälisistä talousyhteyksistä. Monilla valtioilla vain muutamia vientiruokatuotteita, osa saarista saa suuria tukiaisia Ranskalta ja USA:lta: tukiaiset tulevat poliittisella hintalapulla. Muutostakin on ilmassa: Japani rakentaa avaruuslentokenttää Kiribatin Joulusaarelle, Marshallinsaarille rakentuu Kiinan avustuksella suuri teollisuusalue. Palaulla menee hyvin turismin, kalastuksen ja USA:n tukiaisten vuoksi. Havaijin taloudesta kolmasosa koostuu turismista. Talouskasvu on muuttanut saarta, mutta mukana tulivat ruuhkaiset moottoritiet, korkeat hinnat ja turistien poukkoilevat kulutuksen kohteet.

5.3 Maailmanlaajuinen taloudellinen asetelma

Australia ja Uusi-Seelanti hallitsevat alueen kauppakuvioita, kaupankäynti Eurooppaan on heikentynyt, kun taas Aasiaan, Lähi-itään ja USA:han voimistunut. Amerikkalaiset ja japanilaiset finanssialan instituutiot ovat löytäneet paikkansa joka puolelle aluetta Sydneystä Suvalle. Australia ja Uusi-Seelanti ovat APEC-maita (Asia-Pacific Economic Cooperation Group) joka helpottaa Aasian kauppaa. Maat solmivat keskenään CER-sopimuksen (Close Economic Relations), joka kaatoi kauppaesteet maiden väliltä. Nykyisin yli 20 % Uuden-Seelannin vienti- ja tuontituotteista tulee Australian kautta. Oseanian pienemmät valtiot hyötyvät läheisyydestään Australiaan ja Uuteen-Seelantiin.

Globaalit yhteydet: Kiina ostaa Australian

Australian hiiltä, rautaa ja maakaasua viedään Kiinaan tonneittain -> maailman suurimpia luonnonvarojen kuljetuksia. Tämä on rikastuttanut ja vaivannut australialaisia. Kiinan luonnonvarojen nälkä on pohjaton, mutta niin näyttäisi olevan myös Australian halu myydä luonnonvarojaan. Australian vuosittaiset puoli miljoonaa kiinalaista turistia, 70 000 kiinalaista yliopisto-opiskelijaa sekä mandariinikiinaa puhuva entinen pääministeri kertovat maiden vuorovaikutuksesta. Perthin kaupungissa Kiina-buumi näkyy parhaiten: suurimmat mineraalivarat -> osavaltion keskitulot nousivat 10 000\$:sta viidessä vuodessa 70 000\$. Työttömyys on alle 2,6 %. Perth jopa näyttää modernin kiinalaiselta: pilvenpiirtäjien ja nostokurkien siluetti. Australian talouden painopiste saattaa siirtyä itärannikolta länsirannikolle.

5.4 Jatkuvat sosiaaliset haasteet

Australia ja Uusi-Seelanti ovat korkeatasoisia sosiaalisen hyvinvoinnin valtioita, mutta niitä vaivaa samat ongelmat kuin muita länsimaisia teollisuusvaltioita: sydän- ja verisuonitaudit, syöpä ja alkoholismi. Ihosyövän määrä on Australiassa maailman korkeimpia: paljon vaaleaihoisia ulkoilmassa viihtyviä ihmisiä.

Australian Medicare-ohjelma ja Uuden-Seelannin sosiaaliterveydenhuolto tarjoaa korkealaatuista hoitoa väestölleen. Aboriginaalien ja maorien sosiaalinen asema on heikompi kuin keskivertoväestön: koulutus on epäsäännöllistä ja korkea-asteen opiskeluihin osallistuu vain 12–14 % alkuperäisasukkaista. Alle yksi kolmasosa aboriginaalien kotitalouksista omistaa kotinsa (valkoisista australialaisista 70 % omistaa kodin). Kaiken lisäksi alkuperäisväestön syrjintä on yleistä molemmissa valtioissa. Heillä ei ole vielä samoja laillisia oikeuksia kuin USA:n etnisillä vähemmistöillä.

Havaijilla alkuperäisväestön sosiaalinen hyvinvointi on ongelmallista: köyhyys on yleistä, elinikä on lyhyempi, imeväiskuolleisuus on korkeampi sekä syöpä- ja sydäntautikuolleisuus on 50 % korkeampi kuin muilla Havaijin väestöryhmillä. Oseanian muissa osissa sosiaalinen hyvinvointi on korkeampaa kuin luulisi alueen taloustilanteen perusteella: monet valtiot ovat investoineet vahvasti terveys- ja koulutuslaitoksiinsa. Yleinen hyvinvointi on muutenkin korkeammalla tasolla kuin useimmissa Aasian ja Afrikan valtioissa: osittain onnistuneen politiikan tulosta, mutta myös terveellisen ympäristönsä tulosta. Tyynenmeren saarilta puuttuu lukuisat trooppiset taudit jotka runtelevat esimerkiksi Afrikkaa.

Yhteenveto Australiasta ja Oseaniasta

- Globalisaatio on tuonut kansainvälisiä yhteyksiä Oseaniaan: japanilaisten rahoittamat golfkentät trooppisilla rannoilla, kanadalaiset ja kiinalaiset kaivosyhtiöt sijoittavat Australian malmeihin, korealaisten häämatkat saaristoon. Miten paikalliset kulttuurit vastaavat uusiin vaikutteisiin ja mitä uusia kulttuurien hybridejä alueelle syntyy jää nähtäväksi. Oseaniassa on siis vihdoin globalisoituneet kasvat.
- Luonnonympäristö, jota vuosituhansien ajan paikalliset kulttuurit ja myöhemmin siirtolaiset ovat muokanneet, on kokenut kiihtyneen muutostahdin viime 50 vuoden aikana. Kaupungistuminen, turismi, kaivostoiminta, eksoottiset lajit ja ilmastonmuutos ovat muuttaneet maisemia ja asettaneet lukuisten saarten ympäristöt uhanalaisiksi.
- Alueen moderni poliittinen maantiede paljastaa virtaviivaisen ja muuttuvan erityispiirteen, kun valtiot kamppailevat erotukseen entisistä siirtomaaisännistään. Globalisaatio hankaloittaa prosessia: uudet taloudelliset ja poliittiset vaikuttimet näyttävät astuvan siirtomaa-ajan vaikuttimien tilalle
- Uuden-Seelannin maoriväestö kasvaa jatkuvasti Polynesiasta tulevan maahanmuuton seurauksena ja Uusi-Seelanti onkin ottanut aktiivisemmän roolin Tyynenmeren alueen asioissa. Tämän seurauksena se onkin alueen johtava valtio niin poliittisesti kuin taloudellisestikin, sillä Australia keskittyy yhä enemmän Aasiaan.
- 2008–2010 lama verotti Tyynenmeren valtioita rajusti, sillä Kiina vähensi hiilen ja raudan kulutustaan ja Tahitin sekä Havaijin turismi kärsi rajusti. Kiinan uusi nousu vuonna 2010 auttoi Australiaa, mutta muut Oseanian osat riutuvat edelleen.